

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ
ΕΝΙΑΙΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΠΟΙΝΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ- ΠΟΙΝΙΚΗ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2016- 2017

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΥ

A.M.: 7340010916003

Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΠΤΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΥ ΣΤΑ
ΕΠΙΜΕΡΟΥΣ ΣΤΑΔΙΑ ΤΗΣ ΠΟΙΝΙΚΗΣ ΠΡΟΔΙΚΑΣΙΑΣ
(με έμφαση στα δικαιώματα γνώσης της κατηγορίας και πρόσβασης σε
δικηγόρο)

Επιβλέπων:

Νικόλαος Δημητράτος, επικ. Καθηγητής

Μέλη Τριμελούς Επιτροπής:

Ηλίας Αναγνωστόπουλος, αναπλ. Καθηγητής

Γεώργιος Τριανταφύλλου, επικ. Καθηγητής

Αθήνα, Νοέμβριος 2017

Copyright © [Αναστασία Αλεξοπούλου, 2017]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

*Στους γονείς μου, Βασίλη και Βίκυ,
για την υποστήριξη και την αγάπη τους
και γιατί μας έμαθαν ότι με επίμονη δουλειά
μπορούμε να καταφέρουμε τα πάντα*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Χωρίς την ύπαρξη θεσμοθετημένης δικονομικής διαδικασίας, η οποία να αναγνωρίζει στο φερόμενο ως δράστη εγκλήματος, τη δυνατότητα να υπερασπισθεί τον εαυτό του αποτελεσματικά έναντι της κατηγορίας, δεν μπορεί να γίνει λόγος για απονομή δικαιοσύνης στο πλαίσιο ενός κράτους δικαίου, αλλά μόνο για απόλυτη και αυθαίρετη ποινική καταστολή. Το αίτημα για πρόβλεψη εγγυήσεων και παράλληλα για τη χορήγηση στον κατηγορούμενο διευκολύνσεων προκειμένου να υποστηρίξει τις θέσεις του, συνδέεται με την υποχρέωση σεβασμού της ανθρώπινης αξίας και του τεκμηρίου αθωότητας και για τον λόγο αυτό παραμένει πάντα επίκαιρο. Να σημειωθεί ότι η ολοένα μεγαλύτερη διεύρυνση των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στον κατηγορούμενο υπό ευρεία έννοια δεν βρίσκεται στον αντίποδα του δικαιώματος (ταυτόχρονα και υποχρέωσης) του Κράτους να διώκει το έγκλημα και να αποκαθιστά την ηθική και κοινωνική ομαλότητα. Οι εν λόγω δικαιοκρατικές εγγυήσεις δεν πρέπει να θεωρούνται ως περιορισμοί της ποινικής εξουσίας του κράτους, αλλά ως οριοθέτηση της επιτρεπτής άσκησης της, διότι ασφαλώς η επίκληση της ανάγκης καταστολής του εγκλήματος δεν “αγιάζει” τη χρήση έκνομων μέσων και μεθόδων.

Στην επεξεργασία και την παρουσίαση του ζητήματος της δικονομικής προστασίας του υπόπτου/κατηγορουμένου στην προδικασία της ποινικής δίκης συνέβαλαν καθοριστικά οι συζητήσεις με τους συμφοιτητές και τους διδάσκοντες στις παραδόσεις του (ενιαίου) Μεταπτυχιακού Προγράμματος Σπουδών, στο Ποινικό Δίκαιο και την Ποινική Δικονομία, της Νομικής Σχολής Αθηνών. Θερμές ευχαριστίες οφείλονται στους ανωτέρω για την εξέλιξη και την όξυνση της σκέψης “περί τα ποινικά”, αλλά πολύ περισσότερο για την ευεργετική επίδραση που είχαν οι συναντήσεις μας στην αντιμετώπιση μιας εξαιρετικά απαιτητικής χρονιάς. Δεν θα μπορούσα να παραλείψω να ευχαριστήσω τον κ. Νικόλαο Δημητράτο, επιβλέποντα Καθηγητή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, για την υποστήριξη στην εκπόνησή της και για την κατανόηση και την ευγένεια με τις οποίες αντιμετώπιζε κάθε ερώτησή μου, παρά το βεβαρημένο πρόγραμμα και τις πολυσχιδείς υποχρεώσεις του.

Αναστασία Αλεξοπούλου

Πίνακας Περιεχομένων

I. Εισαγωγή.	σελ.1
II. Η θέση του υπόπτου στην προκαταρκτική εξέταση.	
1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.	σελ.6
2. Η διαδικασία της προκαταρκτικής εξέτασης.	σελ.8
3. Πότε διατάσσεται προκαταρκτική εξέταση.	σελ.10
4. Τα υπερασπιστικά δικαιώματα του υπόπτου στην προκαταρκτική εξέταση.	
4. 1. Η ιδιότητα του “υπόπτου” ως “ οιονεί κατηγορουμένου”.	σελ.12
4. 2. Τα επιμέρους δικαιώματα του υπόπτου.	
i. Δικαίωμα ενημέρωσης για τα δικονομικά δικαιώματα και για την αξιόποινη πράξη που του αποδίδεται.	σελ.16
ii. Δικαίωμα κλήσης για παροχή εξηγήσεων τουλάχιστον σαράντα οκτώ (48) ώρες πριν την ορισθείσα ημερομηνία.	σελ.18
iii. Δικαίωμα λήψης προθεσμίας μέχρι σαράντα οκτώ (48) ώρες για την παροχή εξηγήσεων, με δυνατότητα παράτασης.	σελ.18
iv. Δικαίωμα λήψης αντιγράφων της δικογραφίας, πρότασης μαρτύρων και προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων προς αντίκρουση της κατηγορίας.	σελ.19

ν. Δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης ή εκπροσώπησης από δικηγόρο στις ανακριτικές πράξεις της προκαταρκτικής εξέτασης, και δη, κατά την παροχή εξηγήσεων και δικαίωμα απόρρησης επικοινωνίας μαζί του. σελ.20

vi. Δικαίωμα στη σιωπή και στη μη αυτοενοχοποίηση. σελ.22

vii. Δικαίωμα του αλλοδαπού υπόπτου, ο οποίος δεν κατανοεί την ελληνική γλώσσα, σε διερμηνεία και μετάφραση των ουσιωδών εγγράφων της διαδικασίας (233- 236 Α ΚΠΔ). σελ.27

5. Το ζήτημα της παράλειψης της κλήτευσης του υπόπτου κατά την προκαταρκτική εξέταση, όταν επακολουθεί προανάκριση ή κύρια ανάκριση.

5. 1. Η νομολογιακή “κατασκευή” για τη δυνατότητα παράλειψης της κλήτευσης στην προκαταρκτική εξέταση. σελ.28

5. 2. Κριτική. σελ.31

5. 3. Η παράλειψη γνωστοποίησης στον ύποπτο των στοιχείων του διορισθέντοςπραγματογνώμονα. σελ.37

6. Σύνοψη κεφαλαίου- συμπεράσματα. σελ.39

III. Η θέση του κατηγορουμένου στην προανάκριση (τακτική και “αστυνομική”) και την κύρια ανάκριση.

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις. σελ.42

2. Η απολογία του κατηγορουμένου. σελ.46

3. Το πέρας της ανακριτικής διαδικασίας. σελ.53

4. Τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου (άρθρα 96 επ. ΚΠΔ).

4. 1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις. σελ.55

4. 2. Τα επιμέρους δικαιώματα του κατηγορουμένου.

i. Δικαίωμα ενημέρωσης για τα δικονομικά δικαιώματα. σελ.56

ii. Δικαίωμα παράστασης στην ποινική διαδικασία, αυτοπροσώπως ή με συνήγορο ή διά συνηγόρου (96- 99 ΚΠΔ). σελ.57

iii. Δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο κατά την εξέτασή του κατηγορουμένου από τις αρχές και δικαίωμα ελεύθερης και απόρρητης επικοινωνίας μαζί του. σελ.59

iv. Δικαίωμα σε αυτεπάγγελτο διορισμό δικηγόρου. σελ.60

v. Δικαίωμα του κατηγορουμένου να λάβει γνώση και αντίγραφα του κατηγορητηρίου και της σχηματισθείσας δικογραφίας. σελ.61

vi. Δικαίωμα λήψης προθεσμίας για προετοιμασία της απολογίας. σελ.68

vii. Τα δικαιώματα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης. σελ.71

viii. Δικαίωμα του κατηγορουμένου να προτείνει τα μέσα υπεράσπισής του (274 ΚΠΔ, 6 παρ. 3 στ. Δ' ΕΣΔΑ). σελ.73

ix. Το δικαίωμα του αλλοδαπού κατηγορουμένου, ο οποίος δεν κατανοεί την ελληνική γλώσσα, σε διερμηνεία και μετάφραση των ουσιωδών εγγράφων της διαδικασίας (233- 236 Α ΚΠΔ). σελ.74

5. Ορισμένες επισημάνσεις αναφορικά με την αστυνομική προανάκριση (243 παρ. 2, 105 ΚΠΔ). σελ.78

6. Η θέση του συλληφθέντος κατηγορουμένου και ο Ν. 4478/2017. σελ.82

7. Σύνοψη κεφαλαίου- συμπεράσματα. σελ.86

IV. Η θέση του κατηγορουμένου στην ενδιάμεση. σελ.89

V. Τα δικαιώματα γνώσης της κατηγορίας και πρόσβασης σε δικηγόρο υπό το πρίσμα του εθνικού δικαίου και της ΕΣΔΑ.

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις: Εθνικό δίκαιο και άρθρο 6 ΕΣΔΑ. σελ.93

2. Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να λαμβάνει γνώση της σε βάρος του κατηγορίας.

2. 1. Η ρύθμιση του ΚΠΔ (άρθρα 101 παρ. 1, 273 παρ. 2 ΚΠΔ). σελ.98

2. 2. Η θέση της θεωρίας και της νομολογίας ως προς τον έγγραφο χαρακτήρα του κατηγορητηρίου. σελ.101

2. 3. Ειδικά το δικαίωμα πληροφόρησης ως προς την κατηγορία κατ' άρθρο 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ. σελ.108

2. 4. Σύνοψη κεφαλαίου- συμπεράσματα. σελ.111

3. Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο.

3. 1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις. σελ.114

σελ.115

3. 2. Λίγα λόγια για το θεσμό του συνηγόρου υπεράσπισης.

3. 3. Σύντομη αναφορά στο ζήτημα της διά συνηγόρου εκπροσώπησης στην
προδικαστική απολογία. σελ.118

3. 4. Συνιστώσες του δικαιώματος υπεράσπισης με συνήγορο σύμφωνα με
τον ΚΠΔ. σελ.121

3. 5. Ειδικά, το δικαίωμα υπερασπίσεως σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 3 στ.
Γ' ΕΣΔΑ. σελ.125

3. 6. Ο Ν. 3226/2004 και η παροχή νομικής βοήθειας στην ποινική
προδικασία. σελ.133

3. 7. Σύνοψη κεφαλαίου- συμπεράσματα. σελ.137

VI. Η συνεισφορά του ενωσιακού δικαίου στην κατοχύρωση των
υπερασπιστικών δικαιωμάτων του υπόπτου και του κατηγορουμένου. σελ.139

VII. Επίλογος: Συμπεράσματα και προτάσεις. σελ.144

VIII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ σελ.150

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΚ: Αστικός Κώδικας

Α.Ν: Αναγκαστικός νόμος

Αντεισ. : Αντεισαγγελέας

Α.Π.: Άρειος Πάγος

Β.Δ.: Βασιλικό Διάταγμα

Βλ. : βλέπετε

Γνμδ.: Γνωμοδότηση

ΔΕΕ: Δικαστήριο της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Δημ. Δημοσίευση

Διατ.: Διάταξη

ΔΣΑΠΔ: Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα

Εδ.: εδάφιο

ΕΔΔΑ: Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

ΕΔΕ Ένορκη Διοικητική Εξέταση

Ε.Ε.Ν.: Εφημερίδα Ελλήνων Νομικών

Ε.Ε.Σ. : Ευρωπαϊκό Ένταλμα Σύλληψης

Εισ.: Εισαγγελέας

ΕΣΔΑ: Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου

Εφ.: Εφετείο/ Εφετών

Θεμ.: Θέμις (περιοδικό)

Κ.α. και άλλα

ΚΠΔ: Κώδικας Ποινικής Δικονομίας

Κ.Πολ.Δ.: Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

Κωδ.: Κώδικας

Ν.: Νόμος

ΝΔ: Νομοθετικό διάταγμα

Οργ. Δικ.: Οργανισμός Δικαστηρίων

Ορκωτ.: Ορκωτό

Παρ. παράγραφος

Π.Δ : Προεδρικό διάταγμα

Περ. : περίπτωση

Π.Κ.: Ποινικός Κώδικας

Πλημ.: Πλημμελειοδικείο/ Πλημμελειοδικών

Ποιν.Δικον.: Ποινική Δικονομία

Ποιν. Δικ.: Ποινική Δικαιοσύνη

ΠοινΛογ : Ποινικός Λόγος

Πραξ-Λογ: Πράξη και Λόγος

ΠΧρ.: Ποινικά Χρονικά

Σ.: Σύνταγμα

Στ.: στοιχείο

Συμβ. : Συμβούλιο

ΦΕΚ: Φύλλο εφημερίδας Κυβερνήσεως

Χάρτης ΘΔΕΕ: Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης

I. Εισαγωγή.

Μια από τις σημαντικότερες κατακτήσεις του σύγχρονου νομικού πολιτισμού αποτελεί η αναγνώριση στο πρόσωπο, στο οποίο αποδίδεται η τέλεση ποινικού αδικήματος, ενός αδιαπραγμάτευτου πλέγματος δικονομικών δικαιωμάτων, τα οποία θα του δώσουν τη δυνατότητα να αντικρούσει την κατηγορία και να επιδιώξει την αθώωσή του. Εξ άλλου, μέχρι να φθάσει η υπόθεση στο Δικαστήριο, λαμβάνονται αποφάσεις από τις διωκτικές αρχές που αφορούν την υπόθεσή του και ιδίως τη λήψη μέτρων δικονομικού καταναγκασμού σε βάρος του (λ.χ. επιβολή περιοριστικών όρων ή προσωρινής κράτησης), τις οποίες το υποκείμενο της ποινικής διαδικασίας μπορεί να επηρεάσει με θετικό για τον ίδιο τρόπο, κάνοντας χρήση των δικονομικών δικαιωμάτων που του παρέχονται. Συνολικά, τα δικονομικά δικαιώματα που παρέχονται στο υποκείμενο της ποινικής διαδικασίας, συνδέονται άρρηκτα με το δικαίωμά του να υπερασπισθεί τον εαυτό του έναντι της ποινικής καταστολής και της καταδίκης και για το λόγο αυτό χαρακτηρίζονται και υπερασπιστικά. Τα υπερασπιστικά δικαιώματα καλύπτουν το σύνολο της ποινικής διαδικασίας, διασφαλίζουν το δίκαιο χαρακτήρα της, από την κίνηση της ποινικής δίωξης, αλλά και πριν από αυτή, μέχρι την απαλλαγή του κατηγορουμένου ή την παραπομπή του σε δίκη, ενισχύονται περαιτέρω στην ακροαματική διαδικασία, ενώ ορισμένα υπερασπιστικά δικαιώματα ενεργοποιούνται μετά την έκδοση πρωτοβάθμιας απόφασης.

Νομικό θεμέλιο της κατοχύρωσης των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του υποκειμένου της ποινικής διαδικασίας αποτελεί το εθνικό δίκαιο, δηλαδή πρωτίστως το Σύνταγμα, ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (ΚΠΔ) και η ειδική νομοθεσία, αλλά και το διεθνές δίκαιο, όπως, κατεξοχήν, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ, 1950)¹, το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα (1966)², το πρωτογενές και παράγωγο ενωσιακό δίκαιο και ιδίως, ο Χάρτης των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης³.

Αντικείμενο της παρούσας αποτελεί η θέση και τα δικαιώματα του υποκειμένου της ποινικής διαδικασίας στην προδικασία υπό στενή έννοια, δηλαδή κατά βάση το στάδιο, από την κινητοποίηση του κρατικού μηχανισμού δίωξης του εγκλήματος μέχρι το πέρας της ανακριτικής διαδικασίας. Ειδικότερα, θα εξετάσουμε τους θεσμούς της προκαταρκτικής εξέτασης, της

1 Η Ελλάδα κύρωσε την ΕΣΔΑ αρχικά με το Ν. 2329/1953, ωστόσο καταγγέλθηκε από το δικτατορικό καθεστώς το 1970 και η Σύμβαση κυρώθηκε εκ νέου με την μεταπολίτευση δυνάμει του Ν.Δ. 53/1974, βλ. εισαγωγικό σημείωμα σε ΤΝΠ Νόμος για ΕΣΔΑ.

2 Το ΔΣΑΠΔ κυρώθηκε από τη χώρα μας δυνάμει του Ν. 2462/1997.

3 2007/C 303/01, δημ. eur-lex.europa.eu.

προανάκρισης και της κύριας ανάκρισης και τα επιμέρους δικονομικά δικαιώματα που αναγνωρίζονται στον εξεταζόμενο σε κάθε στάδιο. Ιδιαίτερη έμφαση θα δοθεί στα δικαιώματα γνώσης της κατηγορίας και στο δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο, υπό το πρίσμα του εθνικού δικαίου και του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ. Τέλος, θα γίνει σύντομη αναφορά στην ενδιάμεση διαδικασία (υπό ευρεία έννοια ποινική προδικασία) καθώς και στις ρυθμίσεις του ενωσιακού δικαίου.

Εισαγωγικά, πρέπει να γίνουν οι ακόλουθες επισημάνσεις:

Με την δημιουργία της ποινικής δίκης *“τίθεται σε κίνηση ο κρατικός μηχανισμός στον οποίο εναποτίθεται η διαλεύκανση της καταγγελλθείσας αξιόποινης πράξης, η διαπίστωση του πιθανού δράστη της και η οδήγησή του ενώπιον του αρμόδιου Δικαστηρίου προς απόφαση περί της ενοχής της αθωότητάς του”*⁴. Η ποινική προδικασία αποσκοπεί πρωτίστως στην προετοιμασία της επικείμενης δίκης, όπως ισχύει και στην πολιτική ή τη διοικητική δίκη. Όμως, σε αντίθεση με τα ισχύοντα στην πολιτική δίκη, η προετοιμασία της ποινικής δίκης συνεπάγεται την αυτεπάγγελτη κινητοποίηση των κρατικών λειτουργών και υπαλλήλων που δραστηριοποιούνται στους κόλπους της ποινικής Δικαιοσύνης προκειμένου να διενεργηθούν οι αναγκαίες ενέργειες (ανακριτικές πράξεις) και να συλλεγεί το απαιτούμενο αποδεικτικό υλικό⁵.

Ακόμη, ειδοποιό διαφορά της ποινικής προδικασίας σε σχέση με την προδικασία στην πολιτική ή τη διοικητική δίκη, η οποία της δίνει αυτοτέλεια έναντι της κύριας (ακροαματικής) διαδικασίας αποτελεί το γεγονός ότι στο ποινικό δικονομικό σύστημα, ανάλογα με το αποτέλεσμα των ανακριτικών πράξεων, η υπόθεση ενδέχεται να ολοκληρωθεί ήδη με το πέρας της προδικασίας, χωρίς ποτέ να φθάσει στο ακροατήριο. Οι λόγοι για αυτό μπορεί να είναι ουσιαστικοί ή δικονομικοί, λ.χ. διότι δεν προέκυψαν επαρκείς ενδείξεις ενοχής για την παραπομπή του κατηγορουμένου ή διότι επήλθε εξάλειψη του αξιοποίνου λόγω παραγραφής ή διότι ανακλήθηκε η υποβληθείσα έγκληση του αυστηρά κατ’ έγκληση διωκόμενου εγκλήματος.

Ακόμη μεγαλύτερη σημασία έχει η διαφορά της ποινικής προδικασίας σε σχέση με την αντίστοιχη στην πολιτική και διοικητική διαδικασία, αναφορικά με την ψυχολογική και κοινωνική επίδρασή της στην προσωπικότητα του εμπλεκόμενου. Όπως παρατηρεί ο Ν.

4 Δαλακούρας, Η λειτουργική αρμοδιότητα του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών υπό το φως των ρυθμίσεων του Ν. 3160/2003 (άσκηση ποινικής δίωξης- αποχή από ποινική δίωξη- αρχειοθέτηση της υπόθεσης), ΠΧρ 2003, 585 επ.

5 Παπαδαμάκης, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Μορφές και όρια της ερευνητικής δραστηριότητας, ΠοινΔικ 2008, 337 επ.

Ανδρουλάκης⁶, η ποινική διαδικασία συνιστά για τον κατηγορούμενο μια δοκιμασία που τον “ταπεινώνει στα μάτια της δημοσιότητας, κλονίζει την κοινωνική του υπόσταση και τραυματίζει την κοινωνική του ισορροπία”. Έτσι, η υπαγωγή ενός προσώπου στη ψυχοφθόρο διαδικασία του ακροατηρίου δικαιολογείται μόνο όταν υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για την ενοχή του, ενώ στην αντίθετη περίπτωση, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα, το οποίο απορρέει από το τεκμήριο αθωότητας και τη συνακόλουθη αρχή του προσήκοντος βαθμού υπονοιών, να απαλλαχθεί από την ψυχοφθόρο δημόσια ακροαματική διαδικασία.

Πυρήνα και αναγκαίο όρο της αποτελεσματικής άσκησης των επιμέρους υπερασπιστικών δικαιωμάτων, αποτελεί η αρχή της δικαστικής ακροάσεως (άρθρο 20 παρ. 1 Σ.).⁷ Η αρχή αυτή δημιουργεί αντίστοιχο, γενικό δικαίωμα κάθε πολίτη, κατεξοχήν δε του κατηγορουμένου να τύχει έννομης προστασίας από τα Δικαστήρια και τις δικαστικές αρχές ενώπιον των οποίων, έχει το δικαίωμα να προβάλλει τις θέσεις του. Η εμφάνιση και συμμετοχή του κατηγορουμένου (και του συνηγόρου του) στην ποινική διαδικασία είναι σημαντική καταρχάς ως εγγύηση για την τήρηση της νομιμότητας της διαδικασίας. Αλλά πολύ μεγαλύτερη σημασία έχει η επαφή του κατηγορουμένου με το αποδεικτικό υλικό και η δυνατότητα που του δίνεται να αξιολογήσει τα πορίσματα των ανακριτικών πράξεων και να υποβάλει παρατηρήσεις, οι οποίες μπορούν να συμβάλλουν στην ανακάλυψη της αλήθειας. Ασφαλώς, το δικαίωμα ακροάσεως δεν εξαντλείται στην απλή έκφραση των ισχυρισμών του πολίτη αλλά προϋποθέτει ότι η δικαστική αρχή τους λαμβάνει υπόψη και αιτιολογεί εμπεριστατωμένα την απόφαση επί του υπό κρίση ζητήματος. Παράλληλα, αναγκαίο όρο για την άσκηση του δικαιώματος ακροάσεως αποτελεί η προηγούμενη κλήση του κατηγορουμένου από τις αρχές προκειμένου να προσέλθει και να συμμετάσχει στη διαδικασία⁸. Έτσι, η παράλειψη κλήτευσης του κατηγορουμένου κατά την ορθότερη άποψη θεμελιώνει απόλυτη ακυρότητα της ανακριτικής πράξης (171 παρ. 1 περ. Δ' ΚΠΔ), διότι του στερεί τη δυνατότητα να προβάλλει τις θέσεις του και να επηρεάσει κατά τρόπο ωφέλιμο για τον ίδιο την απόφαση των δικαστικών αρχών⁹.

6 Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 101 επ. Κατ' εξαίρεση, για ήσσονος σημασίας αδικήματα (πταίσματα) καθώς και στα αυτόφωρα πλημμελήματα, ο νόμος επιτρέπει την επίσπευση της διαδικασίας, με την απευθείας εισαγωγή της υπόθεσης στο ακροατήριο. Αυτό διότι στην πρώτη περίπτωση, η κοινωνική και ηθική απαξία που επισύρει η δίωξη για πταίσμα αποτελεί ένα μάλλον ήπιο πλήγμα στην προσωπικότητα του ενδεχομένως άδικα κατηγορουμένου, ενώ στη δεύτερη περίπτωση, την τέλεση του εγκλήματος (θεωρητικά) συνοδεύουν ισχυρές αποδείξεις, οι οποίες δικαιολογούν την παραπομπή του προσώπου σε δίκη.

7 Καρράς, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, σελ. 59 επ.

8 Καρράς, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, σελ. 81 επ.

9 Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, η δομή της ποινικής δίκης, στ' έκδοση, 2012, σελ. 345- 346.

Η διάταξη του άρθρου 20 παρ. 1 Σ. εξειδικεύεται στις επιμέρους διατάξεις του ΚΠΔ για τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου, χωρίς ωστόσο να χάνει την αξία της ως ερμηνευτικός οδηγός και ως κατευθυντήριος γραμμή για την κάλυψη κενών της νομοθεσίας.

Συναφώς, σύμφωνα με την κατηγοριοποίηση που επιχειρείται από τον Καρρά, τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου, σε ό, τι αφορά τη σχέση τους με το γενικό δικαίωμα ακροάσεως, διακρίνονται σε προπαρασκευαστικά, τα οποία αποτελούν προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος ακροάσεως όπως είναι λ.χ. το δικαίωμα παράστασης στις ανακριτικές πράξεις ή το δικαίωμα διορισμού συνηγόρου και σε βασικά, τα οποία αποτελούν καθ' εαυτά τον τρόπο άσκησης του δικαιώματος ακροάσεως, όπως για παράδειγμα το δικαίωμα του κατηγορουμένου να υποβάλει τις απόψεις του και το δικαίωμα αποδείξεως¹⁰.

Ακόμη, διευκρινίζεται ότι ορολογικά στην παρούσα γίνεται κατά περίπτωση χρήση των όρων “ύποπτος” και “κατηγορούμενος”. Η έννοια “κατηγορούμενος” χρησιμοποιείται όταν στον δικαιούχο των υπερασπιστικών δικαιωμάτων έχει αποδοθεί από τις διωκτικές αρχές η τέλεση εγκλήματος, είτε έχει ασκηθεί επίσημα ποινική δίωξη είτε όχι (κατηγορούμενος είναι και ο εξεταζόμενος στο πλαίσιο αστυνομικής προανάκρισης, βλ. 72 ΚΠΔ) και η έννοια “ύποπτος” χρησιμοποιείται για να αναφερθούμε στο πρόσωπο, που εξετάζεται στο πλαίσιο της προκαταρκτικής εξέτασης, δηλαδή σε χρονικό σημείο πριν την άσκηση ποινικής δίωξης και την επίσημη απόδοση κατηγορίας. Η διάκριση είναι αναγκαία στο μέτρο που παρατηρούνται διαφοροποιήσεις στη διαδικασία και τα παρεχόμενα δικαιώματα, ωστόσο, όπως θα τεθεί αναλυτικά στη συνέχεια, στις μέρες μας είναι εμφανής η τάση εξομίωσης της προστασίας του υποκειμένου της ποινικής διαδικασίας ανεξάρτητα από το αν έλαβε χώρα επίσημη απόδοση κατηγορίας, από την πρώτη επαφή του με τις διωκτικές αρχές, στο μέτρο που υπόκειται σε ενέργειες των αρχών, οι οποίες “επηρεάζουν ουσιωδώς την κατάστασή του”, όπως αναφέρεται συχνά στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ).

Τέλος, στο μέτρο που η προσβολή των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του υπόπτου και του κατηγορουμένου λαμβάνει χώρα κατά τη διενέργεια ανακριτικών πράξεων της ποινικής προδικασίας (προκαταρκτική εξέταση, προανάκριση, κύρια ανάκριση), αρμόδιο για την κήρυξη της επελθούσης απόλυτης ακυρότητας (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ) είναι το αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο, σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 173, 174 παρ. 1 και 176 ΚΠΔ. Από τις προαναφερθείσες διατάξεις προκύπτει, εξ άλλου, ότι η απόλυτη ακυρότητα που έλαβε χώρα

¹⁰ Καρράς, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, σελ. 59 επ., ο οποίος επισημαίνει ότι στα εν λόγω δικαιώματα αντιστοιχούν υποχρεώσεις των αρχών για την ικανοποίησή τους, όπως επιτάσσει, μεταξύ άλλων το Σύνταγμα στο άρθρο 25 παρ. 1.

στην προδικασία οφείλει να προταθεί με αίτηση του κατηγορουμένου στο ως άνω Συμβούλιο- αλλά λαμβάνεται υπόψη και αυτεπαγγέλτως (171 παρ. 1 ΚΠΔ)- μέχρι να καταστεί αμετάκλητη η παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο (βλ. ιδίως 173 παρ. 2, 174 παρ. 1 ΚΠΔ). Παράλληλα, η ακυρότητα της προδικασίας μπορεί υπό προϋποθέσεις να προταθεί με την άσκηση ενδίκου μέσου κατά του εκδοθέντος βουλεύματος (477 επ. ΚΠΔ). Ο χρόνος επέλευσης του αμετακλήτου της παραπομπής εξαρτάται από τη δικονομική διαδικασία που ισχύει για το ερευνώμενο έγκλημα. Αν η παραπομπή του κατηγορουμένου γίνεται με βούλευμα, όπως κατά κανόνα ισχύει στην περίπτωση της κύριας ανάκρισης για κακούργημα, το αμετάκλητο επέρχεται με την επίδοση στον κατηγορούμενο του αμετάκλητου βουλεύματος, με το οποίο παραπέμπεται σε δίκη, ενώ αν η παραπομπή γίνεται με κλητήριο θέσπισμα (σε περίπτωση πλημμελήματος), αμετάκλητη καθίσταται η παραπομπή, με την επίδοσή του κλητηρίου θεσπίσματος όταν κατ' αυτού δε χωρεί το οιονεί ένδικο μέσο της προσφυγής στον Εισαγγελέα Εφετών (322 ΚΠΔ) και όταν χωρεί προσφυγή, αμετάκλητη γίνεται η παραπομπή με την παρέλευση της προθεσμίας άσκησης ή με την απόρριψη αυτής. Ωστόσο μια ανακριτική πράξη σπανίως έχει αυτοτελή ύπαρξη. Το αντίθετο συμβαίνει κατά κανόνα, γι' αυτό και σύμφωνα με την διάταξη του άρθρου 175 ΚΠΔ, η ακυρότητα μιας πράξης καθιστά άκυρες και τις εξαρτώμενες από αυτή μεταγενέστερες πράξεις της ποινικής διαδικασίας. Συνεπώς, η ακυρότητα μιας πράξης της ανακριτικής διαδικασίας μπορεί να δημιουργήσει ακυρότητα όλων των μεταγενέστερων πράξεων της προδικασίας, που εξαρτώνται από αυτή, ακόμη και της πράξης της αρχής με την οποία ο κατηγορούμενος παραπέμπεται σε δίκη (κλητήριο θέσπισμα, βούλευμα και κλήση), ακυρότητα η οποία προτείνεται στο ακροατήριο (βλ. 174 παρ. 2 ΚΠΔ)¹¹.

11 Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 342 επ., 859- 865. Για τον ορισμό της έννοιας των εξαρτημένων δικονομικά πράξεων βλ. και ΟλΑΠ 2/1996, δημ. σε areiospagos.gr.

II. Η θέση του υπόπτου στην προκαταρκτική εξέταση.

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.

Η προκαταρκτική εξέταση, η οποία ως θεσμός προέρχεται από το γαλλικό δίκαιο (*enquête preliminaire*), στόχο έχει την έρευνα σχετικά με την τέλεση αξιόποινης πράξης και τη συλλογή αποδείξεων ώστε να αποφεύγεται η άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος αθώων πολιτών, η οποία συνεπάγεται το στιγματισμό, την ψυχική ταλαιπωρία αλλά και την σοβαρή οικονομική τους επιβάρυνση, η οποία σπανίως αποκαθίσταται. Ταυτόχρονα, ο θεσμός της προκαταρκτικής εξέτασης συμβάλλει στην ελάφρυνση της υπέρογκης δικαστικής ύλης και στην εμπέδωση της νομιμότητας στο πλαίσιο του σύγχρονου ευρωπαϊκού Κράτους Δικαίου¹².

Συνεπώς, προκαταρκτική εξέταση διενεργείται, κατά περίπτωση, προαιρετικά ή υποχρεωτικά, προκειμένου η εισαγγελική αρχή να κρίνει, με βάση το συλλεγέν αποδεικτικό υλικό, εάν συντρέχουν ενδείξεις τέλεσης του ερευνώμενου εγκλήματος ικανές να δικαιολογήσουν την άσκηση ποινικής δίωξης και την επίσημη απόδοση κατηγορίας σε βάρος του εξεταζομένου (31 παρ. 1 στ. Α', 43 παρ. 1 και 2, 47 παρ. 2 ΚΠΔ)¹³.

Κατά την απολύτως κρατούσα και ορθή άποψη η προκαταρκτική εξέταση αποτελεί στάδιο της υπό ευρεία έννοια ποινικής διαδικασίας¹⁴. Το δικαιοδοτικό χαρακτήρα της προκαταρκτικής εξέτασης έχει υιοθετήσει από καιρό και ο Άρειος Πάγος, σύμφωνα με τον οποίο οι λόγοι εξαιρέσεως (14 επ. ΚΠΔ) ισχύουν και στην προκαταρκτική εξέταση¹⁵. Σήμερα, η προκαταρκτική εξέταση τείνει να αποτελέσει τον κανόνα της προδικαστικής (υπό ευρεία έννοια) έρευνας των πλημμελημάτων. Αντίθετα, η προανάκριση έχει σε μεγάλο βαθμό εκτοπισθεί

12 Βλ. Αιτιολογική έκθεση Ν. 3160/2003, δημ. Ισοκράτης, όπου αναφέρεται ότι "... για την κίνηση (άσκηση) ποινικής δίωξης για κακούργημα ή για πλημμέλημα αρμοδιότητας τριμελούς πλημμελειοδικείου απαιτείται προηγούμενη συγκέντρωση ουσιαστικών στοιχείων, με προκαταρκτική εξέταση ή προανακριτικές πράξεις κατ' άρθρο 243 παρ. 2, και αιτιολογημένη κρίση του εισαγγελέα ότι υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για την κίνηση ποινικής δίωξης. Με τη διάταξη αυτή, παράλληλα με τη διασφάλιση της προστασίας της προσωπικότητας των πολιτών από προπετείς μηνύσεις και αναφορές, θα επιτευχθεί σοβαρή ελάφρυνση στην προδικασία και στα ακροατήρια..." και Κωνσταντινίδη, Εκθεσις επί του Σχ. Ν. «Επιτάχυνσις της ποινικής διαδικασίας κ.λ.π.» της Διευθύνσεως Επιστημονικών Μελετών της Βουλής, ΠΧρ 2003, 1049 επ.

13 Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 116 επ., 282 επ., Καρράς Α., Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 263 επ., Ζημιανίτης, Η νέα προκαταρκτική εξέταση. Κριτική αποτίμηση της πρώτης δεκαετίας, ΠοινΔικ 2013, 1132 επ.

14 Κονταζής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α', σελ. 433, Φράγκος, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, ερμηνεία και πρόσφατη νομολογία Αρείου Πάγου κατ' άρθρο, σελ. 118 επ.

15 Βλ. ΑΠ 1604/1981 ΠΧρ 1982, 718 επ., ΑΠ 1434/1981, ΠΧρ 1982, 629 επ., ΑΠ 1345/1980 ΠΧρ 1981, 336 επ., ΑΠ 938/1979 ΠΧρ 1980, 79 επ., Αλατσάς, Ποινική δικονομία: Η προκαταρκτική εξέταση, Β' έκδοση (2006), δημ. Νόμος.

οικονομικά, καθώς σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 244 ΚΠΔ, προβλέπεται μόνο για ορισμένα πλημμελήματα και υπό αυστηρές προϋποθέσεις¹⁶. Το δικαιοδοτικό χαρακτήρα της προκαταρκτικής εξέτασης υποδηλώνει, άλλωστε, η ιδιαίτερη πρόνοια του νομοθέτη στην αφαίρεση από την ποινική δικογραφία της ένορκης ή χωρίς πρόσβαση σε δικηγόρο κατάθεσης του μετέπειτα υπόπτου, η οποία έτσι απαγορεύεται να ληφθεί υπόψη αποδεικτικά (31 παρ. 2 εδ. Θ' ΚΠΔ). Το σκεπτικό της εν λόγω ρύθμισης, στην οποία θα αναφερθούμε αναλυτικά στη συνέχεια, συγκεντρώνεται στην προστασία του δικαιώματος του υπόπτου- και πιθανόν μετέπειτα κατηγορουμένου- από την αυτοενοχοποίηση, δηλαδή από την αξιοποίηση επιβαρυντικών για τα συμφέροντά του δηλώσεων, στις οποίες ενδέχεται να είχε προβεί κατά την κατάθεσή του, σε χρονικό σημείο κατά το οποίο δεν γνώριζε ότι θα του απεδίδετο κατηγορία¹⁷.

Τον αναμφίβολα δικαιοδοτικό χαρακτήρα της προκαταρκτικής εξέτασης επισημαίνει τέλος, ο Εισαγγελέας Αρείου Πάγου, Γ. Σανιδάς, στη με αριθμό 1/2009 εγκύκλιο¹⁸.

Υπό το προϋπάρχον νομικό καθεστώς, προκαταρκτική εξέταση διατασσόταν σπανίως, κυρίως όταν φερόμενος δράστης ήταν επώνυμο πρόσωπο. Συγχρόνως, στον εξεταζόμενο στην προϋπάρχουσα προκαταρκτική εξέταση δεν αναγνωρίζονταν υπερασπιστικά δικαιώματα και για το λόγο αυτό η κατάθεσή του παρέμενε στο αρχείο της Εισαγγελίας και δε μπορούσε να αξιοποιηθεί επί ποινή απόλυτης ακυρότητας (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ)¹⁹.

Το καθεστώς αυτό μεταβλήθηκε με την ψήφιση των Ν. 3160/2003 και 3346/2005. Ο θεσμός της προκαταρκτικής εξέτασης αναμορφώθηκε ριζικά, κατέστη λειτουργικός και σύμφωνος με τις θεμελιώδεις αρχές για την προστασία του υποκειμένου της ποινικής διαδικασίας. Όπως παρατηρεί ο Δασκαλόπουλος, η προκαταρκτική εξέταση υπέστη θεσμική αλλαγή και αναδείχθηκε σε ουσιαστική και αξιόλογη ανακριτική λειτουργία, με σκοπό τη συλλογή του αποδεικτικού υλικού για την προετοιμασία της επερχόμενης δίκης. Συγχρόνως, με την παροχή στον εξεταζόμενο ενός πλαισίου οικονομικών δικαιωμάτων ανάλογων εκείνου που αναγνωρίζεται στον κατηγορούμενο, ενισχύθηκε το δικαίωμα υπεράσπισης και η νομοθεσία εναρμονίσθηκε με τις επιταγές της ΕΣΔΑ και με την υποχρέωση σεβασμού του τεκμηρίου της

16 Παπαδαμάκης, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Μορφές και όρια της ερευνητικής δραστηριότητας, ΠοινΔικ 2008, 337 επ., Κονταξής, ο.π., σελ. 433 επ.

17 Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 123- 124 . Βλ. Και ΟλΑΠ 2/1999, με παρατηρήσεις Η. Αναγνωστόπουλου, ΠΧρ 1999, 811 επ..

18 Δημ. Σε www.eisap.gr.

19 Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 282 επ., Συμμεωνίδης, Το δικαίωμα του υπόπτου να λάβει γνώση όλων των εγγράφων στην προκαταρκτική εξέταση. Συγχρόνως ορισμένες σκέψεις για τη νέα μορφή της προκαταρκτικής εξέτασης υπό το πρίσμα του Ν. 3160/2003, ΠΧρ 2005, 5 επ., βλ. και ΑΠ 949/2015, δημ. Νόμος.

αθωότητας. Εξ άλλου ο ρόλος του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών αναβαθμίστηκε με την ανάληψη οιονεί δικαιοδοτικών καθηκόντων και την ανάδειξή του σε εγγυητή των δικονομικών δικαιωμάτων του υπόπτου. Για τους λόγους αυτούς, κατά τον ίδιο συγγραφέα, τυχόν κατάργηση ή αποδυνάμωση του θεσμικού πλαισίου της προκαταρκτικής εξέτασης θα ισοδυναμούσε με δικαιική οπισθοδρόμηση²⁰.

Ωστόσο και σήμερα παρατηρούνται ασάφειες και κενά των σχετικών ρυθμίσεων, οι οποίες μπορούν να επιλυθούν με τη χρήση ερμηνευτικών μεθόδων, και πρωτίστως με την αναλογική εφαρμογή των ρυθμίσεων για την προανάκριση και την κύρια ανάκριση, στο μέτρο που πρόκειται για ακούσιο κενό και δεν απαγορεύεται η αναλογική εφαρμογή²¹.

2. Η διαδικασία της προκαταρκτικής εξέτασης.

Δικαίωμα διενέργειας προκαταρκτικής εξέτασης έχει πρωτίστως ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών (31 παρ. 1 περ. Α', 35 εδ. Β' ΚΠΔ), είτε αυτοπροσώπως είτε με παραγγελία του προς τους γενικούς και ειδικούς προανακριτικούς υπαλλήλους (33, 34 ΚΠΔ).

Η διενέργεια της προκαταρκτικής εξέτασης ρυθμίζεται από το άρθρο 31 ΚΠΔ, στην παρ. 2 του οποίου γίνεται παραπομπή στα άρθρα 240 - 241 και 273 παρ. 1 περ. Γ', Δ' και Ε' ΚΠΔ. Από τις ανωτέρω διατάξεις προκύπτει ότι και στην προκαταρκτική εξέταση ισχύουν οι αρχές της μυστικότητας και της έγγραφης διεξαγωγής της διαδικασίας. Με βάση τις ως άνω αρχές, απαγορεύεται η παράσταση και συμμετοχή τρίτων προσώπων πέραν των διαδίκων μερών, στις ανακριτικές πράξεις. Ως μυστική ορίζεται, συνεπώς, η μη δημόσια διαδικασία. Επίσης η προκαταρκτική εξέταση είναι έγγραφη υπό την έννοια ότι για την εγκυρότητα της ανακριτικής πράξης είναι υποχρεωτική η σύνταξη έκθεσης, η οποία βεβαιώνει τα όσα έλαβαν χώρα (241 ΚΠΔ). Ακόμη, η προκαταρκτική εξέταση είναι συνοπτική, οφείλει δε να ολοκληρωθεί, με την άσκηση ποινικής δίωξης ή όχι, εντός τριών μηνών από την κατά το άρθρο 36 ΚΠΔ πληροφόρηση της αρχής, με δυνατότητα, σε εξαιρετικές περιπτώσεις να παραταθεί για τρεις μήνες (31 παρ. 3 ΚΠΔ). Η θέσπιση χρονικού ορίου για την ολοκλήρωση της προκαταρκτικής

²⁰ Δασκαλόπουλος, Η προκαταρκτική εξέταση και η άσκηση ποινικής δίωξης κατά τον Ν. 3160/2003, ΠΧρ 2003, 1027 επ, του ίδιου, Προκαταρκτική εξέταση: Παρόν και μέλλον μετά από οκτάχρονη εμπειρία εφαρμογής της νέας θεσμικής μορφής της, ΠΧρ 2011, 419. Αντίθετα, κατά τον Συμεωνίδη, ο.π., 5 επ., (αναφερόμενος στο καθεστώς πριν την ψήφιση του Ν. 3346/2005) με τη νέα προκαταρκτική εξέταση η θέση του υπόπτου παρά την αναγνώριση των δικονομικών δικαιωμάτων κατά 31 παρ. 2 ΚΠΔ, αποδυναμώθηκε διότι "οι πρώιμες και ενίοτε ανύποπτες δηλώσεις του υπόπτου μπορούν στο εξής να τον επιβαρύνουν στη συνέχεια, δεδομένου εξ άλλου και ότι στην προκαταρκτική εξέταση δεν υπάρχει αποκρυσταλλωμένη εικόνα ούτε για το είδος και το νομικό χαρακτηρισμό ούτε για την έκταση της κατηγορίας που πρέπει να απαγγελθεί".

²¹ Αλατσάς, Ποινική δικονομία: Η προκαταρκτική εξέταση, Β' έκδοση (2006), δημ. Νόμος.

εξέτασης (κατ' αναλογία προς τα ισχύοντα στην προανάκριση, 243 παρ. 4 ΚΠΔ) έχει υποστεί κριτική ως υπεραπλουστευτική και ως αθέμιτη επέμβαση του νομοθέτη στην ανεξαρτησία της Δικαιοσύνης²². Σε κάθε περίπτωση η υπέρβαση της προβλεπόμενης προθεσμίας δεν συνεπάγεται τη δημιουργία ακυρότητας²³.

Από τη ρητή παραπομπή του άρθρου 31 παρ. 2 στο άρθρο 273 παρ. 1 περ. Γ', Δ' και Ε' ΚΠΔ, προκύπτει ότι ο ύποπτος στην προκαταρκτική εξέταση υποχρεούται να δηλώνει την πραγματική του διεύθυνση ώστε να κλητεύεται νομίμως στις υπόλοιπες διαδικαστικές ενέργειες²⁴.

Αναφορικά με το εύρος των επιτρεπόμενων ανακριτικών πράξεων, επικρατεί διάσταση απόψεων, υπό την έννοια ότι σύμφωνα με μια άποψη, με την προκαταρκτική εξέταση δε μπορούν να διαταχθούν όλες οι ανακριτικές πράξεις που προβλέπονται σε περίπτωση άσκησης ποινικής δίωξης (λ.χ. η διενέργεια σωματικής ή κατ' οίκον έρευνας)²⁵. Σύμφωνα με την αντίθετη άποψη, μπορούν να διαταχθούν όλες οι ανακριτικές πράξεις, σύμφωνα με όσα ισχύουν μετά την άσκηση ποινικής δίωξης, με εξαίρεση εκείνων που είναι σύμφυτες με την ιδιότητα του κατηγορουμένου όπως η απολογία και η έκδοση εντάλματος σύλληψης. Η άποψη αυτή θεμελιώνεται στην ενίσχυση του ρόλου της προκαταρκτικής εξέτασης ιδίως στο πεδίο της προδικαστικής διερεύνησης των πλημμελημάτων, αλλά και στην αντίφαση που θα ενείχε η απαγόρευση διενέργειας ανακριτικών πράξεων στην προκαταρκτική εξέταση, στην οποία η διαδικασία μπορεί να διενεργείται από εκπρόσωπο της δικαστικής εξουσίας, ενώ επιτρέπονται όλες οι (αναγκαίες) ανακριτικές πράξεις στο πλαίσιο της αστυνομικής προανάκρισης²⁶. Πάντως, στη νομολογία γίνεται παγίως δεκτό ότι χωρεί κατάσχεση στο πλαίσιο της προκαταρκτικής εξέτασης

22 Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, 2016, σελ. 125, Ζημιανίτης Δ., Η νέα προκαταρκτική εξέταση. Κριτική αποτίμηση της πρώτης δεκαετίας, ΠοινΔικ 2013, 1132.

23 Τσιρίδης, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (επιμέλεια Λ. Μαργαρίτης), ο.π., σελ. 108.

24 Παπαδαμάκης, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Μορφές και όρια της ερευνητικής δραστηριότητας, ΠοινΔικ 2008, 337 επ.

25 Παπαδαμάκης, Εφαρμογές Ποινικής Δικονομίας, μελέτες- γνωμοδοτήσεις- σχόλια στη νομολογία, σελ. 41 επ., του ίδιου, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Μορφές και όρια της ερευνητικής δραστηριότητας, ΠοινΔικ 2008, 337 επ.

26 ΕγκΕισΑΠ, Γ. Σανιδά, 1/2009, δημ. www.eisap.gr, Ζημιανίτης, Η νέα προκαταρκτική εξέταση. Κριτική αποτίμηση της πρώτης δεκαετίας, ΠοινΔικ 2013, 1132, Κονταζής Α., Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α, σελ. 446, Δαλακούρας, Προκαταρκτική εξέταση. Όψεις ενός δυναμικού θεσμού μετά τη διαμόρφωσή του με τις ρυθμίσεις των Ν. 3160/2003 και 3346/2005, ΠοινΔικ 2007, 1326, ιδίως 1328 επ.

και η άρση της κρίνεται από το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών κατ' ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 268 παρ. 3, 307 β' και 310 παρ. 2 ΚΠΔ²⁷.

3. Πότε διατάσσεται προκαταρκτική εξέταση.

Σύμφωνα με το άρθρο 43 παρ. 1 εδ. Β' ΚΠΔ, όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του από το άρθρο 27 παρ. 3 Ν. 4055/2012, πριν την άσκηση ποινικής δίωξης για κακούργημα διενεργείται υποχρεωτικά προκαταρκτική εξέταση, εκτός εάν έχει προηγηθεί αστυνομική προανάκριση κατ' άρθρο 243 παρ. 2 ΚΠΔ, ένορκη διοικητική εξέταση ή άλλη ανάλογη διοικητική διερεύνηση τέλεσης εγκλήματος, από τις αναφερόμενες στο άρθρο 43 παρ. 1 εδ. Γ' ΚΠΔ και προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις ενοχής²⁸. Τυχόν άσκηση ποινικής δίωξης χωρίς να έχει προηγηθεί προκαταρκτική εξέταση στις περιπτώσεις που είναι υποχρεωτική, δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα της ασκηθείσας ποινικής δίωξης κατ' άρθρο 171 παρ. 1 στ. Β' ΚΠΔ²⁹.

Η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης στην περίπτωση καταγγελλόμενου πλημμελήματος επαφίεται στην διακριτική ευχέρεια του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών (βλ. 43 παρ. 1 ΚΠΔ)³⁰. Όμως με δεδομένο ότι η προκαταρκτική εξέταση αποτελεί ένα χρήσιμο δικονομικό εργαλείο, είναι προς όφελος της συνολικής διαδικασίας να διατάσσεται και στα πλημμελήματα, ώστε η υπόθεση να εισάγεται πλήρης στοιχείων στη δίκη. Πράγματι, μέσω της προκαταρκτικής ερευνάται ουσιαστικά η ύπαρξη επαρκών ενδείξεων για την άσκηση ποινικής δίωξης (43 παρ. 3 ΚΠΔ) και αναβαθμίζεται ο δικαιοδοτικός ρόλος του Εισαγγελέα, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι υπεισέρχονται κριτήρια σκοπιμότητας στην ισχύουσα στο ποινικοδικονομικό μας σύστημα, αρχή της νομιμότητας για τη δίωξη των εγκλημάτων³¹.

Επισημαίνεται, ότι μετά την τροποποίηση του άρθρου 43 ΚΠΔ από το Ν. 3160/2003, για την άσκηση ποινικής δίωξης απαιτείται θετική διάγνωση της ύπαρξης επαρκών ενδείξεων, δηλαδή

27 Παπαδαμάκης, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Μορφές και όρια της ερευνητικής δραστηριότητας, ΠοινΔικ 2008, 337 επ., ιδίως σελ. 339 επ., ΠλημΕδέσσης 121/1978, ΠΧρ 1979, 81 επ., ΠλημΘεσσαλ 802/1985, Αρμ 1985, 762 επ.

28 Στις περιπτώσεις αυτές, η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης δεν αποκλείεται αλλά εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του Εισαγγελέα.

29 Τσιρίδης, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (επιμέλεια Λ. Μαργαρίτης), ο.π., σελ. 107, ΣυμβΠλημΚεφ 84/2008, δημ. Νόμος.

30 Η εξαίρεση των πλημμελημάτων από την προκαταρκτική εξέταση, επιβλήθηκε εκ των πραγμάτων στο νομοθέτη, καθόσον, όπως αναφέρεται στην αιτιολογική έκθεση: «...ζητούμενο είναι η διεξαγωγή της δίκης μέσα σε εύλογο χρονικό διάστημα (άρθρο 6 § 1 ΕΣΔΑ, 14 § 3 γ ΔΣΑΠΔ) και αναντιρρήτως η προκαταρκτική εξέταση επιβραδύνει την προδικασία, αλλά και για τον επιπρόσθετο λόγο ότι αυτή δεν απέδωσε τα αναμενόμενα αποτελέσματα, κρίνεται σκόπιμο όπως η προκαταρκτική εξέταση παραμείνει υποχρεωτική μόνο για τα κακούργηματα, ενώ για όλα τα πλημμελήματα να αφεθεί στην κρίση του εισαγγελέα...» βλ. αιτιολογική έκθεση του Ν. 4055/2012, δημ. Ισοκράτης.

31 Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 285.

ενδείξεων που άγουν σε βάσιμη πιθανολόγηση ότι τελέσθηκε αξιόποινη πράξη, η δε σχετική εισαγγελική διάταξη οφείλει να διαλαμβάνει ειδική αιτιολογία. Κατά μια άποψη, η προϋπόθεση των επαρκών ενδείξεων ισχύει γενικά για την άσκηση ποινικής δίωξης, ανεξάρτητα από το αν η διωκόμενη πράξη συνιστά πλημμέλημα ή κακούργημα³². Κατά την αντίθετη άποψη, που στηρίζεται στη γραμματική διατύπωση των άρθρων 43 παρ. 1 και 3 και 47 παρ. 2 ΚΠΔ και σε χωρίο της αιτιολογικής έκθεσης του Ν. 3160/2003³³, η ύπαρξη επαρκών ενδείξεων για την άσκηση ποινικής δίωξης απαιτείται να συντρέχει και να διαπιστώνεται από τον Εισαγγελέα, όταν η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης είναι υποχρεωτική, δηλαδή, υπό το ισχύον νομικό καθεστώς, μόνο στην ποινική δίωξη για κακούργημα³⁴. Κατά τη γνώμη μας ορθότερη είναι η πρώτη άποψη, η οποία συνάδει με την υποχρέωση σεβασμού του τεκμηρίου αθωότητας, αλλά και με τις αρχές του προσήκοντος βαθμού υπονοιών και του Κράτους Δικαίου ενώ δεν παραβιάζει την αρχή της νομιμότητας για την δίωξη των εγκλημάτων, διότι η εν λόγω αρχή υπηρετείται αποτελεσματικά μόνο όταν θεμελιώνεται σε ενδείξεις και όχι σε αόριστες καταγγελίες.

Στα θετικά σημεία του Ν. 3160/2003 πρέπει να προστεθεί, εκτός των άλλων, η κατάργηση της δυνατότητας του Υπουργού Δικαιοσύνης να παραγγέλλει την άσκηση ποινικής δίωξης, εξουσία ασύμβατη με την αρχή της διάκρισης των λειτουργιών. Στο άρθρο 30 παρ. 1 ΚΠΔ, έχει

32 *Καρράς*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 138-139, του ίδιου, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 266 επ., *Δαλακούρας*, Προκαταρκτική εξέταση. Όψεις ενός δυναμικού θεσμού μετά τη διαμόρφωσή του με τις ρυθμίσεις των Ν. 3160/2003 και 3346/2005, ΠοινΔικ 2007, 1326, ιδίως 1329 επ.

33 Σύμφωνα με την αιτιολογική έκθεση του Ν. 3160/2003, δημ. Ισοκράτης (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας), "... Με το άρθρο 5 του σχεδίου τροποποιείται το άρθρο 43 του Κ.Π.Δ.. Κατά την πρώτη παράγραφο, για την κίνηση (άσκηση) ποινικής δίωξης για κακούργημα ή για πλημμέλημα αρμοδιότητας τριμελούς πλημμελειοδικείου απαιτείται προηγούμενη συγκέντρωση ουσιαστικών στοιχείων, με προκαταρκτική εξέταση ή προανακριτικές πράξεις κατ' άρθρο 243 παρ. 2, και αιτιολογημένη κρίση του εισαγγελέα ότι υπάρχουν επαρκείς ενδείξεις για την κίνηση ποινικής δίωξης. Με τη διάταξη αυτή... διαφυλάσσεται το δικαίωμα του εισαγγελέα για αρχειοθέτηση σε κάθε έγκλημα χωρίς την ανάγκη προηγούμενης προκαταρκτικής εξέτασης, όταν η μήνυση ή η καταγγελία είναι νόμω αστήρικτη ή προφανώς αβάσιμη ή ανεπίδεκτη δικαστικής εκτίμησης. Επεκτείνεται δε αυτό και στην περίπτωση που οι ενδείξεις κρίνονται ανεπαρκείς μετά την ενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης. **Ο λόγος διαφοροποίησης των προϋποθέσεων αρχειοθέτησης στις δύο περιπτώσεις (νόμω αστήρικτη ή προφανώς αβάσιμη ή ανεπίδεκτη δικαστικής εκτίμησης στην πρώτη, ανεπαρκείς ενδείξεις στη δεύτερη) είναι πρόδηλος. Στη δεύτερη υπάρχουν συγκεντρωμένα ουσιαστικά στοιχεία στην κρίση του εισαγγελέα...**".

34 *Δασκαλόπουλος*, Η προκαταρκτική εξέταση και η άσκηση ποινικής δίωξης κατά τον Ν. 3160/2003, ΠΧρ 2003, 1027 επ, του ίδιου, Προκαταρκτική εξέταση: Παρόν και μέλλον μετά από οκτάχρονη εμπειρία εφαρμογής της νέας θεσμικής μορφής της, ΠΧρ 2011, 419, *Παπαδαμάκης*, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Μορφές και όρια της ερευνητικής δραστηριότητας, ΠοινΔικ 2008, 337 επ., *Ζημιανίτης*, Η νέα προκαταρκτική εξέταση. Κριτική αποτίμηση της πρώτης δεκαετίας, ΠοινΔικ 2013, 1132, *Κτιστάκης*, Ασκήσεις επί χάρτου: Ο Ν. 3160/2003 και ορισμένες ρυθμίσεις του. Ανάλυση δύο περιπτώσεων με ενδιαφέρον, ΠΧρ 2003, 1029 επ., *Κωνσταντινίδης*, Εκθεσις επί του Σχ. Ν. «Επιτάχυνσις της ποινικής διαδικασίας κ.λ.π.» της Διευθύνσεως Επιστημονικών Μελετών της Βουλής, ΠΧρ 2003, 1049 επ. Βλ. Και 1/2009 Εγκύκλιο ΕισΑΠ, Γ. Σανιδά, δημ. Σε www.eisap.gr.

παραμένει η δυνατότητα του Υπουργού Δικαιοσύνης να παραγγέλλει στον Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης³⁵.

4. Τα υπερασπιστικά δικαιώματα του υπόπτου στην προκαταρκτική εξέταση.

4. 1. Η ιδιότητα του “υπόπτου” ως “οιονεί κατηγορουμένου”.

Μετά τις ανωτέρω εισαγωγικές παρατηρήσεις για το θεσμό της προκαταρκτικής εξέτασης, σκόπιμο είναι να επικεντρωθούμε στο πρόσωπο που αποτελεί τον “πρωταγωνιστή” της, δηλαδή τον εξεταζόμενο από τις αρχές, ο οποίος στη βιβλιογραφία αναφέρεται συνήθως ως “ύποπτος”³⁶.

Ήδη αναφέρθηκε ότι, ο ύποπτος υπό το προισχύσαν δίκαιο, δηλαδή πριν την τροποποίηση του άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠΔ με το άρθρο 2 Ν. 3160/2003 και το άρθρο 5 Ν. 3346/2005, δεν είχε κανένα δικονομικό δικαίωμα και τυχόν εξέτασή του παρέμενε στο αρχείο της Εισαγγελίας. Παράλληλα, ο κατονομαζόμενος στην μήνυση, αίτηση, έκθεση ή έγκληση πρόσωπο έφερε την ιδιότητα του κατηγορουμένου δυνάμει του άρθρου 72 ΚΠΔ (όπως ίσχυε πριν τροποποιηθεί από το άρθρο 7 Ν. 3346/2005³⁷), χωρίς όμως να του παρέχονται κατά την προκαταρκτική εξέταση δικονομικά δικαιώματα, πρακτική που βρισκόταν σε αντίθεση με την αρχή της δίκαιης δίκης και των επιμέρους εγγυήσεων αυτής (6 παρ. 1 και 3 ΕΣΔΑ) καθώς και στην αρχή της δικαστικής ακροάσεως (άρθρο 20 παρ. 1 Σ.). Ακόμη, εξ αντιδιαστολής προκύπτει με βάση το γράμμα του προισχύσαντος άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠΔ (πριν την τροποποίηση με το άρθρο 2 Ν. 3160/2003), ότι όταν η προκαταρκτική εξέταση ενεργείτο λ.χ. με “άλλη είδηση” και όχι με τις προαναφερόμενες γνωστοποιήσεις προς την εισαγγελική αρχή, ο εξεταζόμενος δεν είχε κανένα δικαίωμα³⁸.

Σήμερα, την ιδιότητα του υπόπτου αποκτά το πρόσωπο σε βάρος του οποίου στρέφεται η μήνυση ή η έγκληση ή η παραγγελία του Εισαγγελέα για την διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης και τη διατηρεί μέχρι την άσκηση ποινικής δίωξης, οπότε προσλαμβάνει την ιδιότητα

35 Δασκαλόπουλος, Η προκαταρκτική εξέταση και η άσκηση ποινικής δίωξης κατά τον Ν. 3160/2003, ΠΧρ 2003, 1027 επ., Δαλακούρας, Η λειτουργική αρμοδιότητα του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών υπό το φως των ρυθμίσεων του Ν. 3160/2003 (άσκηση ποινικής δίωξης- αποχή από ποινική δίωξη- αρχειοθέτηση της υπόθεσης), ΠΧρ 2003, 585 επ.

36 Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 264 επ., Τσιρίδης, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (επιμέλεια Λ. Μαργαρίτης), ο.π., σελ. 111 επ.

37 Προισχύσασα διατύπωση άρθρου 72 ΚΠΔ: Την ιδιότητα του κατηγορουμένου την αποκτά εκείνος εναντίον του οποίου ο εισαγγελέας άσκησε ρητά την ποινική δίωξη, εκείνος στον οποίο σε οποιοδήποτε στάδιο της ανάκρισης αποδίδεται η αξιόποινη πράξη και εκείνος που αναφέρεται στην μήνυση, στην έγκληση, στην αίτηση ή στην έκθεση για αξιόποινη πράξη.

38 Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 282 επ.

του κατηγορουμένου ή μέχρι την τυχόν απαλλαγή του με την αρχειοθέτηση της υπόθεσης (43, 47 ΚΠΔ).

Στις ημέρες μας, επικρατεί η άποψη ότι ο ύποπτος αποτελεί έναν “οιονεί κατηγορούμενο” και για το λόγο αυτό πρέπει να ισχύει και για αυτόν ανάλογη δικονομική προστασία. Η άποψη αυτή είναι ορθή διότι, το ότι δεν έχει ασκηθεί επίσημα ποινική δίωξη σε βάρος του, ελάχιστα διαφοροποιεί τη θέση του από εκείνη του κατηγορουμένου. Πράγματι, από αυτό το στάδιο ο ύποπτος πρέπει να προστατευθεί από τυχόν παράνομη συμπεριφορά των διωκτικών αρχών, γι’ αυτό και υιοθετείται ορισμένη διαδικασία για την εξέτασή του (ακριβέστερα, την παροχή εξηγήσεων), στην οποία του αναγνωρίζονται σημαντικά υπερασπιστικά δικαιώματα και του δίνεται η δυνατότητα να αντικρούσει την κατηγορία και να αποφύγει, ήδη την κίνηση της ποινικής δίωξης σε βάρος του³⁹.

Με την τροποποίηση του άρθρου 31 ΚΠΔ με τους Ν. 3160/2003⁴⁰ και Ν. 3346/2005, η εθνική νομοθεσία κατέστη συμβατή με τη νομολογία του ΕΔΔΑ και η θέση του υπόπτου κατοχυρώθηκε αποτελεσματικά, με την αναγνώριση σε αυτόν των θεμελιωδών δικονομικών δικαιωμάτων που απολαμβάνει ο κατηγορούμενος (δικαίωμα πληροφόρησης για τα δικονομικά δικαιώματα και για την κατηγορία, δικαίωμα λήψης προθεσμίας, δικαίωμα λήψης αντιγράφων της δικογραφίας κλπ), στο μέτρο που αυτό είναι εφικτό, δεδομένου του πρώιμου σταδίου της διαδικασίας⁴¹.

Να αναφερθεί ότι στο πλαίσιο της ερμηνείας του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, ως κατηγορούμενος θεωρείται το πρόσωπο, εναντίον του οποίου εκδηλώνεται ενέργεια των διωκτικών οργάνων σε σχέση με τη διερεύνηση της τέλεσης εγκλήματος. Η έννοια του κατηγορουμένου στην ΕΣΔΑ είναι σαφώς ευρύτερη από εκείνη του κατηγορουμένου σύμφωνα με το άρθρο 72 ΚΠΔ, το οποίο συνδέει την έννοια του κατηγορουμένου με τυπικά κριτήρια⁴².

39 βλ. Κωνσταντινίδη, Εκθεσις επί του Σχ. Ν. «Επιτάχυνσις της ποινικής διαδικασίας κ.λ.π.» της Δ/νσεως Επιστημ. Μελετών της Βουλής, Ποιν Χρ 2003 σελ. 1049, Δαλακούρας, Η λειτουργική αρμοδιότητα του Εισαγγελέως Πλημμελειοδικών υπό το φως των ρυθμίσεων του ν.3160/2003 Ποιν Χρ ΝΔ σελ. 585 επ., 445/2012 Συμβ.Πλημ.Λάρισας).

40 Βλ. αιτιολογική έκθεση Ν. 3160/2003, δημ. Ισοκράτης, όπου αναφέρεται ότι (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): “... Με το άρθρο 2 του σχεδίου τροποποιείται το άρθρο 31 Κ.Π.Δ. και ορίζεται ο τρόπος διενέργειας της προκαταρκτικής εξέτασης, **αναγνωρίζονται δε στον «ύποπτο» βασικά ατομικά δικαιώματα (σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης, παράστασης με συνήγορο κ.λπ.), εν’ όψει και της εξέλιξης στη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου...**”.

41 Δασκαλόπουλος, Προκαταρκτική εξέταση: Παρόν και μέλλον μετά από οκτάχρονη εμπειρία εφαρμογής της νέας θεσμικής μορφής της, ΠΧρ 2011, 419, Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ’ έκδοση, τόμος Α, σελ. 430 επ.

42 Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ’ έκδοση, τόμος Α’, σελ. 763, 764, Παπαδαμάκης, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Μορφές και όρια της ερευνητικής δραστηριότητας,

Στην νομολογία των δικαστηρίων μας γίνεται δεκτό ότι το άρθρο 6 ΕΣΔΑ εφαρμόζεται στην προδικασία αλλά και στην προκαταρκτική εξέταση⁴³. Ωστόσο, εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι η νομολογία του ΕΔΔΑ χρησιμοποιείται συχνά ως επιχείρημα για να δικαιολογηθούν δικονομικές παραβάσεις και προσβολές υπερασπιστικών δικαιωμάτων, στη βάση ότι από μια επιμέρους παράβαση δεν αναιρείται ο συνολικά δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας. Σε αυτό αντιτείνει κανείς ότι η ΕΣΔΑ καθιερώνει ρητά ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας των προβλεπόμενων σε αυτή δικαιωμάτων (53 ΕΣΔΑ), δηλαδή δεν απαιτείται συμμόρφωση με την ΕΣΔΑ όταν το εθνικό δίκαιο παρέχει ευρύτερη προστασία. Συγχρόνως το ότι η διαδικασία εξετάζεται ως σύνολο ως προς την τήρηση του δίκαιου χαρακτήρα, δεν αποκλείει, όπως έχει δεχθεί το ΕΔΔΑ, το ότι ορισμένες παραβιάσεις υπερασπιστικών δικαιωμάτων ενέχουν τέτοια σοβαρότητα που πλήττουν ανεπανόρθωτα τη διαδικασία, ακόμη και αν στη συνέχεια, αποκαταστάθηκε η δικονομική τάξη και δόθηκε η δυνατότητα στον κατηγορούμενο να ασκήσει τα δικαιώματά του⁴⁴.

Εξ άλλου, η ιδιότητα του “οιονεί κατηγορουμένου” βρίσκει έρεισμα και στο νόμο, αν ληφθεί υπόψη η εννοιολογική αντιστοιχία μεταξύ της έννοιας του εξεταζόμενου στο πλαίσιο της προκαταρκτικής εξέτασης (ύποπτος) και της έννοιας του κατηγορουμένου, όπως προκύπτουν από τα άρθρα 31 παρ. 2 και 72 ΚΠΔ, αντίστοιχα. Ως υποκείμενο της προκαταρκτικής εξέτασης ορίζεται το πρόσωπο κατά του οποίου στρέφεται η μήνυση ή έγκληση ή εκείνος στον οποίο “κατά τη διάρκεια της εξέτασης *αποδίδεται* η τέλεση αξιόποινης πράξης” (31 παρ. 2 εδ. Β’ ΚΠΔ), ενώ, παράλληλα, κατηγορούμενος είναι εκείνος κατά του οποίου ασκείται ρητά ποινική δίωξη και εκείνος στον οποίο “σε οποιοδήποτε στάδιο της ανάκρισης *αποδίδεται* η αξιόποινη πράξη” (72 ΚΠΔ).

Υπό το πρίσμα αυτό, γίνεται δεκτό ότι παραβίαση της διαδικασίας και των δικαιωμάτων που παρέχονται στον ύποπτο δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα (171 παρ. 1 στ. Δ’, 31 παρ. 2, 43 ΚΠΔ)⁴⁵, διότι τα εν λόγω δικαιώματα συνδέονται άρρηκτα με τα υπερασπιστικά δικαιώματα του προσώπου ως κατηγορουμένου, δεδομένης και της σταδιακής υποκατάστασης του θεσμού της προανάκρισης από την προκαταρκτική εξέταση. Επομένως, ακυρότητες κατά την προκαταρκτική εξέταση μπορούν να προταθούν με αίτηση ενώπιον του δικαστικού συμβουλίου

ΠοινΔικ 2008, 337 επ., ιδίως σελ. 339 επ., βλ. και ΕΔΔΑ Saunders κατά Ηνωμένου Βασιλείου (1996), παρ. 67 επ., δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

43 ΑΠ 471/2011, 939/2014, ΣυμβΠλημΒολ 203/2015, δημ. Νόμος, ΣυμβΠλημΑθ 3572/2007, ΝοΒ 2009, 57, 663 επ.

44 Δημάκης, Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3Α’ της ΕΣΔΑ, Ποινικός Λόγος 2001, 649 επ.

45 Τσιρίδης, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (επιμέλεια Α. Μαργαρίτης), ο.π., σελ. 107 επ.

σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 176 ΚΠΔ. Μετά την κήρυξη της ακυρότητας, ο Εισαγγελέας οφείλει να ασκήσει νέα ποινική δίωξη παραγγέλλοντας προανάκριση ή κύρια ανάκριση⁴⁶.

Ωστόσο δεν λείπουν οι φωνές που υποστηρίζουν ότι η παροχή στον “ύποπτο” δικαιωμάτων ανάλογων με εκείνα που παρέχονται στον κατηγορούμενο δημιουργεί σοβαρά προβλήματα στην πορεία των ερευνών και στην ανακάλυψη και τιμώρησης του εγκλήματος. Πράγματι, ο φερόμενος ως δράστης του εγκλήματος έχει τη δυνατότητα να οργανώσει καλύτερα την υπεράσπισή του, ήδη πριν ασκηθεί ποινική δίωξη σε βάρος του, αποκρύπτοντας ενοχοποιητικά στοιχεία για να συσκοτίσει την αλήθεια. Παράλληλα, κρίσιμα στοιχεία της υπόθεσης διαρρέουν στον Τύπο, με αποτέλεσμα να χάνεται το προνόμιο της μυστικότητας της ανακριτικής διαδικασίας. Όμως τη μεγαλύτερη σημασία έχει το γεγονός ότι πρόσωπα που θα μπορούσαν να καταθέσουν ως μάρτυρες, γνωρίζοντας τη δυνατότητα του υπόπτου να μάθει άμεσα ότι έχει διενεργείται σε βάρος του προκαταρκτική εξέταση και να λάβει γνώση της δικογραφίας, εύλογο είναι να αποθαρρύνονται να καταθέσουν, ειδικά όταν πρόκειται για οργανωμένη εγκληματική δράση, όπου η τυχόν άσκηση ποινικής δίωξης και η λήψη μέτρων δικονομικού καταναγκασμού σε βάρος του υπόπτου και εν συνεχεία κατηγορουμένου, δε σημαίνει αυτόματα ότι εξαλείφεται ο κίνδυνος αντεκδικήσεων από τον κύκλο του καταγγελλθέντος. Κατά την άποψη αυτή, ασφαλώς, ο νομοθέτης οφείλει να προστατεύει τον εμπλεκόμενο σε ποινική διαδικασία, ωστόσο η προστασία αυτή δεν πρέπει να τίθεται σε κόστος των αναγκών της πράξης και κυρίως δεν πρέπει να θάλλει τον εγκληματία και να διευκολύνει την απαλλαγή του⁴⁷.

Τέλος, άξια μνείας είναι η άποψη που υποστηρίζεται στη θεωρία με αξιόλογα επιχειρήματα για την αναλογική εφαρμογή των διατάξεων του άρθρου 108 ΚΠΔ για τον πολιτικώς ενάγοντα στο πλαίσιο της προκαταρκτικής εξέτασης. Όπως υποστηρίζεται, με τον τρόπο αυτό πραγματώνεται η αρχή ισότητας των όπλων και της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας μέσω της ολόπλευρης διερεύνησης της υπόθεσης, ώστε η απόφαση του Εισαγγελέα για την άσκηση ποινικής δίωξης να πληροί τις εγγυήσεις της ορθότητας και της αντικειμενικότητας στο μέγιστο βαθμό⁴⁸. Μάλιστα, σύμφωνα με την υπ’ αρ. 34745/2005 γνωμοδότηση του Εισαγγελέα Εφετών

46 Παπαδαμάκης, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Μορφές και όρια της ερευνητικής δραστηριότητας, ΠοινΔικ 2008, 337 επ., Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ’ άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, 2016, σελ. 121-122, 349- 352 Ζημιανίτης, Η νέα προκαταρκτική εξέταση. Κριτική αποτίμηση της πρώτης δεκαετίας, ΠοινΔικ 2013, 1132.

47 Ντογιάκος, Τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου στην πολιτική και ποινική δίκη: τα δικαιώματα στην προδικασία, ΠοινΔικ 2007, 901 επ., ιδίως 905 επ.

48 Δασκαλόπουλος, ο.π., Δαλακούρας, Προκαταρκτική εξέταση. Όψεις ενός δυναμικού θεσμού μετά τη διαμόρφωσή του με τις ρυθμίσεις των Ν. 3160/2003, 3346/2005, ΠοινΔικ 2007, 1326 επ., ιδίως 1330 επ., Πεπόνης Γ., Πολιτικώς ενάγων και δικαίωμα λήψης αντιγράφων εκκρεμούς προκαταρκτικής δικογραφίας μετά την ισχύ του

Αθηνών, Κ. Καρούτσου, ο πολιτικός ενάγων έχει δικαίωμα να λάβει αντίγραφο της δικογραφίας, με βάση την αρχή της ισότητας των όπλων, με την προϋπόθεση ότι δήλωσε νόμιμη παράσταση πολιτικής αγωγής και έχει κληθεί ο κατηγορούμενος σε απολογία ή εκδόθηκε εναντίον του ένταλμα βίαιης προσαγωγής⁴⁹.

4. 2. Τα επιμέρους δικαιώματα του υπόπτου.

i. Δικαίωμα ενημέρωσης για τα δικονομικά δικαιώματα και για την αξιόποινη πράξη που του αποδίδεται.

Αυτός που ενεργεί την προκαταρκτική εξέταση υποχρεούται να ενημερώσει προηγουμένως τον εξεταζόμενο για τα δικαιώματά του, σύμφωνα με το άρθρο 31 παρ. 2 εδ. Ζ' και 99 Α παρ. 1 ΚΠΔ⁵⁰. Η ενημέρωση, η οποία παρέχεται σε απλή και κατανοητή γλώσσα, προφορικά ή εγγράφως, αναφέρεται τουλάχιστον α) στο δικαίωμα παράστασης με συνήγορο, β) στο δικαίωμα και τις προϋποθέσεις παροχής δωρεάν νομικών συμβουλών, γ) στο δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία, δ) στο δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης και ε) στο δικαίωμα σιωπής. Παράλληλα, ο διενεργών την προκαταρκτική εξέταση υποχρεούται να ενημερώνει στον εξεταζόμενο την υποχρέωσή του να δηλώνει κάθε μεταβολή της κατοικίας ή της διαμονής του στον εισαγγελέα που παρήγγειλε την προκαταρκτική εξέταση και να γίνεται μνεία της ενημέρωσης στην έκθεση εξέτασης (273 παρ. 1 εδ. γ', δ' και ε' ΚΠΔ).

Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να πληροφορείται από τον ενεργούντα την εξέταση για τη σε βάρος του κατηγορία δεν αναφέρεται ρητά στο άρθρο 31 παρ. 2 ΚΠΔ, όπου περιλαμβάνονται τα περισσότερα δικονομικά δικαιώματα του υπόπτου, αλλά προκύπτει από την προαναφερθείσα διάταξη του άρθρου 99 Α παρ. 1 στ. Γ' ΚΠΔ, στο οποίο προσδιορίζεται το περιεχόμενο της ελάχιστης ενημέρωσης που δικαιούται να λαμβάνει ο ύποπτος. Σε κάθε περίπτωση, ως αναγκαίος όρος για την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος ακροάσεως (20 παρ. 1 Σ.), το δικαίωμα του υπόπτου να λαμβάνει γνώση του αδικήματος που του αποδίδεται ανάγεται ευθέως στο Σύνταγμα.

Ν. 3346/2005, ΠοινΔικ 2006, 93 επ., *Τσιρίδης*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (επιμέλεια Λ. Μαργαρίτης), ο.π., σελ. 113- 114. Αντίθετοι οι *Καρράς*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 268 επ., *Μαργαρίτης*, Προκαταρκτική εξέταση-προανάκριση: Θεωρητικές συμβολές- πρακτικές εφαρμογές, ΠοινΔικ 2007, 596 επ., ιδίως 598 επ., *Αλατσάς*, ο.π.

49 ΓνμδΕισΕφΑθ 34745/2005, δημ. Ισοκράτης.

50 Το άρθρο 99 Α ΚΠΔ εισήχθη στον ΚΠΔ με το άρθρο 10 Ν. 4236/2014, δυνάμει του οποίου η Χώρα μας ενσωμάτωσε την υπ' αρ. 2012/13/ΕΕ Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την ενημέρωση του κατηγορουμένου για τα δικονομικά του δικαιώματα και για την κατηγορία (Οδηγία 2012/13, της 22.05.2012, L 142, δημος. eur-lex.europa.eu).

Ωστόσο, στην πράξη η ενημέρωση για την κατηγορία στην προκαταρκτική εξέταση είναι ελλιπής ή και ανύπαρκτη. Ασφαλώς, πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι η προκαταρκτική εξέταση λαμβάνει χώρα σε ένα αρχικό στάδιο της διαδικασίας, κατά το οποίο ερευνάται εάν πρέπει να ασκηθεί ποινική δίωξη, οπότε κατά κανόνα δεν έχει συγκεντρωθεί αποδεικτικό υλικό ικανό να οδηγήσει σε διαμόρφωση ορισμένου κατηγορητηρίου. Επομένως, το εάν διασφαλίστηκε το δικαίωμα του υπόπτου να ενημερωθεί για την κατηγορία, θα πρέπει, εν τέλει, να κρίνεται με βάση την έως τότε πορεία των ερευνών και τα υφιστάμενα στοιχεία. Ωστόσο σκόπιμο είναι να καλείται ο ύποπτος σε συμπληρωματική παροχή εξηγήσεων, ώστε να εξασφαλίζεται η αντίκρουση του επιβαρυντικού αποδεικτικού υλικού, που συγκεντρώθηκε μετά τις αρχικές εξηγήσεις του⁵¹.

Ενδιαφέρον παρουσιάζει το με αρ. 1161/2016 βούλευμα του Συμβουλίου του Αρείου Πάγου⁵², στο οποίο γίνεται δεκτό ότι η πληροφόρηση του υπόπτου, εύλογα, δεν περιλαμβάνει τα στοιχεία που θα πρέπει να περιλαμβάνει η αντίστοιχη πληροφόρηση του κατηγορουμένου, δεδομένου, ότι κατά τη στιγμή διενέργειας της προκαταρκτικής εξέτασης, το πιθανότερο είναι να μην έχει συλλεγεί το αναγκαίο αποδεικτικό υλικό για τη διαμόρφωση πλήρους εικόνας για τα γεγονότα, ώστε να γίνει και ο νομικός τους χαρακτηρισμός, σύμφωνα με την επιταγή του άρθρου 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ. Εξ άλλου, το άρθρο 31 παρ. 2, το οποίο παραπέμπει στο άρθρο 273 παρ. 1 για την υποχρέωση του ανακρίνοντος να ενημερώνει τον ύποπτο για την υποχρέωσή του τελευταίου, να δηλώνει την πραγματική του διεύθυνση, σκόπιμα δεν παραπέμπει στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου, για την υποχρέωση πλήρους έκθεσης της κατηγορίας στον εξεταζόμενο.

Με όμοιο τρόπο αιτιολογείται η απόρριψη αναιρετικού λόγου για απόλυτη ακυρότητα λόγω παραβίασης του δικαιώματος του υπόπτου να λαμβάνει γνώση της πράξης που του αποδίδεται στο με αριθμό 382/2016 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών⁵³, με επίκληση

51 *Δαλακούρας*, Προκαταρκτική εξέταση. Όψεις ενός δυναμικού θεσμού μετά τη διαμόρφωσή του με τις ρυθμίσεις των Ν. 3160/2003 και 3346/2005, ΠοινΔικ 2007, 1326, ιδίως 1328 επ.

52 ΣυμβΑΠ 1161/2016, δημ. Νόμος, όπου κρίθηκε ότι στην υπό εξέταση αίτηση για παροχή δικαστικής συνδρομής, τα εξεταζόμενα πρόσωπα δεν έφεραν την ιδιότητα του κατηγορουμένου (εφόσον δεν είχε ασκηθεί ποινική δίωξη από την αιτούσα τη δικαστική συνδρομή, Κυπριακή Δημοκρατία, ούτε είχε υποβληθεί αίτημα για λήψη απολογιών τους από τα αρμόδια όργανα), αλλά του υπόπτου, στο πλαίσιο προκαταρκτικής εξέτασης. Συνεπώς, εφαρμοστέα είναι η διάταξη του άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠΔ, σύμφωνα με την οποία θα κριθεί και το ζήτημα της γνωστοποίησης της κατηγορίας στον ύποπτο για τέλεση της εν λόγω αξιόποινης πράξης. Κατά το σκεπτικό του Δικαστηρίου (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): "... στην προκαταρκτική εξέταση η πράξη διερευνάται ... μόνο μετά το πέρας της και μετά την άσκηση της προσήκουσας ποινικής διώξεως νοείται εξειδίκευση με πληρότητα και σαφήνεια της κατηγορίας. **Ακριβώς γι' αυτούς τους λόγους η παρ. 2 του άρθρου 31 Κ.Ποιν.Δ. ρητώς παραπέμπει για ανάλογη εφαρμογή στην προκαταρκτική εξέταση μόνο των διατάξεων του άρθρου 273 παρ. 1 περ. γ', δ' και ε' του ίδιου Κώδικα και όχι της παρ. 2 του ίδιου άρθρου, που προβλέπει την υποχρέωση αυτού που λαμβάνει την απολογία του κατηγορουμένου να τον εκθέσει με πληρότητα και σαφήνεια την πράξη, για την οποία κατηγορείται, υποχρέωση που δεν υφίσταται επί προκαταρκτικής εξέτασεως...**".

53 ΣυμβΠλημΑθ 382/2016, δημ. Νόμος.

αφενός του συνοπτικού χαρακτήρα της προκαταρκτικής εξέτασης, η οποία διεξάγεται σε χρόνο κατά τον οποίο δεν έχει κινηθεί ποινική δίωξη και, επομένως, δεν υπάρχει ακόμα ορισμένη και σαφής κατηγορία. Περαιτέρω, κατά το ως άνω Συμβούλιο, η διάταξη του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ που προβλέπει το σχετικό δικαίωμα του κατηγορουμένου, εφαρμόζεται, μόνο στην κύρια ανάκριση και την προανάκριση και όχι στην προκαταρκτική εξέταση (άρθρο 104 παρ. 1 ΚΠΔ).

Ειδικά σε σχέση με το ζήτημα της γνώσης της κατηγορίας, παραπέμπουμε στην κατωτέρω ανάπτυξη (υπό V. 2.).

ii. Δικαίωμα κλήσης για παροχή εξηγήσεων τουλάχιστον σαράντα οκτώ (48) ώρες πριν την ορισθείσα ημερομηνία.

Αναγκαίος όρος για την άσκηση των λοιπών δικονομικών δικαιωμάτων είναι η κλήση του υπόπτου προκειμένου να προσέλθει ενώπιον του αρμοδίου οργάνου, να λάβει γνώση της αξιόποινης πράξης που του αποδίδεται και να παράσχει, εφόσον το επιθυμεί εξηγήσεις⁵⁴. Η κλήση του υπόπτου υπαγορεύεται εκτός των άλλων, από το δικαίωμα ακρόασης (20 παρ. 1 Σ.), το οποίο επιτάσσει, τη δυνατότητα του πολίτη να λαμβάνει γνώση και να εκφέρει τις απόψεις του πριν την έκδοση δυσμενούς για τον ίδιο πράξης, εν προκειμένω, πριν την άσκηση ποινικής δίωξης. Σε περίπτωση κατά την οποία ο ενεργών προκαταρκτική εξέταση παραλείψει να καλέσει τον ύποπτο προκειμένου να παράσχει εξηγήσεις, δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα, λόγω μη νόμιμης περάτωσης της προκαταρκτικής εξέτασης⁵⁵. Ωστόσο, από τη νομολογία παραγνώνεται η σημασία της κλήσης του υπόπτου και επιδιώκεται η “ίαση” της επελθούσας ακυρότητας, με επίκληση της μεταγενέστερης κλήσης του προσώπου, ως κατηγορουμένου πλέον, προκειμένου να απολογηθεί ενώπιον προανακριτικού υπαλλήλου στην προανάκριση, ή ενώπιον του Ανακριτή, στην κύρια ανάκριση. Στο ζήτημα θα αναφερθούμε αναλυτικά σε αυτοτελές κεφάλαιο.

iii. Δικαίωμα λήψης προθεσμίας μέχρι σαράντα οκτώ (48) ώρες για την παροχή εξηγήσεων, με δυνατότητα παράτασης.

Ο ύποπτος δικαιούται να ζητήσει προθεσμία μέχρι σαράντα οκτώ ώρες για την παροχή εξηγήσεων, προκειμένου να προετοιμάσει την υπεράσπισή του. Η προετοιμασία αυτή, ιδίως σε υποθέσεις σύνθετων περιουσιακών εγκλημάτων απαιτεί χρόνο για τη μελέτη της δικογραφίας

54 *Αλατσάς*, Ποινική δικονομία: Η προκαταρκτική εξέταση, Β' έκδοση (2006), δημ. Νόμος.

55 *Δασκαλόπουλος*, Προκαταρκτική εξέταση: Παρόν και μέλλον μετά από οκτάχρονη εμπειρία εφαρμογής της νέας θεσμικής μορφής της, ΠΧρ 2011, 419 επ., *Παπαδαμάκης*, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Μορφές και όρια της ερευνητικής δραστηριότητας, ΠοινΔικ 2008, 337 επ..

και τη συλλογή του αναγκαίου αποδεικτικού υλικού. Το όργανο που ενεργεί την προκαταρκτική εξέταση μπορεί να παρατείνει την προθεσμία, εφόσον το κρίνει αναγκαίο. Καθοριστικές θα είναι εν προκειμένω οι ιδιαίτερες περιστάσεις της υπόθεσης και οι ανάγκες της υπεράσπισης. Ακόμη, αν προκύψει κώλυμα εμφάνισής του υπόπτου την συγκεκριμένη ημέρα ή λόγοι ανωτέρας βίας, μπορεί να ενημερώσει τον ενεργούντα την προκαταρκτική εξέταση και να ζητήσει αναβολή της παροχής εξηγήσεων. Αν δεν υφίσταται κώλυμα και ο ύποπτος εμφανίζεται την ορισθείσα ημερομηνία και επιθυμεί να εξεταστεί προφορικά, η εξέταση προχωρεί κανονικά και συντάσσεται σχετική έκθεση (31 παρ. 2, 241 ΚΠΔ). Ο ύποπτος μπορεί εν πάση περιπτώσει να παράσχει τις εξηγήσεις του εγγράφως, οπότε συντάσσεται σχετική έκθεση. Με τις έγγραφες εξηγήσεις, που συχνά έχουν τη μορφή υπομνήματος, μπορεί να καταθέσει ο καθ' ου και οποιοδήποτε έγγραφο αποδεικνύει τους ισχυρισμούς του⁵⁶.

iv. Δικαίωμα λήψης αντιγράφων της δικογραφίας, πρότασης μαρτύρων και προσκόμισης αποδεικτικών στοιχείων προς αντίκρουση της κατηγορίας.

Θεμελιώδες είναι το δικαίωμα του προσώπου σε βάρος του οποίου αποδίδεται η τέλεση αξιόποινης πράξης να προτείνει τους ισχυρισμούς του για την αθωότητά του και να τους ενισχύει με αποδεικτικά μέσα, αλλά και να ζητήσει την διενέργεια ανακριτικών πράξεων για τη συγκέντρωση αποδεικτικού υλικού. Κατά τον Καρρά, το υποκείμενο της ποινικής διαδικασίας διαθέτει δικαίωμα αποδείξεως, το οποίο συνιστά βασικό δικαίωμα, υπό την έννοια ότι μέσω αυτού πραγματώνεται άμεσα το συνταγματικό δικαίωμα ακροάσεως (20 παρ. 1 Σ.)⁵⁷. Μετά την τροποποίηση του άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠΔ, από το άρθρο 5 Ν. 3346/2005, προβλέφθηκε ρητά το δικαίωμα του υπόπτου να λαμβάνει αντίγραφα της δικογραφίας, να προτείνει μάρτυρες προς εξέταση και να προσάγει αποδεικτικά στοιχεία προς αντίκρουση της κατηγορίας. Τα εν λόγω δικαιώματα δεν προβλέπονταν στην αρχική τροποποίηση του 31 ΚΠΔ από τον Ν. 3160/2003, γεγονός για το οποίο η νομοθετική επιλογή είχε υποστεί σφοδρή κριτική στη θεωρία, διότι στερούσε από τον ύποπτο την άσκηση θεμελιωδών δικαιωμάτων, καθιστώντας την υπεράσπισή του “κολοβή”⁵⁸. Σημειώνεται ότι η εξέταση των μαρτύρων ανάγεται στη διακριτική ευχέρεια των ενεργούντων την εξέταση⁵⁹. Περαιτέρω, υπό το πρίσμα της αρχής της ηθικής αποδείξεως, η

⁵⁶ Αλατσάς, ο.π.

⁵⁷ Καρράς, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, σελ. 76 επ.

⁵⁸ Συμεωνίδης, ο.π., 5 επ., Δαλακούρας, Η λειτουργική αρμοδιότητα του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών υπό το φως των ρυθμίσεων του Ν. 3160/2003 (άσκηση ποινικής δίωξης- αποχή από ποινική δίωξη- αρχειοθέτηση της υπόθεσης), ΠΧρ 2003, 585 επ.

⁵⁹ ΣυμβΠλημΛαρ 445/2012, βλ. Και ΣυμβΑΠ 33/2006, δημ. Νόμος, σε σχέση με το αντίστοιχο δικαίωμα του κατηγορουμένου. Το σκεπτικό του ΣυμβΠλημΛαρ 445/2012 κατά το ενδιαφέρον μέρος του έχει ως εξής: “... Από τις διατάξεις των άρθρων 273 παρ. 2 και 274 παρ. 2 του ΚΠΔ προκύπτει ότι η εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης, που

οποία ισχύει και στην προκαταρκτική εξέταση, ο ενεργών την εξέταση μπορεί να εκτιμήσει ελεύθερα τις αποδείξεις και να εξετάσει αυτεπαγγέλτως οιονδήποτε μάρτυρα, κατά την κρίση του, περιλαμβανομένων και αυτών που πρότεινε ο ύποπτος⁶⁰. Άλλωστε, θεμελιώδες αξίωμα της ποινικής διαδικασίας, άρα και της προκαταρκτικής εξέτασης, αποτελεί η αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας, η οποία εξειδικεύεται με επιμέρους διατάξεις του ΚΠΔ, μεταξύ των οποίων, στη διάταξη του άρθρου 239 παρ. 2 ΚΠΔ. Στην προαναφερθείσα διάταξη, ορίζεται ότι έργο των αρμοδίων οργάνων της ανάκρισης αποτελεί η αναζήτηση των στοιχείων που κατατείνουν όχι μόνο στην ενοχή αλλά και στην αθωότητα του κατηγορουμένου. Εύλογο είναι ότι η διάταξη αυτή εφαρμόζεται αναλογικά και στην προκαταρκτική εξέταση, όπου ο εξεταζόμενος δεν έχει λάβει ακόμη την ιδιότητα του κατηγορουμένου, ώστε η αθωότητά του τεκμαίρεται στον υπέρτατο βαθμό⁶¹.

Παράλληλα και στην προκαταρκτική εξέταση, ισχύει το άρθρο 101 παρ. 3 ΚΠΔ, το οποίο δίνει τη δυνατότητα να απαγορευθεί η πρόσβαση του υπόπτου σε μέρος της δικογραφίας, όταν αυτή μπορεί να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο τη ζωή ή τα θεμελιώδη δικαιώματα άλλου προσώπου ή αν κρίνεται απαραίτητο για την προστασία σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, όπως στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η πρόσβαση θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τη διεξαγωγή έρευνας ή να βλάψει σοβαρά την εθνική ασφάλεια. Εν προκειμένω, παραπέμπουμε στην ανάπτυξη που γίνεται κατωτέρω για τη διαδικασία της προανάκρισης και της κύριας ανάκρισης, προς αποφυγή άσκοπων επαναλήψεων (υπό ΙΙΙ. 4.2.ν).

ν. Δικαίωμα αυτοπρόσωπης παράστασης ή εκπροσώπησης από δικηγόρο στις ανακριτικές πράξεις της προκαταρκτικής εξέτασης, και δη, κατά την παροχή εξηγήσεων και δικαίωμα απόρρητης επικοινωνίας μαζί του.

Ο ύποπτος στην προκαταρκτική εξέταση παρίσταται αυτοπροσώπως ή εκπροσωπούμενος από δικηγόρο, ενώ μπορεί να υποβάλει εξηγήσεις εγγράφως διά του συνηγόρου του, εκτός εάν

προτείνονται από τον κατηγορούμενο κατά το στάδιο της προδικασίας εξαρτάται από την κρίση του ανακριτή, ο οποίος προβαίνει σ' αυτή, αν θεωρεί ότι είναι αναγκαία για την ανακάλυψη της αλήθειας. Η άρνηση του ανακριτή να τους εξετάσει αντιμετωπίζεται με προσφυγή στο δικαστικό συμβούλιο για να αρθεί η διαφωνία, σύμφωνα με το άρθρο 307 περ. δ ΚΠΔ, και δεν συνεπάγεται ακυρότητα της προδικασίας...".

60 Αλατσάς, ο.π., πρβλ. ΕγκΕισΠρωτΠατρ 540/2006, δημ. Νόμος.

61 Αλατσάς, ο.π.

κληθεί να εμφανισθεί αυτοπροσώπως. Στην περίπτωση αυτή, υποστηρίζεται από μέρος της θεωρίας ότι μπορεί να εκδοθεί κατά του υπόπτου ένταλμα βίαιης προσαγωγής⁶².

Ο εξεταζόμενος στην προκαταρκτική εξέταση έχει δικαίωμα να παρίσταται στις εκτελούμενες ανακριτικές πράξεις (πλην των αναφερομένων στο άρθρο 97 ΚΠΔ, στο οποίο παραπέμπει το άρθρο 31 παρ. 2 εδ. Ε' ΚΠΔ) και να ασκεί τα δικαιώματα που του παρέχονται αυτοπροσώπως είτε εκπροσωπούμενος από πληρεξούσιο δικηγόρο (31 παρ. 2 εδ. ΣΤ', 96 παρ. 2 ΚΠΔ), εκτός αν ο ενεργών την εξέταση κρίνει αναγκαία την αυτοπρόσωπη εμφάνισή του. Ο συνήγορος βρίσκεται σε άμεση επικοινωνία με τον πελάτη του και με τις νομικές γνώσεις του, είναι ο νομικός παραστάτης του, ενεργεί δε για να τον υποστηρίξει στη διασφάλιση των δικαιωμάτων του και στην επιδίωξη των σκοπών του, δηλαδή να ασκήσει ουσιαστικά και αποτελεσματικά το δικαίωμα ακροάσεως⁶³. Περαιτέρω, ο ύποπτος δικαιούται να επικοινωνεί ακώλυτα με το συνήγορό του σε περιβάλλον που διασφαλίζει το απόρρητο (31 παρ. 2 εδ. ΙΑ' ΚΠΔ).

Εξ άλλου, αν και δεν προβλέπεται ρητά στο άρθρο 31 παρ. 2 ΚΠΔ⁶⁴, ο ενεργών την προκαταρκτική εξέταση οφείλει να προβαίνει σε διορισμό συνηγόρου στο πρόσωπου που δε διαθέτει επαρκή μέσα να καταβάλει τη δικηγορική αμοιβή και παράλληλα, ο διορισμός συνηγόρου επιβάλλεται με βάση το συμφέρον της Δικαιοσύνης, με ευθεία εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ και 20 παρ. 1 Σ⁶⁵.

Παράλληλα, με την τροποποίηση που επήλθε δυνάμει του άρθρου 48 Ν. 4478/2017 προβλέπεται, η παραίτηση του υπόπτου από το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο. Η παραίτηση πρέπει να είναι προϊόν της ελεύθερης βούλησης του προσώπου και να μην περιέχει όρο ή αίρεση. Ο κατηγορούμενος μπορεί να ανακαλέσει την παραίτηση μεταγενέστερα, σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας (31 παρ. 2 εδ. Ε', 96 παρ. 3 ΚΠΔ).

62 *Τσιρίδης*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (επιμέλεια Λ. Μαργαρίτης), ο.π., σελ. 111 επ., *Μαργαρίτης*, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Θεωρητικές συμβολές- πρακτικές εφαρμογές, ΠοινΔικ 2007, 596 επ., Αντίθετος ο *Κονταξής*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α, σελ. 445, ο οποίος υποστηρίζει ότι εφόσον ο ύποπτος δεν υποχρεούται σε παροχή εξηγήσεων, δεν μπορεί να εξαναγκασθεί να προσέλθει ενώπιον του ανακριτικού οργάνου.

63 *Αλατσάς*, ο.π..

64 Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να ζητήσει τον αυτεπάγγελτο διορισμό συνηγόρου στην απολογία ενώπιον του Ανακριτή αφορά μόνο τη διαδικασία της κύριας ανάκρισης και όχι της προανάκρισης ή της προκαταρκτικής εξέτασης (100 παρ. 3 ΚΠΔ).

65 *Καρράς*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 382 επ. Βλ. και **ΕγκΕισΑΠ 9/2000** (Π. Δημόπουλου), δημ. www.eisap.gr, στην οποία ορίζεται ότι, όταν ο κατηγορούμενος δεν έχει να πληρώσει του διορίζεται δικηγόρος, ακόμη και αν κατηγορείται για πλημμέλημα, ενώ η υποχρέωση αυτή ισχύει σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας.

Για το ευρύτερο δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο στην ποινική διαδικασία, παραπέμπουμε στην κατωτέρω ανάλυση (υπό V. 3.).

vi. Δικαίωμα στη σιωπή και στη μη αυτοενοχοποίηση.

Το πρόσωπο που εμπλέκεται σε μια ποινική διαδικασία έχει δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης. Τα εν λόγω δικαιώματα συνιστούν ακρογωνιαίους λίθους του ποινικοδικονομικού μας συστήματος, αναγκαίες προϋποθέσεις του δίκαιου χαρακτήρα της ποινικής διαδικασίας και εγγύηση του σεβασμού της αξιοπρέπειας και του τεκμηρίου αθωότητας του υπόπτου/ κατηγορουμένου⁶⁶.

Από πολύ νωρίς το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η διασφάλιση του δικαιώματος του κατηγορουμένου στη σιωπή και στη μη αυτοενοχοποίηση αποτελεί αναγκαίο συστατικό της δίκαιης δίκης κατά το άρθρο 6 ΕΣΔΑ⁶⁷.

Στο άρθρο 31 παρ. 2 εδ. Γ' προβλέπεται το δικαίωμα του υπόπτου να αρνηθεί εν όλω ή εν μέρει την παροχή εξηγήσεων (δικαίωμα σιωπής) και στο άρθρο 99 Α παρ. 1 στ. Ε' ΚΠΔ, ορίζεται ότι ο ύποπτος και ο κατηγορούμενος ενημερώνεται ως προς αυτό του το δικαίωμα.

Παράλληλα, στο άρθρο 14 παρ. 3 εδ. Ζ' ΔΣΑΠΔ (το οποίο κυρώθηκε με τον Ν. 2462/1997), ορίζεται ότι *“... κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για ποινικό αδίκημα απολαύει σε πλήρη ισότητα τις ακόλουθες τουλάχιστον εγγυήσεις: α)..., β)..., γ)..., δ)..., ε)..., στ)..., ζ) να μην εξαναγκάζεται να καταθέσει εναντίον του εαυτού του ή να ομολογήσει την ενοχή του”* (δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης, “*nemo tenetur se ipsum accusare*”).

Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 31 παρ. 2 εδ. Θ' ΚΠΔ τυχόν εξέταση του υπόπτου, που έγινε ενόρκως ή χωρίς τη δυνατότητα παράστασης με δικηγόρο καθώς και κάθε εξέταση του κατηγορουμένου στην οποία δεν τηρήθηκε η διαδικασία που προβλέπεται για την αστυνομική προανάκριση 105 παρ. 2 ΚΠΔ, πρέπει να αφαιρείται από τη δικογραφία και να τίθεται στο αρχείο της Εισαγγελίας. Με τις ανωτέρω διατάξεις επιδιώκεται η προστασία του υπόπτου και του κατηγορουμένου από την αυτοενοχοποίηση, δηλαδή από τον εξαναγκασμό του να καταθέσει

⁶⁶ Γιαννουλόπουλος, Η γνωστοποίηση του δικαιώματος σιωπής στον κατηγορούμενο και η ανάγκη εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας με το διεθνές και συγκριτικό δίκαιο, ΠοινΔικ 2012, 640 επ., Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α, σελ. 443, Παπαδαμάκης, Εφαρμογές Ποινικής Δικονομίας, μελέτες- γνωμοδοτήσεις- σχόλια στη νομολογία, σελ. 37 επ.

⁶⁷ ΕΔΔΑ, Funke κατά Γαλλίας (1993), παρ. 44, Murray κατά Ηνωμένου Βασιλείου (1996), παρ. 45, Saunders κατά Ηνωμένου Βασιλείου (1996), παρ. 68 επ., Heany and McGuinness κατά Ιρλανδίας (2000), παρ. 40, Quinn κατά Ιρλανδίας (2000), παρ. 40, Allan κατά Ηνωμένου Βασιλείου (2002), παρ. 50, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

γεγονότα από τα οποία ενδέχεται να προκύψει η ενοχή του για αξιόποινη πράξη. Τυχόν παραβίαση του ως άνω δικαιώματος δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα λόγω προσβολής υπερασπιστικού δικαιώματος του υπόπτου/ κατηγορουμένου (171 παρ. 1 δ' ΚΠΔ, 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ, 14 παρ. 3 εδ. Ζ' ΔΣΑΠΔ, 223 παρ. 4 ΚΠΔ)⁶⁸. Την ίδια συνέπεια και για τον ίδιο λόγο επάγεται και η παραβίαση του δικαιώματος σιωπής⁶⁹.

Συγκεκριμένα, από τη στιγμή που το πρόσωπο, το οποίο κατέθεσε ενόρκως ή ανωμοτί αλλά χωρίς την παροχή σε αυτών των νομίμων δικονομικών δικαιωμάτων στο πλαίσιο προκαταρκτικής εξέτασης, αποκτήσει την ιδιότητα κατηγορουμένου, η κατάθεσή του καθίσταται εκ των υστέρων δικονομικά επιλήψιμη και δεν μπορεί να αποτελέσει νόμιμο αποδεικτικό μέσο. Το κατά πόσον κατά τον χρόνο της κατάθεσης μπορούσε να προβλεφθεί ότι στο πρόσωπο θα απεδίδετο στη συνέχεια κατηγορία είναι αδιάφορο, όπως και το εάν η εν λόγω κατάθεση περιέχει πράγματι επιβαρυντικά για τον ύποπτο/ κατηγορούμενο στοιχεία⁷⁰. Ο νομοθέτης θέτει διπλή εγγυητική γραμμή, μη αρκούμενος στην αποδεικτική απαγόρευση. Ειδικά, προβλέπεται ρητά η υποχρέωση άμεσης εξαγωγής της εν λόγω κατάθεσης από την ποινική δικογραφία, ώστε να είναι πρακτικά αδύνατο να ληφθεί υπόψη και να αποφευχθούν φαινόμενα εκ πλαγίου παραβίασης της διάταξης⁷¹. Δηλαδή, εκτός του δικονομικού, η εν λόγω ρύθμιση έχει και διοικητικό χαρακτήρα, εισάγουσα υποχρέωση της Διοίκησης για ενέργεια (τήρηση αρχείου, αφαίρεση από τη δικογραφία της εξέτασης)⁷².

Η προστασία του εμπλεκόμενου σε ποινική διαδικασία από την αυτοενοχοποίηση ισχύει και σε σχέση με τα όσα κατέθεσε το πρόσωπο πριν προσλάβει την ιδιότητα υπόπτου ή κατηγορουμένου κατά την εξέτασή στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας, συνήθως ένορκης διοικητικής εξέτασης.

68 ΟΛΑΠ 2/1999, με παρατηρήσεις *Αναγνωστόπουλου*, ΠΧρ 1999, 811 επ., ΟΛΑΠ 1 /2004, με παρατηρήσεις *Αναγνωστόπουλου*, ΠΧρ 2005, 113 επ., *Αναγνωστόπουλος* Η., Η παραβίαση του δικαιώματος δίκαιης δίκης-προτάσεις θεραπείας, ΠΧρ 2004, 5 επ., ιδίως 8 επ., ΑΠ 471/2011, ΠΧρ 2012, 250 επ., με παρατηρήσεις *Μοροζίνη*, 253 επ., ΣυμβΠλημΒολ 203/2015, δημ. Νόμος.

69 *Συμεωνίδης*, Απαγόρευση αυτοενοχοποίησης και αποδεικτική αξιοποίηση μαρτυρικών καταθέσεων του μετέπειτα κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία (με αφορμή το βούλευμα του ΑΠ 92/2004), ΠοινΔικ 2004, 453 επ., ιδίως 460 επ.

70 *Συμεωνίδης*, ο.π., 456 επ.

71 *Κονταξής*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α, σελ. 442 επ.

72 *Δασκαλόπουλος*, Προκαταρκτική εξέταση: Παρόν και μέλλον μετά από οκτάχρονη εμπειρία εφαρμογής της νέας θεσμικής μορφής της, ΠΧρ 2011, 419, *Κονταξής*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α, σελ. 438 επ.

Κρίσιμο είναι το εάν η διαδικασία στο πλαίσιο της οποίας δόθηκε η υπό κρίση κατάθεση αφορούσε το ίδιο ιστορικό γεγονός⁷³.

Εξ άλλου, παρά την απουσία ρητής πρόβλεψης στο άρθρο 31 παρ. 2 ΚΠΔ, κατ' ανάλογο τρόπο προς τα ισχύοντα στην αστυνομική προανάκριση (105 παρ. 2 εδ. Α' ΚΠΔ), η απαγόρευση αποδεικτικής αξιοποίησης τίθεται επί ποινή απόλυτης ακυρότητας, διότι συνδέεται με την προσβολή των προαναφερθέντων υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου (171 παρ. 1 στ. Δ', 31 παρ. 2 ΚΠΔ).

Υπό την ισχύ του άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠΔ πριν την τροποποίησή του με το Ν. 3160/2003, η εξέταση του υπόπτου κατά την προκαταρκτική εξέταση δεν μπορούσε σε καμία περίπτωση να αποτελέσει μέρος της δικογραφίας, αλλά παρέμενε στο αρχείο της Εισαγγελίας. Τυχόν αξιοποίηση της ως άνω εξέτασης δημιουργούσε απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας, διότι προσέβαλε το δικαίωμα του κατηγορουμένου στη μη αυτοενοχοποίηση⁷⁴. Με το ισχύον νομικό καθεστώς, παραδεκτά λαμβάνεται υπόψη και αξιοποιείται αποδεικτικά κατάθεση που έδωσε ο ύποπτος κατά την προκαταρκτική εξέταση, εφόσον τηρήθηκε η προβλεπόμενη στο άρθρο 31 παρ. 2 ΚΠΔ διαδικασία και διασφαλίστηκαν τα δικαιώματα του υπόπτου⁷⁵.

Περαιτέρω, αν και στο άρθρο 31 παρ. 2 εδ. Θ' ΚΠΔ αναφέρεται ότι δεν μπορεί να αποτελέσει μέρος της δικογραφίας η εξέταση του υπόπτου που έγινε ενόρκως ή χωρίς τη δυνατότητα παράστασης με συνήγορο, κατά την ορθότερη άποψη, το ίδιο θα ισχύει για κάθε εξέταση, η οποία διεξήχθη κατά παράβαση των διατυπώσεων των άρθρων 31 παρ. 2 και 99 Α ΚΠΔ (λ.χ. μη χορήγηση προθεσμίας ή της δυνατότητας για λήψη αντιγράφων της δικογραφίας), για την ταυτότητα του νομικού λόγου. Πράγματι, η παραβίαση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του μετέπειτα κατηγορουμένου δεν είναι μικρότερης σημασίας στις περιπτώσεις αυτές, ώστε εύλογα υποστηρίζεται η αναλογική εφαρμογή της αποδεικτικής απαγόρευσης του άρθρου 31 παρ. 2 εδ. Θ' ΚΠΔ σε κάθε περίπτωση εξέτασης που διεξήχθη κατά παράβαση της νόμιμης διαδικασίας⁷⁶.

73 *Αναγνωστόπουλος*, Παρατηρήσεις σε ΟΛΑΠ 1/2004, ΠΧρ ΠΧρ 2005, 113 επ., ιδίως σελ. 115 επ., *Συμεωνίδης*, ο.π., 453 επ., ιδίως 463. Βλ. Και ΕΔΔΑ, *Saunders* κατά Ηνωμένου Βασιλείου (1996), παρ. 70 επ., δημ. σε hudoc.echr.coe.int, όπου το Δικαστήριο έκρινε ότι δεν μπορούν να αξιοποιηθούν καταθέσεις του προσώπου, οι οποίες δόθηκαν σε στάδιο πριν την άσκηση ποινικής δίωξης.

74 *Καρράς*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 265 επ., 355-356.

75 ΑΠ 949/2015, 913/2015 δημ. Νόμος.

76 *Δασκαλόπουλος*, Προκαταρκτική εξέταση: Παρόν και μέλλον μετά από οκτάχρονη εμπειρία εφαρμογής της νέας θεσμικής μορφής της, ΠΧρ 2011, 419 επ., *Συμεωνίδης*, Το δικαίωμα του υπόπτου να λάβει γνώση όλων των εγγράφων στην προκαταρκτική εξέταση. Συγχρόνως ορισμένες σκέψεις για τη νέα μορφή της προκαταρκτικής εξέτασης υπό το πρίσμα του Ν. 3160/2003, ΠΧρ 2005, 5 επ. Αντίθετος ο *Κονταξής*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α, σελ. 440, ο οποίος υποστηρίζει ότι από τη διαφορετική

Δυστυχώς, στην πράξη, τέτοιου είδους καταθέσεις προσώπων σε βάρος των οποίων στη συνέχεια ασκήθηκε ποινική δίωξη, συνήθως με την ιδιότητα του μάρτυρα ή στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας (η οποία έχει παρόμοια αποτελέσματα με την προκαταρκτική εξέταση, βλ. 43 παρ. 1 γ' ΚΠΔ)⁷⁷ συχνά παραμένουν στη δικογραφία. Στην νομολογία του Ακυρωτικού μας, προφανώς για να αποφευχθεί η παραδοχή σωρείας ακυροτήτων έχει επικρατήσει η άποψη ότι η παραμονή της κατάθεσης στη δικογραφία δε δημιουργεί ακυρότητα, εφόσον δεν αξιοποιήθηκε ως αποδεικτικό μέσο διότι δε θίγονται υπερασπιστικά δικαιώματα του τελευταίου⁷⁸.

Μάλιστα, έχει κριθεί ότι ακόμη και όταν η δικαστική απόφαση περιλαμβάνει την ως άνω εξέταση του προσώπου μεταξύ των αναγνωστέων εγγράφων, αυτό από μόνο του δεν επάγεται την ακυρότητα της διαδικασίας, στο μέτρο που το Δικαστήριο δεν αναφέρεται συγκεκριμένα σε αυτό ως θεμελιωτικό της καταδίκης⁷⁹.

Ωστόσο κανείς δεν εγγυάται ότι τα πρόσωπα που θα μελετήσουν τη δικογραφία, δε θα διαβάσουν την κατάθεση με αποτέλεσμα να επηρεαστεί η κρίση τους ή ακόμη και να τη

διατύπωση μεταξύ της διάταξης του άρθρου 31 παρ. 2 και εκείνης του άρθρου 105 παρ. 2 συνάγεται βούληση του νομοθέτη να δημιουργείται γενικά ακυρότητα από την παραβίαση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου μόνο στην τελευταία περίπτωση και όχι και στην περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων του υπόπτου στην προδικασία, πλην της εξέτασης του υπόπτου η οποία έγινε “ενόρκως ή χωρίς την δυνατότητα παράστασης με δικηγόρο”. Επομένως, κατά τον ίδιο συγγραφέα, ανωμοτί εξέταση του υπόπτου που έγινε κατά παράβαση των δικαιωμάτων που αναφέρονται στο άρθρο 31 παρ. 2 ΚΠΔ δε δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα κατ’ άρθρο 171 παρ. 1 δ’ ΚΠΔ.

77 Βλ. ΟΛΑΠ 1 /2004, με παρατηρήσεις *Αναγνωστόπουλου*, ΠΧρ 2005, 113 επ.

78 ΑΠ 599/2003, ΑΠ 91/2015, ΑΠ 1023/2007, ΣυμβΠλημΑιγίου 30/2007, δημ. Νόμος. Βλ. Και *Καρρά*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ’ άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 123- 124, *Φράγκο*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 120 επ. Κατά το σκεπτικό του Ακυρωτικού στην προαναφερθείσα 599/2003 απόφαση, “... η παραμονή της έγγραφης εξέτασης του υπόπτου, που έλαβε χώρα κατά το στάδιο της προανακρίσεως (όχι αυτεπάγγελτης) στο φάκελο της δικογραφίας και όχι στο αρχείο της εισαγγελίας (άρθρο 31 παρ. 2ΚΠΔ), χωρίς αυτή να αξιοποιηθεί περαιτέρω, δεν ιδρύει τον εκ του άρθρου 510 παρ. 1Α ΚΠΔ λόγον αναιρέσεως, διότι ο κατηγορούμενος δεν στερείται κάποιον υπερασπιστικού δικαιώματος που του παρέχει ο νόμος...”. Εξ άλλου, σύμφωνα με τη γενομένη δεκτή εισαγγελική πρόταση του Εισαγγελέως Πλημμελειοδικών Ε. Νικολάου, στο άνω 30/2007 **βούλευμα ΣυμβΠλημΑιγίου**, “... σχετικά με το ζήτημα του κινδύνου της «σιωπηρής» αποδεικτικής αξιοποίησης των καταθέσεων αυτών, θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι από καμιά διάταξη νόμου δεν προκύπτει ότι πέραν της απαγόρευσης της αποδεικτικής τους αξιοποίησης κατά την ποινική διαδικασία όπως προαναφέρθηκε, οι καταθέσεις αυτές παύουν να είναι «έγγραφα» με την έννοια του άρθρου 13 ΠΚ, χωρίς έννομες συνέπειες μόνο εκ της αποσύρσεως από τη δικογραφία και της θέσης των στο αρχείο, και ότι αποκλείεται να χορηγηθούν αντίγραφα αυτών κατά τις κείμενες διατάξεις, στους έχοντες έννομο συμφέρον...”.

79 ΑΠ 379/2010, δημ. Νόμος. Κατά το ενδιαφέρον μέρος του το σκεπτικό του Δικαστηρίου έχει ως εξής (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): “... Στην προκείμενη περίπτωση... το Δικαστήριο της ουσίας έλαβε υπόψη του... όλα τα έγγραφα που αναφέρονται ως αναγνωσθέντα στα πρακτικά της δίκης, μεταξύ και το από Απρίλιο 2004 πόρισμα της ΕΛΕ... Δεν προκύπτει όμως από κάποιο στοιχείο του σκεπτικού ή του διατακτικού της προσβαλλόμενης απόφασης, ότι έγινε επίκληση ή αξιολόγηση της αναφερόμενης στο εν λόγω πόρισμα ένορκης μαρτυρικής κατάθεσης του μετέπειτα κατηγορουμένου και ήδη αναιρεσείοντος, ούτε ότι το Δικαστήριο στήριξε την καταδικαστική για τους δύο αναιρεσείοντες κρίση του και στην εν λόγω κατάθεση. Η αναφορά και μόνο ότι το Πενταμελές Εφετείο έλαβε υπόψη του το πιο πάνω πόρισμα, έχει την πρόδηλη έννοια ότι αξιολόγησε αποδεικτικά το πόρισμα αυτό και τις σ’ αυτό αναφερόμενες επισημάνσεις για τη θεμελίωση του υποκειμενικού στοιχείου (του δόλου) του εγκλήματος της ψευδούς βεβαίωσης... και όχι τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία συγκέντρωσαν και αξιολόγησαν οι συντάκτες του εν λόγω πορίσματος...”.

θεωρήσουν καθοριστική για την απόδειξη της ενοχής του κατηγορουμένου, χωρίς ωστόσο να τη μνημονεύσουν ρητά στο σκεπτικό της εκδοθείσας απόφασης, ώστε να μην μπορεί να διαγνωσθεί η παραβίαση της διάταξης του άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠΔ⁸⁰.

Κατά την ορθότερη άποψη, θα πρέπει να γίνει δεκτή απόλυτη ακυρότητα σε κάθε περίπτωση παραμονής της κατάθεσης του μετέπειτα υπόπτου/ κατηγορουμένου στη δικογραφία και όχι μόνο όταν από το κείμενο της απόφασης προκύπτει ότι αξιοποιήθηκε αποδεικτικά από το Δικαστήριο, αφενός διότι από το γράμμα της διάταξης δεν τίθεται τέτοια προϋπόθεση, αφετέρου διότι μόνο έτσι μπορεί να διασφαλισθεί ότι δε λήφθηκε υπόψη, χωρίς να μνημονεύεται ρητά. Μάλιστα, με δεδομένο ότι για την άσκηση ποινικής δίωξης κατ' άρθρο 43 παρ. 1 ΚΠΔ, απαιτείται διαπίστωση επαρκών ενδείξεων ενοχής, δηλαδή ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών προβαίνει σε μια οιονεί δικαιοδοτική κρίση, η παραμονή της ως άνω κατάθεσης στη δικογραφία δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα της ασκηθείσας ποινικής δίωξης λόγω προσβολής υπερασπιστικού δικαιώματος του κατηγορουμένου (171 παρ. 1 δ' ΚΠΔ). Σε κάθε περίπτωση, εάν διαπιστωθεί ότι η εν λόγω κατάθεση παραμένει στη δικογραφία, ο κατηγορούμενος μπορεί να προτείνει την επελθούσα ακυρότητα με την άσκηση ενδίκου μέσου, εφόσον προβλέπεται, ή με αίτηση στο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών κατ' άρθρο 176 παρ. 1 ΚΠΔ⁸¹. Παράλληλα, για τα εγκλήματα αρμοδιότητας Μονομελούς Πλημμελειοδικείου, στα οποία η παραπομπή του κατηγορουμένου γίνεται κατά κανόνα με απευθείας κλήση, προτείνεται ως λύση η αποδοχή από το Δικαστήριο της ακυρότητας της ασκηθείσας ποινικής δίωξης και συνακόλουθα του κλητηρίου θεσπίσματος, το οποίο δυνάμει του 176 παρ. 2 ΚΠΔ μπορεί να διατάξει επανεισαγωγή της υπόθεσης στο ακροατήριο αφού αφαιρεθεί από την δικογραφία η επίμαχη κατάθεση⁸².

Ο κατηγορούμενος, πάντως μπορεί με την ανακριτική απολογία του να αναφερθεί στην προηγηθείσα εξέταση, οπότε η τελευταία καθίσταται περιεχόμενο της απολογίας του και μπορεί να ληφθεί υπόψη από το Δικαστήριο. Δηλαδή, εφόσον η επίμαχη εξέταση ισχυροποιηθεί με την

80 *Καρράς*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 266, *Τσιρίδης*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (επιμέλεια Λ. Μαργαρίτης), ο.π., σελ. 118 επ, *Ζαχαριάδης*, εισήγηση με τίτλο “ Όψεις της παραβίασης του δικαιώματος υπεράσπισης στην ποινική δίκη”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, σελ. 156 επ., στην οποία ο ως άνω συγγραφέας επικρίνει την νομολογιακή τάση ως υποκριτική ειδικά όταν ο αναιρετικός έλεγχος της αιτιολογίας των αποφάσεων έχει καταστεί εντελώς τυπικός, ώστε ο Δικαστής που τυχόν ανέγνωσε και έλαβε σοβαρά υπόψη την εξέταση του προσώπου μπορεί να μην την αναφέρει καθόλου στο *σκεπτικό* της καταδικαστικής απόφασης.

81 *Μοροζίνης*, Παρατηρήσεις στις ΑΠ 471/2011 και 533/2011, ΠΧρ 2012, 253 επ.

82 *Μοροζίνης*, ο.π.

επιβεβαίωση ή την επανάληψη της σε μεταγενέστερη απολογία του κατηγορουμένου⁸³, η οποία λαμβάνεται ελευθέρως, με δυνατότητα άσκησης των υπερασπιστικών του δικαιωμάτων, το Δικαστήριο μπορεί να λάβει υπόψη και την αρχική κατάθεση⁸⁴.

Επιπλέον, ορθά γίνεται δεκτό ότι δεν παραβιάζεται το δικαίωμα του κατηγορουμένου στη μη αυτοενοχοποίηση με την αξιοποίηση του υπομνήματος εγγράφων εξηγήσεων που τυχόν αυτόβουλα υπέβαλε κατά τη διάρκεια προανακριτικής εξέτασης διότι υποβάλλεται με τη θέληση του, χωρίς να εξαναγκάζεται, ώστε να προκύπτει συναίνεσή του να καταστεί μέρος του αποδεικτικού υλικού⁸⁵.

vii. Δικαίωμα του αλλοδαπού υπόπτου, ο οποίος δεν κατανοεί την ελληνική γλώσσα, σε διερμηνεία και μετάφραση των ουσιωδών εγγράφων της διαδικασίας (233- 236 Α ΚΠΔ).

Σύμφωνα με την τροποποίηση του άρθρου 233 και την εισαγωγή του άρθρου 236 Α ΚΠΔ, δυνάμει του Ν. 4236/2014, ο οποίος ενσωμάτωσε την Οδηγία 2010/64/ΕΕ, σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία⁸⁶, ο ύποπτος όπως και ο κατηγορούμενος, που δεν ομιλεί ή δεν κατανοεί επαρκώς την ελληνική γλώσσα δικαιούται διερμηνείας σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας (233 ΚΠΔ) και μετάφρασης των ουσιωδών εγγράφων ή χωρίων εγγράφων της διαδικασίας (236 Α ΚΠΔ).

Κατά της απόφασης του αρμοδίου οργάνου με την οποία κρίθηκε ότι δεν είναι αναγκαία η παροχή διερμηνείας ή ότι δεν απαιτείται η μετάφραση εγγράφων ή χωρίων εγγράφων καθώς και όταν η παρεχόμενη διερμηνεία ή μετάφραση είναι ανεπαρκής ο ύποπτος μπορεί να υποβάλει αντιρρήσεις στο αρμόδιο όργανο, το οποίο για την προδικασία γένει, πλην της κύριας ανάκρισης, είναι ο Εισαγγελέας (233 παρ. 1 εδ. Ε' και ΣΤ', 236 Α παρ. 3 ΚΠΔ). Ωστόσο, όπως παρατηρείται στην από 29.01.2014 έκθεση επί του οικείου νομοσχεδίου της Επιστημονικής Επιτροπής της Βουλής, με εισηγήτρια την Λέκτορα της Νομικής Αθηνών, Αθανασία

83 Στην πράξη αυτό γίνεται με ρητή δήλωση στην αρχή της συμπληρωματικής εξέτασης κατά 31 παρ. 2 ή στην μετέπειτα απολογία, στην οποία ο εξεταζόμενος δηλώνει ότι “αναφέρεται πλήρως στο περιεχόμενο” ή ότι “αναγνωρίζει” την προηγηθείσα εξέταση και τη “θεωρεί ως απολογία του”, σε περίπτωση που εξετάζεται πλέον μετά την άσκηση ποινικής δίωξης, βλ. *Δασκαλόπουλο*, Προκαταρκτική εξέταση: Παρόν και μέλλον μετά από οκτάχρονη εμπειρία εφαρμογής της νέας θεσμικής μορφής της, ΠΧρ 2011, 419 (ιδίως σελ. 420, υποσημ. 5).

84 ΑΠ 1370/2007, 645/2004, 710/2003, ΣυμβΠλημΒολ 203/2015, δημ. Νόμος.

85 ΑΠ 240/2015, 1370/2007, δημ. Νόμος, ΑΠ 533/2011, ΠΧρ 2012, 252 επ. με παρατηρήσεις *Μοροζίνη*, 253 επ.

86 Οδηγία 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (20.10.2010, L 280), δημοσ. eur-lex.europa.eu.

Διονυσοπούλου, προκαταρκτική εξέταση και της προανάκριση, διενεργεί μεταξύ άλλων, ο Εισαγγελέας (31 παρ. 1 ΚΠΔ). Έτσι όμως, αρμοδιότητα να κρίνει επί των αντιρρήσεων έχει το ίδιο όργανο, από το οποίο έχει ήδη κριθεί η νομιμότητα της απαγόρευσης πρόσβασης⁸⁷.

Για το ανωτέρω δικαίωμα παραπέμπουμε στην ανάπτυξη που θα γίνει κατωτέρω (υπό III.4.2.ix), σε σχέση με το αντίστοιχο δικαίωμα του κατηγορουμένου, προς αποφυγή περιττών επαναλήψεων.

5. Το ζήτημα της παράλειψης της κλήτευσης του υπόπτου κατά την προκαταρκτική εξέταση, όταν επακολουθεί προανάκριση ή κύρια ανάκριση.

5. 1. Η νομολογιακή «κατασκευή» για τη δικαιολόγηση της παράλειψης κλήτευσης στην προκαταρκτική εξέταση.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, σύμφωνα με το άρθρο 31 παρ. 2 εδ. Β' και Γ' ΚΠΔ, ο ύποπτος καλείται από τον ενεργούντα την προκαταρκτική εξέταση να λάβει γνώση της αξιόποινης πράξης που του αποδίδεται και να παράσχει, εφόσον το επιθυμεί εξηγήσεις⁸⁸. Η κλήση του υπόπτου υπαγορεύεται εκτός των άλλων, από το δικαίωμα ακρόασης (20 παρ. 1 Σ.), το οποίο επιτάσσει, τη δυνατότητα του πολίτη να λαμβάνει γνώση και να εκφέρει τις απόψεις του πριν την έκδοση απόφασης σε υπόθεση που τον αφορά και ενδέχεται να έχει δυσμενείς για τον ίδιο συνέπειες, δηλαδή εν προκειμένω, πριν την άσκηση ποινικής δίωξης⁸⁹.

Ωστόσο, κατά την μάλλον κρατούσα άποψη στη νομολογία⁹⁰, η παράλειψη της κλήτευσης του υπόπτου προκειμένου να προσέλθει και να παράσχει εξηγήσεις κατά την προκαταρκτική εξέταση (έχοντας τη δυνατότητα να ασκήσει και τα λοιπά δικαιώματα που του παρέχει το ως άνω άρθρο, 31 εδ. Γ' ΚΠΔ), δε δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα, εφόσον επακολουθήσει προανάκριση ή κυρία ανάκριση και στον κατηγορούμενο πλέον, δίνεται η δυνατότητα να προβάλει τους υπερασπιστικούς του ισχυρισμούς και να ασκήσει όλα τα νόμιμα δικαιώματά του.

⁸⁷ Διονυσοπούλου, Έκθεση επί του νομοσχεδίου «Για την ενσωμάτωση των Οδηγιών 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Οκτωβρίου 2010 σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία (L 280) και 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (L 142), δημ. στην ιστοσελίδα www.hellenicparliament.gr

⁸⁸ Αλατσάς, Ποινική δικονομία: Η προκαταρκτική εξέταση, Β' έκδοση (2006), δημ. Νόμος.

⁸⁹ Αλατσάς, ο.π.

⁹⁰ ΔιατΕισΕφΠειρ 64/2012, ΣυμβΠλημΘεσσαλ 696/2017, ΣυμβΠλημΑθ 116/2016, 2846/2014, και παλιότερα, Συμβ ΑΠ 984/2011, 1673/2011, 827/2011, 1770/2009, 1374/2009, 1131/2009, ΣυμβΠλημΑθ 1546/2007, ΣυμβΠλημΡόδου 177/2006, δημ. Νόμος. Βλ. και Φράγκο, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 121 επ.

Την άποψη αυτή υποστηρίζει από τους εκπροσώπους της θεωρίας ο Κονταξής, σύμφωνα με τον οποίο η υποχρέωση κλήτευσης που τάσσει το άρθρο 31 παρ. 2 εδ. Ι΄ ΚΠΔ, “ ... δεν καθιερώνει και ρητή υποχρέωση κλητεύσεως του υπόπτου υπό την έννοια ότι αν δεν κληθεί νόμιμα ο ύποπτος, δεν περατώνεται η προκαταρκτική εξέταση και παράγεται ακυρότητα αυτής, αφού θα ακολουθήσει προανάκριση, όπου θα γίνει κλήση για απολογία οπωσδήποτε (;)... Η αντίθετη άποψη θα μπορούσε να συζητηθεί μόνο όταν οδηγούσε σε μη τήρηση του άρθρου 245 παρ. 1 ΚΠΔ, αφού τότε ο κατηγορούμενος θα μπορούσε να παραπεμφθεί απευθείας στο ακροατήριο χωρίς να λάβει προηγούμενα γνώση της κατηγορίας... ενώ σκοπός του άρθρου 245 παρ. 1 ΚΠΔ είναι η οπωσδήποτε κλήση για απολογία...”⁹¹.

Το ζήτημα συνδέεται προεχόντως με την επίδραση που έχει η παράλειψη κλήτευσης του υπόπτου για την παροχή εξηγήσεων στην προκαταρκτική εξέταση και το κατά πόσον, η ακυρότητα που προκαλείται εξ αυτής, μπορεί να “καλυφθεί” από τη μετέπειτα απολογία του κατηγορουμένου στην προανάκριση ή την κύρια ανάκριση.

Αναλυτικά, η ανωτέρω νομολογιακή άποψη θεμελιώνεται κατά βάση στο εξής σκεπτικό :

- Από τις διατάξεις των άρθρων 43 παρ. 1 εδ. Β΄ 31 παρ. 2 και 171 παρ. 1 στοιχείο β΄ και δ΄ ΚΠΔ προκύπτει ότι προκαταρκτική εξέταση διατάσσεται υποχρεωτικά, μετά την τροποποίηση του άρθρου 43 παρ. 1 από το Ν. 4055/2012 μόνο πριν την άσκηση ποινικής δίωξης για κακούργημα. Όταν η προκαταρκτική εξέταση είναι υποχρεωτική, η παράλειψη της κλήτευσης του υπόπτου συνεπάγεται απόλυτη ακυρότητα προκαταρκτικής εξέτασης και της ασκηθείσας ποινικής δίωξης σύμφωνα με το άρθρο **171 παρ. 1 στ. Β΄ ΚΠΔ**.
- Στις περιπτώσεις που η προκαταρκτική εξέταση δεν είναι υποχρεωτική, εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών η απόφαση για τη διενέργειά της. Ωστόσο, και στην περίπτωση κατά την οποία προκαταρκτική εξέταση διατάχθηκε για πλημμέλημα, η μη κλήτευση του υπόπτου προκειμένου να προσέλθει και να ασκήσει τα δικονομικά του δικαιώματα, δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας, κατ’ αρ. **171 παρ. 1 στ. Β΄ και Δ΄ ΚΠΔ**, διότι συνιστά παραβίαση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στην ποινική προδικασία. Ωστόσο, ακυρότητα δεν δημιουργείται (ή μάλλον *θεραπεύεται*, εφόσον επήλθε αρχικά), όταν επακολουθεί προανάκριση ή κύρια

91 Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ΄ έκδοση, τόμος Α, σελ. 444 επ.

ανάκριση, όπου δίνεται στον κατηγορούμενο η δυνατότητα να εκφράσει τις απόψεις του και να ασκήσει τα υπερασπιστικά του δικαιώματα⁹².

92 Συγκεκριμένα, το σκεπτικό το οποίο επαναλαμβάνεται σχεδόν πανομοιότυπα στη νεώτερη νομολογία (ΔιατΕισΕφΠειρ 64/2012, δημ. Νόμος και ΣυμβΠλημΘεσσαλ 696/2017, ΣυμβΠλημΑθ 116/2016, 2846/2014, ΣυμβΠλημΝαυπλ 110/2016, δημ.Νόμος) έχει ως εξής (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): “... η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης, διατάσσεται από τον Εισαγγελέα Πλημ/κών υποχρεωτικά, υπό τους περιορισμούς της διατάξεως του β’ εδαφίου της παρ. 1 του άρθρου 43 ΚΠΔ... για τα περιοριστικά αναφερόμενα στη διάταξη αυτή αδικήματα, ήτοι μόνον: για όλα ανεξαιρέτως τα κακουρήματα, ενώ, αντιθέτως, τούτο εναπόκειται στην κρίση του εισαγγελέα πλημμελειοδικών (βλ. αιτιολογική έκθεση Ν 4055/2012 ΤΝΠ Νόμος) όσον αφορά όλα ανεξαιρέτως πλέον τα πλημμελήματα ... Σημειώνεται εδώ ότι, αν και ο ως άνω κανόνας (υπό την αμέσως ανωτέρω αναφερόμενη εξαίρεση του) δεν τίθεται επί ποινή απαραδέκτου της κίνησης της ποινικής δίωξης, ωστόσο η μη τήρηση του -σε όσες περιπτώσεις ο Εισαγγελέας έχει παραγγείλει τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης- εξακολουθεί κατά την κρίση μας, να προκαλεί απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας, κατά την έννοια της γενικής διατάξεως της περ. β’ της παρ. 1 του άρθρου 171 ΚΠΔ, δοθέντος ότι αποτελεί-συνδυαζόμενη και με την διάταξη της περ. δ’ της ίδιας παραγράφου - παραβίαση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγ/νου στην ποινική διαδικασία, ως στοιχούμενη απολύτως προς τις διατάξεις της παρ. 3 του άρθρου 6 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου ΕΣΔΑ, για τις δικονομικές εγγυήσεις περί «δίκαιης» δίκης ... παρεκτός και αν, σε μεταγενέστερο στάδιο της διαδικασίας (ως π.χ. στην προανάκριση ή στην ανάκριση), του χορηγήθηκε το δικαίωμα να απολογηθεί, και έτσι να μην παραβιάσθηκε το εκ του Συντ/τος (άρθρο 20) προβλεπόμενο δικαίωμα της προηγούμενης ακρόασης του, που άπτεται ασφαλώς των υπερασπιστικών του δικαιωμάτων περί δίκαιης δίκης, κ.λπ. ... Στην περίπτωση όμως, που ο αρμόδιος Εισαγγελέας, μετά την άσκηση σε βάρος του κατηγ/νου ποινικής δίωξης, δεν παρήγγειλε προανάκριση, παρά τα όσα αντιθέτως προβλέπονται από τη διάταξη του άρθρου 244 ΚΠΔ ... αλλά τον παρέπεμψε δι’ απ’ ευθείας κλήσεως στο ακροατήριο χωρίς να τηρήσει τον κανόνα της διατάξεως της παρ. 1 περ. α’ του άρθρου 245 ΚΠΔ... ήτοι χωρίς «να ακουσθεί», επιφύλαξε απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας για τον ως άνω λόγο, εκτός αν συνέτρεχε περίπτωση εξαίρεσης του ως άνω κανόνα, λόγω αυτεπαγγέλτου προανακρίσεων κατά την έννοια της διατάξεως του άρθρου 243 ΚΠΔ, κατά την διενέργεια της οποίας, ο τελευταίος ήδη θα είχε απολογηθεί. Κατά συνέπεια, να μην η παράκαμψη της προκαταρκτικής εξέτασης από τον αρμόδιο Εισαγγελέα, ο οποίος κίνησε απ’ ευθείας την ποινική δίωξη κατά του υπαιτίου, δεν συνεπάγεται καμία ακυρότητα, πολλώ δε μάλλον απόλυτη, αφού με την κατάργηση πλέον της υποχρεωτικής για τον Εισαγγελέα παραγγελίας για προκαταρκτική εξέταση επί όλων ανεξαιρέτως των πλημ/των κατά τα ανωτέρω, ο τελευταίος υποχρεούται να ασκήσει ποινική δίωξη εάν συντρέχουν οι λοιπές εκ του νόμου προβλεπόμενες περιστάσεις, πλην δε, τούτο ισχύει υπό τον αυτονόητο όρο ότι, αμέσως μετά, θα παραγγελθεί προανάκριση, έστω μόνον για τη λήψη της απολογίας του κατηγ/νου, αφού προηγουμένως του χορηγηθεί προθεσμία τουλάχιστον 48 ωρών, ενώ, η παραβίαση της διατάξεως αυτής επιφέρει απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας, κατά τα προαναφερόμενα...””.

Πάντως, στο με αρ. 696/2017 βούλευμα ΣυμβΠλημΘεσσαλ, δημ. Νόμος, ορίζεται ότι (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας):“... μόνη η ανάγκη λήψης απολογίας του κατηγορούμενου μετά τη διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης δεν αρκεί, για να διαταχθεί προανάκριση, αφού κάτι τέτοιο θα αχρήστευε το θεσμό της προκαταρκτικής εξέτασης...”. Με το ανωτέρω βούλευμα έγινε δεκτή η αίτηση για κήρυξη της ακυρότητας της ασκηθείσας ποινικής δίωξης και των μεταγενέστερων πράξεων της διαδικασίας, διότι αν και θα μπορούσε να παραγγελθεί προανάκριση, σύμφωνα με το άρθρο 244 ΚΠΔ, δεν έγινε, ώστε οι κατηγορούμενοι, οι οποίοι δεν είχαν κληθεί στην προκαταρκτική εξέταση, στερήθηκαν του δικαιώματος ακρόασης σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 1 Σ. Όμως με τον τρόπο αυτό η υποχρέωση κλήτευσης συνδέεται με τη δυνατότητα διενέργειας προανάκρισης, την οποία όμως προηγουμένως έχει αρνηθεί το δικαστικό συμβούλιο, ορίζοντας ότι η μη λήψη ανωμοτί εξέτασης δεν οδηγεί άνευ ετέρου σε υποχρέωση να παραγγελθεί προανάκριση.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το με αρ. 116/2016 ΣυμβΠλημΑθ, το οποίο ενώ ακολουθεί επί λέξει το σκεπτικό της με αρ. 64/2012 ΔιατΕισΕφΠειρ, μεταξύ άλλων και την υποχρεωτική διενέργεια προανάκρισης, όταν δεν έχει γίνει ανωμοτί εξέταση του υπόπτου, εν τέλει δέχεται ότι (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): “... Για τη νομότυπη περάτωση της προκαταρκτικής εξέτασης, ακόμα και αν η διενέργειά της δεν είναι υποχρεωτική, όπως, εν προκειμένω, επί πλημμελήματος, η κλήτευση εκείνου κατά του οποίου στρέφονται οι υποψίες για την τέλεση αξιόποινης πράξης, σύμφωνα με το άρθρο 31 παρ. 2 ΚΠΔ, είναι υποχρεωτική... Ο υποχρεωτικός χαρακτήρας της κλήτευσης του «υπόπτου» απορρέει, σύμφωνα με τα διαλαμβανόμενα στη μεζιζονα σκέψη, από το γεγονός ότι η προκαταρκτική εξέταση αποτελεί στάδιο της ποινικής διαδικασίας, με «οιονεί δικαιοδοτικό» χαρακτήρα. Κατ’ ακολουθία των ανωτέρω, η μη κλήτευση των νυν αιτούντων κατά το στάδιο της διενεργηθείσας προκαταρκτικής εξέτασης επιφέρει απόλυτη ακυρότητα, λόγω μη νομότυπης περάτωσης της προκαταρκτικής εξέτασης και, κατ’ άρθρο 171 παρ. 1 περ. δ’ ΚΠΔ, λόγω παραβίασης των

5. 2. Κριτική.

Στη θεωρία υποστηρίζεται ότι η ανωτέρω νομολογιακή θέση αντιβαίνει στο γράμμα αλλά και το σκοπό του άρθρου 31 παρ. 2 εδ. Β' ΚΠΔ, το οποίο προβλέπει υποχρέωση (και όχι δυνατότητα) των αρχών να καλέσουν τον ύποπτο, καθώς και στο άρθρο 31 παρ. 2 εδ. Ζ' και 99 Α παρ. 1 ΚΠΔ, όπου προβλέπεται η υποχρέωση πληροφόρησης του υπόπτου για τα δικονομικά του δικαιώματα. Όμως αναγκαίος όρος για την ενημέρωσή του είναι να κληθεί για να προσέλθει ενώπιον των αρχών. Εξ άλλου, το δικαίωμα του προσώπου σε βάρος του οποίου δύναται να εκδοθεί δυσμενές μέτρο, δηλαδή εν προκειμένω η άσκηση ποινικής δίωξης, ανάγεται στο συνταγματικώς κατοχυρωμένο δικαίωμα σε δικαστική ακρόαση (20 παρ. 1 Σ.). Σύμφωνα με την τελευταία διάταξη, κάθε πρόσωπο σε βάρος του οποίου πρόκειται να ληφθεί ένα δυσμενές μέτρο, δικαιούται πριν τη λήψη αυτού (εν προκειμένω πριν την άσκηση ποινικής δίωξης) να λάβει γνώση προκειμένου να έχει τη δυνατότητα να εκθέσει τους ισχυρισμούς του και να επηρεάσει, ενδεχομένως, προς το συμφέρον του την απόφαση της αρχής. Ο ύποπτος που ουδέποτε κλήθηκε πρέπει να επωμισθεί το βάρος και το στίγμα της ιδιότητας του κατηγορουμένου, ακόμη και μόνο για την προδικασία, ενώ θα μπορούσε ακόμη και αυτό να είχε αποφευχθεί, εάν τα αρμόδια όργανα είχαν τηρήσει τη νόμιμη διαδικασία. Επομένως, η παράλειψη της νομότυπης κλήσης του υπόπτου δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα (171 παρ. 1 στ. Δ', 31 παρ. 2 ΚΠΔ)⁹³.

Περαιτέρω, η άποψη της νομολογίας παραγνωρίζει τον αναβαθμισμένο ρόλο της προκαταρκτικής εξέτασης, κυρίως μετά την τροποποίηση του άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠΔ με τους Ν. 3360/2003 και Ν. 3346/2005 και την ανάδειξή της σε θεμελιώδη ανακριτική λειτουργία⁹⁴. Όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στη με αριθμό 1/2009 εγκύκλιο του Εισαγγελέα Αρείου Πάγου, Γ. Σανιδά⁹⁵, με αφορμή την αποχή προανακριτικών υπαλλήλων από ανακριτικές πράξεις κατά το

δικαιωμάτων εμφάνισης, εκπροσώπησης και υπεράσπισης που παρέχονται σε εκείνους από το νόμο...". Επομένως, σύμφωνα με το διατακτικό του ως άνω βουλεύματος, η υποχρέωση κλήτευσης φαίνεται να ισχύει στην προκαταρκτική εξέταση σε κάθε περίπτωση, δηλαδή ανεξάρτητα από το αν μετέπειτα μπορούσε να παραγγελθεί προανάκριση ή όχι.

93 *Καρράς*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 124, *Μοροζίνης*, Η περάτωση της προκαταρκτικής εξέτασης για κακούργημα χωρίς κλήση του υπόπτου, ΝοΒ 2013 (τόμος 61, τεύχος Ιουλίου -Αυγούστου), 1485, *Καρράς*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 28. **Κατά την άποψη του Τσιρίδη, ο.π., σελ. 112, 123 επ., δεν πρέπει να παραβλέπεται ότι η ιδιότητα του "υπόπτου" αποτελεί ένα προστάδιο της εκείνης κατηγορουμένου, αλλά ενέχει αυτοτέλεια έναντι αυτής, υπό την έννοια ότι δεν είναι εκ των προτέρων σίγουρο ότι το πρόσωπο θα την προσλάβει.** Για το λόγο αυτό, είναι απαραίτητο να του δοθεί η δυνατότητα να μετέσχει στην προκαταρκτική εξέταση και να επηρεάσει ενδεχομένως την απόφαση των αρμοδίων αρχών, μέσω της άσκησης των δικονομικών δικαιωμάτων που του παρέχονται δυνάμει του άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠΔ και αποτελούν εκφάνσεις του δικαιώματος ακροάσεως.

94 *Δασκαλόπουλος*, Προκαταρκτική εξέταση: Παρόν και μέλλον μετά από οκτάχρονη εμπειρία εφαρμογής της νέας θεσμικής μορφής της, ΠΧρ 2011, 419, *Μοροζίνης*, Η περάτωση της προκαταρκτικής εξέτασης για κακούργημα χωρίς κλήση του υπόπτου, ΝοΒ 2013 (τόμος 61, τεύχος Ιουλίου -Αυγούστου), 1485 επ.

95 ΕγκΕισΑΠ 1/2009, δημ. σε www.eisap.gr.

στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης “... προανάκριση και προκαταρκτική εξέταση από άποψη τρόπου ενέργειας και σκοπού, συνισταμένου στην αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας, υπό τη μορφή της ύπαρξης επαρκών ενδείξεων, ταυτίζονται απολύτως. Η μόνη διαφορά που εξακολουθεί να διατηρείται είναι ότι στην προανάκριση υπάρχουν “κατηγορούμενοι” ενώ στην προκαταρκτική εξέταση υπάρχουν “ύποπτοι” οι οποίοι όμως έχουν όλα τα δικαιώματα των κατηγορουμένων ...”.

Η ομοιότητα με την προανάκριση, άλλωστε, παρέχει πρόσθετο επιχείρημα υπέρ της υποχρέωσης κλήτευσης του υπόπτου, καθόσον, πλέον, δε δικαιολογείται διαφοροποίηση στην περάτωση των δύο διαδικασιών. Αμφότερες διενεργούνται κατά τον ίδιο τρόπο (240- 241 ΚΠΔ), έχουν συνοπτικό χαρακτήρα και οφείλουν να ολοκληρώνονται εντός τριών μηνών (με δυνατότητα παράτασης). Άλλωστε, προανάκριση διατάσσεται πλέον υπό αυστηρές προϋποθέσεις και μόνο κατ’ εξαίρεση (244 ΚΠΔ), ώστε το λοιπό τμήμα της ποινικής ύλης, να μπορεί να ερευνηθεί προδικαστικά μόνο με προκαταρκτική εξέταση. Η εφάμιλλη σημασία της προκαταρκτικής εξέτασης, σε σχέση με την προανάκριση και την κύρια ανάκριση καταδεικνύεται εκτός των άλλων από τη ρύθμιση του άρθρου 248 παρ. 3 ΚΠΔ, όπου προβλέπεται ότι ο ανακριτής δεν επαναλαμβάνει τις πράξεις που διενεργήθηκαν κατά την προκαταρκτική εξέταση και την προανάκριση, εκτός εάν κρίνει ότι δεν έγιναν νομότυπα ή όταν, κατ’ εξαίρεση, χρήζουν συμπλήρωσης⁹⁶.

Από τα ανωτέρω προκύπτει άλλωστε, ότι δεν ευσταθεί το επιχείρημα που επικαλείται η εξεταζόμενη νομολογία, ότι προανάκριση διενεργείται υποχρεωτικά, όταν ο παραλείφθηκε η κλήτευση του υπόπτου, αφού η παραγγελία προανάκρισης δικαιολογείται κατά νόμο κατ’ εξαίρεση και σίγουρα, όχι για να καλυφθούν πλημμέλειες της προκαταρκτικής εξέτασης⁹⁷.

96 *Μοροζίνης*, Η περάτωση της προκαταρκτικής εξέτασης για κακούργημα χωρίς κλήση του υπόπτου, ΝοΒ 2013 (τόμος 61, τεύχος Ιουλίου -Αυγούστου), 1485 επ..

97 Για το λόγο αυτό δεν είναι ορθή η παροδοχή του με αρ. **382/2016 βούλευματος ΣυμβΠλημΑθ** (δημ. Νόμος), δυνάμει του οποίου έγινε δεκτός αναιρετικός λόγος για απόλυτη ακυρότητα λόγω παραβίασης υπερασπιστικού δικαιώματος του κατηγορουμένου (171 παρ. 1 στ. Δ’ ΚΠΔ), διότι ο Εισαγγελέας δεν παρήγγειλε τη διενέργεια προανάκρισης, αλλά άσκησε κατευθείαν ποινική δίωξη, για εγκλήματα που υπάγονται στην αρμοδιότητα του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου (244 ΚΠΔ), με αποτέλεσμα ο κατηγορούμενος να στερηθεί της δυνατότητας γνώσης της κατηγορίας και του δικαιώματος να απολογηθεί επ’ αυτής. Αυτό διότι στο σκεπτικό του, το δικαστικό συμβούλιο παραγνωρίζει ότι υπό το ισχύον νομοθετικό καθεστώς, η διενέργεια προανάκρισης αποτελεί την εξαίρεση. Η άσκηση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στην προδικασία των πλημμελημάτων έχει μετατεθεί σε πρότερο χρόνο, κατά τρόπο ώστε ο ύποπτος να εξοπλίζεται με τα θεμελιώδη υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου. Αντίθετα, στην ορθή κατεύθυνση βρίσκεται το με αρ. 3406/2016 βούλευμα ΣυμβΠλημΑθ (δημ. Νόμος), όπου γίνεται δεκτό ότι στο μέτρο που στο πλαίσιο της προκαταρκτικής εξέτασης ο ύποπτος είχε τη δυνατότητα να ασκήσει τα υπερασπιστικά δικαιώματα που αναφέρονται στο άρθρο 31 παρ. 2 και 99 Α ΚΠΔ, με την κίνηση ποινικής δίωξης, μπορεί να παραπεμφθεί απευθείας σε δίκη, χωρίς τη διενέργεια προανάκρισης, δεδομένης και της εξομοίωσης αυτής με την προκαταρκτική εξέταση από άποψη χρησιμοποιούμενων μέσων και σκοπού (αναζήτηση ουσιαστικής αλήθειας).

Σε κάθε περίπτωση, η άποψη της νομολογίας υποπίπτει και σε ένα ακόμη σφάλμα. Όταν ο ύποπτος δεν καλείται να παραστεί στην προκαταρκτική εξέταση, η επελθούσα ακυρότητα της ποινικής δίωξης, δε μπορεί να καλυφθεί από την απολογία του κατηγορουμένου στην προανάκριση ή την κύρια ανάκριση, ακριβώς διότι οι εν λόγω μεταγενέστερες και εξαρτώμενες από την άσκηση της ποινικής δίωξης πράξεις, συμπαρασύρονται από την ακυρότητα αυτής (175 ΚΠΔ). Αλλά, και σε γενικότερο πλαίσιο, το ελληνικό ποινικό δικονομικό σύστημα δε γνωρίζει άλλες περιπτώσεις “ίσης” της ακυρότητας, πλην αναφερομένων στα άρθρα 173 και 174 παρ. 2 ΚΠΔ, με τις οποίες επιβάλλεται χρονικό όριο στην προβολή των ακυροτήτων, μετά την παρέλευση του οποίου η ακυρότητα καλύπτεται και δεν μπορεί να προταθεί (174 παρ. 1 ΚΠΔ)⁹⁸.

Σημειώνεται ότι κατά πάγια νομολογία, οι διατάξεις για την εξαίρεση εφαρμόζονται αναλογικά και στην προκαταρκτική εξέταση⁹⁹. Η παράλειψη κλήτευσης του υπόπτου στην προκαταρκτική εξέταση, έχει ως συνέπεια ο εξεταζόμενος να αγνοεί την ταυτότητα και για το λόγο αυτό να στερείται του δικαιώματος να υποβάλει αίτηση εξαίρεσης κατά του Εισαγγελέα, ο οποίος είναι αρμόδιος να κινήσει την ποινική δίωξη ή του διενεργούντος την προκαταρκτική εξέταση οργάνου. Με τον τρόπο αυτό, παραβιάζεται το δικαίωμα του προσώπου στο φυσικό “δικαστικό λειτουργό- Εισαγγελέα” (8 εδ. Α’ Σ.), καθώς και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, το οποίο επιτάσσει η υπόθεση του προσώπου να κρίνεται από “αμερόληπτο Δικαστήριο”, δηλαδή από δικαστικό λειτουργό, που πληροί τα εχέγγυα αμερόληπτης κρίσης¹⁰⁰.

Ακόμη, δεν καθίσταται σαφές τι συμβαίνει, όταν δεν ακολουθεί προανάκριση ή κύρια ανάκριση, διότι αυτές δεν προβλέπονται για το υπό διερεύνηση έγκλημα, όπως θα συμβαίνει λ.χ. στην περίπτωση εγκλήματος που υπάγεται στην αρμοδιότητα του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου. Δεν επέρχεται εξαρχής ακυρότητα διότι στα εγκλήματα αρμοδιότητας Μονομελούς Πλημμελειοδικείου, η ποινική δίωξη μπορεί να ασκηθεί με απευθείας κλήση και δε χωρεί προανάκριση, ή η ακυρότητα δεν θα “θεραπευθεί” ποτέ ;

Σχετικώς, σύμφωνα με το με αρ. 1013/2009 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Πειραιώς, με αντίθετη εισαγγελική πρόταση Κ. Σοφουλάκη (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας)¹⁰¹: “... Από τη διάταξη του άρθρου 31 του ΚΠΔ συνάγεται

98 *Μοροζίνης*, Η περάτωση της προκαταρκτικής εξέτασης για κακούργημα χωρίς κλήση του υπόπτου, ΝοΒ 2013 (τόμος 61, τεύχος Ιουλίου -Αυγούστου), 1485 επ.

99 ΣυμβΠλημΡόδου 15/2006, ΣυμβΠλημΑθ 1389/2001, δημ. Νόμος, Βλ. και ΑΠ 1604/1981 ΠΧρ 1982, 718 επ., ΑΠ 1434/1981, ΠΧρ 1982, 629 επ., ΑΠ 1345/1980 ΠΧρ 1981, 336 επ., ΑΠ 938/1979 ΠΧρ 1980, 79 επ.

100 *Μοροζίνης*, ο.π., ιδίως σελ. 1500.

101 Η αντίθετη εισαγγελική πρόταση του Κ. Σοφουλάκη, κατά το ενδιαφέρον μέρος της, έχει ως εξής (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): “... ο νομοθέτης, με τη θέσπιση

ότι, όταν ο αρμόδιος για την άσκηση της ποινικής δίωξης εισαγγελέας έχει αμφιβολίες αν τελέστηκε ή όχι η αξιόποινη πράξη ... έχει το δικαίωμα να ενεργήσει προκαταρκτική εξέταση... Εκ του περιεχομένου της προαναφερόμενης νομοθετικής πρόβλεψης προκύπτει ρητή υποχρέωση και όχι διακριτική ευχέρεια του διενεργούντος την προκαταρκτική εξέταση να κλητεύσει τον ύποπτο για παροχή εγγράφων εξηγήσεων, υπό την έννοια ότι, εφόσον εκείνος δεν κληθεί νόμιμα, δεν επέρχεται νόμιμη περάτωση της. **Κατά την κρίση του Συμβουλίου, η προαναφερόμενη υποχρέωση υπάρχει σε κάθε περίπτωση κατά την οποία διεξάγεται προκαταρκτική εξέταση, δηλαδή και όταν η κίνηση της ποινικής δίωξης επιτρεπτά μπορεί να λάβει χώρα και άνευ προηγούμενης προκαταρκτικής εξέτασης (άρθρα 43 παρ. 1, 244 του ΚΠΔ), όπως συμβαίνει για τα αδικήματα αρμοδιότητας του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου.** Μάλιστα, η τελευταία κρίση ενισχύεται από το ότι δεν προκύπτει από κάποια διάταξη νόμου το ότι η τήρηση των διατάξεων που ρυθμίζουν την προδικασία ... εξαρτάται από τον υποχρεωτικό ή μη χαρακτήρα αυτής... Κατ' ακολουθία των ανωτέρω, η μη κλήτευση του παρόντος κατηγορουμένου ... κατά το στάδιο της διενεργηθείσας προκαταρκτικής εξέτασης επιφέρει **απόλυτη ακυρότητα λόγω μη νομότυπης περάτωσης της προκαταρκτικής εξέτασης και κατ' άρθρο 171 παρ. 1 περ. δ' ΚΠΔ**, λόγω παραβίασης των δικαιωμάτων εμφάνισης, εκπροσώπησης και υπεράσπισης που παρέχονται σε εκείνον από το νόμο...¹⁰².

Η άποψη αυτή είναι κατά τη γνώμη μας η ορθότερη διότι απορρέει από το γράμμα και το σκοπό του άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠΔ, ενώ είναι η μοναδική ερμηνευτική εκδοχή η οποία συμβιβάζεται με την αρχή της δικαστικής ακρόασης κατ' άρθρο 20 παρ. 1 Σ.

Να σημειωθεί ότι από το *Μοροζίνη* ασκείται κριτική στην συχνά συναντώμενη στην πράξη τακτική των εισαγγελικών αρχών να μην καλούν τον ύποπτο κατά την προκαταρκτική εξέταση να προσέλθει για να παράσχει εξηγήσεις αλλά να εκδίδεται σε βάρος του απευθείας ένταλμα

της ως άνω διατάξεως της παρ. 1 του άρθρου 43 ΚΠΔ, δεν συμπεριέλαβε τα ήσσονος -για την έννομη τάξη - σημασίας αδικήματα που υπάγονται στην - κατά την έννοια της διατάξεως του άρθρου 114 ΚΠΔ - υλική αρμοδιότητα του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου, και ως εκ τούτου, παρέπεται, ότι η **μη τήρηση του από τον αρμόδιο εισαγγελέα, ο οποίος παραταύτα κίνησε την ποινική δίωξη, δεν συνεπάγεται καμία ακυρότητα, πολλώ δε μάλλον απόλυτη**....Τέλος, δέον να σημειωθεί ότι τα ανωτέρω δεν αναιρούνται από τις διατάξεις του άρθρου 31 §§1, 2 ΚΠΔ, με τις οποίες δεν εισάγεται ομοία με την προαναφερθείσα του άρθρου 43 §1 ΚΠΔ εξαίρεση αναλόγως της διαβαθμίσεως του πλημμελήματος και της υπαγωγής του στην καθ' ύλην αρμοδιότητα του Τριμελούς ή του Μονομελούς Πλημμελειοδικείου, κατά τη διενέργεια της προκαταρκτικής εξέτασης, **δοθέντος ότι με βάση τον κανόνα της αρχής εν τω μείζονι το έλασσον, ο Εισαγγελέας, αφού νομιμοποιείται να παρακάμψει την προκαταρκτική εξέταση στα ήσσονος - για την έννομη τάξη - σημασίας αδικήματα, και να ασκήσει απευθείας ποινική δίωξη... ασφαλώς και δύναται να παραλείψει - ως μη αναγκαία - και την κλήτευση του υπόπτου για παροχή εξηγήσεων και την εντεύθεν λήψη τους στα πλαίσια του άρθρου 31 §§1,2 ΚΠΔ...**”. Βλ. μετέπειτα υπ' αρ. 64/2012 ΔιατΕισΕφΠειρ του ίδιου Εισαγγελέα, δημ. Νόμος.

102 Βλ. και ΔιατΕισΕφΚερκ 19/2009, δημ. Νόμος, του Αντεισαγγελέα Εφετών Κέρκυρας, Λ. Σοφουλάκη, όπου γίνεται δεκτή απόλυτη ακυρότητα της προδικασίας λόγω της παράλειψης κλήσης του υπόπτου για παροχή εξηγήσεων.

σύλληψης. Πρόκειται για δυνατότητα που παρέχει ο νόμος, δηλαδή αντί της προκαταρκτικής εξέτασης για κακούργημα, να διεξαχθεί αστυνομική προανάκριση, εφόσον το έγκλημα είναι αυτόφωρο (43 παρ. 1 ΚΠΔ), προϋπόθεση η οποία συντρέχει όταν πληρούται η ειδική υπόσταση διαρκούς εγκλήματος (λ.χ. εγκληματική οργάνωση, νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα). Όμως, με τον τρόπο αυτό ενισχύεται αθέμιτα, κατά παράβαση της αρχής της ισοπλίας, η ισχύς της κατηγορούσας αρχής σε σχέση με τα μέσα που διαθέτει ο κατηγορούμενος, δεδομένου ότι οι εισαγγελικές αρχές μπορεί να ερευνούν την υπόθεση και να στοιχειοθετούν την κατηγορία επί μήνες, πριν κινητοποιήσουν το μηχανισμό για τη σύλληψη του φερομένου ως δράστη, οπότε και του γνωστοποιείται για πρώτη φορά ότι είναι κατηγορούμενος. Με τον τρόπο αυτό, όταν ο τελευταίος συλληφθεί και οδηγηθεί ενώπιον του Ανακριτή, βρίσκεται στο δίλημμα, είτε να απολογηθεί άμεσα, χωρίς να έχει λάβει ουσιαστική γνώση της κατηγορίας, προκειμένου να έχει μια ευκαιρία να αποφύγει την κράτηση, είτε να υποβληθεί στη ψυχοφθόρο διαδικασία της κράτησης προκειμένου, εντός της προβλεπόμενης από το άρθρο 6 παρ. 2 Σ. προθεσμίας (δηλαδή ουσιαστικά σε λιγότερο από 3 ημέρες) να προετοιμάσει την υπεράσπισή του. Η πρακτική αυτή αντιβαίνει στην αρχή της ισοπλίας, σύμφωνα με την οποία δεν επιτρέπεται η κατηγορούσα αρχή να εξοπλίζεται με υπέρμετρα μέσα σε βάρος του κατηγορουμένου, ενώ παράλληλα προσβάλλει τα δικαιώματα του τελευταίου, αφενός, να του χορηγηθεί επαρκής χρόνος και οι αναγκαίες ευκολίες για να προετοιμάσει την αντίκρουση της κατηγορίας (6 παρ. 3 στ. Β' ΕΣΔΑ) αλλά και στο δικαίωμα υπεράσπισης (6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ). Η απολογία του κατηγορουμένου διενεργείται στα τυφλά και χωρίς τη δυνατότητα ουσιαστικής υποστήριξης των ισχυρισμών του με αποδείξεις. Για την αντιμετώπιση του φαινομένου αυτού, προτείνεται η ερμηνεία των άρθρων 270 και 271 ΚΠΔ υπό το φως των διατάξεων των άρθρων 20 παρ. 1 Σ. και 6 παρ. 3 στ. Β' και Γ' ΕΣΔΑ, ώστε εάν η προκαταρκτική εξέταση δεν περατώθηκε με κλήτευση του υπόπτου, να μην επιτρέπεται η έκδοση εντάλματος σύλληψης, αλλά να εκδίδεται υποχρεωτικά κλήση, ώστε ο κατηγορούμενος να έχει το χρόνο και τα μέσα να προετοιμάσει την υπεράσπισή του χωρίς να βρίσκεται υπό την απειλή της προσωρινής κράτησης¹⁰³.

Συνοψίζοντας, η προκαταρκτική εξέταση στην οποία δεν κλήθηκε να παραστεί ο ύποπτος δεν περατώνεται νόμιμα και συνεπώς προκαλείται ακυρότητα της ποινικής δίωξης και των συνακόλουθων πράξεων της προδικασίας. Στην παλαιότερη νομολογία γινόταν δεκτή ακυρότητα της διαδικασίας είτε λόγω παραβίασης διάταξης που αναφέρεται στην ποινική δίωξη (άρθρο 171 παρ. 1 στ. Β' ΚΠΔ), είτε λόγω παραβίασης διάταξης που προβλέπει υπερασπιστικά δικαιώματα

103 Μοροζίνης, ο.π., 1485 επ.

του κατηγορουμένου (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ)¹⁰⁴. Κατά τη γνώμη μας, η ακυρότητα θεμελιώνεται είτε στο άρθρο 171 παρ. 1 στ. Β' (και Δ') ΚΠΔ, όταν η μη νομίμως περατωθείσα προκαταρκτική εξέταση αποτελεί κατά νόμο προϋπόθεση για την νομότυπη κίνηση της ποινικής δίωξης είτε στο στ. Δ' της παρ. 1 του ως άνω άρθρου σε κάθε άλλη περίπτωση, ακόμη και αν η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης είναι προαιρετική. Εφόσον κρίνεται σκόπιμη η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης από τα αρμόδια όργανα, αυτή οφείλει να ικανοποιεί τις απαιτήσεις των άρθρων 31 παρ. 2 ΚΠΔ και του άρθρου 6 ΕΣΔΑ. Η τελευταία αυτή διάταξη επιτάσσει να παρέχεται στον κατηγορούμενο ο αναγκαίος χρόνος και οι διευκολύνσεις προκειμένου να προετοιμάσει την υπεράσπισή του, σύμφωνα και με την αρχή της ισοπλίας. Εφόσον ο κατηγορούμενος στερήθηκε της δυνατότητας να επηρεάσει την εισαγγελική κρίση για την άσκηση της ποινικής δίωξης, η άσκηση ποινικής δίωξης και οι μετέπειτα πράξεις της προδικασίας, συμπεριλαμβανομένης της κλήσης του ανακριτή ή της έκδοσης εντάλματος σύλληψης είναι άκυρες διότι προσβάλλουν υπερασπιστικό δικαίωμα του υπόπτου, το οποίο έχει έρεισμα στο Σύνταγμα (20 παρ. 1, 25 παρ. 1 εδ. Β' Σ.).

104 Δασκαλόπουλος, Προκαταρκτική εξέταση: Παρόν και μέλλον μετά από οκτάχρονη εμπειρία εφαρμογής της νέας θεσμικής μορφής της, ΠΧρ 2011, 419, *Μοροζίνης*, Η περάτωση της προκαταρκτικής εξέτασης για κακούργημα χωρίς κλήση του υπόπτου, ΝοΒ 2013 (τόμος 61, τεύχος Ιουλίου -Αυγούστου), 1485 επ., *Ανδρουλάκης*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 2012, σελ. 279. Βλ. ΣυμβΠλημΑθ 3572/2007 ΝοΒ 2009, 57, 663 επ., με παρατηρήσεις Σ. Χουρσόγλου, ΝοΒ 2009, 57, 669 επ., ΣυμβΠλημΧαλκ 203/2007, δημ. Νόμος.

Συγκεκριμένα, στο προαναφερόμενο με αρ. **3572/2007 βούλευμα** του ΣυμβΠλημΑθ, η υποχρέωση κλήτευσης του υπόπτου θεμελιώνεται σύμφωνα με τη γενομένη δεκτή εισαγγελική πρόταση του ΕισΠλημΑθ, Σ. Παππά, α) στο γράμμα του άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠΔ, β) στο σκοπό του ιστορικού νομοθέτη, ο οποίος όπως προκύπτει από την αιτιολογική έκθεση του Ν. 3346/2005, επιθυμούσε την παροχή στον ύποπτο των δικαιωμάτων που απολαμβάνει ο κατηγορούμενος, γ) στον εξαιρετικό χαρακτήρα που έχει προσλάβει στο ισχύον δίκαιο η προανάκριση και δ) στο επιχείρημα, ότι εάν εναπόκειται στη διακριτική ευχέρεια των εισαγγελικών οργάνων να κλητεύουν τους υπόπτους και να λαμβάνουν ανωμοτί καταθέσεις, η τροποποίηση του άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠΔ, θα καθίστατο κενό γράμμα και να επανερχόμαστε κατά το δοκούν στο προισχύσαν δίκαιο, όπου για την άσκηση ποινικής δίωξης δεν αποτελούσε προϋπόθεση η ύπαρξη επαρκών ενδείξεων. Με το σκεπτικό αυτό, καταλήγει ότι η προκαταρκτική εξέταση που διενεργείται κατά παράβαση των προβλεπόμενων από το άρθρο 31 παρ. 2 ΚΠΔ, όπως λ.χ. όταν ο ύποπτος δεν κλητεύεται για να προσέλθει και να παράσχει εξηγήσεις, δεν ικανοποιεί την απαίτηση του άρθρου 43 ΚΠΔ για την διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης πριν την άσκηση ποινικής δίωξης για κακούργηματα και τότε, και για πλημμελήματα του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου.

Η θεμελίωση της υποχρέωσης κλήτευσης στην προαναφερθείσα εισαγγελική πρόταση είναι σίγουρα αξιοπρόσεκτη, ωστόσο κατά τη γνώμη μας, εσφαλμένα περιορίζει την υποχρέωση κλήτευσης και λήψης ανωμοτί καταθέσεων για τα εγκλήματα ως προς την ποινική δίωξη των οποίων οφείλει να προηγηθεί η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης. Στην τελευταία περίπτωση ασφαλώς υπάρχει ακυρότητα, η οποία θεμελιώνεται στο άρθρο 171 παρ. 1 στ. Β' ΚΠΔ. Ωστόσο, υποχρεωτικά κλητεύεται κατά τη γνώμη μας, ο ύποπτος ανεξάρτητα από το είδος της ερευνώμενης πράξης, ακριβώς για το λόγο ότι ο νόμος (31 παρ. 2 εδ. Γ' ΚΠΔ) δε διακρίνει, αφετέρου διότι το σχετικό δικαίωμα έχει συνταγματικό έρεισμα (20 παρ. 1 Σ.). Με βάση αυτές τις σκέψεις, η παράλειψη κλήτευσης του υπόπτου κατά την προκαταρκτική εξέταση θεμελιώνει απόλυτη ακυρότητα της προδικασίας κατ' άρθρο 171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ, λόγω παραβίασης των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του εξεταζομένου. Να σημειωθεί ότι στο με αρ. 203/2007 ΣυμβΠλημΧαλκ, δημ. Νόμος, η ακυρότητα της ασκηθείσας ποινικής δίωξης και των εξαρτώμενων από αυτή πράξεων της προδικασίας, συνεπεία της παράλειψης κλήτευσης του υπόπτου θεμελιώνεται τόσο στο 171 παρ. 1 στ. Β' όσο και στο στ. Δ' ΚΠΔ .

Πέραν των δικαιωμάτων του υπόπτου που προσβάλλονται, η απουσία του εξεταζόμενου προσώπου από την διαδικασία, οδηγεί σε μονόπλευρη έρευνα της υπόθεσης, με βάση τα στοιχεία που εισέφερε ο καταγγέλλων ή προέκυψαν από την προκαταρκτική εξέταση. Η απουσία του υπόπτου πλήττει καταρχήν τα δικά του συμφέροντα, αλλά εν τέλει και την ίδια την ανακριτική διαδικασία, ενεργώντας σε βάρος της εύρεσης της ουσιαστικής αλήθειας¹⁰⁵. Υπό το πρίσμα αυτό, μπορεί να συζητηθεί η άποψη περί αναλογικής εφαρμογής της διάταξης των άρθρων 31 παρ. 2 και 108 ΚΠΔ για τον πολιτικώς ενάγοντα στην προκαταρκτική εξέταση.

5. 3. Η παράλειψη γνωστοποίησης στον ύποπτο των στοιχείων του διορισθέντος πραγματογνώμονα.

Στη συνέχεια, σκόπιμο είναι να γίνει σύντομη αναφορά στην άποψη που υποστηρίζεται στη νομολογία αναφορικά με την παράλειψη γνωστοποίησης στον ύποπτο, των στοιχείων του διορισθέντος πραγματογνώμονα.

Αναλυτικά, η διάταξη του άρθρου 183 ΚΠΔ δεν περιορίζει τους ανακριτικούς υπαλλήλους να διατάξουν πραγματογνωμοσύνη μόνο κατά το στάδιο της προδικασίας, αλλά τους παρέχει το δικαίωμα, κατ'ορθή ερμηνεία, να διατάξουν πραγματογνωμοσύνη σε οιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας, για την οποία είναι αρμόδιοι. Επομένως, αφού είναι αρμόδιοι να διενεργήσουν προκαταρκτική εξέταση, η οποία άλλωστε αποτελεί και αυτή στάδιο της ποινικής διαδικασίας, έχουν δικαίωμα να διατάξουν τη διενέργεια πραγματογνωμοσύνης και σε αυτή την περίπτωση¹⁰⁶.

Αναλυτικά, γίνεται, αφενός, δεκτό ότι σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 191, 193 και 204 παρ. 1 ΚΠΔ, η παράλειψη του οργάνου που διόρισε τον πραγματογνώμονα, να γνωστοποιήσει στον κατηγορούμενο το ονοματεπώνυμο του τελευταίου προκαλεί απόλυτη ακυρότητα της πραγματογνωμοσύνης, διότι του αποστερεί το δικαίωμα να ασκήσει τα υπερασπιστικά του δικαιώματα, και συγκεκριμένα να ζητήσει την εξαίρεση του πραγματογνώμονα και να προβεί στον διορισμό τεχνικού συμβούλου, εφόσον το τελευταίο προβλέπεται από το νόμο¹⁰⁷. Ωστόσο, δε δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα από την παράλειψη γνωστοποίησης του ονόματος του πραγματογνώμονα, ο οποίος διορίστηκε κατά την προκαταρκτική εξέταση, όταν ακολουθεί κύρια ανάκριση κατά την οποία ο κατηγορούμενος έχει τη δυνατότητα να ασκήσει τα

¹⁰⁵ Μοροζίνης, ο.π., 1485 επ.

¹⁰⁶ Αλατσάς, ο.π.

¹⁰⁷ ΑΠ 1814/2011, ΑΠ 1222/2010, δημ.Νόμος

υπερασπιστικά του δικαιώματα¹⁰⁸. Η ανωτέρω άποψη θεμελιώνεται στον κατεπείγοντα και εξαιρετικό χαρακτήρα που έχει η απόφαση για διενέργεια προκαταρκτικής πραγματογνωμοσύνης (187, 204 παρ. 2 ΚΠΔ), καθώς και στην ήδη ανωτέρω αναφερόμενη άποψη¹⁰⁹, ότι οποιαδήποτε παραβίαση των δικαιωμάτων του υπόπτου κατά την προκαταρκτική εξέταση δεν παράγει απόλυτη ακυρότητα, εφόσον ακολουθήσει κύρια ανάκριση, κατά την οποία ο αρχικά ύποπτος και μετέπειτα κατηγορούμενος μπορεί να ασκήσει τα υπερασπιστικά του δικαιώματα (λ.χ. απολογία, διορισμός τεχνικού συμβούλου). Επομένως, από τη στιγμή που διορίσθηκε πραγματογνώμονας από τον τακτικό ανακριτή και η εν λόγω διάταξη επιδόθηκε στον κατηγορούμενο δε δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα ακόμη και αν το πρόσωπο δεν είχε λάβει γνώση των στοιχείων του πραγματογνώμονα που διορίσθηκε στην προκαταρκτική εξέταση.

Ανεξάρτητα από το ζήτημα της ίσης της ακυρότητας της προκαταρκτικής εξέτασης με την επακόλουθη προανάκριση ή κύρια ανάκριση, η οποία είναι εσφαλμένη, όπως αναφέρθηκε εκτενώς ανωτέρω, η άποψη ότι ο ύποπτος μπορεί και να μη λαμβάνει γνώση των στοιχείων του πραγματογνώμονα που διορίσθηκε στην προκαταρκτική εξέταση είναι σε κάθε περίπτωση εσφαλμένη, διότι επιδιώκει να δικαιολογήσει μια πρακτική κατάφωρης και διαρκούς προσβολής των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του υπόπτου και δυνάμει κατηγορουμένου, δεδομένου ότι η πραγματογνωμοσύνη της προκαταρκτικής θα αξιολογηθεί και θα ληφθεί υπόψη ως αποδεικτικό στοιχείο. Το γεγονός ότι θα επακολουθήσει διορισμός άλλου πραγματογνώμονα στην κύρια ανάκριση, για τον οποίο θα ενημερωθεί ο κατηγορούμενος, δεν επηρεάζει την επελθούσα ακυρότητα, ακριβώς διότι η έκθεση του πρώτου παραμένει ως αποδεικτικό στοιχείο. Η πραγματογνωμοσύνη από τον πραγματογνώμονα, του οποίου τα στοιχεία δεν γνωστοποιήθηκαν στον ύποπτο, έχει “μολύνει” το συλλεγέν αποδεικτικό υλικό και συνεπώς, την όλη διαδικασία, καθόσον παραμένει στη δικογραφία και αξιολογείται από τα επιμέρους όργανα της Δικαιοσύνης και το Δικαστήριο.

Κατά την αντίθετη και ορθότερη, κατά τη γνώμη μας, άποψη, η παράλειψη γνωστοποίησης των στοιχείων του πραγματογνώμονα στην προκαταρκτική εξέταση θεμελιώνει απόλυτη ακυρότητα (171 παρ. 1 στ. Δ' σε συνδυασμό με 191, 192 και 204 ΚΠΔ, αναλογικώς εφαρμοζόμενα), διότι παραβιάζονται υπερασπιστικά δικαιώματα του υπόπτου και συγκεκριμένα τα δικαιώματά του για την υποβολή αίτησης εξαίρεσης και (ενδεχομένως) για διορισμό τεχνικού συμβούλου.

108 ΕφΔωδ 11/2014, αλλά βλ. Και αντίθετη νομολογία ΑΠ 2176/2007, ΣυμβΠλημΛαρ 445/2012, ΣυμβΠλημΠειρ 536/2016, δημ. Νόμος.

109 ΑΠ 827/2011, 1770/2009, 1131/2009, δημ. Νόμος.

Άλλωστε, το άρθρο 187 ΚΠΔ, αναφέρεται σε μια μόνο περίπτωση διεξαγωγής πραγματογνωμοσύνης, η οποία διατάσσεται σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις¹¹⁰.

6. Σύνοψη κεφαλαίου- συμπεράσματα.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει ότι μετά την αναβάθμιση του θεσμού της προκαταρκτικής εξέτασης, ο ύποπτος απολαμβάνει σχεδόν του συνόλου των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στον κατηγορούμενο, στο μέτρο που επιτρέπει το αρχικό στάδιο της διαδικασίας. Πρόκειται για νομοθετική επιλογή, που υπαγορεύθηκε σε μεγάλο βαθμό από την υποχρέωση συμμόρφωσης με την ερμηνεία του άρθρου 6 ΕΣΔΑ από τη νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, αλλά και από την υποχρέωση ενσωμάτωσης ενωσιακών Οδηγιών, με ρυθμίσεις οι οποίες αναπαράγουν νομολογιακές κρίσεις του Δικαστηρίου του Στρασβούργου.

Πλέον, το θετικό δίκαιο παρέχει στο υποκείμενο της ποινικής διαδικασίας ένα πλαίσιο προστασίας ήδη από την πρώτη του επαφή με τις ανακριτικές αρχές, ώστε να διασφαλίζονται στο μέγιστο βαθμό τα υπερασπιστικά του δικαιώματα και να του δίνεται η δυνατότητα με την προβολή των ισχυρισμών του, να επηρεάσει τις αποφάσεις των αρχών ώστε να αποφύγει ακόμη και την άσκηση ποινικής δίωξης σε βάρος του, εάν από την προκαταρκτική εξέταση, δεν προκύψουν επαρκείς ενδείξεις για την ενοχή του.

Εκτός αυτού, δικονομικά, η προκαταρκτική εξέταση έχει σε μεγάλο βαθμό υποκαταστήσει την τακτική προανάκριση, ενώ παγίως γίνεται δεκτό ότι ταυτίζεται ως προς τα μέσα που μετέρχονται οι αρχές αλλά και ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό, ώστε να μπορεί βάσιμα να υποστηριχθεί ότι η προδικαστική διερεύνηση της τέλεσης πλημμελήματος έχει μεταφερθεί σε στάδιο πριν την άσκηση ποινικής δίωξης, το οποίο ακολουθεί κατά κανόνα, η απευθείας παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο. Η θεσμικά επιβαλλόμενη παράκαμψη της προανάκρισης καθιστά αναγκαία πρωτίστως τη διασφάλιση της άσκησης των δικαιωμάτων του υπόπτου στην προκαταρκτική εξέταση, αλλά και την κινητοποίηση των ανακριτικών αρχών για την ολόπλευρη

110 ΑΠ 2176/2007, ΣυμβΠλημΛαρ 445/2012, ΣυμβΠλημΠειρ 536/2016, δημ. Νόμος. Κατά τον *Αλατσά*, ο.π., από τη διάταξη του άρθρου 192 εδ. β' ΚΠΔ, δεν προβλέπεται η ανακοίνωση των ονομάτων των πραγματογνωμόνων που διορίστηκαν, από αυτόν που τους διόρισε, κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης. Ωστόσο, θα πρέπει να γνωστοποιούνται τα ονόματα των πραγματογνωμόνων στον καθ' ου η προκαταρκτική εξέταση *de lege ferenda* διότι η γνωστοποίηση αυτή ανάγεται στον κύκλο των υπό ευρεία έννοια "υπερασπιστικών" δικαιωμάτων του υπόπτου κατά την ερμηνεία του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ.

διερεύνηση της υπόθεσης, ώστε εάν φθάσει η υπόθεση στο ακροατήριο, να είναι αποδεικτικά “ώριμη” και η δικαστική απόφαση που θα εκδοθεί να πληροί τα εχέγγυα της ορθότητας στη βάση του σχηματισμού πλήρους δικανικής πεποίθησης.

Από τα ανωτέρω καθίσταται σαφές, ότι ουδέν έρεισμα έχει στον νόμο και δεν μπορεί να γίνει δεκτή η ερμηνευτική προσέγγιση του άρθρου 31 ΚΠΔ από τη νομολογία, με την προσπάθεια μείωσης της σημασίας της προκαταρκτικής εξέτασης και την αυθαίρετη δικαιολόγηση προσβολών των υπερασπιστικών δικαιωμάτων των υπόπτων. Είναι καιρός πια, να γίνει αντιληπτό από τους εφαρμοστές του δικαίου, ότι η προκαταρκτική εξέταση μετά και την τελευταία θεσμική τροποποίηση του άρθρου 31 παρ. 2 από τον Ν. 3346/2005 αποτελεί αναπόσπαστο στάδιο της ποινικής διαδικασίας και όχι μια δικονομική “πολυτέλεια” πριν την εισαγωγή της υπόθεσης στο δικαστήριο. Η προκαταρκτική εξέταση, αποτελεί σήμερα, μαζί με την κύρια ανάκριση και την “εξασθενημένη” τακτική προανάκριση τους κεντρικούς πυλώνες της προδικασίας. Για να εξυπηρετήσει το σκοπό ύπαρξής της δεν αρκεί η εισαγωγή ρυθμίσεων, αλλά απαιτείται η πιστή εφαρμογή αυτών στην πράξη. Η διαδικασία της προκαταρκτικής εξέτασης δεν επιτρέπεται να υποσκελίζεται, για να εξυπηρετήσει παλαιόθεν εδραιωμένες συνήθειες και ανάγκες της πράξης. Ειδικά στην περίπτωση των πλημμελημάτων, όπου η προανάκριση διατάσσεται πλέον μόνο κατ’ εξαίρεση, η κλήση για παροχή εξηγήσεων και άσκηση των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται στον ύποπτο στην προκαταρκτική εξέταση αποτελεί ίσως τη μοναδική ευκαιρία του προσώπου να αντικρούσει την κατηγορία πριν το ακροατήριο.

Με βάση τα ανωτέρω, η παράλειψη της κλήτευσης του υπόπτου αναμφίβολα προσβάλλει τα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου διότι του στερεί τη δυνατότητα να ακουσθεί αλλά και να ασκήσει τα δικαιώματα που του παρέχονται από το νόμο. Η ύπαρξη περαιτέρω διαδικασίας προδικαστικής έρευνας του εγκλήματος δεν μπορεί να αναιρέσει τη ρητή νομική κατοχύρωση των δικαιωμάτων του υπόπτου, διότι συν τοις άλλοις, προσβάλλονται κατάφωρα η αρχή της διάκρισης των λειτουργιών και η υποχρέωση των αρχών να διασφαλίζουν την αποτελεσματική άσκηση των δικαιωμάτων των πολιτών, δεδομένου ότι με ερμηνεία, που φθάνει σε δικαστική διάπλαση του εφαρμοστέου δικαίου, επικυρώνονται πρακτικές συνειδητής παρέκκλισης από την εφαρμογή του νόμου (25 παρ. 1 εδ. Β’, 26 Σ.).

Εξ άλλου, ενίοτε υποστηρίζεται, εσφαλμένα, κατά τη γνώμη μας, ότι στην προκαταρκτική εξέταση δε μπορεί να γίνει λόγος για απόλυτη ακυρότητα σύμφωνα με το άρθρο 171 παρ. 1 στ. Δ’ ΚΠΔ, διότι εκεί απαιτείται ο εξεταζόμενος να έχει την ιδιότητα του κατηγορουμένου (72

ΚΠΔ), κάτι το οποίο δεν ισχύει στην προκαταρκτική εξέταση, όπου ποινική δίωξη δεν έχει ασκηθεί και ο εξεταζόμενος είναι απλώς *ύποπτος* για την τέλεση της πράξης¹¹¹. Με βάση την τελευταία θέση, ο ύποπτος φέρει μόνο τα δικαιώματα που του παρέχει ο νόμος, τα οποία δεν μπορεί να ταυτίζονται με τα δικαιώματα που απολαμβάνει ο κατηγορούμενος, ακυρότητα δε στην περίπτωση παραβίασης των δικαιωμάτων του υπόπτου κατά 31 παρ. 2 ΚΠΔ, δεν απαγγέλλεται ρητά από το νόμο, ούτε μπορεί να υπαχθεί στη γενική διάταξη του άρθρου 171 ΚΠΔ. Μάλιστα, η παραδοχή αυτή, υποστηρίζεται ότι, δεν αντίκειται στη ρύθμιση του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, διότι στην παρ. 1 ρυθμίζεται η δίκαιη διεξαγωγή της δίκης ενώπιον ανεξάρτητου και νομίμως λειτουργούντος Δικαστηρίου, συνεπώς αναφέρεται στην ακροαματική διαδικασία, στη δε παρ. 3 του ίδιου άρθρου, ορίζονται τα δικαιώματα του κατηγορουμένου στην ακροαματική διαδικασία¹¹². Ωστόσο, οι ανωτέρω απόψεις παραγνωρίζουν αφενός την προφανή ομοιότητα της δικονομικής θέσης του υπόπτου και του κατηγορουμένου και την αναγνώριση και κατοχύρωση από το νομοθέτη των θεμελιωδών δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου και στην περίπτωση του υπόπτου. Συνολικά, η προαναφερθείσα στενή ερμηνευτική προσέγγιση δε συνάδει με την ερμηνεία που έχει δοθεί στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ από το ΕΔΔΑ, όπως θα αναλυθεί στη συνέχεια και απηχούν μια παρωχημένη αντίληψη για την δικονομική προστασία του εμπλεκόμενου στην ποινική διαδικασία.

111 Έτσι η εισαγγελική πρόταση ΑντΕισΑΠ, Δ. Λεκκού στο ΣυμβΑΠ 1131/2009 και η εισαγγελική πρόταση του ΑντΕισΑΠ, Ι. Χρυσού στο ΣυμβΑΠ 1770/2009, ΤΝΠ Νόμος.

112 Έτσι η εισαγγελική πρόταση του ΑντΕισΑΠ, Ι. Χρυσού στο ΣυμβΑΠ 1770/2009, ΤΝΠ Νόμος.

III. Η θέση του κατηγορουμένου στην προανάκριση (τακτική και “αστυνομική”) και την κύρια ανάκριση.

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.

Ο Εισαγγελέας Πλημμελειοδικών παραγγέλλει την διενέργεια κύριας ανάκρισης όταν η ασκηθείσα ποινική δίωξη αφορά την τέλεση κακουργήματος ή πλημμελήματος, στο οποίο (πλημμέλημα) κατά την κρίση του συντρέχει περίπτωση επιβολής περιοριστικών όρων σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 282 ΚΠΔ (43 παρ. 1, 246 παρ. 3 ΚΠΔ)¹¹³.

Η κύρια ανάκριση διενεργείται από ανακριτή, μετά γραπτή παραγγελία του Εισαγγελέα, στην οποία καθορίζεται και εξειδικεύεται η αξιόποινη πράξη καθώς και η ποινική διάταξη στην οποία προβλέπεται η τιμώρησή της (246 παρ. 1 ΚΠΔ)¹¹⁴. Την ανώτατη διεύθυνση στην ανάκριση διατηρεί ο Εισαγγελέας Εφετών (άρθρο 35 ΚΠΔ).

Εξ άλλου μετά την τελευταία τροποποίηση του άρθρου 43 παρ. 1 ΚΠΔ με το άρθρο 27 παρ. 3 Ν. 4055/2012, πριν την άσκηση ποινικής δίωξης για κακούργημα πρέπει να προηγείται η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης από την οποία να προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις ενοχής του υπόπτου. Δεν απαιτείται η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης, εάν διενεργήθηκε αστυνομική προανάκριση, ένορκη διοικητική εξέταση ή υπάρχει πόρισμα ή έκθεση ελέγχου του Γενικού Επιθεωρητή Δημόσιας Διοίκησης ή Σώματος ή Υπηρεσίας Επιθεώρησης και Ελέγχου των φορέων της παραγράφου 2 του άρθρου 1 του ν. 3074/2002 και προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις για την κίνηση ποινικής δίωξης¹¹⁵. Ελλείψει αυτών, η ασκηθείσα ποινική δίωξη πάσχει από απόλυτη ακυρότητα (171 παρ. 1 β', 43 παρ. 1 εδ. Β' ΚΠΔ), ενώ άκυρες θα είναι και οι μεταγενέστερες εξαρτημένες από αυτή πράξεις της προδικασίας (175 ΚΠΔ).

113 Κύρια ανάκριση μπορεί να διαταχθεί στην περίπτωση του πλημμελήματος της ανθρωποκτονίας εξ αμελείας κατά συρροή, όταν κατά την κρίση του Εισαγγελέα είναι πιθανή η επιβολή περιοριστικών όρων (246 παρ. 3, 282 ΚΠΔ).

114 Ωστόσο, όπως επισημαίνει ο *Καρράς*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 363 επ., στην πράξη, στην εισαγγελική παραγγελία αναγράφονται μόνο οι ποινικές διατάξεις χωρίς μνεία των περιστατικών που στοιχειοθετούν την αξιόποινη πράξη.

115 Κατά την άποψη του *Παπαδαμάκη*, Εφαρμογές Ποινικής Δικονομίας, μελέτες- γνωμοδοτήσεις- σχόλια στη νομολογία, σελ. 16 επ., η προκαταρκτική εξέταση αποτελεί “φίλτρο” για την πρόληψη της άσκησης ποινικής δίωξης για σοβαρά εγκλήματα, ενώ η προϋπόθεση της ύπαρξης επαρκών ενδείξεων αναφέρεται στο κατ' ουσίαν βάσιμο της καταγγελίας. Μετά τη θέση σε ισχύ του Ν. 3160/2003, ο Εισαγγελέας δεν ασκεί ποινική δίωξη όταν είναι απόλυτα βέβαιος για το αβάσιμο της καταγγελίας αλλά όταν από την προκαταρκτική προκύπτει η βασιμότητά της, επέρχεται δηλαδή αντιστροφή του βάρους απόδειξης της εισαγγελικής ενέργειας.

Παράλληλα, από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 43 παρ. 1 εδ. Α' ΚΠΔ και 243- 246 ΚΠΔ προκύπτει ότι ο Εισαγγελέας κατά την άσκηση της ποινικής δίωξης για πλημμεληματική πράξη είτε θα παραπέμψει τον κατηγορούμενο στο ακροατήριο με απευθείας κλήση είτε θα παραγγείλει τη διενέργεια προανάκρισης, εφόσον συντρέχουν οι προϋποθέσεις του άρθρου 244 ΚΠΔ. Κύρια ανάκριση μπορεί να διαταχθεί στην περίπτωση του πλημμελήματος της ανθρωποκτονίας εξ αμελείας κατά συρροή, όταν κατά την κρίση του Εισαγγελέα είναι πιθανή η επιβολή περιοριστικών όρων (246 παρ. 3, 282 ΚΠΔ). Σε κάθε περίπτωση, πριν την άσκηση ποινικής δίωξης έχει τη δυνατότητα να διενεργήσει προκαταρκτική εξέταση, είτε ο ίδιος, είτε μέσω των προανακριτικών υπαλλήλων¹¹⁶.

Προανάκριση διενεργεί ο ίδιος ο Εισαγγελέας κατ' άρθρο 31 παρ. 1 εδ. Β' ΚΠΔ ή προανακριτικός υπάλληλος μετά παραγγελία του Εισαγγελέα.

Πριν τη θέση σε ισχύ του Ν. 3160/2003, με τον οποίο αναβαθμίστηκε ο θεσμός της προκαταρκτικής εξέτασης, η προανάκριση αποτελούσε τον κανόνα στην ποινική διαδικασία των πλημμελημάτων. Σήμερα προανάκριση διατάσσεται κατ' εξαίρεση, σύμφωνα με τα αναφερόμενα στο άρθρο 244 ΚΠΔ, ήτοι μόνο για πλημμελήματα που υπάγονται στην αρμοδιότητα του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου (112, 114 ΚΠΔ) ή έχουν τελεστεί από πρόσωπα ιδιάζουσας δωσιδικίας (111 παρ. 6 ΚΠΔ, αρμοδιότητας Τριμελούς Εφετείου Πλημμελημάτων), όταν έχει προηγηθεί ένορκη διοικητική εξέταση ή συντρέχουν εξαιρετικοί και ειδικά μνημονευόμενοι στην εισαγγελική παραγγελία λόγοι, οι οποίοι επιβάλλουν τη διεξαγωγή συγκεκριμένων ανακριτικών πράξεων¹¹⁷. Κατά την άποψη που υποστηρίζει ο Παπαδαμάκης, όταν έχει διεξαχθεί ένορκη διοικητική εξέταση, ο Εισαγγελέας οφείλει να είναι ιδιαίτερα επιφυλακτικός με τα πορίσματά της και να διατάσσει τη διενέργεια προανάκρισης χωρίς ιδιαίτερη αιτιολογία. Αντίθετα, στις λοιπές περιπτώσεις η εισαγγελική παραγγελία οφείλει να είναι ειδική, με την έννοια ότι θα εξειδικεύει τους εξαιρετικούς λόγους που την δικαιολογούν, καθώς και τις συγκεκριμένες ανακριτικές πράξεις που θα διενεργηθούν¹¹⁸.

Να σημειωθεί ότι σύμφωνα με το με αριθμό 3406/2016 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών, η διενέργεια προανάκρισης δεν είναι υποχρεωτική σε κάθε περίπτωση διερεύνησης της τέλεσης αδικήματος αρμοδιότητας Τριμελούς Πλημμελειοδικείου,

116 *Ανδρουλάκης*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 113 επ. Σύμφωνα με την προϊσχύσασα Ποινική Δικονομία, αποστολή της προανάκρισης αποτελούσε η διακρίβωση της αποδεικτικής δυσχέρειας μιας υπόθεσης, με τις αποδεικτικά δύσκολες υποθέσεις να παραπέμπονται στον τακτικό ανακριτή.

117 *Καρράς*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 470- 471, του ίδιου, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 365 επ.

118 *Παπαδαμάκης*, ο.π., 336 επ.

ειδικά όταν δόθηκε η δυνατότητα στον φερόμενο ως δράση να υποβάλει εξηγήσεις κατά την προκαταρκτική εξέταση, ενώ, παράλληλα, δεν μπορεί και να αποκλεισθεί η διενέργεια προανάκρισης για αδικήματα αρμοδιότητας Μονομελούς Πλημμελειοδικείου όταν υφίστανται ειδικοί εξαιρετικοί λόγοι¹¹⁹.

Ομοίως, από τον Παππά¹²⁰ υποστηρίζεται ότι δεν υπάρχει υποχρέωση διενέργειας προανάκρισης σε κάθε περίπτωση που εμπίπτει στη ρύθμιση του άρθρου 244 ΚΠΔ διότι κάτι τέτοιο θα αντέβαινε στο γράμμα και το πνεύμα της εν λόγω διάταξης αλλά και στον αναβαθμισμένο ρόλο τον οποίο έχει προσλάβει η προκαταρκτική εξέταση. Κατά τον ίδιο ως άνω συγγραφέα, εφόσον έλαβε χώρα προκαταρκτική εξέταση ή αστυνομική προανάκριση κατ' άρθρο 243 παρ. 2 ΚΠΔ, όπου δόθηκε στο υποκείμενο της ποινικής διαδικασίας η δυνατότητα να απολογηθεί ή να υποβάλει εξηγήσεις, αντίστοιχα, δεν υπάρχει λόγος να διαταχθεί τακτική προανάκριση, η οποία θα είχε ως αποτέλεσμα την αναίτια επιβράδυνση της διαδικασίας και την

119 Αναλυτικά το σκεπτικό του ΣυμβΠλημΑθ 3406/2016, δημ. Νόμος, κατά το ενδιαφέρον μέρος του, έχει ως εξής (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): "... στις περιπτώσεις όπου κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης ή κατά την αστυνομική προανάκριση (άρθρο 243 ΚΠΔ) και ειδικά επί αδικημάτων Τριμελούς Πλημμελειοδικείου, έχουν συλλεγεί όλα τα αποδεικτικά στοιχεία μαζί με τις ανωμοτί εξηγήσεις του υπόπτου (στην περίπτωση της προκαταρκτικής εξέτασης) και μετέπειτα κατηγορουμένου ή μαζί με την απολογία του κατηγορουμένου (στην περίπτωση της αστυνομικής προανάκρισης), η διεξαγωγή της προανάκρισης μόνο προς λήψη απολογίας του κατηγορουμένου δεν κρίνεται αναγκαία ... Μάλιστα, από τις διατάξεις των άρθρων 31, 43, 240, 241, 273 ΚΠΔ προκύπτει ότι προανάκριση και προκαταρκτική εξέταση, συνοπτικές και οι δύο, ταυτίζονται από πλευράς τρόπου ενέργειας και σκοπού, συνιστάμεν στην αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας... ενώ και η διαφορά που υπάρχει ως προς τα πρόσωπα υπόπτου και κατηγορουμένου να μην υπάρχει τυπικά, επί της ουσίας όμως δεν υφίσταται, καθόσον πλέον και υπό την προσθήκη του άρθρου 99Α του ΚΠΔ, όπου παρέχονται και στον ύποπτο και στον κατηγορούμενο τα δικαιώματα προσβάσεως στα έγγραφα της δικογραφίας, το δικαίωμα ενημέρωσης περί της κατηγορίας κ.λπ., τόσο όλες οι ανακριτικές πράξεις (λ.χ. έρευνα, κατάσχεση κ.λπ.) μπορούν να ενεργηθούν κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης όσο και ο ύποπτος πλέον έχει όλα τα δικαιώματα του κατηγορουμένου, με συνέπεια να μην καταλείπεται καμία αμφιβολία ότι και κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης, η οποία φέρει δικαιοδοτικό χαρακτήρα, επιδιώκεται και η αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας της ποινικής υπόθεσης, που άγεται προς κρίση ενώπιον του αρμοδίου Εισαγγελέα Πρωτοδικών, αλλά και η στοιχειοθέτηση επαρκών ενδείξεων ενοχής, η οποία κατά την κρίση του Εισαγγελέα μπορεί να τον οδηγήσει στην κίνηση ποινικής δίωξης ... Αντίθετη εκδοχή δεν συνάδει με το πνεύμα του Ν 3904/2010, που αντικατέστησε το άρθρο 244 ΚΠΔ, όπου η βούληση του νομοθέτη σύμφωνα με την Εισηγητική Έκθεση του νόμου αυτού ήταν η επιτάχυνση και όχι επιβράδυνση της ποινικής διαδικασίας... Εφόσον λοιπόν η επιστημονική νομική ακολουθία έχει δεχθεί την ταύτιση της προκαταρκτικής εξέτασης με την προανάκριση, αλλά και το γεγονός ότι και η προκαταρκτική εξέταση ως προς το σημείο των εξηγήσεων του υπόπτου έχει προσαρμοσθεί στις επιταγές της ΕΣΔΑ και τη νομολογία του ΕΛΔΑ, μη υπολειπόμενη σε κάτι της προανακρίσεως, δεν υφίσταται απόλυτη ακυρότητα κατά το άρθρο 171 παρ. 1δ' ΚΠΔ από το γεγονός ότι ο αρμόδιος Εισαγγελέας παραπέμπει τον κατηγορούμενο δι' απευθείας κλήσεως στο ακροατήριο του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου, εφόσον κατά το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης έχει ήδη λάβει τις ανωμοτί εξηγήσεις αυτού, ούτε είναι αναγκαία η διενέργεια προανακρίσεως αποκλειστικά και μόνο για τη λήψη απολογίας κατηγορουμένου...".

120 Παππάς, Αναγκαιότητα προανάκρισης επί εγκλημάτων Τριμελούς Πλημμελειοδικείου μόνο προς λήψη απολογίας του κατηγορουμένου, ΠοινΔικ 2016, 129 επ., ο οποίος ασκεί κριτική στο με αριθμό 382/2016 βούλευμα του ΣυμβΠλημ Αθηνών, με αντίθετη εισαγγελική πρόταση ΕισΠλημ Αθηνών, Η. Δαγκλή, δημ. Νόμος, με το οποίο έγινε δεκτό ότι παράγεται απόλυτη ακυρότητα της προδικασίας, διότι αν και συνέτρεχε περίπτωση του άρθρου 244 ΚΠΔ δεν διατάχθηκε προανάκριση, παρά το γεγονός ότι είχε προηγηθεί η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης και ο ύποπτος είχε παράσχει εξηγήσεις. Σε κάθε περίπτωση, κατά τον ίδιο συγγραφέα, σε περίπτωση που διαταχθεί παραπομπή του κατηγορουμένου στο ακροατήριο με απευθείας κλήση, χωρίς να έχει προηγηθεί προκαταρκτική εξέταση ή προανάκριση, παράγεται απόλυτη ακυρότητα κατ' άρθρο 171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ, διότι ο κατηγορούμενος στερείται του δικαιώματος ακροάσεως και γνώσης των στοιχείων της δικογραφίας (99 Α, 101, 273 ΚΠΔ).

επιβάρυνση του Εισαγγελέα και των προανακριτικών υπαλλήλων με τη διενέργεια των ίδιων ανακριτικών πράξεων.

Ο περιορισμός της προανάκρισης έχει ως σκοπό την επιτάχυνση της διαδικασίας και την αποφυγή διπλής ανακριτικής διερεύνησης της υπόθεσης, ειδικά όταν έχει προηγηθεί προκαταρκτική εξέταση. Ωστόσο, μετά την τροποποίηση του άρθρου 43 ΚΠΔ με το Ν. 4055/2012, η διενέργεια προκαταρκτικής εξέτασης αποτελεί προϋπόθεση για την άσκηση ποινικής δίωξης μόνο στα κακουργήματα, με αποτέλεσμα να συρρικνώνεται έτι περισσότερο το πεδίο της προδικαστικής διερεύνησης των πλημμελημάτων¹²¹. Πλέον, με την προκαταρκτική εξέταση στα πλημμελήματα να έχει γίνει δυνητική και την προανάκριση να αποτελεί την εξαίρεση, έχει διαμορφωθεί ένα όλως διαφορετικό νομικό περιβάλλον, όπου προκρίνεται η απευθείας παραπομπή στο ακροατήριο χωρίς προδικασία. Το γεγονός αυτό έχει σοβαρές συνέπειες πρωτίστως για τον κατηγορούμενο αλλά και για τους άλλους παράγοντες της διαδικασίας, δεδομένου ότι στο βωμό της επίτευξης ταχύτητας, θυσιάζεται η προετοιμασία της δίκης με τη συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού, αλλά και ο πρώτος έλεγχος της βασιμότητας της κατηγορίας, πριν την εισαγωγή της υπόθεσης σε δίκη¹²².

Και στην προανάκριση, η παραγγελία του Εισαγγελέα οφείλει να εξειδικεύει την ερευνητέα αξιόποινη πράξη και την ποινική διάταξη που την προβλέπει, κατ' ανάλογη εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 246 παρ. 1 ΚΠΔ. Η προανάκριση, όπως και η κύρια ανάκριση, είναι έγγραφη (άρθρο 241 ΚΠΔ), με τη σύνταξη έκθεσης για κάθε ανακριτική πράξη και μυστική, υπό την έννοια ότι τρίτα πρόσωπα πλην των διαδίκων δεν επιτρέπεται να παρίστανται κατά τη διενέργεια των ανακριτικών πράξεων. Ωστόσο, η προανάκριση, όπως και η προκαταρκτική εξέταση, είναι συνοπτική. Από το νόμο τίθεται χρονικό όριο τριών (3) μηνών για την περάτωσή της, με δυνατότητα παράτασης σε εξαιρετικές περιπτώσεις ή όταν αυτό επιβάλλεται από τη φύση της υπόθεσης ή της προκείμενης ανακριτικής πράξης (άρθρο 243 παρ. 4 ΚΠΔ, πρβλ. άρθρο 31 παρ. 3 ΚΠΔ)¹²³.

Μόλις λάβουν την παραγγελία του Εισαγγελέα, ο προανακριτικός υπάλληλος στην προανάκριση και ο Ανακριτής στην κύρια ανάκριση διενεργούν όλες τις αναγκαίες ανακριτικές πράξεις για τη διερεύνηση του εγκλήματος (243 παρ. 3, 248 παρ. 1, 183 επ., 240 επ., 209 επ., 251 επ. ΚΠΔ).

121 Παπαδαμάκης, ο.π., 337- 338.

122 Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 470- 471.

123 Παπαδαμάκης, ο.π., σελ. 338 επ., 340 επ.

2. Η απολογία του κατηγορουμένου.

Μετά την ολοκλήρωση των αναγκαίων ανακριτικών πράξεων (248 παρ. 1 ΚΠΔ), ο Ανακριτής κλητεύει τον κατηγορούμενο να προσέλθει και να απολογηθεί. Σύμφωνα με το άρθρο 270 παρ. 1 εδ. Α' ΚΠΔ, χωρίς την απολογία του κατηγορουμένου η ανάκριση δεν μπορεί να θεωρηθεί τελειωμένη¹²⁴. Αν παρ' αυτά εκδοθεί παραπεμπτικό βούλευμα, αυτό πάσχει απόλυτης ακυρότητας¹²⁵.

Η κλήση είναι έγγραφη και στην κύρια ανάκριση επιδίδεται στον κατηγορούμενο τουλάχιστον είκοσι τέσσερις (24) ώρες πριν την ορισθείσα ημερομηνία εξέτασης (271 παρ. 2 ΚΠΔ). Όταν διεξάγεται κύρια ανάκριση, η προσέλευση του κατηγορουμένου ενώπιον του Ανακριτή δεν είναι πάντοτε οικειοθελής, αφού προβλέπεται η προσαγωγή του "απειθούς" κατηγορουμένου με την έκδοση εντάλματος σύλληψης ή, εφόσον δεν πληρούνται οι προϋποθέσεις για την έκδοση του τελευταίου¹²⁶, με την έκδοση εντάλματος βίαιης προσαγωγής (272 ΚΠΔ), από την έκδοση των οποίων η ανάκριση θεωρείται περατωθείσα, με όλες τις συνέπειες που αυτό συνεπάγεται (270 παρ. 2 ΚΠΔ). Μάλιστα, στην περίπτωση κατά την οποία συντρέχουν οι προϋποθέσεις έκδοσης εντάλματος σύλληψης (276, 282 ΚΠΔ), η επίδοση κλήσης στον κατηγορούμενο μπορεί να παραλειφθεί (271 ΚΠΔ)¹²⁷.

Με την οικειοθελή ή εξαναγκασμένη προσέλευση του κατηγορουμένου ενώπιον του Ανακριτή, ακολουθεί η διαδικασία που προβλέπεται στο άρθρο 273 ΚΠΔ, δηλαδή, αρχικά, γίνεται έλεγχος και καταγραφή των στοιχείων ταυτότητας και της κατοικίας του κατηγορουμένου με ειδική μνηεία στην έκθεση εξέτασης (273 παρ. 1 ΚΠΔ). Ακολούθως, ο Ανακριτής ενημερώνει τον κατηγορούμενο για τα δικαιώματά του σύμφωνα με το άρθρο 103 ΚΠΔ- και πλέον σύμφωνα με το άρθρο 99 Α ΚΠΔ- και του εκθέτει "*με πληρότητα και σαφήνεια*" τη σε βάρος του κατηγορία (273 παρ. 2 ΚΠΔ). Συγχρόνως, ενεργοποιούνται τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου όπως αυτά κατά κύριο λόγο προβλέπονται στα άρθρα 96 επ. ΚΠΔ. Η παραπομπή του

124 *Καρράς*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 517 επ.

125 *Κόλιας*, Η υπεράσπιση του κατηγορουμένου, τόμος Α', απόλυτες και σχετικές ακυρότητες στην ποινική δίκη, σελ. 229 επ.

126 Δηλαδή οι προϋποθέσεις επιβολής προσωρινής κράτησης (276 παρ. 2 και 282 ΚΠΔ).

127 Η διάταξη του άρθρου 271 παρ. 1 ΚΠΔ αποτελεί κατάλοιπο της προισχυσάσης Ποινικής Δικονομίας σύμφωνα με την οποία, η κλήση ήταν επικουρική της έκδοσης εντάλματος σύλληψης (αντίστοιχο του σημερινού εντάλματος προσωρινής κράτησης), το οποίο αποτελούσε τον κανόνα. Για κριτική στην παράλειψη της κλήσης, λόγω αντίθεσης στο δικαίωμα δικαστικής ακρόασης, 20 παρ. 1 Σ., βλ. *Ανδρουλάκη*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 327.

κατηγορουμένου σε δίκη χωρίς να έχει απαγγελθεί κατηγορία και να έχει ληφθεί απολογία του στην κύρια ανάκριση συνεπάγεται απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας¹²⁸.

Ως εκδήλωση του δικαιώματος ακρόασεως, η απολογία έχει κατεξοχήν χαρακτήρα μέσου υπεράσπισης και δευτερευόντως αποδεικτικού μέσου, πράγμα που σημαίνει ότι ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να απολογηθεί. Η απολογία καταξιώνει δικονομικά τον κατηγορούμενο ως υποκείμενο της έννομης σχέσης της ποινικής δίκης δεδομένου ότι ο ίδιος θα υποστεί τις συνέπειες της εκδοθησόμενης δικαστικής απόφασης, αφού η ποινή έχει αυστηρώς προσωπικό χαρακτήρα¹²⁹.

Όπως επισημαίνεται στην υπ' αρ. 4/1997 γνωμοδότηση¹³⁰ του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών Θεσσαλονίκης το δικαίωμα προς απολογία του κατηγορουμένου αποτελεί την "πεμπτουσία του δικαιώματος ακρόασης" και έχει συνταγματική θεμελίωση (άρθρα 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 7 παρ. 2 και 20 Σ.). Η απολογία του κατηγορουμένου, εξεταζόμενη από την σκοπιά της υπεράσπισης, είναι εξ ορισμού ένα δικαίωμα που ασκείται προσωπικά, δηλαδή δεν είναι δυνατόν ν' ασκηθεί μέσω τρίτου (συνηγόρου ή άλλου), και όταν ακόμη ο κατηγορούμενος εκπροσωπείται νόμιμα¹³¹.

Κατά την απολογία του κατηγορουμένου, ο ανακρίνων μπορεί να υποβάλει ερωτήσεις για την αποσαφήνιση του περιεχομένου της (273 παρ. 2 ΚΠΔ). Ο κατηγορούμενος πρέπει να αφήνεται να καταθέσει χωρίς δεσμά, με ηρεμία και σεβασμό στην προσωπικότητά του, ενώ απαγορεύεται η υποβολή παραπειστικών ερωτήσεων ή η χρήση τεχνασμάτων ή απατηλών μέσων και υποσχέσεων που στοχεύουν στην παγίδευσή του¹³².

Το περιεχόμενο της απολογίας του κατηγορουμένου, καθορίζεται ελεύθερα από τον ίδιο, με τη βοήθεια του συνηγόρου υπεράσπισης, αν υπάρχει. Ο κατηγορούμενος έχει ασφαλώς δικαίωμα να προβάλλει οποιοδήποτε ισχυρισμό κατατείνει στην αθώωσή του. Στην προσπάθειά του αυτή μπορεί να παρασιωπήσει ή να διαστρεβλώσει την αλήθεια, λέγοντας ψέματα για να αποφύγει την απόδειξη της ενοχής του. Η παραδοχή αυτή δεν στηρίζεται μόνο σε νομικές εκτιμήσεις για το έργο της υπεράσπισης αλλά επιβάλλεται από τη ρεαλιστική αντίληψη του πράγματος, ήτοι ότι

128 ΣυμβΑΠ 505/1995, ΣυμβΠλημΑθ 811/2001, δημ. Νόμος.

129 Μπάκας, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., 491 επ., Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α, σελ. 1692 επ.

130 ΓνμδΕισΠλημΘεσσαλ (Π. Ραπτόπουλου) 4/1997, δημ. Νόμος.

131 Ο νομίμως εκπροσωπών αυτόν δεν σημαίνει ότι αποκτά και την ιδιότητα του κατηγορουμένου, δεν μπορεί να απολογηθεί γι' αυτόν, ούτε να απαντάει στις τυχόν ερωτήσεις αντί γι' αυτόν, βλ. ΑΠ 1023/1989, ΠΧρ 1990, 311 επ., ΑΠ 746/1982, ΠΧρ 1983, 155 επ..

132 Μπάκας, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., ιδίως 494 επ.

η φυσική ροπή προς την αυτοσυντήρηση και την ελευθερία, καθιστά ενίοτε αναγκαίο και δικαιολογημένο το ψεύδος. Ο κατηγορούμενος δικαιούται όχι μόνο να αρνηθεί την κατηγορία απλά, αλλά και αιτιολογημένα. Η ενεργητική ψευδολογία είναι επιτρεπτή, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι ο κατηγορούμενος συγχωρείται όταν τελεί αξιόποινες πράξεις για την ενίσχυση του ψεύδους του (λ.χ. πλαστογραφία)¹³³. Η ελευθερία του κατηγορουμένου στο να ψεύδεται συνεπάγεται άλλωστε ότι τυχόν αναφερόμενοι ισχυρισμοί στην απολογία του κατηγορουμένου, με τους οποίους ενοχοποιούνται τρίτα πρόσωπα, δεν μπορούν να οδηγήσουν σε ποινική ή πειθαρχική δίωξη αυτών. Εφόσον ο κατηγορούμενος επιθυμεί την άσκηση ποινικής ή άλλης δίωξης σε βάρος τους, οφείλει να τηρήσει την κατά νόμο διαδικασία, υποβάλλοντας μήνυση, έγκληση ή αναφορά στις αρμόδιες αρχές. Σε αντίθετη περίπτωση, ο κατηγορούμενος θα μπορούσε να καταγγέλλει τους μάρτυρες ως δράστες των εγκλημάτων, παρελκύνοντας τη διαδικασία και αχρηστεύοντας αποδεικτικά μέσα, ειδικά από τη στιγμή που ο ίδιος δεν θα μπορούσε να διωχθεί για αυτή του την ενέργεια¹³⁴.

Κατ' εξαίρεση, η ανάκριση περατώνεται χωρίς την απολογία του κατηγορουμένου, όταν δεν προκύπτουν αποχρώσεις ενδείξεις για την ενοχή του, οπότε εκδίδεται αλλά δεν επιδίδεται η λεγόμενη “τυπική κλήση”¹³⁵ ή όταν εφαρμόζεται το άρθρο 308 Β ΚΠΔ (ποινική συνδιαλλαγή). Αν εκδοθεί τυπική κλήση, αλλά το Δικαστικό Συμβούλιο κρίνει ότι συντρέχουν επαρκείς ενδείξεις για την παραπομπή του κατηγορουμένου, οφείλει να διατάξει την επιστροφή της δικογραφίας στον Ανακριτή, προκειμένου να ληφθεί απολογία του, διαφορετικά προκαλείται απόλυτη ακυρότητα (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ)¹³⁶.

Παράλληλα, στην προανάκριση η προθεσμία κλήτευσης του κατηγορουμένου για να προσέλθει και να απολογηθεί είναι μεγαλύτερη (τουλάχιστον σαράντα οκτώ ώρες πριν, 245 παρ. 1 ΚΠΔ). Η εξέταση του κατηγορουμένου στην προανάκριση διεξάγεται όπως και στην κύρια ανάκριση (104, 105, 273, 103, 99Α ΚΠΔ). Από αυτό το χρονικό σημείο ο κατηγορούμενος μπορεί να ασκήσει τα δικονομικά δικαιώματά του (104 ΚΠΔ). Ωστόσο, σε αντίθεση με την κύρια ανάκριση, επί προανακρίσεως, ο κατηγορούμενος δεν υποχρεούται να εμφανισθεί αλλά μπορεί

133 Μπάκας, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., ιδίως σελ. 500 επ.

134 Δασκαλόπουλος, Επιλεγμένα ζητήματα ποινικής δικαιοσύνης και νομολογιακή τους αντιμετώπιση, σελ. 71 επ., βλ. και ΔιατΕισΠλημΧαλκ 26/1989, ΠΧρ 1989, 532 επ.

135 Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 330. Αν εκδοθεί τυπική κλήση, αλλά το Δικαστικό Συμβούλιο κρίνει ότι συντρέχουν επαρκείς ενδείξεις για την παραπομπή του κατηγορουμένου, οφείλει να διατάξει την επιστροφή της δικογραφίας στον Ανακριτή, προκειμένου να ληφθεί η απολογία του κατηγορουμένου, διαφορετικά προκαλείται απόλυτη ακυρότητα (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ, ΣυμβΑΠ 1488/2011, ΣυμβΕφΘεσσαλ 811/2002, δημ. Νόμος).

136 ΣυμβΑΠ 1488/2011, ΣυμβΕφΘεσσαλ 811/2002, δημ. Νόμος.

να εκπροσωπείται από συνήγορο σύμφωνα με το άρθρο 96 ΚΠΔ¹³⁷, εκτός εάν ο ενεργών την εξέταση κρίνει αναγκαία την αυτοπρόσωπη παρουσία του (104 παρ. 2 εδ. Α' ΚΠΔ). Ακόμη υποστηρίζεται ότι εάν ο κληθείς κατηγορούμενος δεν προσέλθει να απολογηθεί, ο προανακριτικός υπάλληλος δεν νομιμοποιείται να εκδώσει ένταλμα σύλληψης ή βίαιης προσαγωγής¹³⁸. Η απολογία του κατηγορουμένου στην προανάκριση μπορεί να υποβληθεί και εγγράφως, διά του συνηγόρου του, οπότε θεωρείται ότι απολογήθηκε ο κατηγορούμενος^{139,140}.

Σε αντίθεση με την κύρια ανάκριση, αναφορικά με την προανάκριση υποστηριζόταν ιδίως στην παλαιότερη νομολογία ότι δεν δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα από την παράλειψη του ανακρίνοντος να καλέσει τον κατηγορούμενο για να απολογηθεί. Η εν λόγω νομολογιακή κατασκευή επικαλείται (1) το συνοπτικό χαρακτήρα της προανάκρισης, η οποία “απηχεί την εκτίμηση του νομοθέτη ότι στα “ελαφρότερα” των εγκλημάτων, δηλαδή στα πλημμελήματα, η συγκέντρωση του αποδεικτικού υλικού είναι ευχερέστερη και δεν απαιτείται εξαντλητική και λεπτομερής αναζήτηση” και (2) την απουσία διατύπωσης αντίστοιχης του άρθρου 270 παρ. 1 εδ. Α' ΚΠΔ¹⁴¹.

137 Ο κατηγορούμενος εκπροσωπούμενος διά του συνηγόρου υποχρεούται να δηλώσει τη διεύθυνση της κατοικίας του, εφαρμοζομένων αναλόγως των εδαφίων γ' και ε' του 273 ΚΠΔ (104 παρ. 2 β' ΚΠΔ).

138 *Ανδρουλάκης*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 329, Καρράς, Α., Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 383, Παπαδαμάκης Α., Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Μορφές και όρια της ερευνητικής δραστηριότητας, ΠοινΔικ 2008, 337 επ., ιδίως σελ. 342 επ.

139 Βλ. Γνωμοδότηση ΕισΠλημΘεσσαλ, Π. Ραπτόπουλου, υπ' αρ. **4/1997**, δημ. Νόμος, όπου προβλέπεται ότι “... Το δικαίωμα προς απολογία του κατηγορουμένου αποτελεί την πεμπτοσύνη του δικαιώματος ακρόασης, αποκτώντας έτσι και συνταγματική θεμελίωση στο άρθρο 20 του Συντάγματος συσχετιζόμενο σαφώς και με τις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 7 παρ. 2 τούτου ... Από άποψη δικονομικής λειτουργίας, γίνεται δεκτό ότι η απολογία έχει σήμερα, στο πλαίσιο του ισχύοντος δικονομικού συστήματος, διφυή χαρακτήρα: Είναι προεχόντως μέσο υπεράσπισης... παραμένει όμως και μέσο ανάκρισης, και είναι τούτο κατάλοιπο της μεσαιωνικής εξεταστικής δίκης... Η απολογία του κατηγορουμένου, εξεταζόμενη από την σκοπιά της υπεράσπισης, είναι εξ ορισμού ένα δικαίωμα που πρέπει ν' ασκηθεί ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ... Ο κανόνας, όμως, της αυτοπρόσωπης εμφάνισης του κατηγορουμένου ενώπιον του δικαστηρίου... κάμπτεται ... μεταξύ άλλων, υπάρχει και η διάταξη της παρ. 2 του άρθρου 104... ο κατηγορούμενος δικαιούται να υποβάλει εγγράφως την απολογία του που εγχειρίζει στον προανακριτή ο εκπροσωπών αυτόν (κατηγορούμενο) συνήγορος. Αυτός που απολογείται ΕΙΝΑΙ Ο ΚΑΤΗΓΟΡΟΥΜΕΝΟΣ ΚΑΙ ΟΧΙ Ο ΕΚΠΡΟΣΩΠΩΝ ΑΥΤΟΝ ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ!!...”.

140 Παπαδαμάκης, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Μορφές και όρια της ερευνητικής δραστηριότητας, ΠοινΔικ 2008, 337 επ., ιδίως σελ. 341 επ., όπου αναφέρεται ότι το δικαίωμα εκπροσώπησης κατ' άρθρο 104 παρ. 2 ΚΠΔ δε συνεπάγεται ότι παρέχεται δικαίωμα στο συνήγορο να υπογράψει το απολογητικό υπόμνημα του κατηγορουμένου, το οποίο υπογράφεται υποχρεωτικά από τον τελευταίο. Ο συνήγορος εν προκειμένω το υποβάλλει και υπογράφει την έκθεση εγχείρισεως (βλ. και ΑΠ 1256/1999, ΠΧρ 2000, 625 επ.).

141 ΣυμβΠλημΑθ 811/2001, 1278/2000, ΔιατΕισΕφΘεσ 48/2000 Υπερ 2000, 895, ΔιατΕισΕφΑθ 66/1992 ΠοινΧρ 1995, 1480, αλλά βλ. και αντίθετη τάση σε ΣυμβΠλημ Αθ 382/2016, 3845/2015, 2846/2014, ΣυμβΠλημΘεσσαλ 42/2007, δημ. Νόμος. Το σκεπτικό του **ΣυμβΠλημΑθ 811/2001**, δημ. Νόμος, κατά το ενδιαφέρον μέρος του έχει ως εξής (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): “... Ενώ δηλαδή η μη κλήση του κατηγορουμένου για λήψη της απολογίας του, καθώς και η εντεύθεν μη άσκηση των δικαιωμάτων των άρθρων 100-103 ΚΠΔ, επιφέρει την εκ του άρθρου 171 παρ. 1 στοιχ. δ' ΚΠΔ απόλυτη ακυρότητα στην κυρία ανάκριση, δεν συμβαίνει το ίδιο και επί της προανακρίσεως, όπου ο νομοθέτης δεν θέλησε να εξαρτήσει τη νόμιμη περάτωσή της από τη λήψη απολογίας του κατηγορουμένου για πλημμελήματα της καθ' ύλην αρμοδιότητας είτε του Μονομελούς είτε του Τριμελούς Πλημμελειοδικείου ... Κατα συνέπεια, καμία ακυρότητα - και ιδίως η εκ του

Αντίθετα, στη νεώτερη νομολογία και τη θεωρία επικρατεί η άποψη ότι σύμφωνα με το άρθρο 245 παρ. 1 ΚΠΔ ο κατηγορούμενος καλείται υποχρεωτικά να απολογηθεί και στην προανάκριση, η δε παράλειψη κλήτευσης δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ)¹⁴².

Κατά τη γνώμη μας, η διάταξη του άρθρου 245 ΚΠΔ παρά τη διαφορετική διατύπωση σε σχέση με εκείνη του άρθρου 270 παρ. 1 εδ. Α' ΚΠΔ, ορίζει με σαφήνεια, ότι η προανάκριση περατώνεται (εγκύρως) εφόσον ο κατηγορούμενος κληθεί από τον διενεργούντα την προανάκριση¹⁴³. Όπως υποστηρίξαμε και στο κεφάλαιο της προκαταρκτικής εξέτασης, ο συνοπτικός χαρακτήρας της προανάκρισης και της προκαταρκτικής εξέτασης δε μπορεί να δικαιολογήσει τον παραγκωνισμό των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου. Είναι σαφές ότι αποδέκτες των ρυθμίσεων που θέτουν χρονικά όρια για την ολοκλήρωση της διαδικασίας είναι τα όργανα της ποινικής δικαιοσύνης, στα οποία υπομνείται η αποφυγή καθυστερήσεων στην διεκπεραίωση των απαιτούμενων ενεργειών και όχι ασφαλώς η παραβίαση των δικονομικών διατάξεων και η προσβολή των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου ! Η επιτάχυνση της διαδικασίας σίγουρα δεν μπορεί να τίθεται σε κόστος της υπεράσπισης.

Εξ άλλου, με την παράλειψη της κλήσης του κατηγορουμένου, ο τελευταίος μπορεί για πρώτη φορά να λάβει γνώση της σε βάρος του ποινικής δίωξης με την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος, δηλαδή να στερηθεί παντελώς της προδικασίας και ειδικά, της δυνατότητας να ασκήσει τα υπερασπιστικά του δικαιώματα και να απολογηθεί πριν η υπόθεση εισαχθεί στο ακροατήριο. Σε κάθε περίπτωση, το άρθρο 245 ΚΠΔ οφείλει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα του

άρθρου 171 παρ. 1 στοιχ. δ' ΚΠΔ απόλυτη τοιαύτη - δεν συνεπάγεται η περάτωση της προανάκρισης χωρίς καν κλήση του κατηγορουμένου και λήψη απολογίας του, πριν ο Εισαγγελέας εισαγάγει την υπόθεση στο ακροατήριο με απευθείας κλήση ή με πρότασή του στο Δικαστικό Συμβούλιο... **Η πρακτική μάλιστα αυτή ... δεν έρχεται σε αντίθεση με το προβλεπόμενο στο άρθρο 20 παρ. 1 Σ δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου**, εφόσον, σε κάθε περίπτωση, εξασφαλίζεται το δικαίωμα του τελευταίου: α) να προσφύγει κατ' άρθρο 322 ΚΠΔ κατά του κλητηρίου θεσπίσματος, εάν με τέτοιο παραπέμπεται να δικασθεί, β) να ασκήσει - εάν δικαιούται - ένδικα μέσα κατά του παραπεμπτικού βουλεύματος ή γ) σε περίπτωση που δεν δικαιούται ο ίδιος να προβεί στην άσκηση ενδίκων μέσων να **προκαλέσει με σχετική αίτησή του την άσκησή τους από τον δικαιούμενο σε τούτο Εισαγγελέα Πλημ/κών ή Εφετών...**".

142 Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α, σελ. 444, 1547 επ., Μαργαρίτης, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Θεωρητικές συμβολές- πρακτικές εφαρμογές, ΠοινΔικ 2007, 596 επ., ιδίως σελ. 601 επ. Βλ. και ΣυμβΠλημ Αθ 382/2016, 3845/2015, 2846/2014, ΣυμβΠλημΘεσσαλ 42/2007, δημ. Νόμος. Στο βούλευμα του ΣυμβΠλημ Αθηνών με αριθμό 3845/2015, δημ. Νόμος, αναφέρεται ότι (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): "... μετά την τροποποίηση της παρ. 1 του άρθρου 245 ΚΠΔ με το άρθρο 12 παρ. 1 του Ν 3160/2003 και την εν συνεχεία αντικατάστασή της από το άρθρο 14 παρ. 1 του Ν 3904/2010, η προανάκριση δεν μπορεί να θεωρηθεί (τυπικώς) περαιωμένη, εάν δεν κληθεί—πριν από σαράντα οκτώ τουλάχιστον ώρες— ο κατηγορούμενος (βλ. ΑΠ 1314/2010 ΠοινΧρ ΕΑ', 582), αφού προϋπόθεση για την άσκηση του κατ' άρθρο 20 παρ. 1 Συντ. δικαιώματος ακρόασεως είναι η προηγούμενη κλήση του κατηγορουμένου προς απολογία από τον διενεργούντα την προανάκριση... **Η κλήση, συνεπώς, του κατηγορουμένου προς απολογία στο στάδιο της προανάκρισης είναι υποχρεωτική και επομένως η παράλειψή της προκαλεί απόλυτη ακυρότητα (άρθρο 171 παρ. 1 στοιχ. δ' ΚΠΔ), η οποία παρασύρει και την εξαρτημένη (άρθρο 175 παρ. 1 ΚΠΔ) πράξη παραπομπής...**".

143 Η διάταξη του άρθρου 245 παρ. 1 ΚΠΔ αναφέρει ότι "Η προανάκριση είναι συνοπτική και αφού κληθεί ο κατηγορούμενος να απολογηθεί πριν από σαράντα οκτώ τουλάχιστον ώρες, περατώνεται: α)..., ή β)... ή γ)...".

άρθρου 20 παρ. 1 Σ., το οποίο παρέχει στον κατηγορούμενο το δικαίωμα να ακούγεται πριν τη λήψη απόφασης που τον αφορά και ενδέχεται να έχει δυσμενείς συνέπειες για τα συμφέροντά του.

Να σημειωθεί εξ άλλου, ότι το δικαίωμα ακροάσεως δεν διασφαλίζεται από τη δυνατότητα του κατηγορουμένου, να ασκήσει ο ίδιος ή με αίτηση προς τον Εισαγγελέα για να ασκήσει ο τελευταίος, ένδικο μέσο (ή προσφυγή κατ' άρθρο 322 ΚΠΔ) κατά της απόφαση για την παραπομπή του, όπως εσφαλμένα υποστηρίζεται¹⁴⁴, αφενός διότι τέτοιο δικαίωμα παρέχεται στον κατηγορούμενο πλέον μόνο κατ' εξαίρεση¹⁴⁵, αφετέρου διότι δεν μπορεί να γίνει δεκτό ότι η ακρόαση του κατηγορουμένου ικανοποιείται κατά αποτελεσματικό τρόπο μέσω τρίτων προσώπων, που δεν εκπροσωπούν τα συμφέροντά του, ακόμη και αν πρόκειται για δικαστικούς λειτουργούς.

Στη νομολογία υποστηρίζεται άλλωστε, ότι στην προανάκριση και την κύρια ανάκριση, ο ανακρίνων δεν υποχρεούται να καλέσει τον κατηγορούμενο σε συμπληρωματική απολογία όταν μετά την απολογία του διενεργούνται νέες ανακριτικές πράξεις. Αυτό προκύπτει κατά τη νομολογία από τη χρήση της λέξεως "όταν" στη διάταξη του άρθρου 101 παρ. 2 ΚΠΔ, η οποία παρέχει δυνατότητα στον ανακρίνοντα, κατά την κρίση του, να καλέσει τον κατηγορούμενο σε συμπληρωματική απολογία ή όχι¹⁴⁶.

144 ΣυμβΠλημΑθ 811/2001, δημ. Νόμος, Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α, σελ. 444, 1547 επ.

145 Η δυνατότητα άσκησης ενδίκου μέσου κατά βουλεύματος από τον κατηγορούμενο έχει μειωθεί δραστικά (477 επ. ΚΠΔ), ενώ σε σχέση με την προσφυγή κατ' άρθρο 322 ΚΠΔ έχει διαμορφωθεί στη νομολογία περιοριστική προσέγγιση αναφορικά με τη δυνατότητα πρότασης ακυρότητας της προδικασίας ως βάσιμο λόγο για την αποδοχή της προσφυγής (ΟΛΑΠ 1/2008, δημ. Νόμος).

146 ΣυμβΠλημΘεσσαλ 42/2007, δημ. Νόμος, ΣυμβΑΠ 1911/1983, ΠΧρ 1984, 670 επ., 755/1989, ΠΧρ, 1989, 872 επ., 2092/1985, ΠΧρ 1986, 383 επ. Το σκεπτικό του ΣυμβΠλημΘεσσαλ 42/2007 βουλεύματος κατά το ενδιαφέρον μέρος του έχει ως εξής (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): "... Από τις διατάξεις αυτές (245 παρ. 1, 101 ΚΠΔ) σε συνδυασμό και με τις διατάξεις των άρθρων 225, 251, 273 παρ. 3 και 274 ΚΠΔ, σαφώς προκύπτει ότι και κατά τη διενέργεια της προανάκρισης και μετά την απολογία του κατηγορουμένου (ή την κλήση προς απολογία και τη μη εμφάνιση αυτού), αυτός που ενεργεί την προανάκριση μπορεί να ενεργήσει τις αναγκαίες κατά την κρίση του ανακριτικές πράξεις για τη διερεύνηση της υποθέσεως, **χωρίς να είναι υποχρεωμένος να καλέσει τον κατηγορούμενο να απολογηθεί και πάλι για την ίδια κατηγορία. Τούτο σαφώς προκύπτει ιδίως από τη χρήση της λέξεως "όταν" στη διάταξη του άρθρου 101 παρ. 2 ΚΠΔ, η οποία παρέχει δυνατότητα στον προανακρίνοντα κατά την κρίση του να καλέσει τον κατηγορούμενο σε συμπληρωματική απολογία ή όχι...** Δηλαδή την εκ του άρθρου 171 παρ. 1 στοιχ. δ' ΚΠΔ απόλυτη ακυρότητα στην προδικασία επιφέρει η μη κλήτευση του κατηγορουμένου για λήψη της απολογίας του κατά τη ρητή διατύπωση του άρθρου 245 ΚΠΔ, καθώς και η εντεύθεν μη άσκηση των δικαιωμάτων των άρθρων 100-103 ΚΠΔ και όχι η μη κλήση του κατηγορουμένου προς συμπληρωματική απολογία στη διαταχθείσα περαιτέρω προανάκριση, εφόσον αυτός είχε ήδη κληθεί να απολογηθεί αρχικά στην προανάκριση. **Η παραδοχή αυτή δεν έρχεται σε αντίθεση με το προβλεπόμενο στο άρθρο 20 παρ. 1 Σ δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου, εφόσον, σε κάθε περίπτωση, εξασφαλίζεται το δικαίωμα του τελευταίου: α) να προσφύγει κατ' άρθρο 322 ΚΠΔ κατά του κλητηρίου θεσπίσματος, εάν με τέτοιο παραπέμπεται να δικασθεί, β) να ασκήσει -εάν δικαιούται- ένδικο μέσα κατά του παραπεμπτικού βουλεύματος ή γ) σε περίπτωση που δεν δικαιούται ο ίδιος να προβεί στην άσκηση ενδίκων μέσων να προκαλέσει με σχετική**

Μάλιστα, στην κύρια ανάκριση, υποστηρίζεται ότι η μη κλήση σε συμπληρωματική απολογία δεν δημιουργεί ακυρότητα, αφού με τη γνωστοποίηση του πέρατος της ανάκρισης παρέχεται η δυνατότητα στον κατηγορούμενο να ασκήσει τα δικαιώματά του (308 παρ. 6 ΚΠΔ)¹⁴⁷. Ωστόσο στη θεωρία επικρατεί η αντίθετη άποψη. Κατά τον Μπάκα, η πληρότητα της γνώσης της δικογραφίας από τον κατηγορούμενο επιβάλλει την απαγόρευση να επισυναφθεί στη δικογραφία οποιοδήποτε νέο στοιχείο, μετά το πέρας της ανάκρισης και τη γνωστοποίησή της στους διαδίκους¹⁴⁸. Ωστόσο, κατά τη γνώμη μας, η άποψη αυτή δεν μπορεί να γίνει δεκτή κατά το ισχύον δίκαιο, όπου προβλέπεται η δυνατότητα προσκόμισης νέων στοιχείων κατά την ενδιάμεση διαδικασία ενώπιον του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών (309 παρ. 2 εδ. Β' ΚΠΔ). Ορθότερη, φαίνεται η άποψη του Μαργαρίτη¹⁴⁹, κατά τον οποίο, ο κατηγορούμενος στην προανάκριση και την κύρια ανάκριση, αλλά και ο ύποπτος στην προκαταρκτική εξέταση, οφείλει να καλείται σε συμπληρωματική απολογία και παροχή εξηγήσεων, αντίστοιχα, διότι μόνο έτσι ικανοποιείται το δικαίωμα ακρόασής του. Το εν λόγω δικαίωμα συνεπάγεται τη δυνατότητα του υποκειμένου της ποινικής διαδικασίας να διατυπώνει τις απόψεις του για το συλλεγόν αποδεικτικό υλικό και να διαμορφώνει ανάλογα την υπεράσπισή του. Εξ άλλου, ο σκοπός ο οποίος στο ακροατήριο επιβάλλει την απολογία του κατηγορουμένου αφού έχει ολοκληρωθεί η αποδεικτική διαδικασία, υπαγορεύει και στην προδικασία, να έχει ο κατηγορούμενος τον “τελευταίο λόγο”, ώστε να μπορεί να αντικρούσει κάθε στοιχείο που θεμελιώνει τη σε βάρος του κατηγορία. Σε αντίθετη περίπτωση, δεν αποκλείεται κατάχρηση της επικαλούμενης “διακριτικής ευχέρειας” του ενεργούντος την ανάκριση ή προανάκριση, ώστε ο κατηγορούμενος να απολογείται και κατόπιν τούτου, να διενεργούνται σημαντικές ανακριτικές πράξεις, ιδίως να εξετάζονται μάρτυρες, η κατάθεση των οποίων είναι καθοριστικής σημασίας για την παραπομπή του κατηγορουμένου. Ο κατηγορούμενος αιφνιδιάζεται, στερείται του δικαιώματος ακρόασης και του δικαιώματος αποτελεσματικής προετοιμασίας της υπεράσπισής του και θα αναγκασθεί να προτείνει τις θέσεις του στο Δικαστήριο, ενώ θα μπορούσε ακόμη και να είχε αποφευχθεί η παραπομπή του, εάν του είχε δοθεί η δυνατότητα να αντικρούσει την κατηγορία σε όλη της την έκταση, όπως αυτή θεμελιώνεται στο αποδεικτικό υλικό της προδικασίας.

αίτηση του την άσκηση τους από τον δικαιούμενο σε τούτο Εισαγγελέα Εφετών. Η ανάπτυξη με τους πιο πάνω τρόπους των απόψεων του κατηγορουμένου που δεν "ακούσθηκε" και πάλι απολογούμενος συμπληρωματικά, θεωρείται ότι ικανοποιεί καθ' εαυτή το αίτημα ακρόασης του...".

147 ΣυμβΑΠ 14/2005, δημ. Νόμος. Βλ. και ΣυμβΑΠ 1911/1983, ΠΧρ 1984,670, 755/1998 ΠΧρ 1998, 872, 2092/1985 ΠοινΧρ 1986, 383, ΕφΠειρ 129/1984 ΠοινΧρ 1985, 541.

148 Μπάκας, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., ιδίως σελ. 486.

149 Μαργαρίτης, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Θεωρητικές συμβολές- πρακτικές εφαρμογές, ΠοινΔικ 2007, 596 επ., ιδίως σελ. 601 επ.

Η παραβίαση των διατάξεων που ρυθμίζουν το δικαίωμα του κατηγορουμένου να απολογηθεί επάγεται απόλυτη ακυρότητα της προδικασίας, η οποία προτείνεται μέχρι την αμετάκλητη παραπομπή στο ακροατήριο¹⁵⁰.

3. Το πέρας της ανακριτικής διαδικασίας.

Κατά κανόνα ¹⁵¹, η κύρια ανάκριση περατώνεται με βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών. Για το σκοπό αυτόν, τα έγγραφα διαβιβάζονται αμέσως μετά την τελευταία ανακριτική πράξη στον εισαγγελέα, ο οποίος, αν κρίνει ότι δεν χρειάζεται να τα επιστρέψει στον ανακριτή για να συμπληρωθεί η ανάκριση, υποβάλλει πρόταση στο Συμβούλιο (308 παρ. 1 ΚΠΔ).

Στην προανάκριση μετά την ολοκλήρωση των ανακριτικών πράξεων, ο Εισαγγελέας λαμβάνει τη δικογραφία και εφόσον δεν κρίνει σκόπιμη τη συμπλήρωσή της, ολοκληρώνει τη διαδικασία με έναν από τους προβλεπόμενους στο άρθρο 245 παρ. 1 ΚΠΔ τρόπους, ήτοι είτε με απευθείας κλήση, όταν κρίνει ότι συντρέχουν επαρκείς ενδείξεις ενοχής για την παραπομπή του κατηγορουμένου, είτε με εισαγωγή της υπόθεσης στο Συμβούλιο με απαλλακτική πρόταση, είτε, τέλος, με παραγγελία κύριας ανάκρισης, όταν προκύπτει η τέλεση κακουργήματος.

Να σημειωθεί ότι στην κύρια ανάκριση, ο Ανακριτής υποχρεούται πριν τη διαβίβαση της δικογραφίας στον Εισαγγελέα να γνωστοποιήσει στους διαδίκους το πέρας της ανάκρισης, ώστε να ασκήσουν τα δικαιώματά τους σύμφωνα με τις διατάξεις των άρθρων 101, 107 και 108 ΚΠΔ. Η υποχρέωση ισχύει και ως προς τον πολιτικώς ενάγοντα, ωστόσο μόνο η παράλειψη της γνωστοποίησης του πέρατος έναντι του κατηγορουμένου επάγεται απόλυτη ακυρότητα διότι συνδέεται με την άσκηση υπερασπιστικού δικαιώματος (171 παρ. 1 στ. Δ', 101 παρ. 2 εδ. Β', περ. Β', 308 παρ. 4 ΚΠΔ)¹⁵². Κατά την ορθότερη άποψη, δε συντρέχει αντίστοιχη υποχρέωση του προανακριτικού υπαλλήλου στην προανάκριση (104 παρ. 1 εδ. Β' ΚΠΔ)¹⁵³.

150 ΑΠ 1878/2001, δημ. Νόμος.

151 Παπαδομάκης, ο.π., σελ. 344, 348 επ., Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 565 επ. Βλ. Κατ' εξαίρεση περάτωση της ανάκρισης με αμετάκλητο βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών στα εγκλήματα του άρθρου 1 Ν. 1608/1950 (308 παρ. 1 εδ. Β' ΚΠΔ). Επίσης η κύρια ανάκριση στα πλημμελήματα μπορεί να περατωθεί και με απευθείας κλήση στο ακροατήριο, με σύμφωνη γνώμη Εισαγγελέα και Ανακριτή (308 παρ. 3 ΚΠΔ). Ακόμη, η κύρια ανάκριση στα εγκλήματα που αναφέρονται στο άρθρο 308 Α ΚΠΔ γίνεται με απευθείας κλήση στο ακροατήριο μετά από σύμφωνη γνώμη των Εισαγγελέα Εφετών και Προέδρου Εφετών (308 Α παρ. 1 ΚΠΔ).

152 ΣυμβΑΠ 158/2003, ΑΠ 809/2008, 570/2006, 1138/2007, δημ. Νόμος, ΣυμβΑΠ 488/1989 ΠΧρ 1990, 649, ΣυμβΑΠ 1876/1985, ΠΧρ 1986, 352 επ., βλ. και και Λασκαλόπουλος, Επίλεγμένα ζητήματα ποινικής δικαιοσύνης και νομολογιακή τους αντιμετώπιση σελ. 25 επ., ο οποίος υποστηρίζει ότι η υποχρέωση ενημέρωσης για το πέρας

Ακόμη, η δικογραφία δεν διαβιβάζεται αμέσως στον Εισαγγελέα αλλά πρέπει να παραμείνει στο ανακριτικό γραφείο καθ' όλη τη διάρκεια του χρόνου που είναι αναγκαίος για να ασκήσει ο κατηγορούμενος τα από το άρθρο 101 δικαιώματά του, αλλιώς δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα¹⁵⁴.

Εξ άλλου, σύμφωνα με το άρθρο 308 παρ. 2 ΚΠΔ, οι διάδικοι στην κύρια ανάκριση δικαιούνται να γνωρίσουν στον Εισαγγελέα ότι επιθυμούν να λάβουν γνώση της πρότασής του προς το δικαστικό συμβούλιο. Στην περίπτωση αυτή οφείλει να ειδοποιήσει το διάδικο, ο οποίος κατοικεί στην έδρα του δικαστηρίου, άλλως αντίκλητό του που κατοικεί στην έδρα του δικαστηρίου, που άσκησε το ως άνω δικαίωμα να προσέλθει και να λάβει γνώση αυτής, μέσα σε 24 ώρες. Αν ο διάδικος δεν κατοικεί στην έδρα του Δικαστηρίου και δεν διόρισε αντίκλητο δεν ειδοποιείται χωρίς ωστόσο να εμποδίζεται να γνωρίσει την εισαγγελική πρόταση και μετά την υποβολή της στο Συμβούλιο. Πριν παρέλθει χρονικό διάστημα 10 ημερών από την ειδοποίηση, η δικογραφία δεν εισάγεται στο συμβούλιο, αλλά παραμένει στη γραμματεία της εισαγγελίας,

της ανακριτικής διαδικασίας, ισχύει και στην συμπληρωματική κύρια ανάκριση, *Μπάκας*, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., ιδίως σελ. 485 επ.

153 *Μπουρόπουλος*, Σχόλιο σε ΟΛΑΠ 92/1957, ΠΧρ 1957, 244 επ., Γνωμοδότηση 398 Α/ 1958 του Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών, Φ. *Σκρέκα*, ΠΧρ 1959, 113 επ., ΣυμβΑΠ 1279/1985, δημ. Ισοκράτης, *Κονταξής*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ'έκδοση, τόμος Α', σελ. 1233 επ. Αντίθετος ο *Καρράς*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 242- 243, βλ. και του ίδιου, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, σελ. 149 επ. Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 104 παρ. 1 εδ. Β' ΚΠΔ "... στην περίπτωση αυτή, δεν είναι υποχρεωτικό να τηρηθεί η διάταξη της δεύτερης περιόδου της παρ. 2 του άρθρου 101". Στη θεωρία έχει ανακύψει διχογνωμία αναφορικά με το νόημα της προαναφερθείσας διάταξης. Ο *Καρράς*, ο.π., υποστηρίζει ότι στην προανάκριση ο κατηγορούμενος δεν έχει το δικαίωμα να λαμβάνει γνώση και αντίγραφα των στοιχείων της δικογραφίας μια φορά το μήνα, όταν η προανάκριση διήρκεσε περισσότερο, ρύθμιση, η οποία αντίκειται στο άρθρο 20 παρ. 1 Σ. Ωστόσο κατά την κρατούσα και καθ' ημάς ορθότερη άποψη, το αληθές νόημα της διάταξης είναι ότι ως "δεύτερη περίοδο" εννοεί ο νομοθέτης τη β' περίπτωση του εδ. Α' της παρ. 2 του άρθρου 101 ΚΠΔ, γεγονός το οποίο σημαίνει ότι στο πλαίσιο της προανάκρισης (και εν όψει του συνοπτικού χαρακτήρα αυτής) δεν απαιτείται γνωστοποίηση του πέρατος της προανάκρισης στον κατηγορούμενο, προκειμένου ο τελευταίος να προσέλθει για να λάβει γνώση της δικογραφίας πριν τη διαβίβασή της στον Εισαγγελέα. Η άποψη αυτή θεμελιώνεται κατά τη γνώμη μας, ήδη στο γράμμα της διάταξης του άρθρου 104 παρ. 1 εδ. Β' ΚΠΔ, όπου γίνεται λόγος για "(δεύτερη) περίοδο", ενώ αν ίσχυε η άποψη *Καρρά*, θα γινόταν αναφορά σε "εδάφιο". Σε κάθε περίπτωση, η άποψη αυτή απηχεί και τη βούληση του ιστορικού νομοθέτη, ο οποίος στο άρθρο 99 ΣΚΠΔ (αντίστοιχο του σημερινού 104 ΚΠΔ) παρέπεμπε στην αντίστοιχη διάταξη για την υποχρέωση ενημέρωσης για το πέρας της ανάκρισης (άρθρο 96 ΣΚΠΔ) βλ. Γνωμοδότηση 398 Α/ 1958 του Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών, Φ. *Σκρέκα*, ΠΧρ 1959, 113 επ.

154 ΣυμβΑΠ 1400/1988, δημ. Νόμος, σύμφωνα με το σκεπτικό του οποίου (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): "... μετά το τέλος της ανακρίσεως και προτού διαβιβασθεί η δικογραφία στον εισαγγελέα, καλείται από τον ανακριτή πάντοτε ο κατηγορούμενος να μελετήσει όλη τη δικογραφία η οποία πρέπει να βρίσκεται σε όλο το χρονικό τούτο διάστημα στο γραφείο αυτού (ανακριτή)... από το συνδυασμό των ανωτέρω διατάξεων προκύπτει ότι μετά το τέλος της ανακρίσεως και όταν ακόμη αυτή διετάχθη συμπληρωματικώς από το συμβούλιο Εφετών ο ανακριτής έχει υποχρέωση όχι μόνον να γνωστοποιεί στον κατηγορούμενο ή τον αντίκλητό του το πέρας της ανακρίσεως, αλλά **συνγχρόνως παρέχει σ' αυτόν και τον αναγκαίο χρόνο για να ασκήσει τα ανωτέρω δικαιώματά του, δηλαδή να μελετήσει τη δικογραφία, να ζητήσει αντίγραφα των εγγράφων κ.λ.π., μέχρις ότου δε εξαντληθεί ο χρόνος που παρέχεται στον κατηγορούμενο να λάβει γνώση της δικογραφίας, πρέπει η δικογραφία αυτή, όπως παραπάνω λέχθηκε, να παραμένει στο ανακριτικό γραφείο και όχι να διαβιβάζεται στον εισαγγελέα προτού λήξει ο χρόνος που ορίστηκε από τον ανακριτή μέσα στον οποίο ο κατηγορούμενος έπρεπε να λάβει γνώση της δικογραφίας. Η παραβίαση των ανωτέρω διατάξεων συνεπάγεται απόλυτον ακυρότητα και δημιουργεί λόγον αναιρέσεως (προκειμένου περί βουλευμάτων) εκ του άρθρου 484 παρ.1 στοιχ. α' ΚΠ Δικονομίας. Η ακυρότητα δε αυτή δεν αίρεται εκ του γεγονότος, ότι ο κατηγορούμενος και μετά την υποβολή της δικογραφίας στον εισαγγελέα μπορεί να απευθύνεται προς αυτόν και να υποβάλλει αιτήματα γιατί τέτοιο δεν ορίζει ο νόμος...**".

εκτός εάν υπάρχει κίνδυνος παραγραφής. Η παράλειψη ειδοποίησης του κατηγορουμένου για να λάβει γνώση της εισαγγελικής πρότασης και η μη παραμονή της δικογραφίας στη γραμματεία της εισαγγελίας πριν την παρέλευση του 10ημέρου, όταν δεν συντρέχει κίνδυνος παραγραφής, δημιουργούν απόλυτη ακυρότητα λόγω παραβίασης των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ)¹⁵⁵.

4. Τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου (άρθρα 96 επ. ΚΠΔ).

4. 1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.

Τα δικαιώματα του κατηγορουμένου προβλέπονται κατά βάση στο κεφάλαιο του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας με τίτλο “Δικαιώματα των Διαδίκων” (άρθρα 96 επ. ΚΠΔ) και ισχύουν, με ορισμένες εξαιρέσεις, τόσο στην κύρια ανάκριση όσο και στην προανάκριση (τακτική και “αστυνομική”, άρθρα 104- 105 ΚΠΔ)¹⁵⁶.

Στον κατηγορούμενο αναγνωρίζεται γενικό δικαίωμα ακρόασης, δηλαδή δικαίωμα να αναπτύσσει τις απόψεις του ενώπιον των δικαστικών οργάνων και να αντικρούσει τη σε βάρος του κατηγορία (20 παρ. 1 Σ)¹⁵⁷. Κατά τον *Καρρά*, το δικαίωμα ακρόασης ενεργοποιείται κυρίως με το δικαίωμα απολογίας, όπως συμπληρώνεται με το δικαίωμα εξέτασης μέσων υπεράσπισης (273- 274 ΚΠΔ). Τα υπόλοιπα δικονομικά δικαιώματα αποτελούν είτε προϋποθέσεις για την άσκηση του δικαιώματος ακρόασης (λ.χ. δικαίωμα πρόσβασης και διορισμού συνηγόρου) είτε εξυπηρετούν την αμεσότερη άσκησή του (λ.χ. δικαίωμα παράστασης στην ανακριτική διαδικασία)¹⁵⁸.

Η παραβίαση των δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στην προανάκριση ή την κύρια ανάκριση δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα της ανακριτικής πράξης στην οποία έλαβε χώρα η παραβίαση καθώς και των τυχόν μεταγενέστερων που εξαρτώνται από την άκυρη¹⁵⁹. Ασφαλώς, αναγκαία προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος ακρόασης αποτελεί η προηγούμενη

155 ΣυμβΕφΠειρ 18/2015, δημ. Νόμος.

156 *Παπαδαμάκης*, Ποινική Δικονομία, η δομή της ποινικής δίκης, στ' έκδοση, 2012, σελ. 345- 348, Ανδρουλάκης Ν., Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 333- 337, *Καρράς*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 378 επ., *του ίδιου*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 225 επ.

157 *Ανδρουλάκης*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 333- 337,

158 *Καρράς*, Η αρχή της δικαστικής ακρόασης στην ποινική δίκη, σελ. 30 επ., *του ίδιου*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 378.

159 *Κόλιας*, Η υπεράσπιση του κατηγορουμένου, τόμος Α', απόλυτες και σχετικές ακυρότητες στην ποινική δίκη, σελ. 155, 212 επ.

κλήση του κατηγορουμένου από τον ανακρίνοντα, η οποία όταν παραλείπεται παράγεται απόλυτη ακυρότητα της διαδικασίας (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ)¹⁶⁰.

4. 2. Τα επιμέρους δικαιώματα του κατηγορουμένου.

ι. Δικαίωμα ενημέρωσης για τα δικονομικά δικαιώματα.

Προϋπόθεση για την αποτελεσματική άσκηση όλων των λοιπών, αποτελεί το δικαίωμα του κατηγορουμένου να λαμβάνει εγκαίρως, πλήρη και σαφή ενημέρωση για το σύνολο των δικονομικών δικαιωμάτων, που του παρέχονται εκ του νόμου στο πλαίσιο της οργάνωσης της υπεράσπισής του (99 Α παρ. 1-2, 103, 273 παρ. 2 εδ. Α' ΚΠΔ)¹⁶¹.

Το άρθρο 99 Α ΚΠΔ εισήχθη στον ΚΠΔ με το άρθρο 10 Ν. 4236/2014, δυνάμει του οποίου η Χώρα μας ενσωμάτωσε την υπ' αρ. 2012/13/ΕΕ Οδηγία του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου σχετικά με την ενημέρωση του κατηγορουμένου για τα δικονομικά του δικαιώματα και για την κατηγορία¹⁶². Η προαναφερθείσα Οδηγία, αποτελεί απόσταγμα της νομολογιακής εφαρμογής του άρθρου 6 ΕΣΔΑ από το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΔΔΑ) και θεσπίζει δικαιώματα αντίστοιχου περιεχομένου και εμβέλειας, όπως ορίζεται στο Προοίμιο της¹⁶³. Πριν την εισαγωγή του, το δικαίωμα ενημέρωσης του κατηγορουμένου θεμελιωνόταν στη ρύθμιση του άρθρου 103 ΚΠΔ, αλλά και στις υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις των άρθρων 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ και 14 παρ. 1 ΔΣΑΠΔ, υπό το φως των οποίων οφείλουν να ερμηνεύονται οι ρυθμίσεις του ΚΠΔ. Αυτό, ωστόσο, δε μειώνει την αξία της ρητής κατοχύρωσης του εν λόγω δικαιώματος με το άρθρο 99 Α ΚΠΔ, προς άρση τυχόν αμφισβήτησης ως προς το τι ακριβώς περιλαμβάνει το δικαίωμα ενημέρωσης. Χαρακτηριστική περίπτωση διχογνωμίας, η οποία ήρθη μετά την εισαγωγή του άρθρου 99 Α παρ. 1 στ. Ε' ΚΠΔ, αποτελεί η ενημέρωση του κατηγορουμένου για το δικαίωμα σιωπής. Στο παρελθόν υποστηριζόταν μεμονωμένα ότι οι αρχές δεν έχουν την υποχρέωση να ενημερώσουν τον κατηγορούμενο για το δικαίωμα σιωπής καθώς με τον τρόπο αυτό θα ενθαρρυνόταν ο εξεταζόμενος να σιωπήσει με αποτέλεσμα να εμποδίζονται οι αρχές στην ανεύρεση της

160 Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 380 επ.

161 Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 392 επ.

162 Οδηγία 2012/13 (της 22.05.2012, L 142), δημοσ. eur-lex.europa.eu.

163 Βλ. Σκέψεις 14, 20, 40 και 42 της με αρ. 2012/13/ΕΕ Οδηγίας (της 22.05.2012, L 142), δημοσ. eur-lex.europa.eu.

αλήθειας¹⁶⁴. Η άποψη αυτή παραγνώριζε τη θεμελιώδη σημασία των δικαιωμάτων σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης, η άσκηση των οποίων θα καθίσταντο αδύνατη, αν ο κατηγορούμενος έμενε με την εντύπωση ότι υποχρεούται να καταθέσει ενώπιον των αρχών¹⁶⁵.

Συγκεκριμένα, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 99 Α ΚΠΔ, ο κατηγορούμενος δικαιούται να ενημερωθεί σε απλή και κατανοητή γλώσσα, προφορικώς ή εγγράφως (τουλάχιστον) για τα ακόλουθα δικαιώματα: α) το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο, β) το δικαίωμα και τις προϋποθέσεις παροχής δωρεάν νομικών συμβουλών, γ) το δικαίωμα ενημέρωσης σχετικά με την κατηγορία, δ) το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης και ε) το δικαίωμα σιωπής. Εξ άλλου, ρητά ορίζεται η υποχρεωτική ενημέρωση ως προς τα ανωτέρω δικαιώματα όχι μόνο για τον κατηγορούμενο, αλλά και για τον ύποπτο, ο οποίος καλείται να παράσχει εξηγήσεις στο πλαίσιο προκαταρκτικής εξέτασης, πριν την άσκηση ποινικής δίωξης.

Υποστηρίζεται ότι δεν επαρκεί η μνεία στην έκθεση εξέτασης του κατηγορουμένου ότι ενημερώθηκε για τα δικαιώματά του, με αναγραφή των διατάξεων του ΚΠΔ, αλλά θα πρέπει να τίθεται το πλήρες περιεχόμενο αυτών για να διασφαλίζεται ότι ο κατηγορούμενος πράγματι ενημερώθηκε¹⁶⁶. Εξ άλλου, τυχόν εξέταση του κατηγορουμένου, η οποία θα λάβει χώρα χωρίς ενημέρωση του τελευταίου για τα δικαιώματά του σύμφωνα με τις ως άνω διατάξεις του ΚΠΔ, επάγεται απόλυτη ακυρότητα (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ)¹⁶⁷.

ii. Δικαίωμα παράστασης στην ποινική διαδικασία, αυτοπροσώπως ή με συνήγορο ή διά συνηγόρου (96- 99 ΚΠΔ).

164 Βλ. και υπ' αρ. 923/2009 βούλευμα ΣυμβΑΠ, δημ. Νόμος, όπου αναφέρεται ότι “ ... η μη τήρηση των δικαιωμάτων της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης του κατηγορουμένου συνεπάγεται ακυρότητα, λόγω του ότι προβλέπονται και επιβάλλονται με διάφορες διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, με συνέπεια η παραβίασή τους να επιφέρει την ακυρότητα των ανακριτικών πράξεων και αποφάσεων στις οποίες δεν τηρήθηκαν τα δικαιώματα αυτά του κατηγορουμένου. Το γεγονός αυτό συμβαίνει όταν δεν τηρηθούν και παραβιασθούν, όχι όμως και σαν υποχρέωση ανακοινώσεως των άνω δικαιωμάτων, κατά την οποία κατά πανηγυρικό τύπο πρέπει από τα προανακριτικά και ανακριτικά όργανα να ανακοινώνονται, γιατί η υποχρέωση αυτή, χωρίς να προσκρούει στις διατάξεις του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, δεν προβλέπεται στις αντίστοιχες διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας...”.

165 Γιαννουλόπουλος, Η γνωστοποίηση του δικαιώματος σιωπής στον κατηγορούμενο και η ανάγκη εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας με το διεθνές και συγκριτικό δίκαιο, ΠοινΔικ 2012, 640 επ., Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 235-236.

166 Καρράς Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 246.

167 Καρράς, ο.π., σελ. 246.

Κάθε διάδικος, κατεξοχήν δε ο κατηγορούμενος, έχει δικαίωμα να παρίσταται στην ποινική διαδικασία, αυτοπροσώπως ή μαζί με δικηγόρο ή εκπροσωπούμενος από τον τελευταίο, πλην των περιπτώσεων κατά τις οποίες η συμμετοχή των διαδίκων, κατ' εξαίρεση, δεν είναι επιτρεπτή, όπως ισχύει για την εξέταση μαρτύρων και κατηγορουμένων (96- 99 ΚΠΔ)¹⁶⁸. Για το σκοπό αυτό, πρέπει να προσκαλούνται εγκαίρως (97 παρ. 1 ΚΠΔ). Το “έγκαιρο” της κλήσης θα κριθεί από τον ανακρίνοντα κατ' εύλογη κρίση, με κριτήρια κυρίως την μη παρεμπόδιση της ανακριτικής διαδικασίας από τη μια πλευρά και την παροχή ευχέρειας στον διάδικο να ασκήσει τα δικαιώματά του από την άλλη¹⁶⁹. Υποστηρίζεται ότι για την προθεσμία κλήτευσης εφαρμόζεται αναλογικά η διάταξη του άρθρου 100 παρ. 1 εδ. Β' ΚΠΔ (24 ώρες πριν τη διεξαγωγή της ανακριτικής ενέργειας)¹⁷⁰.

Η ανακριτική πράξη μπορεί να διενεργηθεί και χωρίς να είναι παρόντες οι διάδικοι, όταν η παρουσία τους δεν είναι δυνατή. Σε κάθε περίπτωση ο ενδιαφερόμενος μπορεί με αίτησή του να ζητήσει την αναβολή διεξαγωγής εφόσον δεν βλάπτεται η ανάκριση (98 ΚΠΔ). Για βλάβη της ανάκρισης θα μπορεί να γίνει λόγος όταν από την καθυστέρηση διενέργειας αυτής υπάρχει κίνδυνο απώλειας αποδείξεων (λ.χ. εξάλειψη ιχνών). Τυχόν προσχηματική επίκληση βλάβης, η οποία οδηγεί σε διενέργεια της ανακριτικής πράξης ερήμην του κατηγορουμένου, εφόσον το εν λόγω αποδεικτικό στοιχείο ληφθεί στη συνέχεια υπόψη για τη συναγωγή κρίσης αρνητικής για τον τελευταίο, επάγεται απόλυτη ακυρότητα (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ). Πάντως, η αναβολή εκτέλεσής της, μετά από αίτηση του κωλυόμενου να παραστεί διαδίκου επαφίεται στην ευχέρεια του αρμοδίου οργάνου¹⁷¹.

Παράλληλα, η συμμετοχή των διαδίκων δεν είναι παθητική, αλλά διατηρούν σε κάθε περίπτωση το δικαίωμα να απευθύνουν απευθείας ερωτήσεις στους πραγματογνώμονες και τους μάρτυρες, όπου αυτό επιτρέπεται, αλλά και να υποβάλλουν παρατηρήσεις σε σχέση με τα τεκταινόμενα, οι οποίες καταχωρούνται στην συντασσόμενη έκθεση, προς ευχερέστερη απόδειξη των θέσεών τους ή την αντίκρουση της θέσης του αντιδίκου (99 ΚΠΔ)¹⁷².

168 Με την εξαίρεση στην περίπτωση της παρ. 2 του άρθρου 219 ΚΠΔ. Σε κάθε περίπτωση, η απαγόρευση συμμετοχής δεν καταργεί το δικαίωμα των διαδίκων να εκφράσουν τις απόψεις τους για τα αποτελέσματα της εξέτασης, βλ. Και *Καρρά*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 235, *Καρράς*, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, σελ. 62 επ.

169 *Κονταξής*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α', σελ. 853 επ.

170 *Νούσκαλης*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (επιμέλεια Λ. Μαργαρίτης), ο.π., σελ. 428 επ.

171 *Κονταξής*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α', σελ. 856.

172 *Νούσκαλης*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (επιμέλεια Λ. Μαργαρίτης), ο.π., σελ. 430-431.

Το δικαίωμα παράστασης ισχύει και για τον κατηγορούμενο, ο οποίος κρατείται προσωρινά και ο οποίος δικαιούται να μεταφέρεται κατά τη διενέργεια της ανακριτικής πράξης (97 παρ. 2 ΚΠΔ). Η κράτηση σε τόπο διαφορετικό από τον τόπο διενέργειας της ανακριτικής πράξης δεν συνεπάγεται αυτοδικαίως την άρση της υποχρέωσης των κρατικών οργάνων να διατάξουν την μεταφορά του, εκτός εάν αποδεδειγμένα δημιουργούνται σοβαρές δυσχέρειες για τη διαδικασία¹⁷³.

Τα ως άνω αναλυθέντα δικαιώματα παράστασης στις ανακριτικές πράξεις και υποβολής ερωτήσεων και παρατηρήσεων (99 ΚΠΔ) απορρέουν από το συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα δικαστικής ακρόασης (20 παρ. 1 Σ.), υπό την έννοια της παροχής στους διαδίκους της δυνατότητας να διατυπώσουν τις θέσεις τους και να αξιολογήσουν τα πορίσματα των πεπραγμένων, αντικρούοντας τα τυχόν επιβαρυντικά για τα συμφέροντά τους στοιχεία, ώστε να διασφαλίζεται η νομιμότητα της διαδικασίας¹⁷⁴. Υπό το πρίσμα αυτό και παρά την απουσία ρητής παραπομπής στο άρθρο 97 ΚΠΔ, γίνεται δεκτό ότι αυτό εφαρμόζεται και στην προανάκριση (104, 105 ΚΠΔ)¹⁷⁵.

Ο κατηγορούμενος ο οποίος δεν κλήθηκε καθόλου ή εγκαίρως να παραστεί σε ανακριτική πράξη καθώς και όταν διεξήχθη ερήμην του ανακριτική πράξη, ενώ μπορούσε να αναβληθεί χωρίς βλάβη της ανάκρισης μπορεί να προσφύγει στο αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο κατ' άρθρο 176 παρ. 1 ΚΠΔ και να ζητήσει την κήρυξη της ακυρότητας και την επανάληψη της ανακριτικής πράξης¹⁷⁶.

iii. Δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο κατά την εξέτασή του κατηγορουμένου από τις αρχές και δικαίωμα ελεύθερης και απόρρητης επικοινωνίας μαζί του.

Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να έχει πρόσβαση σε δικηγόρο σε κάθε εξέτασή του από τις αρχές (96 ΚΠΔ) και ειδικά κατά την απολογία του διατυπώνεται ρητά στο άρθρο 100 παρ. 1 ΚΠΔ. Το δικαίωμα αυτό αποτελεί ειδικότερη έκφανση του δικαιώματος παράστασης στις

173 Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 233 -235.

174 Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 852 επ., Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 234, του ίδιου, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 379, 393 επ.

175 Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 853, Νούσκαλης, ο.π., σελ. 421 επ.

176 Κονταξής Α., Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 856, Νούσκαλης, ο.π., σελ. 430.

ανακριτικές πράξεις (97 επ. ΚΠΔ), ωστόσο λόγω σπουδαιότητας, κρίθηκε σκόπιμη η αυτοτελής νομοθετική του κατοχύρωση¹⁷⁷.

Επειδή το εν λόγω δικαίωμα αποτελεί αντικείμενο ειδικής ανάλυσης κατωτέρω (υπό V. 3.), παραπέμπουμε στον οικείο τόπο, προς αποφυγή περιττών επαναλήψεων.

iv. Δικαίωμα σε αυτεπάγγελτο διορισμό δικηγόρου κατά την απολογία ενώπιον του Ανακριτή (100 παρ. 3 ΚΠΔ).

Η διάταξη για τον αυτεπάγγελτο διορισμό συνηγόρου στην κύρια ανάκριση, μετά την υποβολή σχετικού αιτήματος του κατηγορουμένου, ο οποίος δεν διαθέτει νομικό συμπαραστάτη (100 παρ. 3 ΚΠΔ), δικαιολογείται με τη σκέψη ότι η απολογία σε σχέση με την τέλεση εγκλήματος στην κύρια ανάκριση συνιστά ανακριτική ενέργεια, η οποία μπορεί να έχει τις πλέον σοβαρές συνέπειες για την προσωπική κατάσταση και την ελευθερία του κατηγορουμένου. Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 246 παρ. 3 ΚΠΔ, κύρια ανάκριση διατάσσεται σε περίπτωση έρευνας για τέλεση κακουργήματος ή πλημμελήματος, για το οποίο κατά την κρίση του Εισαγγελέα μπορεί να επιβληθούν περιοριστικοί όροι (282 ΚΠΔ). Εν προκειμένω, η φύση της κατηγορίας και η επαπειλούμενη ποινή, η δυνατότητα επιβολής περιοριστικών όρων ή προσωρινής κράτησης και ασφαλώς η πιθανότητα παραπομπής σε δίκη καθιστά αναγκαία την υποστήριξη του κατηγορουμένου από συνήγορο. Ταυτόχρονα, ο κατηγορούμενος κατά κανόνα δε θα διαθέτει τις αναγκαίες νομικές γνώσεις για να υπερασπισθεί αποτελεσματικά την αθωότητα του και, κυρίως, για να αποφύγει δηλώσεις, οι οποίες μπορούν να αξιολογηθούν στη συνέχεια επιβαρυντικά για τον ίδιο (δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης).

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, μετά την εισαγωγή του άρθρου 99 Α ΚΠΔ, στοιχείο της ελάχιστης ενημέρωσης, την οποία τα αρμόδια όργανα οφείλουν να παράσχουν στον ύποπτο και τον κατηγορούμενο, ο οποίος καλείται να εξετασθεί ενώπιόν τους, αποτελεί το δικαίωμα και οι προϋποθέσεις παροχής δωρεάν νομικών συμβουλών.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι, ο κατηγορούμενος ο οποίος καλείται να απολογηθεί και δεν επιθυμεί να παραστεί αυτοπροσώπως, αλλά ταυτόχρονα δεν κατάφερε να εξασφαλίσει συνδρομή δικηγόρου, δικαιούται να ζητήσει το διορισμό δικηγόρου αυτεπαγγέλτως. Ο Ανακριτής υποχρεούται τότε να του διορίσει δικηγόρο. Σημειώνεται ότι δεν απαιτείται εξακρίβωση της οικονομικής αδυναμίας του κατηγορουμένου στην κάλυψη του κόστους της δικηγορικής

¹⁷⁷ Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α', σελ. 834 επ.

αμοιβής, αλλά ούτε και διαπίστωση ότι συντρέχει σχετικό συμφέρον της Δικαιοσύνης, όπως γίνεται δεκτό στο πλαίσιο της διαδικασίας ενώπιον του ΕΔΔΑ¹⁷⁸.

Να αναφερθεί ότι στα άρθρα 104 και 105 ΚΠΔ για τα δικαιώματα του κατηγορουμένου στην προανάκριση (τακτική και αστυνομική, αντίστοιχα), δεν γίνεται παραπομπή στην παρ. 3 του άρθρου 100 ΚΠΔ, σε αντίθεση με τις λοιπές παραγράφους του ίδιου ως άνω άρθρου, ώστε εξ αντιδιαστολής προκύπτει ότι το εν λόγω δικαίωμα δεν αναγνωρίζεται στον κατηγορούμενο που καλείται να απολογηθεί στην προανάκριση. Ωστόσο, ο διορισμός δικηγόρου δεν περιορίζεται στις περιπτώσεις που υπάγονται στη ρύθμιση του άρθρου 100 παρ. 3 ΚΠΔ, κατά περίπτωση θεμελιώνεται ευθέως στο άρθρο 20 παρ. 1 Σ. και το 6 παρ. 1 και 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ. Σύμφωνα με την τελευταία διάταξη, ο αυτεπάγγελτος διορισμός συνηγόρου είναι υποχρεωτικός, εφόσον ο κατηγορούμενος αδυνατεί να καλύψει το κόστος της νομικής του υποστήριξης και ο διορισμός αυτός ενδείκνυται για το συμφέρον της Δικαιοσύνης. Υπό το πρίσμα αυτό, ο προανακριτικός υπάλληλος υποχρεούται να διορίσει αυτεπαγγέλτως δικηγόρο, όταν η κατηγορία αφορά σοβαρό από άποψη ποινής ή/ και ηθικοκοινωνικής απαξίας πλημμέλημα ή πολύ περισσότερο, όταν διενεργείται αστυνομική προανάκριση για την έρευνα τέλεσης πλημμελήματος ή κακουργήματος (243 παρ. 2, 105 ΚΠΔ)¹⁷⁹.

Να σημειωθεί ότι στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και συγκεκριμένα δυνάμει της με αριθμό 2016/1919/ΕΕ Οδηγίας του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου και του Κοινοβουλίου για το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή, προβλέπεται η επιβολή ενιαίων ελάχιστων κανόνων, σχετικά με την παροχή δωρεάν νομικής βοήθειας σε υπόπτους, κατηγορουμένους και εκζητούμενους δυνάμει ευρωπαϊκού εντάλματος σύλληψης (ΕΕΣ)¹⁸⁰.

Για περαιτέρω ανάλυση του δικαιώματος του κατηγορουμένου να τύχει δωρεάν νομικής συνδρομής, παραπέμπουμε στην ανάλυση που ακολουθεί κατωτέρω (υπό V.3.), αναφορικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο.

178 *Καρράς*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 237, 247, *του ίδιου*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 381 επ.

179 **ΕγκΕισΑΠ 9/2000** (Π. Δημόπουλου), δημ. www.eisap.gr, στην οποία ορίζεται ότι, όταν ο κατηγορούμενος δεν έχει να πληρώσει του διορίζεται δικηγόρος, ακόμη και αν κατηγορείται για πλημμέλημα, ενώ η υποχρέωση αυτή ισχύει σε όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας. Βλ. και *Παπαδαμάκη*, ο.π., σελ. 346, *Ανδρουλάκη*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 333- 334, *Καρράς*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 237, 247, *του ίδιου*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 381 επ.

180 Οδηγία 2016/1919/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (26.10.2016, L 297), δημοσ. eur-lex.europa.eu. Η χώρα μας οφείλει να ενσωματώσει την ως άνω Οδηγία μέχρι την 25η Μαΐου 2019.

ν. Δικαίωμα του κατηγορουμένου να λάβει γνώση και αντίγραφα του κατηγορητηρίου και της σχηματισθείσας δικογραφίας.

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ (βλ. Και 273 παρ. 2 ΚΠΔ), ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα πριν την απολογία του, να λάβει γνώση του κατηγορητηρίου και των εγγράφων της ανάκρισης, να τα μελετήσει και εφόσον το επιθυμεί μπορεί, με αίτηση και δική του δαπάνη, να λάβει αντίγραφα. Στο άρθρο 101 ΚΠΔ, περιλαμβάνονται επομένως δύο ειδικότερα δικαιώματα: α) το δικαίωμα του κατηγορουμένου να πληροφορείται τη σε βάρος του κατηγορία με βάση έγγραφο κατηγορητήριο που του παρέχεται από τον ενεργούντα την εξέταση και β) το δικαίωμα του κατηγορουμένου να έχει πρόσβαση στο υλικό της δικογραφίας.

Το δικαίωμα πληροφόρησης συνιστά αναγκαίο όρο για την ουσιαστική άσκηση του δικαιώματος δικαστικής ακρόασεως (άρθρο 20 παρ. 1 Σ.) και του δικαιώματος υπεράσπισης, δηλαδή έχει συνταγματικό έρεισμα και δε μπορεί να καταργηθεί με νόμο¹⁸¹. Ως εκ τούτου, η παραβίαση του δικαιώματος πληροφόρησης δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα (171 παρ. 1 δ' ΚΠΔ)¹⁸².

Στο παρόν κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας, καθώς το δικαίωμα γνώσης της κατηγορίας θα τεθεί αυτοτελώς κατωτέρω (υπό V. 2.).

Αναφορικά με το δικαίωμα πρόσβασης στη δικογραφία άξιο μνείας είναι το με αριθμό 1327/2009 βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών, το σκεπτικό του οποίου συγκεντρώνεται στις ακόλουθες παραδοχές¹⁸³:

181 Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 239- 240, *τον ίδιον*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 385 επ., 387 επ., Μπάκας, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., ιδίως 484 επ., Παπαδαμάκης, ο.π., σελ. 160- 161, 347.

182 Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α', σελ. 868 επ., ιδίως 876 επ.

183 ΣυμβΕφΑθ 1327/2009, δημ. Νόμος και ΝοΒ 2009, 1447 επ. Το σκεπτικό του Συμβουλίου κατά το ενδιαφέρον μέρος του έχει ως εξής: «... Όπως δέχεται, εξάλλου, παγίως το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, δίκαιη δίκη υπάρχει μόνον όταν η προβλεπόμενη δικαστική προστασία είναι αποτελεσματική. Στην έννοια της «αναγκαίας ευκολίας προς προετοιμασίαν» της υπερασπίσεως, περιλαμβάνεται και το δικαίωμα πρόσβασης στη δικογραφία... Περαιτέρω δε το ΕΔΔΑ έχει κρίνει ότι «Οι διαδικασίες θα πρέπει να διεξάγονται κατ' αντιδικία και θα πρέπει πάντα να εξασφαλίζεται «η ισότητα των όπλων» ανάμεσα στα μέρη, την κατηγορούσα αρχή και τον κατηγορούμενο... Τα ανωτέρω τρία διαδοχικά δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου... κατά λογική ακολουθία πρέπει όλα να προηγούνται χρονικώς της λήψεως της απολογίας του κατηγορουμένου από τον Ανακριτή, διότι μόνο αν ο κατηγορούμενος έχει πλήρη γνώση της κατ' αυτού κατηγορίας θα μπορέσει αποτελεσματικότερα να αποκρούσει τα εναντίον του υπάρχοντα αποδεικτικά στοιχεία. Η λήψη αντιγράφων μάλιστα είναι σε πολλές περιπτώσεις απολύτως απαραίτητη για την προετοιμασία της απολογίας... Την αναγκαιότητα αυτή έχει υπόψη της η διάταξη και γι' αυτό ορίζει ότι τα προαναφερθέντα δικαιώματα έχει ο κατηγορούμενος «μόλις μετά την κλήτευση του εμφανισθεί ή οδηγηθεί ο κατηγορούμενος για να απολογηθεί ...» και όχι όταν απολογηθεί... Ενδεικτικό εξάλλου της σοβαρότητας και της σημασίας την οποία αποδίδει η δικονομία στα δικαιώματα αυτά του κατηγορουμένου είναι και το γεγονός ότι η τήρηση αυτών τάσσεται επί ποινή απόλυτου ακυρότητας της προδικασίας κατ' αρθρ. 171 εδ. δ του ΚΠΔ ... Περαιτέρω,

- Τα δικονομικά δικαιώματα που παρέχονται στον κατηγορούμενο σύμφωνα με τον ΚΠΔ, οφείλουν να ερμηνεύονται υπό το πρίσμα του άρθρου 20 παρ. 1 Σ. και του 6 ΕΣΔΑ, ώστε να διασφαλίζεται η πρακτική και αποτελεσματική εφαρμογή τους. Ειδικά, το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου για την κατηγορία και το δικαίωμα πρόσβασης στη δικογραφία, ως αναγκαία προαπαιτούμενα της προετοιμασίας της υπεράσπισης σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 3 στ. Β ΕΣΔΑ (δικαίωμα σε χορήγηση του αναγκαίου χρόνου και των ευκολιών για την προετοιμασία της υπεράσπισης, 6 παρ. 3 στ. Β' ΕΣΔΑ, 14 παρ. 3 στ. Β' ΔΣΑΠΔ) παρέχεται στον κατηγορούμενο *πριν την απολογία του*.
- Το δικαίωμα πρόσβασης στη δικογραφία είναι θεμελιώδες υπό την έννοια ότι κατισχύει τυχόν δικαιωμάτων τρίτων προσώπων όπως λ.χ. του δικαιώματος έτερου κατηγορουμένου σε προστασία των προσωπικών του δεδομένων. Αυτό σημαίνει ότι η αρχή της μυστικότητας της ανάκρισης (241 ΚΠΔ), η οποία υπαγορεύεται, μεταξύ άλλων, από την ανάγκη να μη δημοσιοποιούνται ευαίσθητα προσωπικά δεδομένα που αφορούν τον κατηγορούμενο, βρίσκει τα όριά της στο δικαίωμα έτερου κατηγορουμένου να λαμβάνει γνώση όλων των στοιχείων της δικογραφίας, προκειμένου να μπορεί να προετοιμάσει ακώλυτα την υπεράσπισή του.
- Ο Ανακριτής (και ασφαλώς ο Εισαγγελέας και ο προανακριτικός υπάλληλος στην προανάκριση) δεν δικαιούται να επιλέγει σε ποια έγγραφα θα χορηγηθεί και σε ποιά δε θα χορηγηθεί πρόσβαση στον κατηγορούμενο, με την αιτιολογία ότι δε σχετίζονται με την υπόθεσή του. Ο ενεργών ανάκριση ή προανάκριση δεν έχει την ευχέρεια να επιλέγει ποια αποδεικτικά στοιχεία είναι χρήσιμα για την υπεράσπιση του κατηγορουμένου, αποκόπτοντάς τον από το αποδεικτικό υλικό και περιστέλλοντας το δικαίωμά του να

σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 241 του ΚΠΔ, η ανάκριση γίνεται πάντοτε εγγράφως και χωρίς δημοσιότητα... Σκοπός της ελλείψεως δημοσιότητας είναι και η απρόσκοπτη και αποτελεσματική ευχέρεια των ανακριτικών οργάνων στη συλλογή των στοιχείων που αναφέρονται στην εξακρίβωση του εγκλήματος και τη σχέση του κατηγορουμένου με αυτό, η προστασία του τελευταίου, ενόψει του τεκμηρίου αθωότητας αλλά και παντός εμπλεκόμενου στην υπόθεση ... Η αρχή της μυστικότητας όμως κάμπτεται και δεν ισχύει φυσικά έναντι του κατηγορουμένου, ο οποίος κατά τα άρθρα 97,101,104 και 105 του ΚΠΔ, μπορεί να παρίσταται σε διαδικαστικές πράξεις και να λαμβάνει αντίγραφα των εκθέσεων των ανακριτικών πράξεων.. Δηλαδή, η μυστικότητα της ανάκρισης βρίσκει το απαράβατο όριο της εκεί που αρχίζει να προσβάλλει τα θεμελιώδη δικαιώματα του κατηγορουμένου.... Σύμφωνα, όμως, με όσα εκτέθηκαν ... ο παραπάνω Ανακριτής δεν είχε δικαίωμα να αρνηθεί να χορηγήσει στον τα αιτηθέντα έγγραφα, αφού αυτά αποτελούν μέρος μίας ενιαίας ποινικής δικογραφίας... Η διάταξη του άρθρου 101 § 1 πρέπει να ερμηνεύεται, κατά τα εκτεθέντα παραπάνω, σύμφωνα με το άρθρο 6 της ΕΣΔΑ, αλλά και με το άρθρο 20 § 1 του ισχύοντος Συντάγματος, τα οποία υπερτερούν της παραπάνω δικονομικής διατάξεως... το δικαίωμα του εξεταζόμενου στην ανακοίνωση του συνόλου των εγγράφων και των στοιχείων του φακέλου αποτελεί αναγκαία προϋπόθεση για την ουσιαστική άσκηση του δικαιώματος ακρόασης σύμφωνα με το άρθρο 20 § 1 Σ. και για τον λόγο αυτό περιβάλλεται - και αυτό - με συνταγματική χροιά. Αυτό σημαίνει, ότι δεν είναι δυνατόν (και δεν επιτρέπεται) να περιοριστεί το επιμέρους αυτό δικαίωμα από διατάξεις του κοινού δικονομικού νόμου, όπως αυτές του ΚΠΔ... Όχι μόνο η γνώση του περιεχομένου της δικογραφίας αλλά και η λήψη αντιγράφων πρέπει πάντοτε να προηγούνται «χρονικά της λήψης της απολογίας, αφού άλλωστε κατατείνουν ακριβώς στην προετοιμασία αυτής της ανακριτικής πράξης... », Βλ. και Φράγκο, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 358 επ.

επιλέγει τον τρόπο με τον οποίο θα υπερασπισθεί τον εαυτό του. Συνεπώς, ο κατηγορούμενος δικαιούται και αντίστοιχα ο ανακρίνων υποχρεούται να παρέχει στον κατηγορούμενο πρόσβαση στο **σύνολο της δικογραφίας**.

- Εξ άλλου, το δικαίωμα πρόσβασης στη δικογραφία συνδέεται με την αρχή της ισότητας των όπλων, όπως ερμηνεύεται από το ΕΔΔΑ και υπαγορεύει την πληροφοριακή ισότητα μεταξύ δίκης και υπεράσπισης¹⁸⁴.

Εξ άλλου, σύμφωνα με την παρ. 2 του άρθρου 101 ΚΠΔ: “... Την ίδια υποχρέωση έχει ο ανακριτής, και τα ίδια δικαιώματα ο κατηγορούμενος, όταν κληθεί ξανά σε συμπληρωματική απολογία πάντως μετά το τέλος της ανάκρισης και προτού διαβιβαστεί η απολογία στον εισαγγελέα (άρθρο 308 παρ. 1), καλείται πάντοτε ο κατηγορούμενος να μελετήσει όλη τη δικογραφία. Αν όμως η ανάκριση εξακολούθησε περισσότερο από μήνα μετά την πρώτη ή κάθε μεταγενέστερη απολογία, δικαιούται ο κατηγορούμενος να ασκεί τα δικαιώματα του μια φορά το μήνα...”. Επομένως, ο κατηγορούμενος δικαιούται ενημέρωσης σε σχέση με την κατηγορία καθώς και πρόσβαση στο φάκελο της δικογραφίας, και πριν τη συμπληρωματική του απολογία. Ακόμη, πριν τη διαβίβαση της υπόθεσης στον Εισαγγελέα ο Ανακριτής οφείλει να γνωστοποιήσει στους διαδίκους (στον κατηγορούμενο, επί ποινή απόλυτης ακυρότητας) το πέρας της ανάκρισης προκειμένου να προσέλθουν και να ασκήσουν τα δικαιώματα που τους παρέχει ο ΚΠΔ, δηλαδή μεταξύ άλλων, να μελετήσουν τη δικογραφία. Από τη διάταξη αυτή προκύπτει ότι δεν απαγορεύεται να επισυναφθεί στη δικογραφία νέο στοιχείο μετά την απολογία του κατηγορουμένου, άποψη η οποία θεμελιώνεται και στη διάταξη του άρθρου 309 παρ. 2 εδ. Β’ στο πλαίσιο της κύριας ανάκρισης.

Εν προκειμένω, όπως έκρινε το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών Αθηνών στο υπ’ αρ. 1709/2009 βούλευμα¹⁸⁵, με το οποίο έγινε δεκτό, με σκεπτικό όμοιο με το προαναφερόμενο 1327/2009 βούλευμα του ίδιου Συμβουλίου, ότι εάν δεν δοθεί εξ αρχής πρόσβαση στο σύνολο της δικογραφίας, διότι λ.χ. κάποια στοιχεία προέκυψαν μεταγενέστερα, αυτά μπορούν να γνωστοποιηθούν στον κατηγορούμενο και να δοθεί πρόσβαση, χωρίς να ανακύπτει ακυρότητα,

184 Βλ. Χειρδάρη, Παρατηρήσεις επί του ΣυμβΕφΑθ 1327/2009, ΝοΒ 2009, 1455 επ., ιδίως 1457 επ.

185 ΣυμβΠλημΑθ 1709/2009, δημ. Νόμος (όμοια η ΑΠ 1703/2007, δημ. Ισοκράτης). Το σκεπτικό του Δικαστηρίου κατά το ενδιαφέρον μέρος του έχει ως εξής: “... Όταν, όμως, σύμφωνα με το άρθρο 102 του ΚΠΔ, χορηγηθεί στον εμφανισθέντα κατηγορούμενο προθεσμία για απολογία και την ορισθείσα ημερομηνία προς απολογία του ο ανακριτής, πριν την εξέτασή του, θέσει υπόψιν και άλλα έγγραφα της ανακρίσεως τα οποία για οποιονδήποτε λόγο δεν είχαν ανακοινωθεί σε αυτόν, δεν δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα από τη μη γνωστοποίηση των κατά την πρώτη αρχική ενώπιον του Ανακριτή εμφάνισή του, αφού, πριν από την ουσιαστική απολογία του ο κατηγορούμενος λαμβάνει γνώση και των εγγράφων αυτών και μπορεί, για την πληρέστερη υπεράσπιση του, να ζητήσει (άρθρο 102 § 2) την παράταξη της προθεσμίας για απολογία....”.

στο μέτρο που αυτό έγινε πριν απολογηθεί, αφού ο κατηγορούμενος δικαιούται να ζητήσει να του χορηγηθεί προθεσμία, προκειμένου να συμπεριλάβει στην προετοιμασία του και τα νέα στοιχεία.

Σημειώνεται ότι έγγραφα της ανακρίσεως θεωρούνται και οι απολογίες των λοιπών κατηγορουμένων αλλά και τα αποδεικτικά στοιχεία τα οποία αν και δεν είναι έχουν την υλική υπόσταση εγγράφου εντάσσονται στη δικογραφία και εν όψει του σκοπού της ρύθμισης, πρέπει να τεθούν στη διάθεση του κατηγορουμένου (λ.χ. φωτογραφικό ή οπτικοακουστικό υλικό)¹⁸⁶. Σε σχέση με το ζήτημα, εάν ο κατηγορούμενος δικαιούται να ζητήσει πρόσβαση στη δικογραφία που έχει σχηματισθεί επί συναφούς με τη δική του υπόθεσης, ο Καρράς υποστηρίζει ότι θα πρέπει να χορηγηθεί πρόσβαση στον κατηγορούμενο σε κάθε έγγραφο, το οποίο συνδέεται με τη σε βάρος του κατηγορία, ώστε το εύρος της τελευταίας να καθορίζει την έκταση του χορηγούμενου δικαιώματος πρόσβασης στα έγγραφα της ανάκρισης. Ακόμη, κατά τον ίδιο συγγραφέα, θα πρέπει να απαγορεύεται η λήψη υπόψη και αξιοποίηση εγγράφου σε βάρος του κατηγορουμένου, για το οποίο δεν του δόθηκε πρόσβαση¹⁸⁷.

Όπως αναφέρθηκε εισαγωγικά ανωτέρω, σε σχέση με το ζήτημα της πρόσβασης του κατηγορουμένου στη δικογραφία, κριτήριο για την ύπαρξη μιας δίκαιης ποινικής διαδικασίας κατά το ΕΔΔΑ αποτελεί το εάν τηρήθηκε η αρχή της ισότητας των όπλων¹⁸⁸. Η εν λόγω αρχή, σε συνδυασμό με την αρχή της “κατ’ αντιδικία διεξαγωγής της δίκης” (adversarial principle), διασφαλίζουν την ισορροπία (fair balance) μεταξύ της υπεράσπισης και της κατηγορούσας αρχής και ειδικά την παροχή της δυνατότητας στην υπεράσπιση να συμμετέχει επί ίσοις όροις στη διαδικασία. Στον πυρήνα της αρχής της αντιδικίας βρίσκεται το δικαίωμα των μερών να λάβουν γνώση των αποδείξεων και να έχουν τη δυνατότητα να εκθέσουν τις απόψεις τους, ενώπιον του δικαστηρίου, ενώ ειδικά στην ποινική δίκη, το δικαίωμα του κατηγορουμένου να αντικρούει την κατηγορία, από οπουδήποτε και αν προέρχεται. Υπό το πρίσμα αυτό, η αρχή της αντιδικίας φαίνεται να συνδέεται με το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου (20 παρ. 1 Σ.).

Αναλυτικά, η εφαρμογή των αρχών της ισότητας των όπλων και της κατ’ αντιδικίαν διεξαγωγής της δίκης κρίνεται συνήθως σε σχέση με την υποχρέωση της κατηγορούσας αρχής να παρέχει

186 Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 238.

187 Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 386- 387.

188 Ανδρουλάκης Ι., Οι αρχές της “ισότητας των όπλων” και της “κατ’ αντιδικία διεξαγωγής της δίκης” σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ποινικό Δίκαιο, ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων 1 - 10 ΕΣΔΑ, (επιμέλεια Λεωνίδας Κοτσαλής), σελ. 354 επ., Σισιλιάνος, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σελ. 277 επ., Παπαδημητράκης, Το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας κατ’ άρθρο 101 ΚΠΔ, υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ, ΠοινΔικ 2014, 775 επ.

στον κατηγορούμενο χρόνο και τις αναγκαίες διευκολύνσεις για την προετοιμασία της υπεράσπισής του (6 παρ. 3 στ. Β' ΕΣΔΑ). Το δικαίωμα αυτό ικανοποιείται όταν ο κατηγορούμενος έχει τη δυνατότητα να θέσει τους υπερασπιστικούς του ισχυρισμούς ενώπιον των αρχών και να επηρεάσει την έκβαση της σε βάρος του ποινικής διαδικασίας. Το ζήτημα είναι πραγματικό και κρίνεται *in concreto*, ενώ σχετικά κριτήρια αποτελούν η φύση και το στάδιο της διαδικασίας αλλά και ο βαθμός δυσκολίας και πολυπλοκότητας της υπόθεσης¹⁸⁹.

Με βάση τις ανωτέρω αρχές και τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 3 στ. Β' ΕΣΔΑ (σε σχέση με την παροχή των αναγκαίων ευκολιών) εξετάζεται εάν η απόφαση των αρχών με την οποία απαγορεύεται στον κατηγορούμενο η πρόσβαση σε τμήμα της δικογραφίας, όταν συντρέχουν εξαιρετικοί λόγοι, όπως η προστασία θεμελιώδους δικαιώματος τρίτου προσώπου ή ουσιώδες δημόσιο συμφέρον επηρεάζει το δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας. Το ΕΔΔΑ συνήθως εξετάζει το ζήτημα σε δύο στάδια ως εξής: εάν ο περιορισμός του υπερασπιστικού δικαιώματος του κατηγορουμένου είναι αναγκαίος και εάν είναι, εξετάζεται εάν οι αρχές έλαβαν επαρκή αντισταθμιστικά μέτρα για την εξομάλυνση των δυσκολιών που δημιουργήθηκαν για την υπεράσπιση¹⁹⁰.

Το προηγούμενο ζήτημα αποκτά ενδιαφέρον και στο ημέτερο ποινικό δικονομικό δίκαιο μετά την εισαγωγή της παρ. 3 του άρθρου 101 ΚΠΔ δυνάμει του άρθρου 12 Ν. 4236/2014¹⁹¹. Το άρθρο 101 παρ. 3 ισχύει όχι μόνο στην κύρια ανάκριση και την προανάκριση, αλλά και στην προκαταρκτική εξέταση. Με βάση το ανωτέρω άρθρο προβλέπεται ότι οι αρμόδιες αρχές έχουν τη δυνατότητα να περιορίσουν το δικαίωμα του υπόπτου ή του κατηγορουμένου να έχει πρόσβαση στη δικογραφία, εφόσον η παροχή πρόσβασης ενδέχεται να θέσει σε σοβαρό κίνδυνο τη ζωή ή τα θεμελιώδη δικαιώματα άλλου προσώπου ή είναι απαραίτητη για την προστασία σημαντικού δημοσίου συμφέροντος, όπως στις περιπτώσεις κατά τις οποίες η πρόσβαση θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τη διεξαγωγή έρευνας ή να βλάψει σοβαρά την εθνική ασφάλεια.

189 Βλ. ΕΔΔΑ, Gregacevic κατά Κροατίας (2012), παρ. 51, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

190 Σπηλιάκος, "Διάθεση στον κατηγορούμενο χρόνου και ευκολιών για την προετοιμασία της υπεράσπισής του (άρθρο 6 παρ. 3 στ. Β' ΕΣΔΑ)" σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σελ. 539 επ., Σισιλιάνος, ο.π. σελ. 322 επ. Fitt κατά Ηνωμένου Βασιλείου (2000), παρ. 44-46, Dowsett κατά Ηνωμένου Βασιλείου (2003) παρ. 42-43, Mirilashvili κατά Ρωσίας (2008) παρ. 203-209, ΟΑΟ Neftanaya Kompaniya Yukos κατά Ρωσίας (2011), παρ. 538-540, Colozza κατά Ιταλίας (1985), παρ. 7, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

191 Με το Ν. 4236/2014 ενσωματώθηκαν στην ελληνική έννομη τάξη οι Οδηγίες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου με αριθμό 2010/64/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία (άρθρα 1-8 Ν. 4236/2014) και 2012/13/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης για τα δικονομικά δικαιώματα και την ποινική κατηγορία (άρθρα 9-13 του Ν. 4236/2014), δημ. eur-lex.europa.eu.

Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση προϋπόθεση για το επιτρεπτό της απαγόρευσης πρόσβασης αποτελεί η διαπίστωση από τις αρχές ότι δεν προσβάλλεται ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας. Η εν λόγω διάταξη έχει δημιουργήσει έντονο προβληματισμό και έχει υποστεί σφοδρή κριτική στη θεωρία κυρίως ως προς τη συμβατότητά της με το άρθρο 20 παρ. 1 Σ.¹⁹².

Αυτό που είναι εμφανές από την ανάγνωση του άρθρου είναι ότι ο νόμος εξαρτά την απαγόρευση πρόσβασης από αυστηρές προϋποθέσεις. Αφενός, η απαγόρευση μπορεί να επιβληθεί σε τμήμα και όχι στο σύνολο της δικογραφίας, ενώ αναφέρεται μόνο στην προδικασία, δηλαδή εξ αντιδιαστολής δεν μπορεί να εφαρμοσθεί στην ενδιάμεση και την κύρια διαδικασία. Περαιτέρω, η απαγόρευση δικαιολογείται μόνο σε περίπτωση κατά την οποία ανακύπτει κίνδυνος για τη ζωή ή για άλλο θεμελιώδες δικαίωμα προσώπου (λ.χ. υγείας, προσωπικής ελευθερίας) ή αν η απαγόρευση επιβάλλεται από την ανάγκη προστασίας σημαντικού δημοσίου συμφέροντος. Πρόκειται για συνθήκες, υπό τις οποίες, η αρχή της αναλογικότητας επιτρέπει, κατ' εξαίρεση, απόκλιση από την εφαρμογή του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου προκειμένου να προστατευθούν υπέρτερα συμφέροντα. Ωστόσο ορθά επισημαίνεται ότι η αναφορά σε “θεμελιώδη δικαιώματα άλλου προσώπου” και σε “σημαντικό δημόσιο συμφέρον” είναι υπέρμετρα ευρεία και αόριστη. Το αρμόδιο όργανο οφείλει να σταθμίσει τα συμφέροντα, ενώ είναι αυτονόητο ότι όταν στοιχείο της δικογραφίας αποδεικνύει την αθωότητα του ύποπτου ή του κατηγορουμένου, η απαγόρευση πρόσβασης δε δικαιολογείται με κανένα τρόπο. Σε κάθε περίπτωση, η απόφαση με την οποία διατάσσεται η απαγόρευση οφείλει να είναι ειδικά αιτιολογημένη¹⁹³.

Ακόμη η απαγόρευση δεν θα πρέπει να προσβάλλει το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη του κατηγορουμένου. Η εν λόγω αναφορά οδηγεί σε δύο συμπεράσματα: Αφενός ότι το όργανο που θα λάβει τη σχετική απόφαση οφείλει να λάβει υπόψη του τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ και

192 Βλ. *Ζαχαριάδη*, εισήγηση με τίτλο “Όψεις της παραβίασης του δικαιώματος υπεράσπισης στην ποινική δίκη”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, σελ. 156 επ., στην οποία ο ως άνω συγγραφέας ασκεί κριτική στη εισαγωγή της ρύθμισης ως μη αναγκαίας, δεδομένου ότι ο νομοθέτης δεσμευόταν να διασφαλίσει την ενσωμάτωση των ελαχίστων κοινών προστατευτικών κανόνων της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ εν προκειμένω, και όχι με αφορμή την ενσωμάτωση της Οδηγίας να περιστείλει τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου, *Παπαδημητράκης*, Το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας κατ' άρθρο 101 ΚΠΔ, υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ, ΠοινΔικ 2014, 775 επ., ο οποίος υποστηρίζει ότι η εν λόγω διάταξη αντίκειται στο συνταγματικό δικαίωμα ακροάσεως (20 παρ. 1 Σ.)

193 *Παπαδημητράκης*, Το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας κατ' άρθρο 101 ΚΠΔ, υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ, ΠοινΔικ 2014, 775 επ.

αφετέρου ότι δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα, εάν δεν τηρηθούν οι ως άνω προϋποθέσεις (171 παρ. 1 στ. Δ', 101 παρ. 3 ΚΠΔ, 6 παρ. 1 και 3 στ. Α' και Β' ΕΣΔΑ)¹⁹⁴.

Ο κατηγορούμενος και ο συνήγορός έχουν δικαίωμα να προσφύγουν κατά της ως άνω απόφασης στο εκάστοτε αρμόδιο όργανο σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 233 παρ. 1 εδ. Στ' ΚΠΔ, ήτοι για την προανάκριση στον Εισαγγελέα και για την κύρια ανάκριση, στο αρμόδιο δικαστικό συμβούλιο (101 παρ. 5 εδ. Β', 236 Α παρ. 3 ΚΠΔ). Ωστόσο η αρμοδιότητα του Εισαγγελέα επί προανακρίσεως είναι προβληματική¹⁹⁵.

vi. Δικαίωμα λήψης προθεσμίας για την προετοιμασία της απολογίας.

Σύμφωνα με το άρθρο 102 ΚΠΔ, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να ζητήσει προθεσμία (τουλάχιστον) σαράντα οκτώ (48) ωρών για να προετοιμάσει την απολογία του, η οποία μετά από αίτησή του μπορεί να παραταθεί, χωρίς περιορισμό στη διάρκεια της παράτασης.

Η ασφυκτική προθεσμία των 48 ωρών έχει τεθεί προφανώς ενόψει της τριήμερης προθεσμίας κράτησης του συλληφθέντος κατηγορουμένου σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 2 Σ, ώστε να μην απολύονται κατηγορούμενοι οι οποίοι είναι ύποπτοι φυγής. Έτσι, ο συλληφθείς πρέπει να απολογηθεί εντός της προθεσμίας, προκειμένου να υπάρχει η δυνατότητα να εκδοθεί ένταλμα προσωρινής κράτησης (283 ΚΠΔ), ειδάλλως πρέπει να αφεθεί ελεύθερος¹⁹⁶.

Ωστόσο, ορθώς επισημαίνεται ότι όταν ο κατηγορούμενος προσέρχεται να απολογηθεί μετά από κλήση, ων ελεύθερος, η ασφυκτική προθεσμία των σαράντα οκτώ ωρών δεν εξυπηρετεί κάποιο σκοπό και έρχεται σε αντίθεση με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 3 περ. Β' ΕΣΔΑ, που επιτάσσει να διατίθεται στον κατηγορούμενο ο αναγκαίος χρόνος για να προετοιμάσει την υπεράσπισή του και με το άρθρο 20 παρ. 1 Σ.. Έτσι, στις περιπτώσεις “οικειοθελούς” προσέλευσης του κατηγορουμένου και ιδιαίτερα όταν η φύση της υπόθεσης και της κατηγορίας το απαιτεί, λ.χ. σε

194 *Καρράς*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 244.

195 *Παπαδημητράκης*, ο.π., 775 επ. Σύμφωνα με τον *Παπαδημητράκη*, η ρύθμιση της αρμοδιότητας του οργάνου το οποίο θα κρίνει επί των αντιρρήσεων όταν προσβάλλεται η νομιμότητα της απαγόρευσης πρόσβασης σε υλικό της δικογραφίας είναι προβληματική. Το πρόβλημα σημειώνεται ήδη στην από 29.01.2014 έκθεση της Επιστημονικής Επιτροπής της Βουλής, δημ. στην ιστοσελίδα www.hellenicparliament.gr, το άρθρο 101 παρ. 3, 4 και 5 ΚΠΔ αφορά και το στάδιο της προκαταρκτικής εξέτασης και της προανάκρισης, τις οποίες μπορεί να διενεργεί μεταξύ άλλων, ο Εισαγγελέας (31 παρ. 1 ΚΠΔ). Έτσι όμως, αρμοδιότητα να κρίνει επί των αντιρρήσεων έχει το ίδιο όργανο, από το οποίο έχει ήδη κριθεί η νομιμότητα της απαγόρευσης πρόσβασης. Για τον λόγο αυτό, από τον *Αναγνωστόπουλο*, Στην Βαβέλ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Οδηγία 2010/64/ΕΕ για το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης στην ποινική διαδικασία, ΠΧΡ 2016, 241 επ., ιδίως σελ. 254, προτείνεται αρμοδιότητα να κρίνει επί των αντιρρήσεων στην προκαταρκτική εξέταση και την προανάκριση να έχει το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών κατ' άρθρο 307 ΚΠΔ.

196 *Παπαδαμάκης*, Ποινική Δικονομία, σελ. 160- 161.

περιπτώσεις σύνθετων οικονομικών εγκλημάτων, ο ανακρίνων οφείλει να παρέχει εξαρχής εύλογη προθεσμία στον εξεταζόμενο, προκειμένου να οργανώσει την υπεράσπισή του με την προετοιμασία της απολογίας, τη συλλογή του αποδεικτικού υλικού και την κινητοποίηση μαρτύρων υπεράσπισης¹⁹⁷. Ωστόσο, στη νομολογία γίνεται δεκτό, ότι η παράταση της προθεσμίας του άρθρου 102 ΚΠΔ, ανήκει στη διακριτική ευχέρεια του ανακριτή¹⁹⁸. Ο κατηγορούμενος δικαιούται να ζητήσει παράταση της προθεσμίας στην αρχική αλλά και σε κάθε μεταγενέστερη απολογία, ανεξάρτητα από το αν του χορηγήθηκε αρχικά ή εάν επικαλέσθηκε ολωσδιόλου το ως άνω δικαίωμά του¹⁹⁹.

Ο υπολογισμός της προθεσμίας γίνεται σε ώρες (168 ΚΠΔ), χωρίς να λαμβάνονται υπόψη κατ' ορθή άποψη Σαββατοκύριακα και αργίες, διότι έτσι φαλκιδεύεται το δικαίωμα προετοιμασίας της απολογίας, το οποίο είναι ήδη περιορισμένο χρονικά²⁰⁰.

Για το ζήτημα της παράτασης της σαρανταοκτάωρης προθεσμίας, ενδιαφέρον παρουσιάζει το υπ' αρ. 322/2006 βούλευμα²⁰¹ του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών, όπου κρίθηκε ότι η χορήγηση της σαρανταοκτάωρης προθεσμίας είναι υποχρεωτική για τον ανακριτή, αλλά η παράταση της προθεσμίας αυτής ανήκει στη διακριτική του ευχέρεια. Συγκεκριμένα, κατά το ως άνω Συμβούλιο Εφετών, *“... κατά την άσκηση της διακριτικής αυτής ευχέρειας, η οποία εναπόκειται στην έμφρονα κρίση του ανακριτή (όχι απόλυτη και ουσιαστικώς ανέλεγκτη), αυτός, λαμβάνοντας υπόψη και την αρχή της οικονομίας της δίκης, αποβλέπει στη δικαιολογημένη εξυπηρέτηση του δικαιώματος υπεράσπισης του κατηγορουμένου, όπως επιβάλλεται και από τις υπερνομοθετικής ισχύος διατάξεις των άρθρων 6 παρ. 3 στοιχ. β' της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και 14 παρ. 3 στοιχ. β' του Διεθνούς Συμφώνου για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα ... Έτσι, εάν ο ανακριτής αδικαιολογήτως δεν χορηγεί παράταση της πιο πάνω προθεσμίας, ο κατηγορούμενος οφείλει να αρχίσει την απολογία του, δικαιούται όμως να προσφύγει στο δικαστικό συμβούλιο, σύμφωνα με το άρθρο 307 περ. α' ΚΠΔ για τη χορήγηση της παράτασης αυτής...”*.

197 Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, σελ. 160- 161, 347, Ανδρουλάκης Ν., Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 335-336.

198 Έτσι σε ΑΠ 1062/1988, δημ. Ισοκράτης.

199 Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 245-246, του ίδιου, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 391 επ.

200 Καρράς, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως, σελ. 162 επ., Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α', σελ. 883.

201 ΣυμβΕφΑθ 322/2006, δημ. Νόμος, βλ. και ΑΠ 1062/1988, δημ. Ισοκράτης.

Να αναφερθεί ότι σε μια περίπτωση στη νομολογία κρίθηκε επιτρεπτή η σύντμηση της προθεσμίας των σαράντα οκτώ ωρών σε μόλις είκοσι τέσσερις ώρες μέσα στην οποία ο κατηγορούμενος όφειλε να προετοιμάσει την απολογία του. Συγκεκριμένα, στο με αριθμό 380/2004 βούλευμα²⁰² του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Πατρών, κρίθηκε ότι η προθεσμία των 48 ωρών “ δεν είναι αποκλειστική και δύναται ο ανακριτής να την περιορίσει, εφόσον συντρέχει σπουδαίος λόγος κι εάν εκ της αναβολής δημιουργείται κίνδυνος, κατ’ ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 100 παρ. 2 και 169 του ΚΠΔ (σύντμηση της προθεσμίας κλήτευσης του κατηγορουμένου για να προσέλθει και να απολογηθεί ενώπιον του Ανακριτή στην κύρια ανάκριση και σύντμηση της προθεσμίας κλήσης για εμφάνιση στο ακροατήριο)”²⁰³. Εν προκειμένω, είχε ασκηθεί ποινική δίωξη για λαθρεμπορία και εάν χορηγείτο η προθεσμία των σαράντα οκτώ ωρών, θα συμπληρωνόταν ο χρόνος παραγραφής του εγκλήματος. Πρόκειται πράγματι, για μια οριακή περίπτωση, ωστόσο, κατά την ορθότερη άποψη²⁰⁴, το γράμμα της διάταξης του άρθρου 102 παρ. 1 ΚΠΔ, ήτοι “ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα να ζητήσει προθεσμία έως σαράντα οκτώ ώρες και δεν έχει υποχρέωση να απολογηθεί πριν περάσει η προθεσμία” είναι απόλυτα σαφές και δεν αφήνει περιθώρια διαφορετικής ερμηνείας. Ο κατηγορούμενος δεν υποχρεούται σε απολογία πριν την παρέλευση της σαρανταοκτάωρης προθεσμίας, εκτός εάν ο ίδιος ρητά παραιτηθεί αυτής, όπως ισχύει για κάθε υπερασπιστικό δικαίωμα που του παρέχει ο νόμος. Εκτός αυτού, δεν μπορεί να γίνει δεκτή αναλογική εφαρμογή της διάταξης των άρθρων 100 παρ. 2 και 169 ΚΠΔ διότι συνιστά απαγορευμένη *in malam partem* αναλογία, που αντίκειται στην αρχή της νομιμότητας²⁰⁵, ενώ ακόμη και αν γίνει δεκτή η (μη ορθή) άποψη που υποστηρίζεται στη νομολογία, ότι κατ’ εξαίρεση από την ως άνω αρχή, χωρεί αναλογική εφαρμογή δυσμενέστερου δικονομικού κανόνα δικαίου, εν προκειμένω δε συντρέχει κενό του νόμου, το οποίο μπορεί να καλυφθεί αναλογικά με την εφαρμογή των ως

202 ΣυμβΠλημΠατρών 380/2004, δημ. Νόμος.

203 ΣυμβΠλημΠατρών 380/2004 (δημ. Νόμος). Το σκεπτικό του βουλεύματος κατά το ενδιαφέρον μέρος του έχει ως εξής: “... δεν επήλθε απόλυτη ακυρότητα εκ της παραβίασεως των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, σύμφωνα με το άρθρο 102 παρ.1 του ΚΠΔ για το λόγο ότι αφενός η χορηγηθείσα από τον Ανακριτή 24ωρη προθεσμία προς απολογία αντί των 48 ωρών που ζήτησε ο κατηγορούμενος, ήταν υπερεπαρκής, άμεσα συσχετιζόμενη με το εναπομείναν χρονικό διάστημα μέχρι της συμπληρώσεως της παραγραφής, της υπό κατηγορία πράξης (29.9.2004) (ασκήθηκε ποινική δίωξη εναντίον του για λαθρεμπορία). Εναπέμεναν δηλαδή μόλις δύο ημέρες διά τη συμπλήρωση αυτή, και εκ των δύο τούτων, του δόθηκε προθεσμία η μία, χωρίς να υπάρχει αντικειμενική δυνατότητα για τη χορήγηση μεγαλύτερης, αφ’ ετέρου δε διότι ήταν δυνατή η σύντμηση της προθεσμίας αυτής από τον ανακριτή για τον ως άνω κατεπείγοντα λόγο, και κατ’ ανάλογη εφαρμογή του άρθρου 100 παρ. 2 του ΚΠΔ...”.

204 Αργυρόπουλος, Παρατηρήσεις στο ΣυμβΠλημΠατρών 380/2004, ΝοΒ 2005, 340 επ. Όπως παρατηρεί εύστοχα ο ως άνω συγγραφέας, “ Η συνταγματική αρχή της αναλογικότητας διέπει την στάθμιση ανάμεσα στην αποτελεσματικότητα της ποινικής καταστολής και την προστασία της αξίας και των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου... Μια ποινική διαδικασία στην οποία φαλκιδεύεται το δικαίωμα υπεράσπισης, με τη συρρίκνωση του περιορισμένου χρόνου που διαθέτει ο κατηγορούμενος προκειμένου να ασκήσει μια τόσο κρίσιμη δικονομική πράξη, όπως είναι το υπέτατο, φυσικό και απaráγραπτο δικαίωμά του να απολογηθεί με την αναγκαία ετοιμασία, δεν είναι ασφαλώς δίκαιη”.

205 Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 11.

άνω διατάξεων για τη σύντμηση της προθεσμίας, γιατί προφανώς οι δύο περιπτώσεις δεν είναι όμοιες, αλλά διαφέρουν ως προς το σκοπό που τις υπαγορεύει, που στην περίπτωση της προθεσμίας είναι η αποτελεσματική προετοιμασία της υπεράσπισης, διαδικασία που προϋποθέτει, αν μη τι άλλο, στοιχειώδη επάρκεια χρόνου. Συνεπώς, εν προκειμένω, με τη χορήγηση της κατά νόμο προθεσμίας όφειλε να γίνει δεκτή η παρέλευση του χρόνου παραγραφής και να παυθεί η ποινική δίωξη.

vii. Τα δικαιώματα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης.

Στην κύρια ανάκριση ο κατηγορούμενος υποχρεούται μεν να εμφανισθεί ενώπιον του Ανακριτή και μπορεί να εξαναγκασθεί σε εμφάνιση με την έκδοση σε βάρος του εντάλματος σύλληψης ή βίαιης προσαγωγής, ωστόσο δεν υποχρεούται να απολογηθεί. Δηλαδή, ο κατηγορούμενος (αλλά και ο ύποπτος στην προκαταρκτική εξέταση, βλ. άρθρο 31 παρ. 2 εδ. Γ' ΚΠΔ), έχει δικαίωμα σιωπής, υπό την έννοια ότι δε μπορεί να εξαναγκασθεί να καταθέσει, με την απειλή ότι αν αρνηθεί να καταθέσει, θα συναχθούν δυσμενή για τον ίδιο συμπεράσματα. Συνακόλουθο αλλά αυτοτελές είναι το δικαίωμα του κατηγορουμένου στη μη αυτοενοχοποίηση (ρητά στο άρθρο 14 παρ. 3 στ. Ζ' ΔΣΑΠΔ), το οποίο συνεπάγεται ότι το δικαίωμα του κατηγορουμένου (και του υπόπτου, βλ. 31 παρ. 2 θ' ΚΠΔ, αλλά και του μάρτυρα, βλ. 223 παρ. 4 ΚΠΔ) να μην εξαναγκάζεται να καταθέσει στοιχεία, επιβαρυντικά για τον ίδιο, από τα οποία ενδέχεται να προκύψει ενοχή του για αξιόποινη πράξη²⁰⁶.

Σύμφωνα με την νομολογία του ΕΔΔΑ, τα δικαιώματα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης αποτελούν γενικά αναγνωρισμένες διεθνείς εγγυήσεις, που ανήκουν στον πυρήνα μιας δίκαιης διαδικασίας και σκοπό έχουν την προστασία του υποκειμένου αυτής, δεδομένης της ευάλωτης θέσης του. Το δικαίωμα της μη αυτοενοχοποίησης πρωτίστως αφορά το σεβασμό της βούλησης του κατηγορουμένου και προϋποθέτει ότι η κατηγορούσα αρχή για τη θεμελίωση της καταδίκης δε βασίζεται σε αποδείξεις που αποκτήθηκαν με μεθόδους απειλής ή καταπίεσης για να καμφθεί η βούληση του κατηγορουμένου. Εξετάζοντας αν μια διαδικασία έχει προσβάλλει το δικαίωμα στη μη αυτοενοχοποίηση λαμβάνεται υπόψη η φύση και ο βαθμός του καταναγκασμού, η ύπαρξη δικονομικών εγγυήσεων και ο τρόπος χρήσης των στοιχείων που αποκτήθηκαν²⁰⁷. Παράλληλα, το δικαίωμα σιωπής προστατεύει την ελευθερία επιλογής που έχει ο

206 Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 73 επ., για διάκριση μεταξύ ολικής και μερικής σιωπής βλ. Σελ. 340, Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 520- 524, Μπάκας, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., ιδίως σελ. 498 επ.

207 ΕΔΔΑ, Murray κατά Ηνωμένου Βασιλείου (1996), δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

κατηγορούμενος να επιλέξει αν θα μιλήσει ή όχι. Αυτή η ελευθερία επιλογής ουσιαστικά υπονομεύεται στις περιπτώσεις που οι αρχές χρησιμοποιούν κάποιο τέχνασμα για να αποσπάσουν από τον ύποπτο συγκεκριμένη συμπεριφορά και να την χρησιμοποιήσουν στη συνέχεια ως απόδειξη στη δίκη²⁰⁸.

Να σημειωθεί ότι πριν τη ρητή καθιέρωση στο άρθρο 99 Α παρ. 1 ΚΠΔ, της υποχρέωσης του οργάνου που διενεργεί προκαταρκτική εξέταση, προανάκριση και κύρια ανάκριση να ενημερώνει τον εξεταζόμενο για το δικαίωμα σιωπής, υποστηριζόταν ότι ελλείπει ρητής πρόβλεψης στα άρθρα 103 και 273 ΚΠΔ, τα όργανα δεν υποχρεούνταν να ενημερώνουν τον κατηγορούμενο σχετικά²⁰⁹. Ωστόσο, όπως έχει ορθώς προταθεί από τον Καρρά, από την ίδια τη φύση του δικαιώματος, ο κατηγορούμενος δε θα μπορούσε να το ασκήσει ουσιαστικά, εάν δεν είχε προηγουμένως ενημερωθεί για την ύπαρξή του. Εξ άλλου, ήδη η ρητή πρόβλεψη στο άρθρο 31 παρ. 2 ΚΠΔ για την υποχρέωση ενημέρωσης του υπόπτου στην προκαταρκτική εξέταση για το δικαίωμα σιωπής αποτελούσε από μόνη της ένα σοβαρό επιχείρημα από το έλασσον στο μείζον για την αναλογική (in bonam partem) εφαρμογή της στη διαδικασία της κύριας ανάκρισης και της προανάκρισης²¹⁰.

Εξ άλλου, η απουσία ρητής πρόβλεψης για τη διαδικασία της τακτικής προανάκρισης και της κύριας ανάκρισης, δεν εμποδίζει την αναλογική εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 31 παρ. 2 και 105 ΚΠΔ, σε περίπτωση που το πρόσωπο για την ίδια υπόθεση προέβη σε κατάθεση, πριν αποκτήσει την ιδιότητα του κατηγορουμένου (συνήθως ως μάρτυρας), χωρίς την παροχή σε αυτόν των σχετικών δικονομικών δικαιωμάτων, για την ταυτότητα του νομικού λόγου²¹¹.

Για την ανάλυση της θέσης της νομολογίας αναφορικά με τα ως άνω δικαιώματα παραπέμπουμε στην ανάλυση που προηγήθηκε στο κεφάλαιο της προκαταρκτικής εξέτασης προς αποφυγή άσκοπων επαναλήψεων (ανωτέρω υπό II.4.vi).

208 ΕΔΔΑ, Allan κατά Ηνωμένου Βασιλείου (2002), δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

209 Σύμφωνα με το υπ' αρ. **923/2009 βούλευμα ΣυμβΑΠ**, δημ. Νόμος (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας), “ ... η μη τήρηση των δικαιωμάτων της σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης του κατηγορουμένου συνεπάγεται ακυρότητα, λόγω του ότι προβλέπονται και επιβάλλονται με διάφορες διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, με συνέπεια η παραβίασή τους να επιφέρει την ακυρότητα των ανακριτικών πράξεων και αποφάσεων στις οποίες δεν τηρήθηκαν τα δικαιώματα αυτά του κατηγορουμένου. **Το γεγονός αυτό συμβαίνει όταν δεν τηρηθούν και παραβιασθούν, όχι όμως και σαν υποχρέωση ανακοινώσεως των άνω δικαιωμάτων, κατά την οποία κατά πανηγυρικό τύπο πρέπει από τα προανακριτικά και ανακριτικά όργανα να ανακοινώνονται, γιατί η υποχρέωση αυτή, χωρίς να προσκρούει στις διατάξεις του άρθρου 6 της ΕΣΔΑ, δεν προβλέπεται στις αντίστοιχες διατάξεις του Κώδικα Ποινικής Δικονομίας...**”.

210 Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 398.

211 Συμεωνίδης, Απαγόρευση αυτοενοχοποίησης και αποδεικτική αξιοποίηση μαρτυρικών καταθέσεων του μετέπειτα κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία (με αφορμή το βούλευμα του ΑΠ 92/2004), ΠοινΔικ 2004, 453 επ., ιδίως σελ. 457 επ.

viii. Δικαίωμα του κατηγορουμένου να προτείνει τα μέσα υπεράσπισής του (274 ΚΠΔ).

Σύμφωνα με το άρθρο 274 ΚΠΔ, το οποίο απηχεί την αρχή της αναζήτησης της ουσιαστικής αλήθειας στην ποινική δίκη και για το λόγο αυτό εφαρμόζεται αναλογικά και στην προανάκριση²¹², ο κατηγορούμενος κατά την απολογία του καλείται από τον ενεργούντα την εξέταση να εκθέσει τους λόγους που συμβάλλουν στην υπεράσπισή του. Ο ανακρίνων πρέπει να *“ερευνά με επιμέλεια κάθε περιστατικό που επικαλέστηκε υπέρ αυτού ο κατηγορούμενος, αν αυτό είναι χρήσιμο για να εξακριβωθεί η αλήθεια”* (πρβλ. άρθρο 366 παρ. 1 εδ. Β’ ΚΠΔ). Ειδικά για την πρόταση μαρτύρων υπεράσπισης, ισχύει ως ειδική και η διάταξη του άρθρου 6 παρ. 3 στ. Δ’ ΕΣΔΑ, σύμφωνα με την οποία ο ανακρίνων οφείλει να εξετάζει ισότιμα τόσο τους μάρτυρες κατηγορίας όσο και τους μάρτυρες υπεράσπισης²¹³.

Ασφαλώς ο ανακρίνων έχει διακριτική ευχέρεια στην εξέταση των υπερασπιστικών επιχειρημάτων και των επικαλούμενων αποδεικτικών μέσων, ο δε κατηγορούμενος που θεωρεί ότι θίγεται από την άρνηση του Ανακριτή (στην κύρια ανάκριση) μπορεί να προσφύγει στο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών κατ’ άρθρο 307 ΚΠΔ²¹⁴.

Επιμέρους δικαιώματα του κατηγορουμένου, τα οποία συνδέονται με το δικαίωμα του τελευταίου να εισφέρει στη συλλογή του αποδεικτικού υλικού της δίκης, αποτελεί το δικαίωμα του να αιτηθεί τη διενέργεια πραγματογνωμοσύνης (183 επ. ΚΠΔ) και ο διορισμός τεχνικού συμβούλου στην περίπτωση της κύριας ανάκρισης για κακούργημα (204 επ. ΚΠΔ). Η διενέργεια πραγματογνωμοσύνης υπόκειται στην απόλυτη κρίση του ανακρίνοντος και η αναιτιολόγητη

212 Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ’ έκδοση, τόμος Α’, σελ. 1699 επ., Αδάμπα, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας (επιμέλεια Λ. Μαργαρίτης), ο.π., σελ. 1009 επ.

213 Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 380, 524 επ.

214 ΣυμβΑΠ 33/2006, δημ. Νόμος. Το σκεπτικό του κατά το ενδιαφέρον μέρος του έχει ως εξής (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): *“... Από τις διατάξεις των άρθρων 273 παρ. 2 και 274 παρ. 2 του ΚΠΔ προκύπτει ότι η εξέταση μαρτύρων υπεράσπισης, που προτείνονται από τον κατηγορούμενο κατά το στάδιο της προδικασίας εξαρτάται από την κρίση του ανακριτή, ο οποίος προβαίνει σ’ αυτή, αν θεωρεί ότι είναι αναγκαία για την ανακάλυψη της αλήθειας. Η άρνηση του ανακριτή να τους εξετάσει αντιμετωπίζεται με προσφυγή στο δικαστικό συμβούλιο για να αρθεί η διαφωνία, σύμφωνα με το άρθρο 307 περ. δ ΚΠΔ, και δεν συνεπάγεται ακυρότητα της προδικασίας...”* Βλ. ακόμη ΣυμβΕφΚρήτης 30/2014, ΠΧρ 2016, 384 επ., όπου γίνεται δεκτό ότι η ευχέρεια του Ανακριτή να αρνηθεί τη διενέργεια των ανακριτικών πράξεων που προτείνονται από τον κατηγορούμενο δεν αντίκειται στο τεκμήριο αθωότητας και τα υπερασπιστικά δικαιώματα του τελευταίου (6 παρ. 2- 3 ΕΣΔΑ και 14 παρ. 2 ΔΣΑΠΔ) διότι στον Ανακριτή ανατίθεται εκ του νόμου η διεύθυνση της ανάκρισης, συνεπώς εκείνος είναι αρμόδιος να κρίνει την προσφορότητα των ανακριτικών πράξεων για την ανακάλυψη της αλήθειας και η κρίση του αυτή δε συνεπάγεται a priori προσβολή των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου. Βλ. Και ΣυμβΠλημΛαρ 445/2012, για άρνηση ενεργούντος προκαταρκτική εξέταση να εξετάσει τους προταθέντες από τον ύποπτο μάρτυρες υπεράσπισης.

απόρριψη του αιτήματος του κατηγορουμένου για διενέργεια πραγματογνωμοσύνης, δεν συνεπάγεται τη δημιουργία ακυρότητας²¹⁵.

ix. Το δικαίωμα του αλλοδαπού κατηγορουμένου, ο οποίος δεν κατανοεί την ελληνική γλώσσα, σε διερμηνεία και μετάφραση των ουσιωδών εγγράφων της διαδικασίας (233- 236 Α ΚΠΔ).

Σύμφωνα με την τροποποίηση του άρθρου 233 και την εισαγωγή του άρθρου 236 Α ΚΠΔ, δυνάμει του Ν. 4236/2014, ο οποίος ενσωμάτωσε την Οδηγία 2010/64/ΕΕ, σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία, ο ύποπτος/κατηγορούμενος, που δεν ομιλεί ή δεν κατανοεί επαρκώς την ελληνική γλώσσα δικαιούται διερμηνείας σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας (233 ΚΠΔ) και μετάφρασης των ουσιωδών εγγράφων ή χωρίων εγγράφων της διαδικασίας (236 Α ΚΠΔ)²¹⁶.

Σχετικές είναι οι διατάξεις του άρθρου 6 παρ. 3 στ. Α' και Ε' ΕΣΔΑ, οι οποίες προβλέπουν, το δικαίωμα του κατηγορουμένου *“όπως πληροφορηθή, εν τη βραχυτέρα προθεσμία, εις γλώσσα την οποία εννοεί και εν λεπτομερεία, την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας”* και *“να τύχη δωρεάν παραστάσεως διερμηνέως, εάν δεν εννοεί ή δεν ομιλεί την χρησιμοποιούμενην εις το δικαστήριον γλώσσαν”*, αντίστοιχα, αλλά και η διάταξη του άρθρου 14 της ίδιας ως άνω Σύμβασης που καθιερώνει την απαγόρευση διακρίσεων λόγω γλώσσας²¹⁷.

Η αδυναμία του προσώπου να κατανοήσει τη γλώσσα της διαδικασίας ελέγχεται αυτεπαγγέλτως με κάθε πρόσφορο μέσο από το αρμόδιο όργανο (233 παρ. 1 εδ. Δ' ΚΠΔ)²¹⁸.

Κατά την νομολογία, ως διερμηνεία ορίζεται *“η μεταγλώττιση, η πιστή και λεπτομερής μεταφορά μιας ομιλίας σε πραγματικό χρόνο με στόχο τη συνεννόηση μεταξύ αλλόγλωσσων”*, ενώ ως μετάφραση ορίζεται *“η διαδικασία κατά την οποία γίνεται απόπειρα ανασύνθεσης της*

215 ΣυμβΑΠ 505/1995, δημ. Νόμος.

216 Οδηγία 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (20.10.2010, L 280), δημοσ. eur-lex.europa.eu. Η εν λόγω Οδηγία, όπως ρητά προβλέπεται στις σκέψεις 14, 32 και 33 του Προοιμίου της και στο άρθρο 8 του κυρίως κειμένου αυτής, μεταφέρει δικαιώματα αντίστοιχου περιεχομένου με εκείνα που κατοχυρώνονται από την ΕΣΔΑ.

217 Πουλάκος, Τα γλωσσικά δικαιώματα στην ποινική διαδικασία κατά την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΝοΒ 2011, τόμος 59, 912 επ.

218 Αναγνωστόπουλος, Στην Βαβέλ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Οδηγία 2010/64/ΕΕ για το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης στην ποινική διαδικασία, ΠΧΡ 2016, 241 επ., ιδίως σελ. 248.

*ακριβέστερης ισοδύναμης προσέγγισης του μηνύματος της γλώσσας-πηγής στη γλώσσα-στόχο, πρώτα σε επίπεδο εννοιών και κατόπιν σε επίπεδο ύφους*²¹⁹.

Το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση, συνδέεται άρρηκτα με το δικαίωμα πληροφόρησης αναφορικά με την κατηγορία και με το υλικό της δικογραφίας, καθώς εφόσον ο ύποπτος/κατηγορούμενος δεν κατανοεί τη γλώσσα στην οποία είναι διατυπωμένη η κατηγορία και τα έγγραφα της δικογραφίας, στερείται της άσκησης και των ως άνω δικαιωμάτων²²⁰.

Παράλληλα, στον αλλοδαπό ύποπτο/κατηγορούμενο παρέχεται εντός ευλόγου χρονικού διαστήματος γραπτή μετάφραση όλων των ουσιωδών εγγράφων ή χωρίων εγγράφων της διαδικασίας. Ουσιώδη έγγραφα είναι (κατά αμάχητο τεκμήριο) οποιαδήποτε απόφαση συνεπάγεται στέρηση της ελευθερίας, οποιοδήποτε έγγραφο απαγγελίας κατηγορίας και οποιαδήποτε δικαστική απόφαση σχετική με την κατηγορία (236 Α παρ. 1 ΚΠΔ). Κατά τον Αναγνωστόπουλο, ως απόφαση που συνεπάγεται την στέρηση της ελευθερίας του προσώπου θα πρέπει να θεωρείται κάθε διάταξη, βούλευμα, απόφαση, ένταλμα που έχει ως συνέπεια την έστω και βραχεία στέρηση της ελευθερίας του υπόπτου ή του κατηγορουμένου, ως έγγραφα απαγγελίας κατηγορίας νοούνται όλα τα έγγραφα που περιέχουν την κατηγορία ή σύνοψή της όπως λ.χ. η κλήση για την παροχή εξηγήσεων, προς απολογία στον ανακριτή, το κατηγορητήριο ή το κλητήριο θέσπισμα και τέλος, ως δικαστική απόφαση νοείται κάθε απόφαση δικαστηρίου, το οποίο αποφαινεται επί της κατηγορίας κατ' ουσίαν ή μετά από ανααιρετικό έλεγχο ή κρίνει επί σημαντικού ζητήματος της διαδικασίας όπως η προσωρινή κράτηση του κατηγορουμένου²²¹.

Αν και εκφεύγει του αντικειμένου της παρούσης, αξίζει να αναφερθεί ότι με την υπ' αρ. 3242/2016 απόφασή του, το Τριμελές Εφετείο Κακουργημάτων Αθηνών κήρυξε απαράδεκτη τη συζήτηση και ανέβαλε τη συζήτηση της υπόθεσης για άλλη δικάσιμο, διότι ως προς ορισμένους κατηγορουμένους, οι αρχές παρέλειψαν να επιδώσουν μαζί με το παραπεμπτικό βούλευμα, τη μετάφραση αυτού, με αποτέλεσμα να επέρχεται απόλυτη ακυρότητα της παραπομπής τους, κατ' άρθρο 171 παρ. 1 δ' ΚΠΔ²²². Η ακυρότητα του κλητηρίου θεσπίσματος ή του παραπεμπτικού βουλεύματος, όταν δεν συνεπιδίδεται επίσημη μετάφραση τους σε γλώσσα που εννοεί ο κατηγορούμενος, γινόταν δεκτή στη νομολογία και πριν τη θέση σε ισχύ του Ν. 4236/2014, με

219 ΣυμβΕφΘεσσαλ 54/2011, δημ. Νόμος.

220 Ντογιάκος, Τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου στην πολιτική και ποινική δίκη: τα δικαιώματα στην προδικασία, ΠοινΔικ 2007, 901 επ.

221 Αναγνωστόπουλος, Στην Βαβέλ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Οδηγία 2010/64/ΕΕ για το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης στην ποινική διαδικασία, ΠΧΡ 2016, 241 επ., ιδίως σελ. 250 επ.

222 ΤρΕφΚακΑθ 3242/2016, δημ. Νόμος.

την αιτιολογία ότι προσβάλλονται θεμελιώδη υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ), διότι στα προαναφερθέντα έγγραφα περιλαμβάνεται η κατηγορία²²³.

Ο κατηγορούμενος ή ο συνήγορός του μπορούν να υποβάλουν αιτιολογημένο αίτημα για το χαρακτηρισμό εγγράφων ή χωρίων εγγράφων ως ουσιωδών. Ωστόσο, ο κατηγορούμενος δε δικαιούται σε μετάφραση χωρίων ουσιωδών εγγράφων τα οποία δε συμβάλλουν στην κατανόηση εκ μέρους του περιεχομένου της εναντίον του κατηγορίας (236 Α παρ. 1 εδ. γ' και δ' ΚΠΔ). Πάντως, η αποσπασματική μετάφραση των ουσιωδών εγγράφων δεν πρέπει να εμποδίζει την αποτελεσματική προετοιμασία της υπεράσπισης του κατηγορουμένου. Για το λόγο αυτό σε περίπτωση αμφιβολίας, κατά την ορθότερη άποψη τεκμαίρεται η υποχρέωση μετάφρασης²²⁴.

Σε εξαιρετικά επείγουσες περιπτώσεις μπορεί να γίνει προφορική μετάφραση ή προφορική σύνοψη του περιεχομένου των ουσιωδών εγγράφων (236 Α παρ. 1-2 ΚΠΔ). Αυτό θα μπορούσε λόγω χάρη να συμβαίνει στην αστυνομική προανάκριση. Ωστόσο, κατά την ορθότερη άποψη, ο κατηγορούμενος διατηρεί το δικαίωμά του σε μετάφραση των ουσιωδών εγγράφων, τα οποία λόγω του επείγοντος μεταφράστηκαν προφορικά, εφόσον αυτό είναι αναγκαίο για την αντίκρουση της κατηγορίας²²⁵.

Ο ύποπτος/ κατηγορούμενος εγκύτως παραιτείται από το δικαίωμα μετάφρασης εγγράφων, εφόσον έχει συμβουλευθεί συνήγορο ή έχει με άλλο τρόπο λάβει πλήρη γνώση των συνεπειών της παραίτησης, η οποία σε κάθε περίπτωση οφείλει να είναι προϊόν της ελεύθερης βούλησης του προσώπου και να μην περιέχει όρο ή αίρεση (236 Α παρ. 4 ΚΠΔ).

Κατά της απόφασης του αρμοδίου οργάνου με την οποία κρίθηκε ότι δεν είναι αναγκαία η παροχή διερμηνείας ή ότι δεν απαιτείται η μετάφραση εγγράφων ή χωρίων εγγράφων καθώς και όταν η παρεχόμενη διερμηνεία ή μετάφραση είναι ανεπαρκής ο ύποπτος/ κατηγορούμενος μπορεί να υποβάλει αντιρρήσεις στο αρμόδιο όργανο, το οποίο για την προδικασία είναι ο Εισαγγελέας, για την κύρια ανάκριση είναι το Δικαστικό Συμβούλιο και για την κύρια διαδικασία το Δικαστήριο (233 παρ. 1 εδ. Ε' και ΣΤ', 236 Α παρ. 3 ΚΠΔ). Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε ήδη με αφορμή το αντίστοιχο δικαίωμα του υπόπτου στην προκαταρκτική εξέταση, σύμφωνα με το άρθρο 31 παρ. 1 ΚΠΔ, προκαταρκτική εξέταση και της προανάκριση μπορεί να

223 ΑΠ 185/2004, δημ. Νόμος.

224 *Αρβανίτης*, Το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία και η σχετική Οδηγία 2010/64/ΕΕ, ΠοινΔικ 2013, 640 επ., ιδίως 649.

225 *Αναγνωστόπουλος*, Στην Βαβέλ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Οδηγία 2010/64/ΕΕ για το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης στην ποινική διαδικασία, ΠΧΡ 2016, 241 επ., ιδίως σελ. 251 επ.

διενεργεί και ο Εισαγγελέας. Έτσι όμως, αρμοδιότητα να κρίνει επί των αντιρρήσεων έχει το ίδιο όργανο, από το οποίο έχει ήδη κριθεί η νομιμότητα της απαγόρευσης πρόσβασης²²⁶. Για τον λόγο αυτό ορθώς προτείνεται αρμοδιότητα στην περίπτωση αυτή να έχει το Συμβούλιο Πλημμελειοδικών κατ' άρθρο 307 εδ. Γ' ΚΠΔ²²⁷.

Ακόμη προβληματική εμφανίζεται η πρόβλεψη του άρθρου 237 παρ. 2 ΚΠΔ, η οποία επιτρέπει την κατ' εξαίρεση παράδοση γραπτής απολογίας σε ξένη γλώσσα του κατηγορουμένου, ο οποίος αγνοεί την ελληνική γλώσσα και “ δεν είναι εύκολος ο διορισμός κατάλληλου διερμηνέα”, η οποία απολογία εισάγεται στη δικογραφία μαζί με τη μεταγενέστερη μετάφρασή της. Ωστόσο, η επιλογή αυτή αντίκειται προφανώς στο άρθρο 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ για το δικαίωμα του κατηγορουμένου να λαμβάνει γνώση της σε βάρος του κατηγορίας σε γλώσσα την οποία κατανοεί, αλλά και στις ρυθμίσεις των 233 επ. ΚΠΔ, όπως τροποποιήθηκαν για να προσαρμοσθούν με τις επιταγές του ενωσιακού δικαίου²²⁸. Πράγματι, δεν μπορεί να δικαιολογηθεί υπό καμιά ερμηνευτική εκδοχή η παραμονή στη δικογραφία κατάθεσης, στην οποία ο κατηγορούμενος έχει προβεί σε απολογία “στα τυφλά”, χωρίς να γνωρίζει για ποιο έγκλημα κατηγορείται, κυρίως για λόγους προστασίας του από την αυτοενοχοποίηση.

Σύμφωνα με τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ, οι αρχές επιβαρύνονται με τον έλεγχο (και το αντίστοιχο βάρος απόδειξης) της κατανόησης από τον εμπλεκόμενο στην ποινική διαδικασία της γλώσσας στην οποία αυτή διεξάγεται²²⁹. Παράλληλα, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα μετάφρασης των ουσιωδών εγγράφων της διαδικασίας, κατά τρόπο ώστε να λαμβάνει γνώση της σε βάρος του κατηγορίας και να δύναται να την αντικρούσει, ενώ η έλλειψη έγγραφης μετάφρασης δεν συνεπάγεται άνευ ετέρου την παραβίαση του εν λόγω δικαιώματος²³⁰.

Τα έξοδα της διερμηνείας και της μετάφρασης κατ' άρθρο 233 και 236 Α ΚΠΔ βαρύνουν το Δημόσιο²³¹. Κατ' εξαίρεση, τα έξοδα μετάφρασης βαρύνουν τον ύποπτο, εφόσον αποδεδειγμένα

226 Βλ. Διονυσοπούλου, Έκθεση επί του νομοσχεδίου «Για την ενσωμάτωση των Οδηγιών 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Οκτωβρίου 2010 σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία (L 280) και 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (L 142), δημ. στην ιστοσελίδα www.hellenicparliament.gr.

227 Αναγνωστόπουλος, ο.π., σελ. 254.

228 Αναγνωστόπουλος, ο.π., σελ. 256.

229 ΕΔΔΑ, Brozicek κατά Ιταλίας (1989), παρ. 38-41, δημ. σε hudoc.echr.coe.int, βλ. και Πουλάκο, Τα γλωσσικά δικαιώματα στην ποινική διαδικασία κατά την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΝοΒ 2011, τόμος 59, 912 επ, ιδίως 918 επ.

230 ΕΔΔΑ, Kamasinski κατά Αυστρίας (1989), παρ. 76-84, δημ. σε hudoc.echr.coe.int, βλ. και Πουλάκο, ο.π., σελ. 920 επ.

231 Αναγνωστόπουλος, ο.π., σελ. 248 επ.

μπορεί να τα καταβάλει (238 Β ΚΠΔ). Η ρύθμιση αυτή αντιβαίνει στο άρθρο 4 της Οδηγίας 2010/64/ΕΕ αλλά και στη νομολογία του δικαστηρίου του Στρασβούργου και για τον λόγο αυτό πρέπει να καταργηθεί²³².

Τέλος, το δικαίωμα σε διερμηνεία περιλαμβάνει την προσήκουσα συνδρομή σε άτομα τα οποία έχουν πρόβλημα ακοής ή ομιλίας (233 παρ. 1 εδ. Γ' ΚΠΔ).

5. Ορισμένες επισημάνσεις αναφορικά με την αστυνομική προανάκριση (243 παρ. 2, 105 ΚΠΔ).

Σε περίπτωση άμεσου κινδύνου ή, συνήθως, σε περίπτωση αυτόφωρου εγκλήματος οι προανακριτικοί υπάλληλοι των άρθρων 33 και 34 ΚΠΔ οφείλουν να διενεργήσουν “αστυνομική” προανάκριση, δηλαδή να προβούν σε όλες τις αναγκαίες ανακριτικές πράξεις ακόμη και αν δεν έχει ασκηθεί ποινική δίωξη από τον Εισαγγελέα κατά του φερομένου ως δράστη. Όπως παρατηρεί εύστοχα ο Ανδρουλάκης, η διαδικασία της αστυνομικής προανάκρισης αποτελεί μια ποινική δίωξη “υπό αίρεση”, καθώς μετά τη διενέργεια των ανακριτικών πράξεων και την υποβολή των σχετικών εκθέσεων στον Εισαγγελέα, ο τελευταίος θα κρίνει εάν πρέπει να ασκηθεί ποινική δίωξη. Επειδή ελλείπει η εγγυητική παρουσία του Εισαγγελέα, ο δε κατηγορούμενος υφίσταται δριμύτατο περιορισμό των ατομικών του δικαιωμάτων, αναγνωρίζεται σε αυτόν το σύνολο σχεδόν των δικονομικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στην κύρια ανάκριση (105 ΚΠΔ)²³³.

Το ποιο έγκλημα είναι “αυτόφωρο” ορίζεται στο άρθρο 242 ΚΠΔ και είναι εκείνο που καταλαμβάνεται “εν τω πράττεσθαι” καθώς και εκείνο που ολοκληρώθηκε “πρόσφατα”. Σε κάθε περίπτωση δεν μπορεί να γίνει λόγος για αυτόφωρο έγκλημα όταν παρήλθε ολόκληρη η επόμενη ημέρα από την τέλεση της πράξης. Παράλληλα, άμεσος κίνδυνος θα υπάρχει όταν η καθυστέρηση συνεπάγεται μελλοντικά την αδυναμία ή υπέρμετρη δυσχέρεια για τη διενέργεια της ανακριτικής πράξης (ενέργεια αυτοψίας σε στοιχεία ευχερώς αλλοιώσιμα πράγματα, εξέταση ουσιών και βαρέως ασθενούντος μάρτυρα)²³⁴. Η συνδρομή του στοιχείου του άμεσου κινδύνου κρίνεται από τον προανακριτικό υπάλληλο, ενώ σύμφωνα με τη με αριθμό 11/1999 γνωμοδότηση του Εισαγγελέα του Αρείου Πάγου, Β. Παπαδάκη²³⁵, η μη ύπαρξη

232 Αναγνωστόπουλος, ο.π., σελ. 258 επ.

233 Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 118.

234 Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 467-469, Κόλιας, Η υπεράσπιση του κατηγορουμένου, τόμος Α', απόλυτες και σχετικές ακυρότητες στην ποινική δίκη, σελ. 145 επ.

235 ΓνμδΕισΑΠ 11/1999, δημ. σε www.eisap.gr.

αμέσου κινδύνου δεν επηρεάζει το κύρος της ανακριτικής πράξης, αλλά ο προανακριτικός υπάλληλος ενδέχεται να ελεγχθεί πειθαρχικά.

Εξ άλλου, σύμφωνα με το προισχύσαν άρθρο 106 ΚΠΔ, το οποίο καταργήθηκε με το άρθρο 2 παρ. 2 εδ. Β' Ν. 2408/1996, *“στα εγκλήματα της ανθρωποκτονίας με πρόθεση, της ληστείας και της εκβίασης μπορεί πάντοτε να εφαρμοστεί η διάταξη του άρθρου 105 με απόφαση του δικαστικού συμβουλίου ύστερα από πρόταση του εισαγγελέα. Στην περίπτωση αυτή ο κατηγορούμενος μελετά τα έγγραφα αμέσως μόλις του δηλώσει ο ανακριτής ότι τελείωσε την ανάκριση ο κατηγορούμενος έχει τότε το δικαίωμα να χρησιμοποιήσει οποιοδήποτε μέσο υπεράσπισης και να προτείνει μάρτυρες που ο ανακριτής οφείλει να τους εξετάσει, εκτός αν έχει αντιρρήσεις, οπότε είναι υποχρεωμένος να προκαλέσει απόφαση του δικαστικού συμβουλίου”*. Εξ άλλου, σύμφωνα με το άρθρο 105 ΚΠΔ, όπως ίσχυε πριν την τροποποίησή του με το άρθρο 2 παρ. 2 εδ. Α' Ν. 2408/1996, *“στις περιπτώσεις αυτόφωρου εγκλήματος, για το οποίο ενεργείται προανάκριση χωρίς παραγγελία του εισαγγελέα, ο κατηγορούμενος μπορεί να στερηθεί τα παραπάνω δικαιώματα, εκτός από το δικαίωμα να παρίσταται με συνήγορο, αν κατά την κρίση εκείνου που ενεργεί την προανάκριση βλάπτεται από την άσκηση των δικαιωμάτων αυτών το έργο της ανάκρισης για την ανακάλυψη της αλήθειας”*. Επρόκειτο για ρυθμίσεις που προσέβαλαν βάνανυσα τα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου, αφήνοντας στη διακριτική ευχέρεια του προανακριτικού υπαλλήλου ή του Εισαγγελέα στην περίπτωση του άρθρου 106 ΚΠΔ την παροχή των υπερασπιστικών δικαιωμάτων στον κατηγορούμενο. Στην περίπτωση του αυτόφωρου εγκλήματος η κρίση του ανακρίνοντος αιτιολογείτο με βάση την ενδεχόμενη βλάβη της ανάκρισης ή της ανακάλυψης της αλήθειας, ενώ στην περίπτωση των κακουργημάτων του άρθρου 106 ΚΠΔ, για την στέρηση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου αρκούσε η έκδοση βουλεύματος του αρμόδιου Συμβουλίου, μετά από πρόταση του Εισαγγελέα²³⁶.

Στο άρθρο 105 παρ. 1 ΚΠΔ προβλέπεται ότι η εξέταση του προσώπου γίνεται σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στα άρθρα 273 και 274, ο δε κατηγορούμενος έχει όλα τα δικαιώματα που έχει ο κατηγορούμενος στην προανάκριση (99Α, 103, 104 ΚΠΔ) ενώ τυχόν εξέταση που έλαβε χώρα κατά παράβαση της διαδικασίας είναι άκυρη και λαμβάνεται υπόψη (105 παρ. 2 εδ. Α ΚΠΔ). Αν και προβλέπεται ρητά στο νόμο, η εν λόγω ακυρότητα δεν είναι σχετική αλλά απόλυτη, διότι συνάπτεται με τα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου (171 παρ. 1 στ. Δ ΚΠΔ).

²³⁶ Καρράς, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, σελ. 150 επ., σύμφωνα με τον οποίο αμφότερες οι ως άνω διατάξεις αντέκλειντο στο άρθρο 20 παρ. 1 Σ.

Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 105 παρ. 2 εδ. Β' “ κατά τα άλλα εφαρμόζεται το δεύτερο εδάφιο της παρ. 2 του άρθρου 31”, αναφερόμενο προφανώς στη διατύπωση που είχε το εν λόγω άρθρο πριν την τροποποίησή του από το Ν. 3160/2003, δηλαδή υπό το καθεστώς της προκαταρκτικής εξέτασης, στο οποίο ο εξεταζόμενος δεν είχε δικαιώματα και για το λόγο αυτό η εξέτασή του δεν επιτρεπόταν να αποτελέσει μέρος της δικογραφίας. Η αποδεικτική απαγόρευση εισήχθη δυνάμει του άρθρου 2 παρ. 2 α' Ν. 2408/1996, το οποίο τροποποίησε το άρθρο 105 ΚΠΔ με σκοπό την καταπολέμηση της πρακτικής της “μαρτυροποίησης” των κατηγορουμένων κατά την αστυνομική προανάκριση. Το ευφύες τέχνασμα των αρχών είχε ως εξής: Το πρόσωπο που θεωρείτο ύποπτο για την τέλεση εγκλήματος (ακόμη και ο επ' αυτοφώρω καταληφθείς!) εξεταζόταν αρχικά ενόρκως ως μάρτυρας (οπότε είχε *καθήκον μαρτυρίας*) και στην συνέχεια, όταν ο εξεταζόμενος προέβαινε σε κατάθεση που ικανοποιούσε τα δικωτικά όργανα, του απήγγειλαν κατηγορία, με αποτέλεσμα την κραυγαλέα παραβίαση του δικαιώματος του προσώπου στη μη αυτοενοχοποίηση²³⁷.

Με τη σημερινή διατύπωση του άρθρου 31 ΚΠΔ, θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι το άρθρο 105 παρ. 2 εδ. Β' ΚΠΔ παραπέμπει στο σημερινό 31 παρ. 2 εδ. Θ ΚΠΔ²³⁸ και ειδικά, ότι απαγορεύεται και δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα η παραμονή στη δικογραφία (και όχι μόνο η ρητή αποδεικτική αξιοποίηση) της κατάθεσης του προσώπου που έλαβε χώρα στην αστυνομική

237 ΟΛΑΠ 2/1999, με παρατηρήσεις Η. Αναγνωστόπουλου, ΠΧρ 1999, 811 επ., βλ. Και ΑΠ 949/2015, 913/2015, δημ. Νόμος, Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του ως άνω Ν. 2408/1996, δημ. Ισοκράτης (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας), “... **Η προτεινόμενη αντικατάσταση του άρθρου 105 σκοπεύει να τερματίσει το απαράδεκτο καθεστώς της παραβίασης των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στην διάρκεια της “αστυνομικής” προανάκρισης, που συνίσταται βασικά στην απαγόρευση της επικοινωνίας του με συνήγορο πριν από την εξέτασή του ως “μάρτυρα”, γεγονός που θάλλει, ως δίδαγμα κοινής και πικρής πείρας, την πρακτική αυθαιρεσίας και προσβολών της ανθρώπινης αξιοπρέπειας και δημιουργεί αρνητική προδιάθεση σε βάρος των αστυνομικών οργάνων, βασική αποστολή των οποίων -η αντιμετώπιση του εγκλήματος-προϋποθέτει την κοινωνική αναγνώριση του ρόλου τους. Το πρώτο εδάφιο του άρθρου 105, όπως προτείνεται να αντικατασταθεί, καθιστά υποχρεωτική την εξέταση εκείνου που έχει συλληφθεί ως δράστης ή σε βάρος του οποίου υπάρχουν υπόνοιες ότι ενέχεται στην πράξη για την οποία διεξάγεται προανάκριση χωρίς προηγούμενη εισαγγελική παραγγελία, σύμφωνα με ό,τι ισχύει για την εξέταση κάθε κατηγορουμένου, ώστε να αποκλείεται το τέχνασμα της “μαρτυροποίησής” του και να διασφαλίζεται το υπερασπιστικό του δικαίωμα. Η ρητή μνεία του δικαιώματος να επικοινωνεί και να παρίσταται με συνήγορο είναι αναγκαία, διότι έτσι κατοχυρώνεται... το θεμελιώδες δικαίωμά του όχι μόνο να παρίσταται τυπικώς με συνήγορο κατά την εξέτασή του (άρθρο 100 παρ. 1), αλλά και να επικοινωνεί μαζί του πριν από αυτήν (άρθρο 100 παρ. 4). Οι διατυπώσεις αυτές επιβάλλονται με ποινή ακυρότητας...”. Βλ. Και Μπάκα, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., ιδίως 498 επ., Συμμεωνίδης, Το δικαίωμα του ύποπτου να λάβει γνώση όλων των εγγράφων στην προκαταρκτική εξέταση. Συγχρόνως ορισμένες σκέψεις για τη νέα μορφή της προκαταρκτικής εξέτασης υπό το πρίσμα του Ν. 3160/2003, ΠΧρ 2005, 5 επ.**

238 “... Προηγούμενη έγγραφη εξέταση του προσώπου αυτού που έγινε ενόρκως ή χωρίς τη δυνατότητα παράστασης με συνήγορο δεν μπορεί να αποτελέσει μέρος της δικογραφίας, αλλά παραμένει στο αρχείο της εισαγγελίας...”.

προανάκριση χωρίς να τηρηθεί η κατά νόμο διαδικασία και χωρίς να δοθεί στον εξεταζόμενο η δυνατότητα να ασκήσει τα υπερασπιστικά του δικαιώματα²³⁹.

Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, με αφορμή την αντίστοιχη πρόβλεψη του άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠΔ, η νομολογία δέχεται ότι η παραμονή της κατάθεσης στη δικογραφία δε δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα, όταν το Δικαστήριο δε τη μνημονεύει ως στοιχείο το οποίο έλαβε υπόψη για την απόδειξη της ενοχής του κατηγορουμένου²⁴⁰. Ομοίως, δε δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα όταν ο κατηγορούμενος σε μεταγενέστερη απολογία του, κατά την οποία του δόθηκε η δυνατότητα να ασκήσει τα υπερασπιστικά του δικαιώματα, αναφέρεται στην προηγούμενη εξέτασή του και επιβεβαιώνει το περιεχόμενό της, θέλοντας όπως αυτή αποτελέσει οργανικό περιεχόμενο της ανακριτικής του αιτιολογίας και να ενσωματωθεί με αυτήν²⁴¹. Εξ άλλου, δε θεωρείται ότι εμπίπτει στην ανωτέρω αποδεικτική απαγόρευση η λήψη υπόψη από το Δικαστήριο των πληροφοριών που έδωσε ο κατηγορούμενος στον αστυνομικό, ο οποίος τον συνέλαβε και που ο τελευταίος καταθέτει στο Δικαστήριο, αφού δεν αποτελούν κατάθεση του κατηγορουμένου αλλά του αστυνομικού, ο οποίος απλώς προσδιορίζει την πηγή γνώσης του²⁴². Ωστόσο με την άποψη αυτή παραγνωρίζεται η σημασία του έγγραφου χαρακτήρα της ανάκρισης αλλά κυρίως της σημασίας τήρησης συγκεκριμένης δικονομικής διαδικασίας για την εξέταση του υπόπτου και του κατηγορουμένου, στην οποία στον εξεταζόμενο δίνεται η δυνατότητα να

239 Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α', σελ. 888 επ. Κατά τη μη ορθή άποψη του Καρρά, βλ. Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 247-248, μετά την τροποποίηση της παρ. 2 του άρθρου 31 ΚΠΔ, η διατύπωση του άρθρου 105 ΚΠΔ με την οποία γίνεται παραπομπή στο β' εδάφιο του ως άνω άρθρου είναι εσφαλμένη και αντ' αυτής θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι γίνεται παραπομπή στο εδάφιο στ', σχετικά με την υποχρέωση του αρμόδιου οργάνου να ενημερώσει τον κατηγορούμενο για τα δικαιώματά του.

240 Βλ. και ΣυμβΑΠ 403/2008, ΑΠ 800/2008, δημ. Νόμος.

241 ΣυμβΑΠ 1370/2007, δημ. Νόμος, 710/2003, ΝοΒ 2004, 98 επ. Για το ζήτημα βλ. Ανωτέρω ανάλυση για δικαίωμα σιωπής και μη αυτοενοχοποίησης στην προκαταρκτική εξέταση.

242 ΑΠ 1918/2000, με μειοψηφία του Αρεοπαγίτη Γ. Βρέττα, δημ. Ισοκράτης, σύμφωνα με την οποία (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): "... Από τις διατάξεις των άρθρων 31 παρ. 2 και 105 Κ.Ποιν.Δ., όπως το τελευταίο ισχύει μετά την αντικατάστασή του από το άρθρο 2 παρ. 2α του ν. 2408/1996, προκύπτει ότι οι κατά το στάδιο της προδικασίας λαμβανόμενες ανώμοτες καταθέσεις των κατηγορουμένων, πρέπει να τίθενται στο αρχείο της αρμόδιας Εισαγγελίας Πρωτοδικών και να μη αποτελούν μέρος της κατά των κατηγορουμένων σχετικής δικογραφίας. ... Η λήψη υπόψη από το Δικαστήριο των ως άνω πληροφοριών (τις οποίες μετέφερε σ' αυτό, όπως εκτίθεται στο προπαρατεθέν σκεπτικό, ο εκ των ενεργησάντων τη σύλληψη αναφερόμενος αυτόθι αστυνομικός) δεν εμπίπτει στις ως άνω διατάξεις καθόσον δεν αποτελούν ανώμοτη κατάθεση του άνω Α. Σ., αλλ' απλή αναφορά στην πηγή γνώσεως του πιο πάνω μάρτυρα αστυνομικού, χρήσιμη κατά την αξιολόγηση από το δικαστήριο της ουσίας του περιεχομένου της καταθέσεώς του. Γι' αυτό πρέπει να απορριφθούν οι τα αντίθετα υποστηρίζοντες σχετικοί πρόσθετοι λόγοι αναίρεσης. Κατά τη γνώμη ενός μέλους του Αρεοπαγίτη Γεωργίου Βρέττα, οι παραπάνω διατάξεις που αναφέρονται στην έγγραφη εξέταση του υπόπτου, η οποία είναι δικονομικά παράτυπη, εφαρμόζονται, για την ταυτότητα του δικονομικού λόγου και το πνεύμα του σκοπού θεσμοθέτησής τους, και στην περίπτωση της προφορικής εξέτασης του κατηγορουμένου με συνέπεια να είναι απαγορευμένη η σε βάρος του ίδιου ή και τρίτου αποδεικτική αξιοποίηση όσων εκείνος προφορικά εξέθεσε για την υπόθεση για την οποία ενεργείτο αυτεπάγγελτη προανάκριση...". Βλ. Και όμοια ΑΠ 589/2008, ΝοΒ 2009, τεύχος 57, σελ. 1438 επ., με παρατηρήσεις Γ. Τσόλια ("Προφορική εξέταση" και "προφορική απολογία" του κατηγορουμένου. Κατάργηση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου;) σελ. 1439 επ.

ασκήσει τα δικονομικά δικαιώματα που του παρέχει ο νόμος. Μόνο εντός θεσμοθετημένου πλαισίου, μπορούν να προκύψουν νόμιμα οι αποδείξεις για την θεμελίωση της κατηγορίας σε βάρος του²⁴³.

Ζήτημα έχει ανακύψει στην πράξη με την “παραίτηση” πολλών κατηγορουμένων από την άσκηση των δικαιωμάτων τους κατά την αστυνομική προανάκριση²⁴⁴. Και ενώ, όπως αναφέρθηκε ήδη, είναι καταρχάς επιτρεπτή η παραίτηση του κατηγορουμένου από τα δικαιώματά του, αυτή θα πρέπει να γίνεται, εφόσον ο κατηγορούμενος αποφασίζει την παραίτηση ελεύθερα και κατανοεί πλήρως τις συνέπειες της απόφασής του. Ο κατηγορούμενος θα πρέπει να έχει προηγουμένως συμβουλευθεί δικηγόρο ή έστω να του έχει δοθεί η δυνατότητα να επικοινωνήσει με κάποιον και να τον ενημερώσει ότι έχει συλληφθεί και καλείται να απολογηθεί. Συχνά, οι συλληφθέντες “παραιτούνται” των δικαιωμάτων τους σε συνθήκες ανελευθερίας, ενδίδοντας στην ψυχική πίεση που τους ασκείται προκειμένου να απολογηθούν άμεσα και χωρίς την παρουσία δικηγόρου.

Κατά τη γνώμη μας ειδικά στην περίπτωση της αστυνομικής προανάκρισης, κρίνεται αναγκαία η καθιέρωση υποχρέωσης του αρμόδιου για την εξέταση οργάνου, να διορίζει δικηγόρο στον κατηγορούμενο ο οποίος υποβάλει σχετικό αίτημα, κατ’ ανάλογο τρόπο προς τα ισχύοντα στο πλαίσιο της κύριας ανάκρισης (100 παρ. 3 ΚΠΔ). Αυτό διότι η εν λόγω διαδικασία διεξάγεται όχι από δικαστικούς λειτουργούς αλλά από όργανα της Αστυνομίας, τα οποία συχνά δε διαθέτουν τις αναγκαίες νομικές γνώσεις και την απαιτούμενη εμπειρία στο χειρισμό ποινικών υποθέσεων, ενώ ο ζήλος τους προκειμένου να ανακαλύψουν την αλήθεια, θέτει συχνά εκποδών την τήρηση των δικονομικών τύπων.

6. Η θέση του συλληφθέντος κατηγορουμένου και ο Ν. 4478/2017.

Στο σημείο αυτό θα γίνει σύντομη αναφορά στα δικαιώματα του συλληφθέντος (και ενδεχομένως προσωρινά κρατούμενου) κατηγορουμένου και στην πρόσφατη εισαγωγή των δικονομικών δικαιωμάτων που προβλέπονται στα άρθρα 99 Α παρ. 3, 99 Β και 99 Γ ΚΠΔ, σε συμμόρφωση της χώρας μας με ρυθμίσεις του ενωσιακού δικαίου.

243 Τσόλιας, “Προφορική εξέταση” και “προφορική απολογία” του κατηγορουμένου. Κατάργηση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου; Παρατηρήσεις στην ΑΠ 589/2008, ΝοΒ 2009, τεύχος 57, σελ. 1439 επ.

244 ΟΛΑΠ 2/1999, με παρατηρήσεις *Η. Αναγνωστόπουλου*, ΠΧρ 1999, 811 επ., ιδίως σελ. 813, *Καρράς Α.*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 247-248, *Κονταζής*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ’ έκδοση, τόμος Α’, σελ. 896 επ.

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, στις περιπτώσεις που επιτρέπεται προσωρινή κράτηση (276, 282 ΚΠΔ), καθώς και στην περίπτωση του αυτόφωρου κακούργηματος ή πλημμελήματος (275 ΚΠΔ) μπορεί να εκδοθεί σε βάρος του κατηγορουμένου ένταλμα σύλληψης. Στην περίπτωση αυτή ο κατηγορούμενος προσάγεται ενώπιον του Εισαγγελέα και ανάλογα με το αν το έγκλημα είναι κακούργημα ή πλημμέλημα, ο κατηγορούμενος οδηγείται ενώπιον του Ανακριτή, στην πρώτη περίπτωση ή ακολουθείται η αυτόφωρη διαδικασία στη δεύτερη (279 ΚΠΔ). Ο Ανακριτής αμέσως μετά την απολογία του κατηγορουμένου και πάντως, εντός προθεσμίας τριών ημερών από την προσαγωγή του κατηγορουμένου, εκτός εάν ο τελευταίος ζητήσει παράταση της κράτησης για δύο ημέρες, οφείλει είτε να τον απολύσει είτε να εκδώσει ένταλμα προσωρινής κράτησης (6 παρ. 2 Σ., 282, 283 ΚΠΔ). Για την έκδοση εντάλματος προσωρινής κράτησης απαιτείται σύμφωνη γνώμη Ανακριτή και Εισαγγελέα, ο δε Εισαγγελέας πριν εκφράσει τη γνώμη του οφείλει να ακούσει τον κατηγορούμενο και το συνήγορό του (283 παρ. 1 ΚΠΔ). Σε περίπτωση διαφωνίας Ανακριτή και Εισαγγελέα αποφαίνεται το Δικαστικό Συμβούλιο (305 και 307 στ. Στ' ΚΠΔ). Σε βάρος του κατηγορουμένου μπορούν να επιβληθούν περιοριστικοί όροι προκειμένου να αποτραπεί ο κίνδυνος τέλεσης νέων εγκλημάτων και να εξασφαλιστεί ότι εκείνος στον οποίο επιβλήθηκαν θα παραστεί στην ανάκριση ή στο δικαστήριο και θα υποβληθεί στην εκτέλεση της απόφασης (296, 282 ΚΠΔ). Εξ άλλου, με τον Ν. 4205/2013 εισήχθη το άρθρο 283 Α και τροποποιήθηκαν οι συναφείς διατάξεις του ΚΠΔ, με την πρόβλεψη της δυνατότητας επιβολής του περιοριστικού όρου του “κατ’ οίκον περιορισμού με ηλεκτρονική επιτήρηση”, υπό τις ειδικές προϋποθέσεις που τάσσουν τα άρθρα 282 και 283 Α ΚΠΔ, ακόμη και σε περιπτώσεις που θα χωρούσε προσωρινή κράτηση. Πάντως, δεν μπορεί να επιβληθεί κατ’ οίκον περιορισμός εφόσον δεν υποβάλει σχετικό αίτημα ο κατηγορούμενος (282 παρ. 3 στ. Δ', εδ. Β' ΚΠΔ).

Κατά του εντάλματος προσωρινής κράτησης και της διάταξης του Ανακριτή για επιβολή περιοριστικών όρων ο κατηγορούμενος μπορεί να προσφύγει στο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών (285 ΚΠΔ), ενώ την άρση ή αντικατάσταση μπορεί να ενεργήσει ο ίδιος ο Ανακριτής αυτεπαγγέλτως ή με πρόταση του Εισαγγελέα ή με αίτηση στο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών για την άρση τους (286 παρ. 1 ΚΠΔ). Παράλληλα ο κατηγορούμενος μπορεί να υποβάλει αίτηση για άρση ή αντικατάσταση των επιβληθέντων περιοριστικών όρων στον ίδιο τον Ανακριτή, η οποία μπορεί να διαταχθεί και αυτεπαγγέλτως από τον τελευταίο ενώ κατά της διάταξης του Ανακριτή χωρεί προσφυγή στο δικαστικό συμβούλιο (286 παρ. 2 ΚΠΔ).

Παράλληλα, ο ανακριτής, με γραπτή γνώμη του εισαγγελέα, μπορεί με αιτιολογημένη διάταξή του να αντικαταστήσει την προσωρινή κράτηση με περιοριστικούς όρους ή αυτούς με

προσωρινή κράτηση (άρθρο 298). Επίσης ο ανακριτής μπορεί με τις ίδιες διατυπώσεις να αλλάξει τους όρους που έχουν επιβληθεί με άλλους δυσμενέστερους ή επιεικέστερους. Εναντίον αυτής της διάταξης του ανακριτή επιτρέπεται στον εισαγγελέα και στον κατηγορούμενο να προσφύγουν στο συμβούλιο πλημμελειοδικών (286 παρ. 3 ΚΠΔ).

Ακόμη σύμφωνα με το άρθρο 287 ΚΠΔ για την παράταση της προσωρινής κράτησης, κοινό τόπο σε όποιο στάδιο και αν βρίσκεται η υπόθεση, αποτελεί η ενημέρωση του κατηγορουμένου ή του συνηγόρου του προκειμένου να υποβάλουν υπόμνημα στο δικαστικό συμβούλιο το οποίο θα επιληφθεί του ζητήματος. Ο κατηγορούμενος έχει σε κάθε περίπτωση δικαίωμα να λάβει γνώση και αντίγραφο της εισαγγελικής πρότασης. Στη διαδικασία ενώπιον του συμβουλίου δεν εμφανίζονται ο Εισαγγελέας, ο κατηγορούμενος και ο συνήγορος του, εκτός εάν το συμβούλιο, κρίνει τούτο αναγκαίο, οπότε διατάσσει την ενώπιον του εμφάνιση του κατηγορουμένου, οπότε καλείται και ο εισαγγελέας (287 παρ. 1 στ. Α' εδ. Δ', στ. Β' εδ. β', παρ. 2 εδ. Ζ' ΚΠΔ)²⁴⁵.

Εξ άλλου, με την εισαγωγή των άρθρων 99 Α, 99 Β και 99 Γ ΚΠΔ, η χώρα μας ενσωμάτωσε ενωσιακό δίκαιο και συγκεκριμένα με το άρθρο 99 Α ΚΠΔ (άρθρο 10 Ν. 4236/2014) ενσωματώθηκε η Οδηγία 2012/13/ΕΕ²⁴⁶, ενώ με τα άρθρα 99 Β και 99 Γ ΚΠΔ (άρθρα 50 και 51 Ν. 4478/2017), ενσωματώθηκε η Οδηγία 2013/48/ΕΕ²⁴⁷.

Με τις διατάξεις αυτές εισάγονται ειδικές ρυθμίσεις, που θέτουν αυξημένη προστασία για τον κατηγορούμενο, ο οποίος στερείται της ελευθερίας του. Συγκεκριμένα, στην παρ. 3 του άρθρου 99 Α ΚΠΔ, προβλέπεται ότι, στην περίπτωση συλληφθέντος, η ενημέρωση οφείλει να παρέχεται **εγγράφως** και να επιτρέπεται στον κατηγορούμενο να διατηρεί το εν λόγω έγγραφο στην κατοχή του καθ' όλη τη διάρκεια της κράτησής του. Το έγγραφο αυτό οφείλει να αναφέρεται, πέραν των αναφερομένων στην παρ. 1 του άρθρου 99 Α ΚΠΔ δικαιωμάτων, και στα εξής πέντε δικαιώματα: α) το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας, β) το δικαίωμα ενημέρωσης των προξενικών αρχών και ενός επιπλέον προσώπου για τη σύλληψη ή κράτησή του, γ) το δικαίωμα σε επείγουσα ιατρική περίθαλψη, δ) τον ανώτατο αριθμό ωρών ή ημερών κατά τις

245 *Ντογιάκος*, Τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου στην πολιτική και ποινική δίκη: τα δικαιώματα στην προδικασία, ΠοινΔικ 2007, 901 επ., ο οποίος θεωρεί ότι η παροχή υπομνήματος εξηγήσεων καλύπτει αποτελεσματικά το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου, η δε υποχρεωτική εμφάνιση του κατηγορουμένου ενώπιον του δικαστικού συμβουλίου, η οποία ίσχυε υπό το προισχύσαν καθεστώς του άρθρου 287 ΚΠΔ, όπως αυτό τροποποιήθηκε από τον Ν. 3346/2005 αποτελούσε πλεονασμό και αδικαιολόγητη επιβάρυνση του δικαστικού μηχανισμού.

246 Οδηγία 2012/13/ΕΕ (της 22.05.2012, L 142), σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης για τα δικονομικά δικαιώματα και την ποινική κατηγορία, δημ. eur-lex.europa.eu.

247 Οδηγία 2013/48/ΕΕ (της 22.10.2013, L 294) σχετικά με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο, και τα δικαιώματα ενημέρωσης και επικοινωνίας με τρίτο πρόσωπο κατά τη διάρκεια της κράτησης, δημ. eur-lex.europa.eu.

οποίες ο κατηγορούμενος δύναται να στερηθεί της ελευθερίας του προτού προσαχθεί ενώπιον δικαστικής αρχής και ε) πληροφορίες σχετικά με τις δυνατότητες προσβολής του νόμιμου χαρακτήρα της σύλληψης ή της κράτησης.

Εφόσον δεν είναι άμεσα διαθέσιμο έγγραφο σε γλώσσα, την οποία κατανοεί ο κατηγορούμενος αυτός δικαιούται σε κάθε περίπτωση, προφορικής ενημέρωσης ως προς τα δικαιώματά του, ενώ στη συνέχεια πρέπει να του χορηγηθεί σε εύλογο χρόνο (“χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση”) το ως άνω έγγραφο σε γλώσσα που ο ίδιος κατανοεί.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο **99 Β ΚΠΔ**, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να ζητήσει να ενημερωθεί, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, για τη στέρηση της ελευθερίας του (τουλάχιστον) ένα πρόσωπο της επιλογής του.

Οι αρμόδιες αρχές μπορούν να μην επιτρέπουν προσωρινά την άσκηση του εν λόγω δικαιώματος, όταν ειδικές περιστάσεις της υπόθεσης το δικαιολογούν, για έναν από τους ακόλουθους λόγους: α) όταν υπάρχει επείγουσα ανάγκη να αποτραπούν σοβαρές συνέπειες για τη ζωή, την ελευθερία ή τη σωματική ακεραιότητα προσώπου ή β) όταν υπάρχει επείγουσα ανάγκη να αποτραπεί μια κατάσταση κατά την οποία μπορεί να παρουσιαστεί σημαντικός κίνδυνος για την ποινική διαδικασία. Στην περίπτωση αυτή εξετάζεται αν ένα άλλο τρίτο πρόσωπο, που έχει υποδειχθεί από τον κατηγορούμενο, μπορεί να ενημερωθεί σχετικά. Ο αλλοδαπός συλληφθείς έχει, άλλωστε, δικαίωμα να ζητήσει να ενημερωθούν, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, οι προξενικές αρχές του κράτους του οποίου είναι υπήκοος.

Τέλος, στο άρθρο **99 Γ ΚΠΔ**, προβλέπεται ότι ο στερούμενος την ελευθερία του κατηγορούμενος, έχει δικαίωμα επικοινωνίας, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, με ένα τουλάχιστον τρίτο πρόσωπο που έχει υποδείξει ο ίδιος.

Η άσκηση του ως άνω δικαιώματος, όπως ισχύει και για το δικαίωμα ενημέρωσης του προηγούμενου άρθρου, δύναται σε εξαιρετικές περιπτώσεις και για να αποτραπεί άμεσος κίνδυνος, να περιορισθεί ή να αναβληθεί με απόφαση των αρμοδίων αρχών. Στην περίπτωση αυτή εξετάζεται πρώτα αν ο κατηγορούμενος μπορεί να επικοινωνήσει με ένα άλλο πρόσωπο που αυτός υποδεικνύει. Για τον αλλοδαπό κρατούμενο, ισχύει πλήρως το δικαίωμά του να επικοινωνεί, χωρίς αδικαιολόγητη καθυστέρηση, με τις προξενικές αρχές του κράτους του οποίου είναι υπήκοος, αλλά και δικαίωμα επίσκεψης από εκπροσώπους των προξενικών αρχών, δικαίωμα συνομιλίας και αλληλογραφίας μαζί τους και δικαίωμα να κανονίζεται η νομική του εκπροσώπηση από τις προξενικές αρχές.

7. Σύνοψη κεφαλαίου- συμπεράσματα.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει ότι ο κατηγορούμενος στην προανάκριση και την κύρια ανάκριση είναι εξοπλισμένος με ένα σύνολο δικονομικών δικαιωμάτων που αποσκοπούν στην αποτελεσματική κατοχύρωση της θέσης του και στην παροχή σε αυτόν της δυνατότητας να προετοιμάσει την υπεράσπισή του απέναντι στην κατηγορία.

Παρατηρείται ότι τα δικαιώματα του υπόπτου στην προκαταρκτική εξέταση, τα οποία εξετάσθηκαν στο προηγούμενο κεφάλαιο, αντιστοιχούν σχεδόν απόλυτα σε εκείνα του κατηγορουμένου στην προανάκριση και την κύρια ανάκριση, γεγονός που δικαιολογείται από τον σκοπό της παροχής προστασίας στον εμπλεκόμενο στην ποινική διαδικασία, από τα αρχικά στάδια αυτής, όπως επισημαίνεται και στη νομολογία του ΕΔΔΑ.

Διαφοροποίηση παρατηρείται αναφορικά με το δικαίωμα του κατηγορουμένου να ζητήσει τον αυτεπάγγελο διορισμό συνηγόρου στην απολογία του στο πλαίσιο κύριας ανάκρισης και ανεξάρτητα από το εάν έχει ή όχι τα οικονομικά μέσα για να καταβάλει τη δικηγορική αμοιβή (100 παρ. 3 ΚΠΔ). Τα άρθρα 104 και 105 ΚΠΔ για την τακτική και την αστυνομική προανάκριση, αντίστοιχα, δεν παραπέμπουν στη διάταξη του άρθρου 100 παρ. 3 ΚΠΔ, όπου προβλέπεται το σχετικό δικαίωμα. Ωστόσο, ο διορισμός συνηγόρου δεν αποκλείεται στην περίπτωση αυτή, αλλά μπορεί να θεμελιωθεί ευθέως στη διάταξη του άρθρου 20 παρ. 1 Σ. και 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ, ενώ υπό τις προϋποθέσεις των ανωτέρω άρθρων ο διορισμός συνηγόρου επιβάλλεται και σε άλλες ανακριτικές πράξεις πέραν της απολογίας.

Κατά τη γνώμη μας, ιδίως στην αστυνομική προανάκριση κανείς κατηγορούμενος δεν πρέπει να στερείται της συνδρομής δικηγόρου. Στο στάδιο αυτό, το οποίο διενεργείται από αστυνομικά όργανα, η προσβολή των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου εμφανίζεται σε μεγαλύτερη συχνότητα και συχνά οφείλεται σε άγνοια των ενεργούντων την εξέταση για τον νόμο και τις συνέπειες που επισύρει η παραβίαση στη μετέπειτα δίκη (ακυρότητα, απαγόρευση αποδεικτικής αξιοποίησης). Για τον λόγο αυτό, κρίνουμε ότι η εφαρμογή της διάταξης του άρθρου 100 παρ. 3 ΚΠΔ στην αστυνομική προανάκριση οφείλει να προβλέπεται ρητά, ώστε τουλάχιστον κατά την εξέταση του προσώπου, και ανεξάρτητα από την οικονομική του κατάσταση να παρίσταται δικηγόρος, ως εγγύηση για την τήρηση της νόμιμης διαδικασίας και την περιφρούρηση των δικαιωμάτων του. Ασφαλώς, ο κατηγορούμενος θα μπορεί να παραιτείται του εν λόγω δικαιώματος, η οποία τότε μόνο θα είναι έγκυρη όταν το ως άνω δικαίωμα, μεταξύ άλλων,

γίνεται πλήρως κατανοητό από τον κατηγορούμενο, προβλέπεται δε στην συντασσόμενη έκθεση εξέτασης, την οποία ο τελευταίος υπογράφει.

Σε σχέση με τα επιμέρους δικαιώματα, οι αρχές οφείλουν να διευκολύνουν την άσκησή τους από τον κατηγορούμενο κατά τρόπο αποτελεσματικό (βλ. 25 παρ. 1 εδ. Β' Σ.). Ειδικά τονίζεται η υποχρέωση των αρχών να διασφαλίζουν την “πληροφοριακή ισότητα” αυτών με τον κατηγορούμενο. Η ισότητα στις πληροφορίες, εκδηλώνεται στην υποχρέωση των αρχών να ενημερώνουν τον κατηγορούμενο αφενός για τα δικαιώματα που του αναγνωρίζονται εκ του νόμου (99 Α, 103 ΚΠΔ) αφετέρου για το κατηγορητήριο και για τα στοιχεία της δικογραφίας.

Υπό το πρίσμα αυτό, τα αρμόδια όργανα οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τα πορίσματα της νομολογίας του ΕΔΔΑ, σύμφωνα με την οποία συστατικό μιας δίκαιης δίκης αποτελεί η ισότητα των όπλων μεταξύ κατηγορούσας αρχής και υπεράσπισης. Με βάση την αρχή αυτή, στον κατηγορούμενο παρέχονται υποχρεωτικά και χωρίς δυνατότητα αξιολόγησης ως προς την *in concreto* χρησιμότητά τους στην υπεράσπιση όλα τα στοιχεία που έχει στη διάθεσή της η κατηγορούσα αρχή, ώστε να διασφαλίζεται ότι η υπεράσπιση δεν τίθεται σε μειονεκτική θέση έναντι της τελευταίας.

Προσφάτως εισήχθη στον ΚΠΔ η διάταξη του άρθρου 101 παρ. 3 ΚΠΔ (Ν. 4236/2014, ενσωμάτωση της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ), σύμφωνα με την οποία προβλέπεται η δυνατότητα περιορισμού της πρόσβασης του κατηγορουμένου στη δικογραφία, υπό την προϋπόθεση ότι δεν θίγεται το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και εφόσον ο περιορισμός υπαγορεύεται από τους περιοριστικά αναφερόμενους, αλλά ευρύτατα διατυπωμένους, “εξαιρετικούς” λόγους. Η αναφορά στην αρνητική προϋπόθεση της προσβολής του δικαιώματος της δίκαιης δίκης σημαίνει ότι ελέγχεται πρωταρχικά η παραβίαση του ως άνω δικαιώματος και αν συντρέχει, αναιρεί τη δυνατότητα περιορισμού του δικαιώματος πρόσβασης, ακόμη και αν κατά τα λοιπά συντρέχει ένας από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 101 παρ. 3 ΚΠΔ. Σχετικά με το πότε επέρχεται παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, οι αρχές οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ.

Κεντρικό ρόλο στην προδικασία της ποινικής δίκης κατέχει η απολογία του κατηγορουμένου ενώπιον του αρμοδίου για την λήψη της οργάνου, είτε αυτός είναι ο Ανακριτής στην κύρια ανάκριση, είτε ο Εισαγγελέας ή προανακριτικός υπάλληλος στην προανάκριση. Η απολογία του κατηγορουμένου αποτελεί κατεξοχήν μέσο υπεράσπισης, δηλαδή η κλήση του κατηγορουμένου για να απολογηθεί αποτελεί δικαίωμα του τελευταίου και υποχρέωση των αρχών. Το γεγονός ότι

ο κατηγορούμενος δεν υποχρεούται να απολογηθεί, δεν αναιρεί την ως άνω υποχρέωση κλήτευσής του, η οποία συνδέεται με το δικαίωμα ακροάσεως (20 παρ. 1 Σ.) και το δικαίωμα υπερασπίσεως (6 παρ. 1 και 3 ΕΣΔΑ). Συνεπώς, εάν δεν κληθεί, δημιουργείται απόλυτη ακυρότητα της προδικασίας (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ).

Τέλος, όπως προέκυψε από την προηγηθείσα ανάλυση, ο νόμος παρέχει αυξημένη προστασία στο πρόσωπο που συλλαμβάνεται και εξετάζεται από τις αρχές. Ο κατηγορούμενος στο πλαίσιο αστυνομικής προανάκρισης έχει τα δικαιώματα του κατηγορουμένου, κατά του οποίου ασκήθηκε επίσημα ποινική δίωξη (πλην της περίπτωσης του 100 παρ. 3 ΚΠΔ, όπως αναφέρθηκε αμέσως ανωτέρω). Παράλληλα, προσφάτως εισήχθησαν στον ΚΠΔ τρία νέα δικαιώματα του κρατούμενου κατηγορουμένου, δυνάμει ενωσιακών Οδηγιών και περιλαμβάνουν το δικαίωμά του κατηγορουμένου ο οποίος κρατείται να λαμβάνει άμεσα γραπτή ενημέρωση για τα δικαιώματα που του παρέχονται από τον νόμο (99 Α ΚΠΔ), το δικαίωμα να ενημερώνει τουλάχιστον ένα πρόσωπο της επιλογής του (ή τις προξενικές αρχές, εάν είναι αλλοδαπός) σε σχέση με την κράτησή του (99 Β ΚΠΔ) και τέλος, το δικαίωμά του να επικοινωνεί κατά τη διάρκεια της κράτησής του με τουλάχιστον ένα πρόσωπο της επιλογής του (ή τις προξενικές αρχές, εάν είναι αλλοδαπός, 99 Γ ΚΠΔ). Πρόκειται για επιδοκιμαστέα νομοθετική μεταβολή, η οποία εάν τηρηθεί στην πράξη από τις αρχές, δίνει στον κατηγορούμενο, ο οποίος στερείται του θεμελιωδέστερου αγαθού, τη δυνατότητα να επιδιώξει πρωτίστως την απελευθέρωσή του και παράλληλα να καταγγείλει τις συχνά κακές συνθήκες κράτησής του. Έπειτα, χωρίς εξωτερική βοήθεια, από συνήγορο ή έστω από πρόσωπα του περιβάλλοντος του κατηγορουμένου, είναι αδύνατη η προετοιμασία της υπεράσπισης ενάντια στην κατηγορία, με την έρευνα της νομοθεσίας, τη συλλογή αποδεικτικού υλικού και την κινητοποίηση των μαρτύρων υπεράσπισης.

IV. Η θέση του κατηγορουμένου στην ενδιάμεση διαδικασία.

Στη συνέχεια, για την πληρότητα της έρευνας, αναφερόμαστε σύντομα στην θέση του κατηγορουμένου κατά την ενδιάμεση διαδικασία (υπό ευρεία έννοια ποινική προδικασία), δηλαδή το στάδιο που μεσολαβεί από το πέρας της κύριας ανάκρισης ή προανάκρισης και της έναρξης της κύριας διαδικασίας με την επίδοση του κλητηρίου θεσπίσματος ή της κλήσης, δυνάμει των οποίων ο κατηγορούμενος παραπέμπεται σε δίκη.

Από το συνδυασμό των άρθρων 308 παρ. 1 εδ. Α', 309, 313, 314, 320 παρ. 2 και 321 παρ. 2 ΚΠΔ προκύπτει ότι η κύρια ανάκριση περατώνεται, κατά κανόνα, με βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών. Τα έγγραφα διαβιβάζονται αμέσως μετά την τελευταία ανακριτική πράξη στον εισαγγελέα, ο οποίος, αν κρίνει ότι δεν χρειάζεται να τα επιστρέψει στον ανακριτή για να συμπληρωθεί η ανάκριση, υποβάλλει πρόταση στο συμβούλιο. Όταν, κατά την κρίση του Συμβουλίου προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις ότι ο κατηγορούμενος τέλεσε το έγκλημα, εκδίδεται και επιδίδεται στον κατηγορούμενο παραπεμπτικό βούλευμα, στο οποίο αναφέρεται διεξοδικά η σε βάρος του κατηγορία. Μόλις το βούλευμα καταστεί αμετάκλητο, ο κατηγορούμενος καλείται στο ακροατήριο με κλήση, η οποία αναφέρεται στο προεπιδοθέν βούλευμα²⁴⁸.

Το δικαίωμα άσκησης ενδίκου μέσου κατά του παραπεμπτικού βουλεύματος από τον κατηγορούμενο έχει περισταλεί δραστικά (477 επ. ΚΠΔ), ενώ του πολιτικώς ενάγοντος έχει καταργηθεί πλήρως. Συγκεκριμένα, υπό το ισχύον δίκαιο, πέραν της δυνατότητας άσκησης ενδίκων μέσων κατά των βουλευμάτων από εισαγγελικούς λειτουργούς, από την πλευρά των διαδίκων, μόνο ο κατηγορούμενος για κακούργημα δικαιούται να ασκήσει έφεση κατά του βουλεύματος του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών με το οποίο παραπέμφθηκε σε δίκη και μόνο για τους λόγους της απόλυτης ακυρότητας και της εσφαλμένης ερμηνείας ή εφαρμογής ουσιαστικής ποινικής διάταξης (478 ΚΠΔ)²⁴⁹.

Παράλληλα, από το συνδυασμό των άρθρων 245 παρ. 1 ΚΠΔ, 320 παρ. 2 και 321 ΚΠΔ, προκύπτει ότι η προανάκριση περατώνεται, όταν προκύπτουν επαρκείς ενδείξεις ότι ο κατηγορούμενος τέλεσε το ερευνώμενο έγκλημα, με απευθείας κλήση του κατηγορουμένου στο ακροατήριο, δηλαδή με την επίδοση κλητηρίου θεσπίσματος, το οποίο οφείλει να περιλαμβάνει τα στοιχεία που αναφέρονται στο άρθρο 321 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ, μεταξύ άλλων, να εξειδικεύει

248 Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 386 επ.

249 Ανδρουλάκης, ο.π., σελ. 400 επ.

την πράξη για την οποία παραπέμπεται ο κατηγορούμενος καθώς και το άρθρο του ποινικού νόμου που την προβλέπει²⁵⁰.

Κατά την απολύτως κρατούσα άποψη, το χρονικό σημείο της επίδοσης της κλήσης ή του κλητηρίου θεσπίσματος στον κατηγορούμενο σηματοδοτεί την έναρξη της κύριας διαδικασίας, με όσες συνέπειες αυτό συνεπάγεται, κυρίως για την αναστολή της παραγραφής του εγκλήματος κατ' άρθρο 113 παρ. 2 ΠΚ²⁵¹.

Σε περίπτωση κατά την οποία ο Εισαγγελέας στον οποίο περιέρχεται η δικογραφία μετά το πέρας της προανάκρισης ή της κύριας ανάκρισης κρίνει ότι δεν συντρέχουν επαρκείς ενδείξεις ενοχής προκειμένου η κατηγορία να διέλθει στο στάδιο της ακροαματικής διαδικασίας, εισάγει την υπόθεση στο αρμόδιο Δικαστικό Συμβούλιο με απαλλακτική πρόταση (308 παρ. 1 β', 310 παρ. 1, 245 παρ. 1 στ. Β' και παρ. 2 ΚΠΔ). Με βάση το ισχύον κατηγορητικό σύστημα η ποινική δίωξη πρέπει να περατώνεται με απόφαση (εν προκειμένω με *βούλευμα*) δικαστικού οργάνου. Εξαίρεση αποτελεί η θέση της υπόθεσης στο αρχείο, όταν μέχρι το πέρας της προκαταρκτικής εξέτασης ή τακτικής ή αστυνομικής προανάκρισης ή της κύριας ανάκρισης δεν προέκυψε η ταυτότητα του δράστη (245 παρ. 3, 308 παρ. 5 ΚΠΔ)²⁵².

Στα άρθρα 307 και 309- 315 ΚΠΔ προβλέπεται η δικαιοδοσία του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών αναφορικά με επιμέρους ζητήματα της προδικασίας, ενώ στα 316 επ. ΚΠΔ, ρυθμίζεται η αρμοδιότητα του Συμβουλίου Εφετών, ενώπιον των οποίων ακολουθείται κατά βάση η ίδια διαδικασία²⁵³. Μεταξύ άλλων, ο κατηγορούμενος μπορεί να προσφύγει στο Συμβούλιο Πλημμελειοδικών και να προβάλει την ακυρότητα που έλαβε χώρα στην προδικασία (176 ΚΠΔ), να ζητήσει την άρση της διαφωνίας μεταξύ του ίδιου και του Ανακριτή ή του Εισαγγελέα (307 στ. Α' και γ' ΚΠΔ), να προσφύγει κατά του εντάλματος ή της διάταξης του Ανακριτή με τα οποία διατάχθηκε η προσωρινή κράτηση ή η επιβολή περιοριστικών όρων σε βάρος του (285, 286 παρ. 2, 307 στ. Ε' ΚΠΔ). Πέραν της δυνατότητας προσφυγής στο δικαστικό

250 *Ανδρουλάκης*, ο.π., σελ. 383 επ.

251 ΑΠ 1261/1985, ΠΧρ 1986, 560 επ., *Ανδρουλάκης*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 407 επ.

252 *Ανδρουλάκης*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 383 επ.

253 *Καρράς*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 591 επ, 598 επ..

συμβούλιο για τα ζητήματα της προδικασίας, ως προς τα οποία είναι αρμόδιο να αποφασίσει, στον κατηγορούμενο δεν αναγνωρίζονται άλλα δικονομικά δικαιώματα²⁵⁴.

Εξ άλλου, το δικαστικό συμβούλιο συνεδριάζει κατά κανόνα χωρίς την παρουσία των διαδίκων και του Εισαγγελέα, δηλαδή κυρίαρχα χαρακτηριστικά της ενδιάμεσης διαδικασίας είναι η μυστικότητα και η απουσία προφορικότητας και αμεσότητας, αφού το Συμβούλιο αποφαινεται κατά κανόνα στη βάση εγγράφων (306, 309 παρ. 2 ΚΠΔ)²⁵⁵.

Ωστόσο, σύμφωνα με το άρθρο 309 παρ. 2 ΚΠΔ: *“... Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, εφόσον κρίνει ότι τούτο είναι αναγκαίο, μπορεί να διατάζει την εμφάνιση ενώπιον του όλων των διαδίκων, οπότε καλείται και ο εισαγγελέας. Αν μετά το τέλος της ανάκρισης και την υποβολή των εγγράφων στον εισαγγελέα υποβλήθηκαν στο συμβούλιο από ένα διάδικο έγγραφα ή άλλα αποδεικτικά στοιχεία, το συμβούλιο, στην περίπτωση που κρίνει ότι αυτά ασκούν ουσιώδη επιρροή στη διάγνωση της υπόθεσης, οφείλει να καλέσει τους υπόλοιπους διαδίκους, ή τους αντικλήτους τους, για να ενημερωθούν και να υποβάλλουν τις παρατηρήσεις τους σε προθεσμία που καθορίζει το ίδιο»*.

Από το ως άνω άρθρο προκύπτει ότι το δικαστικό συμβούλιο έχει την ευχέρεια να καλέσει ενώπιόν του, τους διαδίκους μαζί με τον Εισαγγελέα, ενώ επιπροσθέτως, έχει τη δυνατότητα να λάβει αποδεικτικά στοιχεία από τους διαδίκους μετά το περάς της ανακριτικής διαδικασίας, τα οποία εάν κρίνει ουσιώδη για τη διάγνωση της αλήθειας της υπό κρίση υπόθεσης, καλεί τους διαδίκους ή τους αντικλήτους αυτών, για να ενημερωθούν και να υποβάλουν τις παρατηρήσεις τους. Η διάταξη αυτή αποσκοπεί να προστατεύσει τους διαδίκους, πρωτίστως δε τον κατηγορούμενο από αιφνιδιασμούς, όταν γίνεται επίκληση εγγράφων τα οποία δεν υπήρχαν κατά τη διάρκεια της ανάκρισης. Με τον τρόπο αυτό τα μέρη έχουν τη δυνατότητα να λάβουν γνώση και αντίγραφα των νέων στοιχείων (πρβλ. 101, 108 ΚΠΔ), όπως επιτάσσουν οι αρχές της ακροάσεως και της ισότητας των όπλων²⁵⁶. Η εν λόγω πρόβλεψη ισχύει και για τη διαδικασία

254 Αξίζει να αναφερθεί ότι υπό το προισχύσαν άρθρο 309 παρ. 2 ΚΠΔ, πριν την τροποποίησή του με το άρθρο 18 παρ. 2 Ν.3904/2010, προβλεπόταν δυνατότητα των διαδίκων με αίτησή τους ή και με βούλευμα του Συμβουλίου αυτεπαγγέλτως να διαταχθεί η εμφάνιση των συνηγόρων όλων των διαδίκων, ενώπιον του με την παρουσία και του εισαγγελέα για να δώσει κάθε διευκρίνιση. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις μπορούσε να επιτραπεί η ενώπιον του εμφάνιση του αιτούντος διαδίκου. Επί υποθέσεων σε βαθμό κακουργήματος, εάν ο αιτών δεν είχε συνηγόρο, διατασσόταν υποχρεωτικά η εμφάνιση του. Πάντοτε όμως, όταν διέτασσε την εμφάνιση ενός από τους διαδίκους ή του συνηγόρου του, όφειλε να καλέσει και να ακούσει συγχρόνως και τους υπολοίπους, αναλόγως.

255 Καρράς, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 587 επ.

256 Καρράς, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, σελ. 276 επ., Ανδρουλάκης Ν., Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 393 επ., Κονταζής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Β', σελ. 2006 επ.

ενώπιον του Συμβουλίου Εφετών (316 ΚΠΔ). Η παράβαση της διάταξης για την κλήτευση, επάγεται απόλυτη ακυρότητα όταν αφορά τον κατηγορούμενο (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ)²⁵⁷.

Εφόσον τα έγγραφα δεν άσκησαν ουσιώδη επιρροή ή το δικαστικό συμβούλιο δεν τα έλαβε υπόψη του, η παράλειψη κλήτευσης του κατηγορουμένου δε δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα²⁵⁸. Ακόμη δεν υπάρχει υποχρέωση για κλήτευση για να ληφθούν υπόψη υποβληθέντα υπομνήματα²⁵⁹.

Ωστόσο δημιουργεί προβληματισμό η κρίση περί του “ουσιώδους χαρακτήρα” των αποδεικτικών στοιχείων, αφού μπορεί το Συμβούλιο για να επισπεύσει τη διαδικασία και να αποφύγει την κλήτευση των διαδίκων να κρίνει ένα στοιχείο ως μη ουσιώδες. Από τον Ανδρουλάκη υποστηρίζεται ότι οποιοδήποτε στοιχείο επιβαρύνει τη θέση του κατηγορουμένου θα πρέπει να θεωρείται ουσιώδες, παραδοχή ορθή στη βάση της, αλλά αόριστη, αφού ουσιαστικά, κάθε στοιχείο που εισφέρεται στη δικογραφία τουλάχιστον από τον πολιτικώς ενάγοντα αποσκοπεί στην στοιχειοθέτηση της κατηγορίας σε βάρος του κατηγορουμένου και συνεπώς, επιβαρύνει τη θέση του²⁶⁰.

Σε κάθε περίπτωση, ο κατηγορούμενος, από την αρχή της ακροάσεως (20 παρ. 1 Σ.) έχει πάντοτε δικαίωμα να υποβάλει υπόμνημα σε σχέση με το συγκεντρωθέν αποδεικτικό υλικό μετά το πέρας της ανάκρισης, ακόμη και αν σε αυτό αναλύονται αποκλειστικά οι απόψεις του επί της εισαγγελικής προτάσεως²⁶¹.

257 ΣυμβΑΠ 533/2011, 865/2007, δημ. Νόμος, 1014/1980, ΠΧρ 1981, 155 επ., Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ'έκδοση, τόμος Β', σελ. 2008 επ.

258 ΣυμβΑΠ 1331/2006, δημ. Νόμος.

259 ΣυμβΑΠ 1128/1985, δημ. Ισοκράτης.

260 Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 393 επ.

261 Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ'έκδοση, τόμος Β', σελ. 2009.

V. Ειδικότερα: Τα δικαιώματα γνώσης της κατηγορίας και πρόσβασης σε δικηγόρο υπό το πρίσμα του εθνικού δικαίου και της ΕΣΔΑ.

1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις: Εθνικό δίκαιο και άρθρο 6 ΕΣΔΑ.

Η Σύμβαση της Ρώμης για την Προστασία των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των Θεμελιωδών Ελευθεριών ή αλλιώς, η Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ, 1950) αποτελεί νομοθετικό κείμενο που ισχύει στα πλαίσια του Συμβουλίου της Ευρώπης. Σήμερα με τη νομολογιακή ερμηνεία και εφαρμογή της από το ΕΔΔΑ, αποτελεί ίσως το σημαντικότερο νομοθέτημα για τα ανθρώπινα δικαιώματα στον ευρωπαϊκό χώρο. Η ΕΣΔΑ κυρώθηκε από την Ελλάδα αρχικά με το Ν. 2329/1953, ωστόσο καταγγέλθηκε από το δικτατορικό καθεστώς το 1970 και κυρώθηκε εκ νέου με την μεταπολίτευση δυνάμει του Ν.Δ. 53/1974²⁶².

Για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης θα εξετασθεί το άρθρο 6 ΕΣΔΑ για το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη, ως προς τις εκφάνσεις αυτού, που συνδέονται με τα δικαιώματα γνώσης της κατηγορίας και πρόσβασης σε δικηγόρο.

Όπως παρατηρείται εύστοχα, το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη δεν πρέπει να γίνεται αντιληπτό μόνο ως διαδικαστική εγγύηση, αλλά ως γενικό δικαίωμα κάθε ατόμου να έχει πρόσβαση σε ένα σύστημα το οποίο θα διασφαλίζει τη δημοκρατική και κοινωνική ευρωπαϊκή δημόσια τάξη. Κατεξοχήν έκφανση του δικαιώματος αυτού αποτελεί η αξίωση για μια δίκαιη ποινική διαδικασία, δηλαδή ότι θα τηρείται η αναγκαία ισορροπία μεταξύ των αντίρροπων συμφερόντων του προσώπου που κατηγορείται, του κράτους, για δίωξη και καταστολή του εγκλήματος και του τυχόν θιγέντος από την εγκληματική πράξη για αποκατάσταση της βλάβης που υπέστη από το έγκλημα²⁶³. Έτσι, εύλογα υποστηρίζεται ότι η αρχή της δίκαιης διεξαγωγής της διαδικασίας αποτελεί μια καθημερινή κατάκτηση του δικαικού μας πολιτισμού²⁶⁴.

Πριν προχωρήσουμε στην εξέταση των ως άνω δικαιωμάτων πρέπει να γίνουν ορισμένες επισημάνσεις σε σχέση με το άρθρο 6 ΕΣΔΑ, που θα επιτρέψουν την καλύτερη κατανόηση του

262 Δυνάμει της υπ' αριθμ. ΥΣ 01-16 της 5/13-2-1970 ανακοίνωσης του Υπουργού Εξωτερικών. Βλ. εισαγωγικό σημείωμα σε ΤΝΠ Νόμος για ΕΣΔΑ.

263 Χουλιάρας, Οι γενικές απαιτήσεις του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ στην ποινική διαδικασία, Δικαιώματα του Ανθρώπου Νο 37/2008, σελ. 189 επ.

264 Παπαδαμάκης, Εφαρμογές Ποινικής Δικονομίας, μελέτες- γνωμοδοτήσεις- σχόλια στη νομολογία, σελ. 23 επ.

περιεχομένου των επίμαχων δικαιωμάτων αλλά και τη σχετική νομολογία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα (ΕΔΔΑ):

Το άρθρο 6 ΕΣΔΑ απαρτίζεται από 3 παραγράφους. Στην παρ. 1, τίθενται οι γενικοί όροι-εγγυήσεις μιας “δίκαιης” δίκης, χωρίς περαιτέρω διάκριση ως προς τη φύση της (αστική, ποινική, κλπ). Στην παρ. 2, για το τεκμήριο αθωότητας, και στην παρ. 3, για τα επιμέρους δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου, είναι σαφές ότι το άρθρο 6 ΕΣΔΑ αναφέρεται σε ποινική διαδικασία²⁶⁵.

Συγκεκριμένα, στην παρ. 3 του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, κατοχυρώνονται τα εξής δικαιώματα του κατηγορουμένου²⁶⁶:

- (1) Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να πληροφορηθεί σύντομα και σε γλώσσα, την οποία κατανοεί, “εν λεπτομερεία” τη φύση και το λόγο της σε βάρος του κατηγορίας (στοιχείο α),
- (2) Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να του χορηγηθεί ο αναγκαίος χρόνος και οι διευκολύνσεις για την προστασία της υπεράσπισής του (στοιχείο β),
- (3) Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να υπερασπισθεί ο ίδιος τον εαυτό του ή να αναθέσει την υπεράσπισή του σε συνήγορο καθώς και, υπό προϋποθέσεις, το δικαίωμα σε δωρεάν νομική συνδρομή (στοιχείο γ),
- (4) Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να εξετάσει τους μάρτυρες και να καλέσει μάρτυρες υπεράσπισης (στοιχείο δ) και τέλος,
- (5) Το δικαίωμα του κατηγορουμένου, ο οποίος δεν κατανοεί τη γλώσσα διεξαγωγής της διαδικασίας να του παρασχεθεί δωρεάν διερμηνεία (στοιχείο ε).

Κατά την πάγια νομολογία του ΕΔΔΑ, δεν υφίσταται “στεγανό” μεταξύ των παρ. 2 ή 3 και της παρ. 1 του άρθρου 6, αλλά τα δικαιώματα του κατηγορουμένου αποτελούν εκφάνσεις του γενικού δικαιώματος σε “δίκαιη δίκη” και οφείλουν να ερμηνεύονται υπό το φως της ως άνω

265 Βλ. Οδηγό του Συμβουλίου της Ευρώπης - Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, right to a fair trial (criminal limb) 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf, σελ. 40 επ., Σισιλιάνο, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σελ. 230- 231, Ρούκουνα, Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, σελ. 156 επ., Παπαδαμάκη, Εφαρμογές Ποινικής Δικονομίας, μελέτες- γνωμοδοτήσεις- σχόλια στη νομολογία, σελ. 22 επ.

266 Βλ. Σισιλιάνο, ο.π. σελ. 316 επ.

αρχής. Για τον λόγο αυτό, ως επί το πλείστον, το ΕΔΔΑ εξετάζει την παραβίαση των παρ. 2 και 3 σε συνδυασμό με την παραβίαση της παρ. 1 του άρθρου 6 ΕΣΔΑ²⁶⁷.

Εξ άλλου, τα προαναφερόμενα δικαιώματα δεν είναι απόλυτα, αλλά μπορούν να περιοριστούν, εφόσον ο περιορισμός δεν οδηγεί σε κατάργηση του δικαιώματος και επιπλέον, εφόσον είναι θεσμοθετημένος, υπαγορεύεται από νόμιμο σκοπό και πληροί τις προϋποθέσεις της αρχής της αναλογικότητας²⁶⁸.

Ο κατηγορούμενος μπορεί να παραιτηθεί αυτών εγκύτως, εφόσον η δήλωση του είναι ρητή, σαφής και ανάγεται σε βούλησή του που διαμορφώθηκε ελεύθερα, αποτελεί δε συνειδητή επιλογή με πλήρη γνώση και κατανόηση των συνεπειών αυτής²⁶⁹.

Το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη και τα επιμέρους δικαιώματα του άρθρου 6 ΕΣΔΑ δείχνουν εκ πρώτης όψεως να ορίζουν κάτι ελάχιστο και μάλλον αυτονόητο, αν λάβει κανείς υπόψη το βαθμό προστασίας των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στην εποχή μας. Είναι αλήθεια ότι η σημερινή σημασία και ουσιαστική συμβολή της διάταξης του άρθρου 6 ΕΣΔΑ στην αναγνώριση ενός δικονομικού πλαισίου εγγυήσεων για τον εμπλεκόμενο στην ποινική διαδικασία οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη νομολογιακή διάπλαση που έχει υποστεί από το ΕΔΔΑ, το οποίο εξετάζει και ερμηνεύει την ΕΣΔΑ, ως ένα “ζωντανό εργαλείο” (*“living instrument”*) που οφείλει να παράγει ένα “χρήσιμο αποτέλεσμα”. Αυτό σημαίνει η προστασία που διασφαλίζει το άρθρο 6 ΕΣΔΑ οφείλει να ανταποκρίνεται στις μεταβαλλόμενες συνθήκες και να είναι πρακτική και αποτελεσματική και όχι απλά θεωρητική²⁷⁰.

Παράλληλα, το εάν τα κράτη μέρη στην ΕΣΔΑ δεσμεύονται από τη νομολογία του Δικαστηρίου έχει θεωρητική μόνο σημασία, όπως ορθά επισημαίνει ο Χουλιάρας, καθώς στο μέτρο που η εθνική νομοθεσία αντίκειται στην ΕΣΔΑ, η καταδίκη της χώρας είναι απλά θέμα χρόνου. Εκτός αυτού, η υποχρέωση συμμόρφωσης θα μπορούσε να αναχθεί στην ίδια την ΕΣΔΑ, στο άρθρο 35 της οποίας, ορίζεται η επικουρικότητα της δικαιοδοσίας του ευρωπαϊκού δικαστηρίου, υπό την έννοια ότι ο προσφεύγων θα πρέπει να έχει εξαντλήσει τα εσωτερικά ένδικα μέσα και τα εθνικά

267 ΕΔΔΑ, Sakhnovskiy κατά Ρωσίας (2010), παρ. 94, Mattoccia κατά Ιταλίας (2000), παρ. 58, Krombach κατά Γαλλίας (2001), παρ. 82, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

268 Χουλιάρας, Οι γενικές απαιτήσεις του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ στην ποινική διαδικασία, Δικαιώματα του Ανθρώπου Νο 37/2008, σελ. 191 επ., βλ. ΕΔΔΑ, Ashingdane κατά Ηνωμένου Βασιλείου (1985), παρ. 57, δημ. σε hudoc.echr.coe.int

269 Σισιλιάνος, ο.π. σελ. 1233, βλ. και ΕΔΔΑ, Deweer κατά Βελγίου (1980), παρ. 48-54, Sejdic κατά Ιταλίας (2006), παρ. 96-104, δημ. σε hudoc.echr.coe.int

270 Μεταξύ άλλων, βλ. το σκεπτικό του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Sakhnovskiy κατά Ρωσίας (2010), παρ. 99-107, δημ. σε hudoc.echr.coe.int

δικαστήρια να έχουν αποφανθεί επί της τυχόν παραβίασης της Σύμβασης πριν αποταθεί στο ΕΔΔΑ. Έτσι, τα εθνικά δικαστήρια έχουν πρωταρχική υποχρέωση εφαρμογής της ΕΣΔΑ, όπως το περιεχόμενο των δικαιωμάτων της προσδιορίζεται με τη νομολογία του ευρωπαϊκού δικαστηρίου²⁷¹.

Πάντως, τα κράτη διαθέτουν ευρύτατη διακριτική ευχέρεια σε σχέση με την κατοχύρωση των δικαιωμάτων, δεδομένου ότι υφίστανται θεμελιώδεις διαφορές ανάμεσα στα επιμέρους δικονομικά συστήματα, τα οποία υιοθετούν το μοντέλο είτε του ηπειρωτικού είτε του αγγλοσαξωνικού δικαίου είτε, συνηθέστερα, στοιχεία αμφοτέρων. Αυτό που αξιώνεται σε κάθε περίπτωση, είναι η τήρηση των ελαχίστων εγγυήσεων του άρθρου 6 ΕΣΔΑ. Εξ άλλου, το Δικαστήριο έχει επανειλημμένως επισημάνει στις αποφάσεις του, ότι το ίδιο δε συνιστά τέταρτο βαθμό δικαιοδοσίας. Επομένως, η αξιολόγηση των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης συνδέεται πάντοτε με τον έλεγχο τυχόν παραβίασης της ΕΣΔΑ, εν προκειμένω του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη²⁷².

Η διαπίστωση για το εάν μια ποινική διαδικασία πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 6 ΕΣΔΑ προκύπτει μετά από συνολική θεώρηση της διαδικασίας. Επιμέρους δικονομικές πλημμέλειες δεν οδηγούν κατά κανόνα σε άρση του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας²⁷³. Κατ' εξαίρεση γίνεται δεκτή παραβίαση του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, όταν η δικονομική πλημμέλεια επηρεάζει καθοριστικά τη διαδικασία, λ.χ. όταν ο κατηγορούμενος στερείται θεμελιωδών υπερασπιστικών δικαιωμάτων κατά την πρώτη ανάκρισή του από τις αρχές²⁷⁴.

Εξ άλλου, το Δικαστήριο του Στρασβούργου ερμηνεύει την ΕΣΔΑ κατά τρόπο αυτόνομο, σε σχέση με αντίστοιχες έννοιες που χρησιμοποιούνται και στα εθνικά δίκαια. Αναφορικά με την έννοια της “κατηγορίας ποινικής φύσης”, το ΕΔΔΑ εφαρμόζει τα λεγόμενα “κριτήρια Engel”²⁷⁵.

271 Χουλιάρας Α., Οι γενικές απαιτήσεις του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ στην ποινική διαδικασία, Δικαιώματα του Ανθρώπου Νο 37/2008, σελ. 193.

272 Σισιλιάνος Λ.- Α., Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, σελ. 231- 232.

273 Μαγριππή Α., Περιορισμοί στην προστασία του άρθρου 6 ΕΣΔΑ στις ποινικές υποθέσεις, σελ. 134 επ., ιδίως συμπεράσματα σε σελ. 150 επ., όπου σημειώνεται ότι η προσέγγιση αυτή του ΕΔΔΑ έχει ως αποτέλεσμα όλες οι εγγυήσεις και τα δικαιώματα που περιλαμβάνονται στο άρθρο 6 ΕΣΔΑ καθίστανται εν τέλει σχετικά για λόγους συστημικούς και ρεαλιστικούς και όχι δογματικούς.

274 Σισιλιάνος, ο.π. σελ. 232, βλ. Και ΕΔΔΑ, Salduz κατά Τουρκίας (2008), παρ. 56-62, Panovits κατά Κύπρου (2008), παρ. 66-77, Dayanan κατά Τουρκίας (2009), παρ. 31 επ., Pishchalnikov κατά Ρωσίας (2009), παρ. 65, 72 επ., δημ. σε hudoc.echr.coe.int

275 Σισιλιάνος, ο.π. σελ. 243 επ., Βλ. Και ΕΔΔΑ, Engel κατά Ολλανδίας (1976), παρ. 80 επ., Μαγγανάς - Καρατζά, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, β' έκδοση, σελ. 179 επ. Συγκεκριμένα, το αν μια διαδικασία έχει ποινικό χαρακτήρα, οπότε καλείται σε εφαρμογή το άρθρο 6 ΕΣΔΑ ή πειθαρχικό- διοικητικό, κρίνεται με βάση τα κριτήρια (1) του χαρακτηρισμού του αδικήματος με βάση την εσωτερική έννομη τάξη, (2) της εγγενούς φύσης του αδικήματος και (3) της βαρύτητας της

Μεγαλύτερη σημασία έχει να διευκρινισθεί ότι, αν και εκ πρώτης όψεως η διατύπωση του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, φαίνεται να αναφέρεται σε κατηγορούμενο στο πλαίσιο της ακροαματικής διαδικασίας (“*παν πρόσωπον έχει δικαίωμα όπως η υπόθεσίς του δικασθή δικάως...*”), έχει παγιωθεί η άποψη ότι το άρθρο 6 ΕΣΔΑ αναφέρεται στην ποινική διαδικασία ως σύνολο, τόσο στην ακροαματική διαδικασία όσο και στην προδικασία, στο πλαίσιο συνολικής θεώρησης. Συναφώς, η προστασία του άρθρου 6 ΕΣΔΑ ισχύει για το υποκείμενο της ποινικής διαδικασίας, και πριν ακόμη ασκηθεί ποινική δίωξη, ήδη από τη στιγμή που λαμβάνονται μέτρα με “σημαντικές επιπτώσεις για την κατάστασή του”. Πρόσωπο κατηγορούμενο για αξιόποινη πράξη θα είναι σαφώς, εκείνος στον οποίο γνωστοποιήθηκε επίσημα ότι κατηγορείται για την τέλεση αξιόποινης πράξης (official notification) αλλά και εκείνος σε βάρος του οποίου έχουν ληφθεί μέτρα (ένταλμα σύλληψης, εντολή για έρευνα), στα οποία εμπεριέχεται σιωπηρά η απόδοση κατηγορίας και επηρεάζουν ουσιωδώς τη θέση του²⁷⁶.

Επί του ζητήματος σχετικές είναι οι αποφάσεις του ΕΔΔΑ στις υποθέσεις *Imbrioscia* (1993) και *Salduz* (2008).

Συγκεκριμένα, στην υπόθεση **Imbrioscia**²⁷⁷, το Δικαστήριο έκρινε ότι μπορεί το άρθρο 6 ΕΣΔΑ να αποσκοπεί πρωτίστως στη διασφάλιση του δίκαιου χαρακτήρα της δίκης του κατηγορουμένου, ωστόσο δεν αποκλείεται η εφαρμογή του ως άνω άρθρου στην προδικασία, στο μέτρο που η παράλειψη τήρησής του μπορεί να επιδράσει στο δίκαιο χαρακτήρα της διαδικασίας. Ο τρόπος εφαρμογής του άρθρου 6 ΕΣΔΑ θα εξαρτηθεί από τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης σε συνδυασμό με το στάδιο της διαδικασίας. Η τελική κρίση για το εάν διασφαλίσθηκε ο δίκαιος χαρακτήρας προκύπτει μετά από αξιολόγηση του συνόλου της διαδικασίας. Εν προκειμένω, η στέρηση του κατηγορουμένου από το δικαίωμα πρόσβασης σε

επαπειλούμενης κύρωσης. Με βάση το πρώτο κριτήριο, εάν μια υπόθεση χαρακτηρίζεται από το εσωτερικό δίκαιο ως ποινική, αυτομάτως υπεισέρχεται στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου 6 ΕΣΔΑ. Εάν δε συμβαίνει αυτό, εξετάζονται τα άλλα δύο κριτήρια. Το κριτήριο της φύσης του αδικήματος, δεν έχει ακόμη προσδιοριστεί επακριβώς στη νομολογία του Δικαστηρίου, ωστόσο από τα μέχρι τώρα πορίσματα συνδέεται με την αξιολόγηση του σκοπού της τιμώρησης (τιμωρητικός ή αποτρεπτικός, χωρίς όμως να αποκλείεται συνδυασμός τους) και της εφαρμογής του για μια κοινωνική ή επαγγελματική ομάδα (λ.χ. μια διαδικασία βεβαίωσης παράβασης της νομοθεσίας περί ανταγωνισμού) ή για το σύνολο του πληθυσμού, οπότε θα πρόκειται ουσιαστικά για ποινική διαδικασία. Τέλος, η βαρύτητα της επαπειλούμενης κύρωσης, εξετάζεται συνδυαστικά με τα προαναφερθέντα κριτήρια ή αυτοτελώς. Κύρωση που οδηγεί σε στέρηση της ελευθερίας οδηγεί κατά κανόνα σε αποδοχή του ποινικού χαρακτήρα της κατηγορίας.

276 *Κατσογιάννου*, Δικαίωμα υπεράσπισης (άρθρο 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ)” σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ποινικό Δίκαιο, ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων 1 - 10 ΕΣΔΑ, (επιμέλεια Λεωνίδα Κοτσάλης) σελ. 579, *Ντογιάκος*, Τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου στην πολιτική και ποινική δίκη: τα δικαιώματα στην προδικασία, *ΠοινΔικ* 2007, 901 επ.

277 ΕΔΔΑ, *Imbrioscia* κατά Ελβετίας (1993), ιδίως παρ. 28, 36-38, δημ. σε *hudoc.echr.coe.int*.

δικηγόρο κατά τη διάρκεια ανακρίσεων από την αστυνομία και τον ανακριτή για μικρό χρονικό διάστημα δεν οδήγησε, κατά το Δικαστήριο, σε παραβίαση του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη.

Στην απόφαση **Salduz**²⁷⁸, επισημάνθηκε ότι από το εθνικό δίκαιο μπορεί να προσδίδεται σημασία στα αποδεικτικά στοιχεία που συλλέγονται στο στάδιο της εξέτασης του προσώπου από την αστυνομία, δηλαδή πριν την επίσημη γνωστοποίηση της κατηγορίας, και ειδικά στις δηλώσεις του, με αποτέλεσμα τα πορίσματα της εξέτασης αυτής να καθορίζουν σε μεγάλο βαθμό την πορεία της όλης διαδικασίας, με σοβαρές συνέπειες για τον κατηγορούμενο. Για το λόγο αυτό τα κράτη μέρη οφείλουν να διασφαλίζουν την τήρηση των εγγυήσεων του άρθρου 6 ΕΣΔΑ από την πρώτη επαφή του προσώπου με τις διωκτικές αρχές.

2. Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να λαμβάνει γνώση της σε βάρος του κατηγορίας.

2. 1. Η ρύθμιση του ΚΠΔ (άρθρα 101 παρ. 1, 273 παρ. 2 ΚΠΔ).

Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να λαμβάνει πλήρη και λεπτομερή γνώση της σε βάρος του κατηγορίας είναι θεμελιώδες ενώ αποτελεί την προϋπόθεση για την άσκηση όλων των άλλων υπερασπιστικών δικαιωμάτων. Σε ευρύτερο πλαίσιο, το δικαίωμα πληροφόρησης για την κατηγορία και το εν γένει αποδεικτικό υλικό της υπόθεσης συνιστά αναγκαίο όρο για την ουσιαστική άσκηση του δικαιώματος δικαστικής ακροάσεως (20 παρ. 1 Σ.), ήτοι για την αντίκρουση από τον κατηγορούμενο της κατηγορίας και κάθε επιβαρυντικού για τον ίδιο στοιχείου της υπόθεσης. Έτσι, ορθώς υποστηρίζεται ότι το δικαίωμα του εμπλεκόμενου σε ποινική διαδικασία προσώπου να λαμβάνει γνώση της κατηγορίας έχει συνταγματική χροιά και δε μπορεί να καταργηθεί με κοινό νόμο²⁷⁹.

Το δικαίωμα γνώσης της κατηγορίας θεμελιώνεται στα άρθρα 101 παρ. 1 ΚΠΔ, 273 παρ. 2 ΚΠΔ και 99 Α παρ. 1 στ. Γ' ΚΠΔ, αλλά και σε διατάξεις του διεθνούς δικαίου, όπως τα άρθρα 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ, 14 παρ. 3 εδ. Α' ΔΣΑΠΔ, 47 και 48 παρ. 2 του Χάρτη ΘΔΕΕ.

Σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 273 παρ. 2 ΚΠΔ, το αρμόδιο για την εξέταση όργανο οφείλει να εκθέσει στον κατηγορούμενο με πληρότητα και σαφήνεια την πράξη για την οποία

278 ΕΔΔΑ, Salduz κατά Τουρκίας (2008), ιδίως παρ. 52 και 54, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

279 Παπαδαμάκης, ο.π., σελ. 160- 161, 347, Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 239- 240, Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α', σελ. 868 επ., ΕγκΕισΑΠ 9/2000 (Π. Δημόπουλου), δημ. www.eisap.gr.

κατηγορείται, ενώ σύμφωνα με το άρθρο 101 παρ. 1 ΚΠΔ, ο ενεργών την εξέταση ανακοινώνει στον κατηγορούμενο το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων της ανακριτικής διαδικασίας, επιτρέπεται δε στον κατηγορούμενο να “μελετήσει” το κατηγορητήριο και τα έγγραφα της ανάκρισης και με αίτηση και δαπάνη του να λάβει αντίγραφα αυτών. Το άρθρο 101 εφαρμόζεται και στην προανάκριση, τακτική και αστυνομική, σύμφωνα με τη ρητή παραπομπή σε αυτό από τα άρθρα 104 και 105 ΚΠΔ.

Το δικαίωμα πληροφόρησης αναφέρεται στην πράξη υπό ποινική δικονομική έννοια (prozessualer Tatbegriff), δηλαδή στο εισαγόμενο στο δικαστήριο ιστορικό συμβάν, που αποτελεί κατά τις κοινωνικές αντιλήψεις μια ενότητα²⁸⁰. Η δικονομική πράξη, σύμφωνα με την κρατούσα άποψη στην ελληνική νομολογία, περιλαμβάνει πρωτίστως τα πραγματικά περιστατικά που συγκροτούν την κατηγορία, ως σύνολο ενέργειας και αποτελέσματος, και όχι μόνο τον νομικό χαρακτηρισμό της πράξης²⁸¹.

Το δικαίωμα ενημέρωσης του προσώπου εκτείνεται σε τέτοιο βαθμό, όσο χρειάζεται για να δοθεί στον κατηγορούμενο η δυνατότητα να προετοιμάσει αποτελεσματικά την υπεράσπισή του και να προστατευθεί από αιφνιδιασμούς από τη μεταγενέστερη διαμόρφωση της κατηγορίας²⁸².

Η υποχρέωση πληροφόρησης του κατηγορουμένου ισχύει και όταν ο τελευταίος καλείται σε συμπληρωματική απολογία, ενώ σε κάθε περίπτωση, με την ολοκλήρωση της ανάκρισης και πριν τη διαβίβαση της δικογραφίας στον Εισαγγελέα, ο κατηγορούμενος καλείται να λάβει γνώση τη δικογραφίας και να υπογράψει το πέρας της ανάκρισης (101 παρ. 2 εδ. Α', 308 παρ. 4 ΚΠΔ). Αν η ανάκριση εξακολούθησε περισσότερο από μήνα μετά την πρώτη ή κάθε μεταγενέστερη απολογία, δικαιούται ο κατηγορούμενος να ασκεί τα δικαιώματα του μια φορά το μήνα, και κάθε φορά ο ανακριτής συντάσσει σχετική έκθεση κάτω από την απολογία του κατηγορουμένου (101 παρ. 2 ΚΠΔ).

Η γνωστοποίηση της κατηγορίας συνδέεται και με το ζήτημα της μεταβολής της κατηγορίας καθώς στην τελευταία περίπτωση εκτός από την αρχή του κατηγορητικού συστήματος (43 παρ. 1, 171 παρ. 1 στ. Β' ΚΠΔ), προσβάλλονται υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου. Ωστόσο, δεν θα υπεισέλθουμε σε περαιτέρω ανάλυση, διότι το ζήτημα εξετάζεται κατά κύριο

280 Έτσι Μυλωνόπουλος, Έκθεση της Διεύθυνσης Επιστημονικών Μελετών της Βουλής επί του Ν. 2408/1996, ΠΧρ 1996, 754 επ., ιδίως σελ. 760 επ.

281 Τζαννετής, Η ταυτότητα της δικονομικής πράξης, σελ. 148 επ.

282 Μυλωνόπουλος, Έκθεση της Διεύθυνσης Επιστημονικών Μελετών της Βουλής επί του Ν. 2408/1996, ΠΧρ 1996, 754 επ., ιδίως σελ. 761 επ. Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α', σελ. 871 επ. Έτσι και σε υπ' αρ. 2846/2014 βούλευμα ΣυμβΠλημΑθ, δημ. Νόμος.

λόγο σε σχέση με την ακροαματική διαδικασία και το κατά πόσον η πράξη για την οποία καταδικάστηκε το πρόσωπο ταυτίζεται ή όχι με την πράξη για την οποία του ασκήθηκε ποινική δίωξη και παραπέμφθηκε σε δίκη (371 παρ. 3 ΚΠΔ)²⁸³.

Στην κύρια ανάκριση έχει διαμορφωθεί από πολλών ετών ο θεσμός του κατηγορητηρίου, το οποίο συντάσσεται από τον Ανακριτή, με βάση τις αποδείξεις που προέκυψαν κατά την ανάκριση και στο οποίο διατυπώνεται για πρώτη φορά η κατηγορία, η οποία συνίσταται στη περιγραφή του ιστορικού της υπόθεσης και την παράθεση των εφαρμοστέων ποινικών διατάξεων. Η σημασία του κατηγορητηρίου είναι μεγάλη, καθώς επ' αυτού αποφαινεται στη συνέχεια το Δικαστικό Συμβούλιο σχετικά με την παραπομπή του κατηγορουμένου, ενσωματώνοντάς το στο βούλευμα, ενώ εάν η υπόθεση φθάσει στο ακροατήριο, το Δικαστήριο αποφαινεται συχνά με βάση το κείμενο του κατηγορητηρίου και σε περίπτωση καταδίκης, το ενσωματώνει στην καταδικαστική απόφαση²⁸⁴.

Δυνάμει του άρθρου 2 παρ. 1 Ν. 2408/1996 τροποποιήθηκε το άρθρο 101 παρ. 1 ΚΠΔ και προβλέφθηκε ρητά η υποχρέωση του ενεργούντος την εξέταση, τόσο στην κύρια ανάκριση όσο και στην προανάκριση να γνωστοποιεί και να παρέχει στον κατηγορούμενο έγγραφο κατηγορητήριο²⁸⁵. Το σαφές γράμμα της διάταξης επιβεβαιώνεται από την αιτιολογική έκθεση του Ν. 2408/1996²⁸⁶, όπου αναφέρεται ότι σκοπός της εν λόγω ρύθμισης αποτελεί η ανάγκη κατοχύρωσης του δικαιώματος του κατηγορουμένου “να λαμβάνει γνώση όχι μόνο των άλλων εγγράφων της ανάκρισης αλλά και του κατηγορητηρίου”, καθώς και από την έκθεση της Διεύθυνσης Επιστημονικών Μελετών της Βουλής, συνταχθείσα από τον Καθηγητή Χ. Μυλωνόπουλο²⁸⁷, όπου επισημαίνεται η σημασία της εν λόγω νομοθετικής μεταβολής, για την

283 Τζαννετής, Η ταυτότητα της δικονομικής πράξης, σελ. 220 επ. ιδίως σελ. 225.

284 Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 338-339. Σημειώνεται ότι σύμφωνα με το άρθρο 246 παρ. 1 ΚΠΔ, ο Εισαγγελέας καθορίζει την αξιόποινη πράξη και την ποινική διάταξη στην παραγγελία προς τον Ανακριτή για τη διενέργεια κύριας ανάκρισης.

285 Βλ. Το εξαιρετικό άρθρο του Δημάκη, Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3Α' της ΕΣΔΑ, Ποινικός Λόγος 2001, 649 επ. και την εκεί αναφερόμενη νομολογία, μέρος της οποίας αναφέρεται στην παρούσα, Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 243.

286 Αιτιολογική έκθεση Ν. 2408/1996, δημ. Ισοκράτης.

287 Μυλωνόπουλος, Έκθεση της Διεύθυνσης Επιστημονικών Μελετών της Βουλής επί του Ν. 2408/1996, ΠΧρ 1996, 754 επ., ιδίως σελ. 760 επ. Ωστόσο, από τον ίδιο ως άνω συγγραφέα επισημαίνεται ότι (σελ. 762, οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας) “... τα ανωτέρω δεν σημαίνουν ότι ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να λάβει και ο ανακρίνων αντίστοιχη υποχρέωση να εγχειρίσει γραπτώς το κατηγορητήριο. Αρκεί έστω και η προφορική διατύπωση της κατηγορίας... Από το άρθρο όμως 241 ΚΠΔ που καθιερώνει την αρχή του εγγράφου... συνάγεται ότι οτιδήποτε διαμείβεται στα πλαίσια της προανάκρισης και επομένως και η προφορικός διατυπωθείσα κατηγορία πρέπει να καταχωρείται στη σχετική έκθεση...”.

αντιμετώπιση του συχνού φαινομένου, ιδίως στην προανάκριση, να καλείται ο κατηγορούμενος να απολογηθεί χωρίς να έχει υπόψη του διατυπωμένο κατηγορητήριο.

Εξ άλλου, κατά την ορθή άποψη του *Καρρά*, η υποχρέωση αναλυτικής έκθεσης της κατηγορίας σύμφωνα με το 273 παρ. 2 ΚΠΔ δεν αναπληρώνει την υποχρέωση χορήγησης στον κατηγορούμενο έγγραφου κατηγορητηρίου σύμφωνα με το άρθρο 101 παρ. 1 ΚΠΔ, καθώς η τελευταία αποτελεί μεταγενέστερη διάταξη και τέθηκε για να διασφαλίσει την αποτελεσματική πληροφόρηση του κατηγορουμένου²⁸⁸.

Ωστόσο, μέχρι σήμερα στην προανάκριση η ενημέρωση για την κατηγορία είναι εντελώς τυπική ή ανύπαρκτη. Παρά τη ρητή πρόβλεψη του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ και σε αντίθεση με τα κρατούντα στην κύρια ανάκριση, δεν συντάσσεται κατηγορητήριο, αλλά η κατηγορία γνωστοποιείται, στην καλύτερη περίπτωση, προφορικά στον κατηγορούμενο και γίνεται μνεία στην έκθεση εξέτασης, ότι του “*απαγγέλθηκε η δέουσα κατηγορία*”. Η πρακτική αυτή προσβάλλει καταφανώς τα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου και επάγεται απόλυτη ακυρότητα της πράξης της απολογίας (171 παρ. 1 εδ. Δ’, 101 ΚΠΔ, 6 παρ. 3 στ. Α’ και Β’ ΕΣΔΑ), ωστόσο, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, γίνεται δεκτή ως καθ’ όλα έγκυρη στη νομολογία.

2. 2. Η θέση της θεωρίας και της νομολογίας ως προς την έγγραφη γνωστοποίηση της κατηγορίας.

Με το υπ’ αρ. 105/1998 βούλευμα²⁸⁹ το Συμβούλιο του Αρείου Πάγου έκρινε ότι ο κατηγορούμενος είχε λάβει επαρκή γνώση της κατηγορίας, με βάση σχετική μνεία στην έκθεση εξέτασης, ότι η κατηγορία του είχε γνωστοποιηθεί προφορικά. Η ως άνω παραδοχή του Ακυρωτικού, σύμφωνα με την οποία αρκεί προφορική γνωστοποίηση της κατηγορίας έχει επικρατήσει στη νομολογία, η οποία την ακολουθεί με μικρές αποκλίσεις ως προς την νομική της θεμελίωση²⁹⁰. Σύμφωνα με την υπ’ αρ. 44/2001 διάταξη του Εισαγγελέα Εφετών

288 *Καρράς*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 395.

289 ΣυμβΑΠ 105/1998, δημ. Νόμος.

290 ΣυμβΠλημΑθ 1112/1997, ΠΧρ 1997/579, 3196/1998, Υπερ 2000/339, 1818/2001, ΠΛογ 2001/ 236, ΤρΠλημΑθ 35797/2001, ΔιατΕισΕφΠειρ 44/2001, δημ. Νόμος, ΣυμβΠλημΠειρ 947/2000, ΠΛογ 2000/ 662 και νεώτερη, ΣυμβΠλημΑθ 382/2016, 2846/2014, ΔιατΕισΕφΑθ 101/2013, ΣυμβΠλημΠειρ 949/2013, δημ. Νόμος. Στα υπ’ αρ. 1818/2001 και 1112/1997 βουλεύματα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών (ΠΛογ 2001, 236 και ΠΧρ 1997, 579, αντίστοιχα) καθώς και στο υπ’ αρ. 947/2000 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Πειραιώς (ΠΛογ 2001, 662), αναφέρεται ότι δεν ανακύπτει ζήτημα ακυρότητας της διαδικασίας λόγω μη έγγραφης ενημέρωσης του κατηγορουμένου για την κατηγορία, διότι από το νόμο δεν προβλέπεται υποχρέωση για σύνταξη και παροχή έγγραφου κατηγορητηρίου, ενώ από τη συντακσομένη έκθεση εξέτασής του, βεβαιώνεται ότι του γνωστοποιήθηκε προσηκόντως η κατηγορία.

Πειραιώς²⁹¹, με την προφορική γνωστοποίηση της κατηγορίας ικανοποιείται το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου, εκτός εάν ο τελευταίος ζητήσει τη γραπτή διατύπωση του κατηγορητηρίου. Στο δε υπ' αρ. 3196/1998²⁹² βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών, αναφέρεται ότι δεν απαιτείται γραπτή απόδοση της κατηγορίας, ούτε στην περίπτωση της κύριας ανάκρισης, αλλά ερευνητέο είναι εάν η κατηγορία γνωστοποιήθηκε με πληρότητα και σαφήνεια κατ' άρθρο 273 παρ. 2 ΚΠΔ²⁹³. Σε γενικές γραμμές, η προφορική γνωστοποίηση, όπως βεβαιώνεται στη συντασσόμενη έκθεση εξέτασης, κρίνεται ότι ανταποκρίνεται στην υποχρέωση για πλήρη και σαφή γνωστοποίηση της κατηγορίας διότι, σύμφωνα με τη νομολογία, από τον νόμο δεν καθιερώνεται ρητή υποχρέωση για τη σύνταξη κατηγορητηρίου, ο δε κατηγορούμενος έχει πρόσβαση στη δικογραφία, συνεπώς μπορεί να προετοιμάσει αποτελεσματικά την υπεράσπισή του, ενώ θα λάβει γνώση της κατηγορίας γραπτώς και με επίσημο τρόπο με την κοινοποίηση του κλητηρίου θεσπίσματος²⁹⁴.

Από την άλλη πλευρά, η ανάγκη έγγραφης διατύπωσης του κατηγορητηρίου επισημαίνεται στις με αριθμό 21/2000 και 27/2000 αιτήσεις αναίρεσης των Αντεισαγγελέων του Αρείου Πάγου, Β. Παπαδάκη²⁹⁵ και Στ. Κουτελιδάκη²⁹⁶. Το σκεπτικό των ως άνω αιτήσεων εκκινεί από τη συνδυαστική ερμηνεία των άρθρων 6 παρ. 3 περ. Α' ΕΣΔΑ, 273 και 101 ΚΠΔ, σύμφωνα με τα οποία, η ανακοίνωση της κατηγορίας οφείλει να περιλαμβάνει τόσο τις ουσιαστικές ποινικές διατάξεις όσο και την περιγραφή των πραγματικών περιστατικών που συγκροτούν την αξιόποινη πράξη, ώστε ο κατηγορούμενος να είναι σε θέση να απολογηθεί με σαφήνεια και πληρότητα. Ωστόσο, γίνεται δεκτό ότι από τον ΚΠΔ δεν προκύπτει ότι η ανακοίνωση αυτή πρέπει να γίνεται υποχρεωτικά εγγράφως αλλά η έγγραφη γνωστοποίηση υπαγορεύεται (1) από τον έγγραφο

291 ΔιατΕισΕφΠειρ 44/2001, δημ. Νόμος.

292 ΣυμβΠλημΑθ 3196/1998, Υπερ 2000, 339.

293 Βλ. Και μη γενομένη δεκτή εισαγγελική πρόταση ΑντΕισΑΠ Γ. Ζορμπά στο με υπ' αρ. 1461/2003 βούλευμα του Συμβουλίου του Αρείου Πάγου, δημ. Νόμος, όπου περαιτέρω, μη ορθά υποστηρίζεται ότι (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): "... η πλήρης και σαφής έκθεση του ιστορικού της πράξεως, για την οποία κατηγορείται, γίνεται «κατά την εξέταση» επί της κατηγορίας του κατηγορουμένου και όχι προ της εξέτασέως αυτού, ως σαφώς ορίζεται στην διάταξη του άρθρ. 273 παρ. 2 ΚΠΔ...". Ωστόσο, αν ίσχυε η ερμηνεία αυτή, ο κατηγορούμενος θα στερείτο της δυνατότητας να προετοιμάσει την υπεράσπισή του, καθώς θα έπρεπε να εικάσει τι περιλαμβάνει η κατηγορία με βάση τα στοιχεία της δικογραφίας. Για την ορθή προσέγγιση του ζητήματος βλ. ΣυμβΕφΑθ 1327/2009, ΝοΒ 2009, 1447 επ.

294 Σύμφωνα με την υπ' αρ. 101/2013 διάταξη της ΕισΕφΑθ, δημ. Νόμος, το αν τηρήθηκε το δικαίωμα του κατηγορουμένου, να λάβει γνώση της κατηγορίας, εξετάζεται με βάση το εάν τηρήθηκε η υποχρέωση έκθεσης της κατηγορίας κατ' άρθρο 273 παρ. 2 ΚΠΔ και εάν διασφαλίσθηκε το δικαίωμα του κατηγορουμένου να έχει πρόσβαση στη δικογραφία.

295 Αίτηση Αναίρεσης ΕισΑΠ 21/2000 (Β. Παπαδάκη), ΠΛογ 2001, 651 επ.

296 Αίτηση Αναίρεσης ΕισΑΠ 27/2000 (Στ. Κουτελιδάκη), 655 επ, βλ. Δημάκη, Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3Α' της ΕΣΔΑ, Ποινικός Λόγος 2001, 649 επ.

χαρακτήρα της ανάκρισης και της προανάκρισης (241 ΚΠΔ)²⁹⁷ και (2) από το ανέφικτο, με άλλο τρόπο, να ελεγχθεί η διασφάλιση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου. Παράλληλα, σύμφωνα με την υπ' αρ. 2718/1999 εγκύκλιο του Αντεισαγγελέα Αρείου Πάγου, Β. Παπαδάκη (ο οποίος είχε ασκήσει και την προαναφερθείσα με αρ. 21/2000 αίτηση αναίρεσης)²⁹⁸, οι προανακριτικοί υπάλληλοι οφείλουν να αναγράφουν με σαφήνεια ολόκληρο το περιεχόμενο της κατηγορίας, επί της οποίας καλείται να απολογηθεί ο κατηγορούμενος. Η υποχρέωση ισχύει και για τους διενεργούντες αστυνομική προανάκριση, μετά την τροποποίηση των άρθρων 101 και 105 με το Ν. 2408/1996. Όμοιο είναι το περιεχόμενο της υπ' αρ. 1729/1999 γνωμοδότησης του Εισαγγελέα Πλημ/κών Θεσ/νίκης, Ε. Ζαχαρή²⁹⁹, όπου, εκτός των άλλων επισημαίνεται ότι το δικαίωμα πληροφόρησης βρίσκεται εφαρμογή στη, δυνάμει των άρθρων 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ και 273 παρ. 2 ΚΠΔ, υποχρέωση του ανακριτή και του προανακριτικού υπαλλήλου να ενημερώνουν τον κατηγορούμενο αναφορικά με τα δικαιώματά του και για την κατηγορία.

Με το υπ' αρ. 2846/2014 βούλευμα του Συμβουλίου Πλημμελειοδικών Αθηνών, κρίθηκαν άκυρες οι απολογίες κατηγορουμένων στο πλαίσιο προανάκρισης και οι μεταγενέστερες εξαρτώμενες από αυτές ανακριτικές πράξεις λόγω παραβίασης του δικαιώματος των κατηγορουμένων να λάβουν γνώση της κατηγορίας. Σύμφωνα με το σκεπτικό του βουλεύματος, το δικαίωμα του κατηγορουμένου να πληροφορηθεί τη σε βάρος του κατηγορία περιλαμβάνει λεπτομερή ενημέρωση όχι μόνο για το νομικό χαρακτηρισμό, αλλά πολύ περισσότερο για το πραγματικό της υπόθεσης, δηλαδή για τα πραγματικά περιστατικά, τα οποία υπάγονται στον συγκεκριμένο κανόνα δικαίου. Ακόμη, το δικαίωμα πλήρους πληροφόρησης για την κατηγορία θεμελιώνεται στο άρθρο 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ, ενώ αποτελεί παράλληλα αναγκαίο όρο για την αποτελεσματική προετοιμασία της υπεράσπισης του κατηγορουμένου σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 3 στ. Β' ΕΣΔΑ. Υπό το πρίσμα αυτό, η ελλιπής γνωστοποίηση της κατηγορίας προκαλεί απόλυτη ακυρότητα διότι παραβιάζει τα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου (171 παρ. 1 δ', 6 παρ. 3 στ. Α' και Β' ΕΣΔΑ)³⁰⁰.

297 Έτσι και σε *Μυλωνόπουλο*, Έκθεση της Διεύθυνσης Επιστημονικών Μελετών της Βουλής επί του Ν. 2408/1996, ΠΧρ 1996, 754 επ., ιδίως σελ. 762 επ.

298 ΕγκΕισΑΠ 2718/1999 (Β. Παπαδάκη), δημ. σε www.eisap.gr.

299 ΓνμδΕισΠλημΘεσσάλ(Ε. Ζαχαρή) 1729/1999, Υπερ 1999, 1256.

300 Το σκεπτικό του με αρ. **2846/2014 βουλεύματος ΣυμβΠλημΑθ** (δημ. Νόμος) κατά το ενδιαφέρον μέρος του έχει ως εξής (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας) : " ... Η ανακοίνωση της πράξης αναφέρεται στην υπό ποινική δικονομική έννοια αξιόποινη πράξη, δηλαδή, το εισαγόμενο στο δικαστήριο ιστορικό συμβάν... Η υποχρέωση αναλυτικής και εξειδικευμένης διατύπωσης των πραγματικών περιστατικών που συγκροτούν την αξιόποινη πράξη, στην οποία αφορά η κατηγορία, βαρύνει τον ανακρίνοντα κατά μείζονα λόγο ενόψει του ότι κατ' άρθρο 246 § 1 ΚΠΔ ήδη ο εισαγγελέας στη γραπτή παραγγελία του προς δίωξη οφείλει να «καθορίζει και εξειδικεύει την αξιόποινη πράξη». Ώστε η υποχρέωση αυτή βαρύνει εξίσου τόσο τον Εισαγγελέα, όσο και τους προανακριτικούς υπαλλήλους και τον ανακριτή, μολονότι στην πράξη τηρείται μόνον

Ωστόσο, εντύπωση προκαλεί το γεγονός ότι ενώ γίνεται αναφορά στην τροποποίηση του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ, δυνάμει του Ν. 2408/1996, ο έγγραφος χαρακτήρας του κατηγορητηρίου δε θεμελιώνεται ευθέως στην εν λόγω διάταξη, αλλά, με αναφορά στον έγγραφο χαρακτήρα της ανάκρισης (241 ΚΠΔ) και στο άλλως ανέφικτο του ελέγχου τήρησης του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου, κατά ανάλογο τρόπο προς τις προαναφερθείσες υπ' αρ. 21/2000 και 27/2000 αιτήσεις αναίρεσης των Εισαγγελέων Αρείου Πάγου, Β. Παπαδάκη και Στ. Κουτελιδάκη, αντίστοιχα. Επομένως, πρόκειται για κατ' αποτέλεσμα ορθή κρίση, η οποία όμως θεμελιώνεται εσφαλμένα στον νόμο, διότι παραβλέπει το σαφές γράμμα του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ και επιδιώκει να ανεύρει άλλα επιχειρήματα, για να συνδέσει το δικαίωμα πληροφόρησης με την παροχή γραπτού κατηγορητηρίου.

Κατά την ορθότερη άποψη, η οποία υποστηρίζεται στη θεωρία³⁰¹ αλλά μειοψηφεί στη νομολογία³⁰², σύμφωνα με το άρθρο 101 παρ. 1 ΚΠΔ, όπως ισχύει μετά την τροποποίησή του

από τον τελευταίο, όταν δηλαδή διενεργείται τακτική ανάκριση. Η υποχρέωση του ανακρίνοντος να γνωστοποιήσει στον κατηγορούμενο την πράξη για την οποία κατηγορείται, διατυπώνεται ρητά στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα... Η ενάσκηση επομένως, αυτού του δικαιώματος γνώσης της κατηγορίας, αποτελεί νομική και λογική προϋπόθεση, για να καταστεί δυνατή και η ενάσκηση του θεμελιώδους δικαιώματος του εδ. β' της παρ. 3 του άρθρου 6 ΕυρΣΔΑ... Κατά συνέπεια, η παράλειψη του ανακρίνοντος να προβεί σε εξειδίκευση των πραγματικών περιστατικών, που συγκροτούν την αξιόποινη πράξη, παραβιάζει τα δικαιώματα του κατηγορουμένου που κατοχυρώνονται με το άρθρο 6 § 3 εδ. α' και β' ΕυρΣΔΑ, καθώς και το δικαίωμα ακροάσεως, με αποτέλεσμα να ιδρύεται απόλυτη ακυρότητα. Τα ανωτέρω δεν σημαίνουν ότι ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να λάβει και ο ανακρίνων αντίστοιχη υποχρέωση να εγχειρίσει γραπτώς το κατηγορητήριο. Αρκεί δηλαδή η έστω και προφορική διατύπωση της κατηγορίας με το ελάχιστο περιεχόμενο που προαναφέρθηκε... Συνεπώς, από το συνδυασμό των διατάξεων των άρθρων 101 § 1, 104 § 1, 273 § 2 ΚΠΔ, 6 § 3 εδ. α' ΕΣΔΑ (ν.δ. 53/1974) και 14 § 3 εδ. α' ΔΣΑΠΔ (Ν. 2462/1997) προκύπτει προδήλως ότι η ανακοίνωση της κατηγορίας πρέπει να είναι λεπτομερής, δηλαδή να περιλαμβάνει όχι μόνο την ουσιαστική ποινική διάταξη, που αναφέρει στην ασκηθείσα ποινική δίωξη του ο εισαγγελέας, αλλά και ακριβή περιγραφή του ιστορικού (πραγματικού) συμβάντος, που συγκροτεί την αξιόποινη πράξη με λεπτομερή αναφορά των πραγματικών περιστατικών, έτσι ώστε ο κατηγορούμενος να είναι σε θέση να απολογηθεί με σαφήνεια και πληρότητα. Δεν προκύπτει ότι η ανακοίνωση αυτή πρέπει να γίνεται εγγράφως, εμμέσως όμως, είναι υποχρεωτική, διότι α) κατά το άρθρο 241 ΚΠΔ η ανάκριση γίνεται πάντοτε εγγράφως και β) δεν θα ήταν εκ των πραγμάτων εφικτός ο έλεγχος κατοχύρωσης των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου (δηλαδή η γνώση της κατηγορίας και συνακόλουθα η μη παρακώλυση του στην προετοιμασία της υπεράσπισης του που με αυξημένη νομική ισχύ κατοχυρώνεται από την ΕΣΔΑ)...”

301 Βλ. Δημάκη, Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3Α' της ΕΣΔΑ, Ποινικός Λόγος 2001, 649 επ., Ανδρουλάκη., Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 338-340, Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 243- 244, 520-526, του ίδιου, Η υποχρέωση έγγραφης και λεπτομερούς ανακοίνωσης της κατηγορίας στον κατηγορούμενο (με αφορμή την ΑΠ 105/1998) ΠΧρ 2000, 673 επ., Παπαδαμάκης, ο.π., 338 επ., 341 επ. Προς την ορθή κατεύθυνση κινείται το υπ' αρ. 949/2013 βούλευμα ΣυμβΠλημΠειρ (δημ. Νόμος), με το οποίο κρίθηκε άκυρη προανακριτική πράξη λήψης απολογίας του κατηγορουμένου, λόγω προσβολής του δικαιώματός του να λάβει γνώση της κατηγορίας (171 παρ. 1 δ', 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ, 101, 104 ΚΠΔ), παρά το γεγονός ότι ο κατηγορούμενος είχε κληθεί και είχε λάβει αντίγραφο της πλήρους δικογραφίας.

302 Βλ. υπ' αρ. 160/2001 βούλευμα του ΣυμβΠλημΚορίνθου, ΔιατΕισΕφΑθ (Θ. Παπαγεωργόπουλου) 368/2003, ΣυμβΠλημΤριπ 27/2002, δημ. Νόμος και την υπ' αρ. 430/2001 διάταξη του Εισαγγελέα Εφετών Αθηνών, Φ. Μακρή, δημ. Ισοκράτης. Το σκεπτικό της υπ' αρ. 430/2001 διάταξης έχει κατά το ενδιαφέρον μέρος της ως εξής (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας εργασίας): “... Με το άρθρο 2 του Ν. 2408/96 τροποποιήθηκε το άρθρο 101 παρ. 1 του ΚΠΔ και εφεξής ο ενεργών την προανάκριση προανακριτής ή τακτικός ανακριτής ανακοινώνουν στον κατηγορούμενο το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων

από το άρθρο 2 παρ. 1 Ν. 2408/1996, δε δικαιολογείται διαφοροποίηση μεταξύ προανάκρισης και κύριας ανάκρισης, αναφορικά με τον τρόπο γνωστοποίησης της κατηγορίας, αλλά από την ως άνω διάταξη απαιτείται σε κάθε περίπτωση έγγραφη αποτύπωση της κατηγορίας πριν την απολογία του κατηγορουμένου. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το σαφές γράμμα του 101 παρ. 1 ΚΠΔ, προκύπτει ότι το κατηγορητήριο οφείλει να είναι πάντοτε έγγραφο (“ο ανακριτής... του ανακοινώνει το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου και των άλλων εγγράφων της ανάκρισης. Επιτρέπεται επίσης στον κατηγορούμενο να μελετήσει ο ίδιος ή ο συνήγορός του το κατηγορητήριο και τα έγγραφα της ανάκρισης... Με γραπτή αίτηση... χορηγούνται σε αυτόν αντίγραφα του κατηγορητηρίου και των εγγράφων της ανάκρισης”), ενώ η νομοθετική βούληση έχει εκφραστεί ρητά στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 2408/1996³⁰³, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω. Μόνο απορία μπορεί να προκαλέσει η παραδοχή της νομολογίας και η αναφορά στις εισαγγελικές εγκυκλίους ότι από καμιά διάταξη δεν προκύπτει υποχρέωση έγγραφης γνωστοποίησης της κατηγορίας, παραβλέποντας την απόλυτα σαφή διάταξη του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ και εστιάζοντας αποκλειστικά σε εκείνη του άρθρου 273 παρ. 2 ΚΠΔ, η οποία προφανώς από παραδρομή δεν τροποποιήθηκε. Συνεπώς, η υποχρέωση για παροχή έγγραφου κατηγορητηρίου δεν απαιτεί πρόσθετη θεμελίωση αλλά προκύπτει ήδη από το ισχύον εσωτερικό δίκαιο και επιβάλλεται από άποψη κατοχύρωσης των δικαιωμάτων της υπεράσπισης³⁰⁴.

Σε ό, τι αφορά τη σύνταξη του κατηγορητηρίου, υποστηρίζεται ότι αυτό ανήκει στις αρμοδιότητες του Εισαγγελέα, τόσο στην προανάκριση όσο και στην κύρια ανάκριση ως κατηγορούσας αρχής (27 παρ. 3 ΚΠΔ). Κατ’ εξαίρεση, στην αστυνομική προανάκριση (243 παρ. 2, 105 ΚΠΔ), όπου απουσιάζει ο Εισαγγελέας, το κατηγορητήριο συντάσσεται από τους προανακριτικούς υπαλλήλους (υποχρεωτικά, βλ. ανωτέρω εγκύκλιο ΕισΑΠ 2718/1999), ωστόσο με δεδομένο ότι στο πλαίσιο της αστυνομικής προανάκρισης διενεργούνται μόνο οι απολύτως

της ανάκρισης... Από το 1996, επομένως, υφίσταται ένα ενισχυμένο πλέγμα δικαιωμάτων για τον κατηγορούμενο και οι προανακριτές οφείλουν να αναγράφουν με σαφήνεια ολόκληρο το περιεχόμενο της κατηγορίας επί της οποίας καλείται ο κατηγορούμενος να απολογηθεί... **Κάθε εξέταση που λαμβάνεται κατά παράβαση του άρθρου 105 ΚΠΔ είναι άκυρη και δε λαμβάνεται υπόψη... Στην υπό κρίση περίπτωση στο στάδιο της προδικασίας και ειδικότερα πριν από τη λήψη της απολογίας των προσφευγόντων δεν τους αναγγέλθηκε με σαφήνεια το περιεχόμενο του κατηγορητηρίου, δηλ. της κατηγορίας, για την οποία κλήθηκαν να απολογηθούν, αν και η ανωτέρω ανακοίνωση ήταν υποχρεωτική. Συνεπώς με τον τρόπο αυτό προκλήθηκε απόλυτη ακυρότητα της λήψεως της απολογίας, λόγω παραβίασης του άρθρου 171 παρ. 1δ ΚΠΔ. Η απόλυτη αυτή ακυρότητα συνεπάγεται αυτοδικαίως και την ακυρότητα της παραπομπής στο δικαστήριο, αφού η τελευταία συνιστά μεταγενέστερη πράξη, καταφανώς εξαρτημένη από την προγενέστερη πράξη της απολογίας...**”.

303 Αιτιολογική έκθεση Ν. 2408/1996, δημ. Ισοκράτης.

304 Βλ. Δημάκη, Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3Α' της ΕΣΔΑ, Ποινικός Λόγος 2001, 649 επ. και ιδίως 689, υποσημ. 103.

αναγκαίες ανακριτικές πράξεις, η λήψης της απολογίας του κατηγορουμένου δικαιολογείται μόνο σε περίπτωση απόλυτης ανάγκης³⁰⁵.

Στον αντίποδα των ανωτέρω, από τον *Κονταξή*³⁰⁶ υποστηρίζεται ότι η τροποποίηση του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ με το Ν. 2408/1996, δεν συνεπάγεται την καθιέρωση υποχρέωσης για σύνταξη κατηγορητηρίου στην προανάκριση. Ο ως άνω συγγραφέας υποστηρίζει ότι εν προκειμένω εφαρμοστέα είναι η διάταξη του άρθρου 273 παρ. 2 ΚΠΔ, ως ειδική έναντι του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ, και σύμφωνα με την οποία απαιτείται “έκθεση” της κατηγορίας, ήτοι αναλυτική αφήγηση και γνωστοποίηση αυτής, αλλά όχι αναγκαία με έγγραφο. Άλλωστε, σε σχέση με την έννοια του κατηγορητηρίου, από τον ΚΠΔ δεν προκύπτει ορισμός της, ενώ ούτε από τη γραμματική διατύπωση του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ, προβλέπεται ο υποχρεωτικός έγγραφος χαρακτήρας, διότι διαφορετικά δε θα γινόταν ειδική μνεία, εφόσον θα αποτελούσε και αυτό ‘έγγραφο της ανάκρισης’. Επιπροσθέτως, κατά τον ίδιο ως άνω συγγραφέα, δεν προκύπτει υποχρέωση για σύνταξη έγγραφου κατηγορητηρίου με βάση την ΕΣΔΑ και το ΔΣΑΠΔ, διότι οι εν λόγω συμβάσεις αναφέρονται στην ακροαματική διαδικασία και όχι στην προδικασία. Εξ άλλου, όπως έχει νομολογήσει το ΕΔΔΑ, με το άρθρο 6 παρ. 3 στ. Α’ ΕΣΔΑ δεν καθιερώνεται συγκεκριμένος τύπος για την γνωστοποίηση της κατηγορίας, ενώ ακόμη και η καθοριστική για την προετοιμασία της υπεράσπισης γνωστοποίηση αυτής που παρέχεται για την παραπομπή στο ακροατήριο δεν απαιτείται οπωσδήποτε να είναι έγγραφη. Με βάση τα ανωτέρω, ο Κονταξής καταλήγει ότι αυτό που πρέπει να διασφαλίζεται σε κάθε περίπτωση είναι η πλήρης και σαφής έκθεση της κατηγορίας όπως επιτάσσει η διάταξη του άρθρου 273 παρ. 2 ΚΠΔ. Η δε ρύθμιση του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ τροποποίησε τη διάταξη του 273 παρ. 2 ΚΠΔ, σε σχέση με την κύρια ανάκριση, κατά τρόπο ώστε ο Ανακριτής να έχει (από τη θέση σε ισχύ του Ν. 2408/1996 και στο εξής) υποχρέωση να παράσχει στον κατηγορούμενο, έγγραφο κατηγορητήριο.

Κατά τη γνώμη μας, η υιοθετούμενη από τον ως άνω συγγραφέα ερμηνεία των 273 παρ. 2 και 101 ΚΠΔ, δε μπορεί να γίνει δεκτή. Αφενός διότι η διάταξη του άρθρου 273 παρ. 2 ΚΠΔ προδήλως δεν είναι ειδική σε σχέση με το 101 παρ. 1 ΚΠΔ, αλλά τα δύο άρθρα αλληλοσυμπληρώνονται, αφετέρου διότι παραβλέπει το σαφές γράμμα του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ, από το οποίο προκύπτει ο έγγραφος χαρακτήρας του κατηγορητηρίου, όπως εκτέθηκε αναλυτικά ανωτέρω. Παράλληλα, επιχειρείται αυθαίρετος διαχωρισμός μεταξύ κύριας ανάκρισης και προανάκρισης, στη βάση ότι το άρθρο 101 παρ. 1 ΚΠΔ, τροποποίησε τη διάταξη

305 Δημάκης, Η ακρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3Α' της ΕΣΔΑ, Ποινικός Λόγος 2001, 649 επ, ιδίως 691 επ.

306 Κονταξής, Υπάρχει υποχρέωση γραπτού κατηγορητηρίου; ΠΧρ 2004, 476, του ίδιου, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ'έκδοση, τόμος Α', σελ. 873 επ.

του άρθρου 273 παρ. 2 ΚΠΔ μόνο για την κύρια ανάκριση, εξ ου και ο Ανακριτής οφείλει πλέον να παρέχει στον κατηγορούμενο έγγραφο κατηγορητήριο, η οποία όμως δεν προκύπτει από το νόμο, ούτε από τη ρητά εκπεφρασθείσα βούληση του νομοθέτη στην αιτιολογική έκθεση του Ν. 2408/1996. Συγχρόνως, με τη διάταξη του άρθρου 104 παρ. 1 ΚΠΔ γίνεται παραπομπή στο άρθρο 101 ΚΠΔ συνολικά, ώστε να μην βρίσκει έδαφος εφαρμογής οποιαδήποτε άποψη για τη διαφοροποίηση στη μεταχείριση του κατηγορουμένου στην ανάκριση σε σχέση με την προανάκριση. Με άλλα λόγια, ακόμη και αν γινόταν δεκτή η άποψη Κονταξή για την τροποποίηση του άρθρου 273 παρ. 2 ΚΠΔ από τη διάταξη του 101 παρ. 1 ΚΠΔ, αυτό αυτομάτως θα έπρεπε να ισχύει τόσο στην κύρια ανάκριση όσο και στην προανάκριση.

Εξ άλλου, στη νομολογία των ελληνικών δικαστηρίων συχνά γίνεται επίκληση της ΕΣΔΑ για την δικαιολόγηση δικονομικών παραβάσεων και προσβολών των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, με δεδομένο ότι το Δικαστήριο του Στρασβούργου προβαίνει σε συνολική εξέταση της διασφάλισης του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας. Έτσι και εν προκειμένω, στη νομολογία ως επιχείρημα υπέρ της δυνατότητας προφορικής γνωστοποίησης της κατηγορίας αναφέρεται ότι δεν παραβιάζεται η ΕΣΔΑ. Ωστόσο, το ζήτημα εν προκειμένω δεν έχει να κάνει με την παραβίαση της ΕΣΔΑ, η οποία σε κάθε περίπτωση σύμφωνα με το άρθρο 53 ΕΣΔΑ, καθιερώνει ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας, χωρίς ασφαλώς να αποκλείεται πρόβλεψη αυξημένης προστασίας με βάση το εσωτερικό δίκαιο. Εν προκειμένω, το ελληνικό δίκαιο παρέχει ευρύτερη προστασία από την ΕΣΔΑ διότι προβλέπει ρητά την υποχρέωση έγγραφης γνωστοποίησης της κατηγορίας³⁰⁷.

Εκτός αυτού, σε σχέση με το ζήτημα της γνωστοποίησης της κατηγορίας, το ΕΔΔΑ πράγματι έχει νομολογήσει ότι το άρθρο 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ δεν επιβάλλει συγκεκριμένο τύπο για τη γνωστοποίηση της κατηγορίας, ενώ ακόμη και το κατηγορητήριο με το οποίο ο κατηγορούμενος παραπέμπεται στο ακροατήριο δεν απαιτείται να λαμβάνει έγγραφο τύπο³⁰⁸. Όμως αυτό δε σημαίνει ότι η προφορική γνωστοποίηση αρκεί σε κάθε περίπτωση. Ερευνητέο είναι, όπως θα δούμε αναλυτικά στη συνέχεια, εάν η δοθείσα ενημέρωση για την κατηγορία υπό τις δεδομένες συνθήκες, πληρούσε τις προϋποθέσεις του άρθρου 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ και επέτρεπε στον κατηγορούμενο, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 3 στ. Β' ΕΣΔΑ, να προετοιμάσει αποτελεσματικά την υπεράσπισή του³⁰⁹. Περιπτώσεις κατά τις οποίες θα ανέκυπτε, ενδεχομένως, ζήτημα παραβίασης του άρθρου 6 ΕΣΔΑ θα ήταν όπως αναφέρθηκε ήδη, όταν ο

307 Δημάκης, ο.π., σελ. 688 επ., Μαγριππή, Περιορισμοί στην προστασία του άρθρου 6 ΕΣΔΑ στις ποινικές υποθέσεις, σελ. 319.

308 ΕΔΔΑ, Pelissier and Sassi κατά Γαλλίας, 1999, Kamasinski κατά Αυστρίας, 1989, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

309 ΕΔΔΑ, Mattoccia κατά Ιταλίας, 2000, παρ. 60, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

κατηγορούμενος ανεπαρκώς ενημερωθείς για την κατηγορία, είτε στερήθηκε της δυνατότητας να προετοιμάσει την υπεράσπισή του, όταν λ.χ. δεν κατάφερε να συγκεντρώσει αποδεικτικά στοιχεία, τα οποία διαφορετικά θα είχε προσκομίσει αν γνώριζε όλες τις εκφάνσεις της κατηγορίας, είτε όταν παραβιάσθηκε το δικαίωμά του στη μη αυτοενοχοποίηση, όταν λ.χ. λόγω της ελλιπούς γνώσης της κατηγορίας, προέβη σε δηλώσεις επιβαρυντικές για τον ίδιο, οι οποίες στη συνέχεια λήφθηκαν υπόψη για την καταδίκη του. Τότε η παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ στην προδικασία έχει αντίκτυπο στην όλη διαδικασία και μπορεί να οδηγήσει σε αποδοχή παραβίασης του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη³¹⁰.

Σε κάθε περίπτωση, όπως ορθά επισημαίνει ο Δημάκης, οι εγγυήσεις που αναφέρονται στο άρθρο 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ έχουν αυτοτελή σημασία ως διατάξεις διεθνούς δικαίου με υπερνομοθετική ισχύ. Η τυχόν μη αποδοχή της παραβίασης του συνολικά δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας από το δικαστήριο του Στρασβούργου, δεν αναιρεί την υποχρέωση των αρχών να σέβονται και να εφαρμόζουν τις επιταγές του άρθρου 6 ΕΣΔΑ. Η μη τήρηση των εν λόγω εγγυήσεων συνδέεται άλλωστε και με το δικαίωμα του κατηγορουμένου, σε βάρος του οποίου δεν συντρέχουν αποχρώσεις ενδείξεις για να παραπεμφθεί, να απαλλαγεί ήδη από την προδικασία, όπως επιτάσσουν η αρχή του προσήκοντος βαθμού υπονοιών και το τεκμήριο αθωότητας (6 παρ. 2 ΕΣΔΑ)³¹¹.

2. 3. Το δικαίωμα ενημέρωσης ως προς την κατηγορία κατ' άρθρο 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ.

Στο άρθρο 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ, προβλέπεται το δικαίωμα του κατηγορουμένου *“όπως πληροφορηθεί, εν τη βραχυτέρα προθεσμία, εις γλώσσα την οποία εννοεί και εν λεπτομερεία, την φύσιν και τον λόγον της εναντίον του κατηγορίας”*³¹².

Σκοπός της ανωτέρω διάταξης είναι να δοθεί η δυνατότητα στον κατηγορούμενο να προετοιμάσει κατά τρόπο αποτελεσματικό την υπεράσπισή του αλλά και να προστατευθεί από αιφνιδιασμούς με τη μετέπειτα μεταβολή της κατηγορίας. Αναλυτικά, στη νομολογία του ΕΔΔΑ

310 Δημάκης, ο.π., σελ. 683 επ.

311 Δημάκης, ο.π., σελ. 649.

312 Βλ. Τριανταφύλλου, “Δικαίωμα του κατηγορουμένου να πληροφορηθεί λεπτομερώς τη φύση και το λόγο της εναντίον του κατηγορίας (άρθρο 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ)” σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ποινικό Δίκαιο, ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων 1 - 10 ΕΣΔΑ, (επιμέλεια Λεωνίδας Κοτσαλής), σελ. 523 επ., Σισιλιάνο, ο.π. σελ. 317- 321, Δημάκης, Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3Α' της ΕΣΔΑ, Ποινικός Λόγος 2/2001/649, ιδίως σελ. 680 επ. **Αντίστοιχο δικαίωμα προβλέπεται στο άρθρο 14 παρ. 3 στ. Α' ΔΣΑΠΔ.**

επικρατεί η “λειτουργική προσέγγιση” (functional approach), των δικαιωμάτων και για το λόγο αυτό το δικαίωμα πληροφόρησης εξετάζεται κατά κανόνα σε συνδυασμό με τη διάταξη του στοιχείου β’ της παρ. 3 του ίδιου άρθρου, με βάση τα οποία κρίνεται εάν εν προκειμένω, εάν ο κατηγορούμενος είχε τη δυνατότητα με βάση την ενημέρωση που έλαβε να προετοιμάσει την υπεράσπισή του. Για το λόγο αυτό, το δικαίωμα ενημέρωσης ενεργοποιείται από τα αρχικά στάδια της ποινικής διαδικασίας³¹³.

Εξ άλλου, το δικαίωμα στην αποτελεσματική προετοιμασία της υπεράσπισης (6 παρ. 3 στ. Β’ ΕΣΔΑ) ικανοποιείται όταν παρέχεται στον κατηγορούμενο η δυνατότητα να προετοιμάσει την αντίκρουση της κατηγορίας, κατά τρόπο ώστε να θέσει τους υπερασπιστικούς του ισχυρισμούς ενώπιον του δικαστηρίου και να επηρεάσει την έκβαση της δίκης. Το ζήτημα είναι πραγματικό και κρίνεται *in concreto*³¹⁴. Η επάρκεια χρόνου κρίνεται ανάλογα με τη φύση και το στάδιο της διαδικασίας αλλά και το κατά πόσο η υπόθεση έχει σύνθετο χαρακτήρα³¹⁵. Η παροχή των αναγκαίων ευκολιών συνδέεται κατά κύριο λόγο με την πρόσβαση στη δικογραφία³¹⁶.

Ωστόσο, η λειτουργική προσέγγιση αφενός μειώνει τη σημασία που έχει η γνωστοποίηση της κατηγορίας αυτοτελώς, ενώ, παράλληλα, προκαλεί ανασφάλεια δικαίου, διότι η ύπαρξη παραβίασης του δικαιώματος θα εξαρτάται από την *in concreto* κρίση του Δικαστηρίου για το αν παραβιάστηκε το δικαίωμα αποτελεσματικής προετοιμασίας της υπεράσπισης³¹⁷. Εξ άλλου, όπως αναφέρθηκε και στην αρχή του κεφαλαίου, η τήρηση του δικαιώματος πληροφόρησης δεν εξετάζεται μεμονωμένα, αλλά με συνολική θεώρηση της διαδικασίας, οπότε και κρίνεται εάν διασφαλίσθηκε ο δίκαιος χαρακτήρας της.

Το περιεχόμενο του δικαιώματος περιλαμβάνει τόσο την πληροφόρηση ως προς τη **φύση (nature)**, δηλαδή το νομικό χαρακτηρισμό, και το **λόγο** της κατηγορίας (**cause**), δηλαδή τα πραγματικά περιστατικά που στοιχειοθετούν την αξιόποινη πράξη. Η ενημέρωση οφείλει να

313 ΕΔΔΑ, Pelissier and Sassi κατά Γαλλίας (1999), παρ. 54-56, Mattocia κατά Ιταλίας (2000), παρ. 58-72, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

314 Σπηλιάκος, “Διάθεση στον κατηγορούμενο χρόνου και ευκολιών για την προετοιμασία της υπεράσπισής του (άρθρο 6 παρ. 3 στ. Β’ ΕΣΔΑ)” σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ποινικό Δίκαιο, ο.π., σελ. 539 επ., Σισιλιάνος, ο.π. σελ. 322 επ., Μαγριππή, Περιορισμοί στην προστασία του άρθρου 6 ΕΣΔΑ στις ποινικές υποθέσεις, σελ. 318 επ. Αντίστοιχο δικαίωμα προβλέπεται στο άρθρο 14 παρ. 3 στ. Β’ ΔΣΑΠΔ.

315 ΕΔΔΑ, Gregacevic κατά Κροατίας (2012), παρ. 51, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

316 ΕΔΔΑ, ΟΑΟ Neftanaya Kompaniya Yukos κατά Ρωσίας (2011), παρ. 538-542, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

317 Βλ. Τριανταφύλλου, ο.π., σελ. 523.

είναι αρκούντως λεπτομερής και ορισμένη, υπό την έννοια ότι ο κατηγορούμενος θα είναι σε θέση να κατανοήσει τη σε βάρος του κατηγορία και να προετοιμάσει την υπεράσπισή του³¹⁸.

Ακόμη, καθοριστικής σημασίας είναι το ζήτημα της **μεταβολής της κατηγορίας**, το οποίο επίσης εξετάζεται σε συνδυασμό με το στοιχείο β' της παρ. 3 για την προετοιμασία της υπεράσπισης. Και αυτό διότι, όταν ο κατηγορούμενος δικάζεται για πράξη διαφορετική από εκείνη για την οποία του είχε γνωστοποιηθεί κατηγορία, παραβιάζεται η διάταξη του στοιχείου α' για την έγκαιρη και λεπτομερή ενημέρωση, όσο και εκείνη του στοιχείου β', διότι στερήθηκε της δυνατότητας να προετοιμάσει αποτελεσματικά την υπεράσπισή του ως προς τη νέα κατηγορία. Υπό το πρίσμα αυτό, ο κατηγορούμενος δικαιούται διαδοχικών ενημερώσεων, ανάλογα με τα στοιχεία που προκύπτουν κατά τη διερεύνηση της κατηγορίας και συνεπάγονται τη μεταβολή της³¹⁹. Ωστόσο, η προσέγγιση του ΕΔΔΑ αναφορικά με την ενημέρωση του κατηγορουμένου για τη μεταβληθείσα κατηγορία είναι ιδιαίτερα “ελαστική”, καθώς μπορεί να λάβει χώρα ακόμη και μετά την έκδοση πρωτοβάθμιας απόφασης επί της υποθέσεως, στο μέτρο που ο κατηγορούμενος δικαιούται να ασκήσει ένδικο μέσο κατ' αυτής, οπότε η υπόθεση κρίνεται κατ' ουσίαν ενώπιον ανώτερου δικαστηρίου³²⁰.

Το αν ο κατηγορούμενος ενημερώθηκε με κάθε λεπτομέρεια για τη σε βάρος του κατηγορία κρίνεται κατά περίπτωση, ωστόσο θα πρέπει να του παρέχεται επαρκής πληροφόρηση ώστε να μπορεί να κατανοήσει πλήρως το εύρος της κατηγορίας και να μπορεί να προετοιμάσει την υπεράσπισή του. Υπό το πρίσμα αυτό η επάρκεια των παρεχόμενων πληροφοριών εξετάζεται σε σχέση με το άρθρο 6 παρ. 3 στ. Β' ΕΣΔΑ και το γενικό δικαίωμα σε δίκαιη δίκη κατά 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ³²¹.

Εξ άλλου, ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα να ενημερωθεί για την πράξη η οποία του αποδίδεται όσο το δυνατόν πιο σύντομα (“εν τη βραχυτέρα προθεσμία”). Το εύλογο του χρόνου θα κριθεί από τις περιστάσεις, ωστόσο το ΕΔΔΑ εξετάζει αυτό υπό το πρίσμα της (τυχόν) δυσμενούς επίδρασης στην προετοιμασία της υπεράσπισης του κατηγορουμένου. Γίνεται

318 Βλ. *Τριανταφύλλου*, ο.π., σελ. 532 επ., ΕΔΔΑ, *Mattoccia κατά Ιταλίας* (2000), παρ. 59 επ., *Pelissier and Sassi κατά Γαλλίας* (1999), παρ. 52- 54, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

319 Βλ. *Τριανταφύλλου*, ο.π., σελ. 528 επ., ΕΔΔΑ, *Pelissier and Sassi κατά Γαλλίας* (1999), παρ. 52 επ., *Mattoccia κατά Ιταλίας* (2000), παρ. 59-61, δημ. σε hudoc.echr.coe.int, στην οποία το Δικαστήριο δέχθηκε ότι η ανεπαρκής (αόριστη) πληροφόρηση του κατηγορουμένου αναφορικά με την κατηγορία είχε ως συνέπεια να ακολουθήσει εσφαλμένη υπερασπιστική τακτική, η δε κατηγορία μεταβλήθηκε πολλές φορές κατά τη διάρκεια της δίκης, πρβλ. *Δημάκη Α.*, ο.π., σελ. 681.

320 ΕΔΔΑ, *Dallos κατά Ουγγαρίας* (2001), παρ. 47 επ., δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

321 *Μαγριππή*, Περιορισμοί στην προστασία του άρθρου 6 ΕΣΔΑ στις ποινικές υποθέσεις, σελ. 318 επ. Βλ. Και *Mattoccia κατά Ιταλίας* (2000), παρ. 59 επ., δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

επομένως δεκτό ότι ο ύποπτος ή ο κατηγορούμενος δικαιούται ενημέρωσης πριν την απολογία ή τη λήψη μέτρων σε βάρος του, προκειμένου να μπορεί να προβάλει τους ευνοϊκούς για τα συμφέροντά του ισχυρισμούς³²².

Κατά τη νομολογία του ΕΔΔΑ, δεν απαιτείται συγκεκριμένος τύπος για την πληροφόρηση, δεν αποκλείεται δηλαδή αυτή να παρέχεται προφορικά³²³. Στην υπόθεση **Kamasinski**³²⁴, το Δικαστήριο επισήμανε τον ουσιώδη ρόλο του κατηγορητηρίου, υπό την έννοια ότι με τη γνωστοποίησή του, ο κατηγορούμενος ενημερώνεται επίσημα για τη σε βάρος του κατηγορία και όρισε ότι σε ορισμένες περιπτώσεις ενδείκνυται η γραπτή διατύπωσή του.

Περαιτέρω, ο κατηγορούμενος δικαιούται να πληροφορηθεί την κατηγορία σε γλώσσα την οποία κατανοεί, επομένως, εάν δεν γνωρίζει επαρκώς τη γλώσσα στην οποία διεξάγεται η διαδικασία, έχει δικαίωμα να ζητήσει να μεταφραστούν οι πληροφορίες. Ωστόσο, το δικαίωμα μετάφρασης δε συνεπάγεται αυτονόητα ότι αυτή θα γίνει εγγράφως, αλλά θα κριθεί με βάση τα πραγματικά περιστατικά, αν τηρήθηκε ο δίκαιος χαρακτήρας. Στην προαναφερθείσα υπόθεση **Kamasinski**³²⁵, το Δικαστήριο έκρινε επαρκή την προφορική μετάφραση του κατηγορητηρίου, διότι από τα πραγματικά περιστατικά προέκυπτε ότι ο κατηγορούμενος είχε ήδη εξεταστεί από τις αρχές παρουσία διερμηνέα, το δε κείμενο της κατηγορίας κρίθηκε απλό.

2. 4. Σύνοψη κεφαλαίου- συμπεράσματα.

Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να λαμβάνει γνώση της σε βάρος του κατηγορίας έχει έρεισμα στο Σύνταγμα, καθότι αποτελεί την αναγκαία προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος ακρόασης του κατηγορουμένου (20 παρ. 1 Σ.). Παράλληλα, χωρίς την επαρκή ενημέρωση του κατηγορουμένου σε σχέση με την κατηγορία την οποία αντιμετωπίζει, ο κατηγορούμενος δεν μπορεί να ασκήσει αποτελεσματικά τα λοιπά δικονομικά δικαιώματα που του αναγνωρίζονται από τον νόμο, ειδικά δε, στερείται του δικαιώματος προετοιμασίας της υπεράσπισής του ενάντια στην κατηγορία (βλ. 6 παρ. 3 στ. Α, Β' και Γ' ΕΣΔΑ).

322 Βλ. ΕΔΔΑ, Borisova κατά Βουλγαρίας (2006), παρ. 41-45, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

323 ΕΔΔΑ, ΕΔΔΑ, Pelissier and Sassi κατά Γαλλίας (1999), παρ. 52-54, Dallos κατά Ουγγαρίας (2001), παρ. 47, δημ. σε hudoc.echr.coe.int. Βλ. *Μαγριππή*, Περιορισμοί στην προστασία του άρθρου 6 ΕΣΔΑ στις ποινικές υποθέσεις, σελ. 318 επ., η οποία επισημαίνει ότι "... η νομολογία του ΕΔΔΑ δημιουργεί ένα ασφυκτικό περιθώριο εκτίμησης του κράτους - μέρους ως προς τον έγγραφο ή προφορικό τρόπο γνωστοποίησης της κατηγορίας... υπό τη δαμόκλειο σπάθη της ανατροπής της συνολικής δικαιοσύνης της διαδικασίας εφόσον δεν υπήρξε σαφής, λεπτομερής και κατανοητή πληροφόρηση αυτής σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 3 (α) ΕΣΔΑ..."

324 Kamasinski κατά Αυστρίας (1989), παρ. 78- 81, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

325 Kamasinski κατά Αυστρίας (1989), 72 επ., δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

Η ενημέρωση του κατηγορουμένου αναφέρεται στην πράξη για την οποία ασκήθηκε σε βάρος του ποινική δίωξη, όπως αυτή διαμορφώθηκε από τα πορίσματα της ανακριτικής διαδικασίας και οφείλει να είναι πλήρης και επαρκής, ώστε ο κατηγορούμενος να κατανοήσει το περιεχόμενό της και να έχει τη δυνατότητα προτείνει ισχυρισμούς προς αντίκρουση της κατηγορίας. Το δικαίωμα ενημέρωσης αφορά όχι λιγότερο, τον ύποπτο στο πλαίσιο προκαταρκτικής εξέτασης (βλ. ρητά σε 99 Α παρ. 1 στ. Γ' και έμμεσα από 31 παρ. 2 ΚΠΔ). Ωστόσο, δεδομένου του πρώιμου σταδίου της διαδικασίας, κατά το οποίο δεν έχει ακόμη ασκηθεί ποινική δίωξη, εύλογα η σχετική ενημέρωση του υπόπτου είναι λιγότερο αναλυτική και περιλαμβάνει στοιχεία για την πράξη, όπως έχουν προκύψει μέχρι το χρονικό σημείο κλήσης του υπόπτου για παροχή εξηγήσεων.

Με βάση τη νομολογία του ΕΔΔΑ, το δικαίωμα του κατηγορουμένου να λαμβάνει γνώση της σε βάρος του κατηγορίας καλύπτει τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης και τον νομικό χαρακτηρισμό αυτής, κατά τρόπο σαφή και αναλυτικό, ώστε το πρόσωπο να μπορεί να προετοιμάσει αποτελεσματικά την υπεράσπισή του έναντι της κατηγορίας (6 παρ. 3 στ. Α' και Β' ΕΣΔΑ). Η ενημέρωση του προσώπου δεν υπόκειται σε συγκεκριμένο τύπο αλλά κρίσιμο είναι με βάση τις περιστάσεις της υπόθεσης και μετά από συνολική θεώρηση της διαδικασίας, εάν διασφαλίσθηκε το δικαίωμα του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι στη νομολογία του ΕΔΔΑ το δικαίωμα γνώσης της κατηγορίας αξιολογείται “λειτουργικά” ανάλογα με την επίδραση που είχε στην προετοιμασία της υπεράσπισης του κατηγορουμένου. Μάλιστα, επικρατεί περιπτωσιολογική θεώρηση του πράγματος, άμεσα συναρτώμενη με την εξεταζόμενη υπόθεση. Στα κράτη μέρη αναγνωρίζεται ευρύτατη διακριτική ευχέρεια σε σχέση με την ειδικότερη εφαρμογή του δικαιώματος ενώ παρέχεται η δυνατότητα μεταγενέστερης θεραπείας της αρχικής παραβίασης των εγγυήσεων του άρθρου 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ, ώστε από τη συνολική εικόνα της διαδικασίας να προκύπτει ότι διασφαλίσθηκε ο δίκαιος χαρακτήρας της.

Εξ άλλου, ενδιαφέρον παρουσιάζει η άποψη που επικρατεί στην ελληνική νομολογία, ότι ιδίως στην προανάκριση, δεν απαιτείται η παροχή στον κατηγορούμενο έγγραφου κατηγορητηρίου. Η άποψη αυτή εξυπηρετεί εδραιωμένες συνήθειες της πράξης και την ανάγκη να μην επιβαρυνθούν περαιτέρω τα ήδη εξαιρετικά βεβαρημένα, από άποψη φόρτου εργασίας, όργανα της ποινικής δικαιοσύνης. Αξιοσημείωτο είναι ότι, στην ελληνική νομολογία, προς επίρρωση του νομίμου της εν λόγω πρακτικής, γίνεται επίκληση της σχετικής νομολογίας του δικαστηρίου

του Στρασβούργου, η οποία, όπως προελέχθη, υιοθετεί μια πιο ελαστική, πραγματιστική στάση απέναντι στην ικανοποίηση του δικαιώματος πληροφόρησης του κατηγορουμένου.

Ωστόσο, η υποχρέωση των αρχών να παράσχουν στον κατηγορούμενο έγγραφο κατηγορητήριο επιβάλλεται ρητά από τη σαφή διάταξη του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ και ισχύει ενιαία για την προανάκριση και για την κύρια ανάκριση, ώστε η μη τήρηση του νόμου από τα αρμόδια όργανα είναι παράνομη και δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα της πράξης απολογίας του κατηγορουμένου λόγω προσβολής των υπερασπιστικών του δικαιωμάτων (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ). Το εάν η παροχή έγγραφου κατηγορητηρίου δημιουργεί προβλήματα στην πράξη είναι καταρχάς αδιάφορο, στο μέτρο που ο νόμος δεν διακρίνει κατά περίπτωση και επιβάλλει οπωσδήποτε τη δυνατότητα του κατηγορουμένου να “μελετά” και ενδεχομένως να “λαμβάνει αντίγραφα” του κατηγορητηρίου. Σε δεύτερο στάδιο, επαφίεται στον εθνικό νομοθέτη να μεταβάλει τη νομοθεσία και να την προσαρμόσει στις ανάγκες της εκάστοτε ανακριτικής διαδικασίας, ώστε και τα δικαιώματα του κατηγορουμένου να διασφαλίζονται αλλά και τα αρμόδια όργανα να μπορούν να επιτελέσουν τα καθήκοντά τους. Έως τότε, η ρύθμιση του άρθρου 101 ΚΠΔ είναι απόλυτη και σαφής και οποιαδήποτε απόκλιση ή δικαιολόγηση της απόκλισης από αυτή είναι παράνομη και παραβιάζει υπερασπιστικό δικαίωμα του κατηγορουμένου.

Εξ άλλου, ορθώς επισημαίνεται ότι η ύπαρξη γραπτού κειμένου δικαιολογείται και στη βάση ότι μόνο έτσι αποδεικνύεται ότι ο κατηγορούμενος ενημερώθηκε για την κατηγορία σύμφωνα και με τη διάταξη του άρθρου 273 παρ. 2 ΚΠΔ. Συναφώς, η γραπτή ενημέρωση ως προς την κατηγορία μπορεί να αναχθεί και στον έγγραφο χαρακτήρα της ανακριτικής διαδικασίας (241 ΚΠΔ), η οποία επιβάλλει κάθε ενέργεια που λαμβάνει χώρα κατά τη διενέργεια ανακριτικής πράξης να περιλαμβάνεται στη συντασσόμενη έκθεση. Η θεμελίωση του δικαιώματος παροχής έγγραφου κατηγορητηρίου στις ανωτέρω βάσεις είναι ορθή, ωστόσο, όπως αναφέρθηκε αμέσως ανωτέρω, έχει δευτερεύουσα σημασία, εν όψει της ρητής ρύθμισης του ζητήματος από το άρθρο 101 παρ. 1 ΚΠΔ.

Συνολικά, το δικαίωμα γνώσης της κατηγορίας συνάπτεται αναμφισβήτητα με το δικαίωμα του κατηγορουμένου να προετοιμάσει την υπεράσπισή του και για το λόγο αυτό είναι χρήσιμα τα πορίσματα της νομολογίας του ΕΔΔΑ. Ωστόσο, η παροχή έγγραφου κατηγορητηρίου επιβάλλεται από το εσωτερικό δίκαιο και για το λόγο αυτό η πιο ελαστική ερμηνεία που υιοθετείται από το ΕΔΔΑ αναφορικά με τον τύπο της γνωστοποίησης της κατηγορίας δεν ασκεί επιρροή εν προκειμένω, ειδικά εάν ληφθεί υπόψη ότι με την ΕΣΔΑ καθιερώνεται ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας (53 ΕΣΔΑ), το οποίο σαφώς μπορεί να υπερβεί “προς τα πάνω” ο εθνικός

νομοθέτης. Ασφαλώς το ότι το κατηγορητήριο παρέχεται εγγράφως δεν διασφαλίζει σε κάθε περίπτωση ότι ο κατηγορούμενος έλαβε γνώση της κατηγορίας κατά τρόπο επαρκή. Αυτό είναι ζήτημα πραγματικό και θα κριθεί κατά περίπτωση. Σε κάθε περίπτωση όμως, ο έγγραφος τύπος αποτελεί εγγύηση ότι ο κατηγορούμενος, ο οποίος υπογράφει την συντασσόμενη έκθεση εξέτασης έλαβε γνώση της συγκεκριμένης κατηγορίας, η οποία διατυπώνεται στο κατηγορητήριο και επομένως μπορεί να διαμορφώσει αναλόγως την υπερασπιστική του γραμμή και κυρίως ότι δεν κινδυνεύει να αιφνιδιασθεί από τη μετέπειτα διαμόρφωση της κατηγορίας στο ακροατήριο.

3. Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο.

3. 1. Εισαγωγικές παρατηρήσεις.

Στη σύγχρονη νομική σκέψη, το δικαίωμα του κατηγορουμένου να επιλέγει τον τρόπο που θα υπερασπισθεί τον εαυτό του ως προς την κατηγορία που του αποδίδεται (δικαίωμα υπερασπίσεως, έκφανση του οποίου αποτελεί το δικαίωμα ανάθεσης της εκπροσώπησής του σε δικηγόρο) αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα δικονομικά δικαιώματα, διότι όπως και το προαναφερόμενο δικαίωμα πληροφόρησης ως προς την κατηγορία, συνιστά προϋπόθεση για την αποτελεσματική άσκηση των λοιπών δικονομικών δικαιωμάτων.

Πράγματι, η πρόσβαση στο υλικό της δικογραφίας, η λήψη προθεσμίας, η δυνατότητα υποβολής παρατηρήσεων ελάχιστα θα ωφελούσαν τον κατηγορούμενο, ο οποίος θα καλείτο να αντικρούσει την κατηγορία με τις δικές του δυνάμεις, στερούμενος παντελώς νομικών γνώσεων. Νομική συνδρομή μπορεί να παράσχει στον κατηγορούμενο ο νομικός του παραστάτης, ο συνήγορος υπεράσπισης. Ειδικά, εάν αναλογιστεί κανείς τη σημερινή πολυνομία, την επέκταση της ποινικοποίησης σε δραστηριότητες που εκφεύγουν του κλασσικού ποινικού δικαίου, αλλά και τη σύνθετη και πολυεπίπεδη διαδικασία για τη διερεύνηση του εγκλήματος, καθίσταται σαφές ότι ο κατηγορούμενος χωρίς δικηγόρο είναι έκθετος σε πολλαπλούς κινδύνους και κυρίως η αθώωσή του επιδιώκεται εκ προοιμίου υπό δυσμενέστερες συνθήκες³²⁶.

Το δικαίωμα υπερασπίσεως θεμελιώνεται στα άρθρα 20 παρ. 1 Σ., 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ, 14 παρ. 3 στ. Δ' ΔΣΑΠΔ, 47 εδ. Γ' και 48 παρ. 2 Χάρτη ΘΔΕΕ, ενώ συνιστά έκφραση της αρχής του κράτους δικαίου (25 παρ. 1 Σ.). Παράλληλα, στο άρθρο 96 παρ. 1 ΚΠΔ προβλέπεται ότι κάθε

³²⁶ Μπάκας, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., ιδίως σελ. 487 επ.

διάδικος μπορεί να αντιπροσωπεύεται ή να συμπαρίσταται στην ποινική διαδικασία με έως δύο συνηγόρους στην προδικασία και τρεις στο ακροατήριο, ενώ στο άρθρο 100 παρ. 1 ΚΠΔ ορίζεται ότι ο κατηγορούμενος έχει το δικαίωμα σε κάθε εξέτασή του, ακόμη και στη διενεργούμενη κατ' αντιπαράσταση με μάρτυρες ή άλλους κατηγορουμένους, να παρίστανται με συνήγορο. Από τις ανωτέρω διατάξεις προκύπτει ότι προκειμένου ο κατηγορούμενος να μπορεί να ασκήσει αποτελεσματικά το δικαίωμα ακρόασης και ειδικά προκειμένου να μπορεί να αντικρούσει τη σε βάρος του κατηγορία, έχει δικαίωμα να διορίσει δικηγόρο, ο οποίος διαθέτει τις αναγκαίες νομικές γνώσεις³²⁷. Έτσι, στο μέτρο που το ως άνω δικαίωμα απορρέει από το δικαίωμα ακρόασης (20 παρ. 1 Σ.) και συνιστά προϋπόθεση για την αποτελεσματική άσκησή του, δεν μπορεί να καταργηθεί με νόμο³²⁸.

Να σημειωθεί ότι ο περιορισμός που τίθεται από τον νόμο στον αριθμό των συνηγόρων που δύναται να διορίσει ο διάδικος (άρθρο 96 παρ. 1 ΚΠΔ) κρίνεται θεμιτός διότι επιβάλλεται για πρακτικούς λόγους, ενώ δεν εμποδίζει την αποτελεσματική άσκηση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου³²⁹.

3. 2. Λίγα λόγια για το θεσμό του συνηγόρου υπεράσπισης.

Κατά τον Μαγκάκη, η νομική θέση του συνηγόρου υπεράσπισης καθορίζεται από την υποχρέωσή του να αναλαμβάνει *“χωρίς οποιαδήποτε επιλογή ή ηθικό δισταγμό”* την υπεράσπιση κάθε υπόθεσης που του προτείνεται, όπως ένας ιατρός δεν θα μπορούσε να αρνηθεί να φροντίσει έναν ασθενή που είχε ανάγκη τη βοήθειά του³³⁰.

Ο ρόλος του συνηγόρου υπεράσπισης έχει ιδιάζοντα χαρακτήρα, υπό την έννοια ότι ο συνήγορος με τον διορισμό του αναλαμβάνει τρία καθήκοντα, τα οποία τελούν εν μέρει σε σχέση σύγκρουσης. Πρόκειται για (1) το καθήκον υπεράσπισης ή συνηγορίας *stricto sensu*, (2)

327 Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α', σελ. 837, βλ. Και ΕγκΕισΑΠ 9/2000 (Π. Δημόπουλου), δημ. www.eisap.gr.

328 Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 228, 236-237.

329 Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 225-226. Ωστόσο κατά την άποψη του ως άνω συγγραφέα, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όπου οι ανάγκες της υπεράσπισης επιτάσσουν την υποστήριξη του κατηγορουμένου από πλείονες συνηγόρους, μπορεί να γίνει δεκτή παρέκκλιση από τη ρύθμιση του 96 παρ. 1 ΚΠΔ, δυνάμει της διάταξης του άρθρου 6 παρ. 1 και 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ.

330 Μαγκάκης, Ο συνήγορος, μια παράδοση κατάκτηση του πολιτισμού, σελ. 17 επ. Για την ιστορική προέλευση του θεσμού του συνηγόρου υπεράσπισης βλ. σελ. 41 επ.

το καθήκον αληθείας και (3) το καθήκον σιωπής - εχεμύθειας³³¹. Με βάση τα ανωτέρω, ο συνήγορος υπεράσπισης υποχρεούται να υπερασπισθεί τον κατηγορούμενο, του οποίου έχει αναλάβει την υπεράσπιση, ακόμη και σε περίπτωση αναμφίβολης ενοχής του, διότι διαφορετικά ενδεχομένως καθίσταται αξιόποινος για το έγκλημα της απιστίας δικηγόρου (233 παρ. 1 ΠΚ). Ωστόσο, για την επίτευξη του σκοπού της αθώωσης του κατηγορουμένου, δεν του επιτρέπεται να μετέλθει ψευδή ή πλαστά αποδεικτικά στοιχεία, διότι ενδέχεται να ανακύψει ευθύνη του για υπόθαλψη εγκληματία (231 παρ. 1 ΠΚ). Ακόμη, ο συνήγορος υπεράσπισης δεσμεύεται από το επαγγελματικό απόρρητο και υποχρεούται να μην αποκαλύπτει όσα του εμπιστεύθηκε ο κατηγορούμενος ή περιήλθαν σε γνώση του με άλλο τρόπο στο πλαίσιο της άσκησης των καθηκόντων του (371 παρ. 1 ΠΚ).

Ως προς τη φύση του καθήκοντος του συνηγόρου υπεράσπισης επικρατεί η άποψη ότι πρόκειται για νομικό παραστάτη και όχι αντιπρόσωπο του κατηγορουμένου, υπό την έννοια ότι δεν ταυτίζεται με το πρόσωπο του κατηγορουμένου, ο οποίος οφείλει να παρίσταται στην ποινική διαδικασία και ασφαλώς δικαιούται να αυτενεργεί. Ο συνήγορος υπεράσπισης ενεργεί κατά τον τρόπο που ο ίδιος κρίνει σωστό, ακόμη και ενάντια στη βούληση του κατηγορουμένου, ο οποίος εάν διαφωνεί μπορεί ανά πάσα στιγμή να ανακαλέσει τη δοθείσα εντολή. Η ιδιότητα του νομικού παραστάτη συνεπάγεται εκτός των άλλων, ότι ο συνήγορος δρα μονόπλευρα υπέρ του κατηγορουμένου, έχοντας την υποχρέωση να αναζητά την αλήθεια προς όφελος του τελευταίου, με στόχο να επιτύχει την αθώωση ή την ηπιότερη τιμώρησή του. Το έργο του συνηγόρου υπεράσπισης εκτείνεται σε ένα χώρο σαφώς οριοθετημένο και αυστηρά θεσμοθετημένο³³².

Παράλληλα, ο συνήγορος αν και δρα ενδοσυστημικά, στο πλαίσιο του συστήματος απονομής δικαιοσύνης, εντούτοις, στα καθήκοντά του εμπίπτει η αμφισβήτηση των αντιφάσεων και των παρατυπιών του εν λόγω συστήματος, προς όφελος του εντολέως του. Με τον τρόπο αυτό ο ρόλος του έχει χαρακτήρα διαλεκτικό, δημοκρατικό και εγγυητικό. Ασφαλώς η επιτυχής ή μη επιτέλεση του ρόλου αυτού εξαρτάται από τον ίδιο το συνήγορο και τη στάση που τηρεί.

331 *Ανδρουλάκης*, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 73 επ., *Μαγκάκης*, Ο συνήγορος, μια παράδοση κατάκτηση του πολιτισμού, 24 επ., *Καρράς*, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 226-227, *του ίδιου*, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 400 επ.

332 *Μαγκάκης*, Ο συνήγορος, μια παράδοση κατάκτηση του πολιτισμού, σελ. 20 επ., 31 επ., *Δημητράτος*, εισήγηση με τίτλο “Το λειτουργικό υπόβαθρο του θεσμού του συνηγόρου στην ποινική δίκη”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, Πάτρα την 15-16 Απριλίου 2016, σελ. 353.

Συνολικά, ο ρόλος του συνηγόρου υπεράσπισης ως θεσμικός και δημόσιος, συνιστά μια διαρκή δοκιμασία για το κύρος και την αξιοπιστία του συστήματος απονομής δικαιοσύνης³³³.

Ακόμη, ο συνήγορος υπεράσπισης οφείλει να διασφαλίζει το νομότυπο της διαδικασίας αναδεικνύοντας τις πτυχές της υπόθεσης που ωφελούν τον κατηγορούμενο και επισημαίνοντας τις πλάνες και αυθαιρεσίες των αρχών³³⁴. Κατά την εξέταση του κατηγορουμένου, έχει δικαίωμα να ελέγχει ότι στην έκθεση καταχωρήθηκαν με ακρίβεια τα όσα κατέθεσε ο τελευταίος, ενώ παράλληλα έχει δικαίωμα να υποβάλει παρατηρήσεις (που καταχωρούνται στην έκθεση εξέτασης) και να ζητά από τον εξετάζοντα να υποβληθούν περαιτέρω ερωτήσεις στον κατηγορούμενο, εάν κρίνει ότι πρέπει να διασαφηνιστούν σημεία της κατάθεσής του. Με τις νομικές του γνώσεις και την εμπειρία, ο συνήγορος συνιστά φρουρό της νομιμότητας της διαδικασίας, καλύπτει κενά της δράσης των οργάνων (ανεπάρκειες της διερευνητικής δραστηριότητας, προκαταλήψεις) και μπορεί με την υποβολή των κατάλληλων ερωτήσεων και παρατηρήσεων να συμβάλει ουσιαστικά στην πρόοδο της διαδικασίας και στην ενίσχυση της θέσης του κατηγορουμένου. Συνολικά, με την παρουσία του διασφαλίζεται ότι ο κατηγορούμενος ασκεί αποτελεσματικά το δικαίωμα ακροάσεως, ως υποκείμενο της ποινικής διαδικασίας³³⁵. Ωστόσο, αμφισβητείται το εάν αποτελεί όργανο απονομής της δικαιοσύνης³³⁶.

Προκειμένου ο συνήγορος υπεράσπισης να μπορεί να ασκήσει αποτελεσματικά τα καθήκοντά του πρέπει να διασφαλίζεται η ισότητα των όπλων μεταξύ της υπεράσπισης και της

333 Δημητράτος, εισήγηση με τίτλο “Το λειτουργικό υπόβαθρο του θεσμού του συνηγόρου στην ποινική δίκη”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, Πάτρα την 15-16 Απριλίου 2016, σελ. 352 επ.

334 Μαγκάκης, Ο συνήγορος, μια παράδοση κατάκτηση του πολιτισμού, σελ. 20 επ., 31 επ.

335 Κονταξής., Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ’έκδοση, τόμος Α’, σελ. 840 επ., Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 237, του ίδιου, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 381 επ., Ανδρουλάκης Ν., Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 334. Εξ άλλου, ο καίριος ρόλος που διαδραματίζει ο συνήγορος στην ποινική δίκη προκύπτει, μεταξύ άλλων, από τις προβλεπόμενες περιπτώσεις υποχρεωτικού διορισμού συνηγόρου αυτεπαγγέλτως ή μετά από αίτηση του κατηγορουμένου. Ενδεικτικά αναφέρονται η περίπτωση διορισμού συνηγόρου στην κύρια ανάκριση μετά από αίτηση του κατηγορουμένου (100 παρ. 3 ΚΠΔ), ο διορισμός συνηγόρου, όταν ο ανακριτής αποφασίζει, μετά τη διενέργεια ψυχιατρικής πραγματογνωμοσύνης και με τη σύμφωνη γνώμη Εισαγγελέα και την, επίσης, σύμφωνη (έστω και κατά πλειοψηφία) γνωμοδότηση των πραγματογνωμόνων, την εισαγωγή του κατηγορουμένου σε δημόσιο ψυχιατρείο για παρατήρηση. Πριν την ως άνω διάταξη του ανακριτή πρέπει να ακουστεί ο συνήγορος, ενώ εάν ο κατηγορούμενος δεν έχει, πρέπει να διοριστεί αυτεπαγγέλτως, χωρίς να απαιτείται αίτηση του κατηγορουμένου (200 παρ. 1 ΚΠΔ). Άλλωστε, στο ακροατήριο το Δικαστήριο διορίζει αυτεπαγγέλτως, συνήγορο υπεράσπισης στον κατηγορούμενο για κακούργημα (340 παρ. 1 ΚΠΔ), ενώ ο αυτεπάγγελτος διορισμός συνηγόρου προβλέπεται και στην αυτόφωρη διαδικασία, όταν ο κατηγορούμενος για πλημμέλημα υποβάλλει σχετικό αίτημα προς το Δικαστήριο (423 παρ. 1 ΚΠΔ).

336 Κατά το Μαγκάκη, Ο συνήγορος, σελ. 24 επ., Ο συνήγορος υπεράσπισης αποτελεί όργανο απονομής της δικαιοσύνης, διότι με την αμφισβήτηση των στοιχείων της κατηγορίας ο συνήγορος συμβάλλει στην αναζήτηση της αλήθειας, γιατί χωρίς να την πλαστογραφεί, την αναγκάζει να γίνει πιο διεισδυτική και υπεύθυνη. Αντίθετος ο Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ’έκδοση, τόμος Α’, σελ. 841, ο οποίος υποστηρίζει ότι δεν μπορεί να γίνει λόγος για όργανο απονομής δικαιοσύνης όταν η δράση του είναι μονόπλευρα προσανατολισμένη προς την υπεράσπιση του κατηγορουμένου.

κατηγορούσας αρχής. Δεν μπορεί να παραγνωρίζεται ότι ο Εισαγγελέας συνιστά όργανο της εξουσίας, εκφραστής της κρατικής αυθεντίας και έχει στη διάθεσή του εξουσίες και μέσα, τα οποία δεν είναι δυνατόν να παρασχεθούν στον κατηγορούμενο. Η διασφάλιση της αρχής της ισότητας έχει την έννοια ότι οι λύσεις που δίνονται στο πλαίσιο της ποινικής δίκης οφείλουν να αποφεύγουν σε κάθε περίπτωση τη μειονεκτική μεταχείριση του κατηγορουμένου ή του συνηγόρου του³³⁷.

Τελικός σκοπός και αληθές επίτευγμα του συνηγόρου υπεράσπισης είναι η έκδοση ορθής, δηλαδή “αξιολογικά σύνθετης και ηθικά δικαιωμένης” απόφασης³³⁸.

3. 3. Σύντομη αναφορά στο ζήτημα της εκπροσώπησης από τον συνήγορο στην προδικαστική απολογία.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, ο συνήγορος υπεράσπισης μπορεί να διαβιβάσει την γραπτή απολογία του κατηγορουμένου στην προανάκριση, η οποία ισχύει ως απολογία του κατηγορουμένου (104 παρ. 2 ΚΠΔ)³³⁹. Μπορεί όμως να εκπροσωπήσει τον κατηγορούμενο στην απολογία του στο πλαίσιο της κύριας ανάκρισης;

Σε σχέση με το ζήτημα, εκδόθηκε το υπ’ αρ. 15/2006 βούλευμα του Συμβουλίου Εφετών Αθηνών³⁴⁰, το οποίο έδωσε αρνητική απάντηση. Κεντρικοί άξονες της κρίσης του Συμβουλίου είναι οι ακόλουθοι:

337 Μαγκάκης, ο.π., σελ. 37 επ.

338 Μαγκάκης, ο.π., σελ. 80.

339 ΓνωμοδΕισΠλημΘεσσαλ 4/1997, δημ. Νόμος.

340 ΣυμβΕφαθ 15/2006 βουλεύματος, ΠΧρ 2006, 253επ., με παρατηρήσεις *Η. Αναγνωστόπουλου* 261 επ. Κατά τη μη γενομένη δεκτή εισαγγελική πρόταση του ΕισΕφ Π. *Νικολούδη*, με αξιοπρόσεκτα επιχειρήματα υποστηρίζεται ότι είναι δυνατή η διά συνηγόρου εκπροσώπηση και στην απολογία στο πλαίσιο κύριας ανάκρισης διότι σύμφωνα με το 6 παρ. 3 γ’ ΕΣΔΑ, το οποίο εφαρμόζεται στην προδικασία όπως και στην κύρια διαδικασία, ο κατηγορούμενος δικαιούται να αναθέσει την εκπροσώπηση του σε συνήγορο. Το δικαίωμα εκπροσώπησης αναγνωρίστηκε άλλωστε και στη θεμελιώδη απόφαση της Ολομέλειας του Αρείου Πάγου 9/2002, δημ. Νόμος, όπου μάλιστα έγινε δεκτό ότι ο νομοθέτης επιτρέπεται να θέτει περιορισμούς, προκειμένου ο κατηγορούμενος να προσέρχεται στο δικαστήριο, ωστόσο οι εν λόγω περιορισμοί δεν μπορούν να φθάνουν μέχρι το σημείο να καταργείται το δικαίωμα ακρόασης και εκπροσώπησης του κατηγορουμένου. Εξ άλλου, η τροποποίηση του άρθρου 340 ΚΠΔ, από τον Ν. 3346/2005, σκοπό είχε να επιτραπεί η εκπροσώπηση του κατηγορουμένου στο Δικαστήριο, όπως η έννοια αυτή ερμηνεύεται κατ’ άρθρο 6 παρ. 3 γ’ ΕΣΔΑ, δηλαδή σε σχέση και με την προδικασία. Πρακτικά, η εκπροσώπηση του κατηγορουμένου από το συνήγορό του ουδεμία επίδραση έχει στην άσκηση των δικονομικών του δικαιωμάτων, ενώ δεν επηρεάζεται ούτε η σύλληψη δυνάμει εντάλματος, προκειμένου να διασφαλισθεί η παρουσία του στο ακροατήριο. Τέλος, κατά τον ως άνω Εισαγγελέα, εφόσον, επιτρέπεται η εκπροσώπηση του κατηγορουμένου στην κύρια διαδικασία (340 ΚΠΔ), η οποία αποτελεί κάτι το μείζον σε σχέση με την προδικασία, πρέπει να γίνεται δεκτή η εκπροσώπηση του κατηγορουμένου και στην απολογία στην κύρια ανάκριση.

- Η αρχή της υποχρέωσης αυτοπρόσωπης εμφάνισης του κατηγορουμένου αποτελεί προϋπόθεση για την άσκηση των δικονομικών δικαιωμάτων που αναγνωρίζει ο νόμος στον κατηγορούμενο (100- 102, 273 ΚΠΔ).
- Το άρθρο 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ εφαρμόζεται πρωτίστως στην κύρια διαδικασία³⁴¹, ώστε η αναγνώριση της διά συνηγόρου εκπροσώπησης στο ακροατήριο (340 ΚΠΔ) να μη συνεπάγεται αυτομάτως και την αντίστοιχη δυνατότητα στην προδικασία.
- Ο Ν. 3346/2005, δυνάμει του οποίου τροποποιήθηκε το άρθρο 340 ΚΠΔ και δόθηκε η δυνατότητα εκπροσώπησης του κατηγορουμένου αδιακρίτως στην κύρια διαδικασία, δεν τροποποίησε τα σχετικά άρθρα για την προδικαστική απολογία του κατηγορουμένου, γεγονός που οδηγεί εξ αντιδιαστολής στο συμπέρασμα ότι εκεί δε χωρεί εκπροσώπηση, διαφορετικά ο νομοθέτης θα το προέβλεπε ρητά.
- Τέλος, δε μπορεί να παραγνωρίζεται ότι η εμφάνιση του κατηγορουμένου προς απολογία στην κύρια ανάκριση υπαγορεύεται από διαφορετικούς σκοπούς από την εμφάνιση στο ακροατήριο, ήτοι από την ανάγκη διαπίστωσης ενδείξεων ενοχής για την κρίση περί παραπομπής και για την τυχόν διαταγή της προσωρινής του κράτησης, ώστε να διασφαλισθεί η παρουσία του στη δίκη.
- Σημειώνει δε ότι και στην προανάκριση, όπου παρέχεται από τον νόμο η δυνατότητα της γραπτής παράδοσης της απολογίας διά συνηγόρου, αυτό δεν αναιρεί τη δυνατότητα του δικαστηρίου να διατάζει την αυτοπρόσωπη εμφάνιση του κατηγορουμένου.

Με το σκεπτικό αυτό, το Δικαστικό Συμβούλιο έκρινε ότι ορθώς ο Ανακριτής δε δέχθηκε την εκπροσώπηση από τον συνήγορο της κατηγορουμένης στην απολογία και αρνήθηκε να του χορηγήσει προθεσμία (102 ΚΠΔ) και πρόσβαση στο φάκελο της δικογραφίας (101 ΚΠΔ).

Όπως επισημαίνεται ορθώς από τον *Αναγνωστόπουλο*³⁴², η δυνατότητα εκπροσώπησης του κατηγορουμένου από συνήγορο πράγματι έχει προβάδισμα έναντι του συμφέροντος της πολιτείας για αυτοπρόσωπη εμφάνισή του ενώπιον των δικαστικών αρχών, διότι συνάδει με το δικαίωμα ακροάσεως και το δικαίωμα σε παροχή έννομης προστασίας κατ' άρθρο 20 παρ. 1 Σ. Ωστόσο, ενώ στην προκαταρκτική εξέταση και την προανάκριση δίνεται η δυνατότητα στον

341 ΣυμβΑΠ 1260/2000, δημ. ΠοινΛογ2001, 652 επ.

342 *Αναγνωστόπουλος*, Παρατηρήσεις επί του ΣυμβΕφΑθ 15/2006 βουλεύματος, ΠΧρ 2006, 253επ, ιδίως 261επ.

κατηγορούμενο να εκπροσωπείται από τον συνήγορό του (31 παρ. 2, 104 παρ. 2 ΚΠΔ, αντίστοιχα), αυτό δεν γίνεται δεκτό στην κύρια ανάκριση, στην οποία μάλιστα, ο κατηγορούμενος ο οποίος απειθώς δεν προσέρχεται μπορεί να εξαναγκασθεί να εμφανισθεί ενώπιον του Ανακριτή με την έκδοση σε βάρος του εντάλματος σύλληψης ή βίαιης προσαγωγής (272, 276 παρ. 2 ΚΠΔ). Ακόμη, δε χωρεί εκπροσώπηση του κατηγορουμένου στην απολογία του στην κύρια ανάκριση, όπως άλλωστε, δε χωρεί εκπροσώπηση του κατηγορουμένου στην απολογία του στο ακροατήριο. Πράγματι, ο συνήγορος που εκπροσωπεί τον κατηγορούμενο στο ακροατήριο δεν απολογείται. Το αντίθετο, θα ήταν αντίθετο στον καθαρά προσωποπαγή χαρακτήρα της απολογίας και στο σκοπό που επιτελεί, ο οποίος είναι από την πλευρά του κατηγορουμένου, η υπεράσπισή του, κατά τον τρόπο που ο ίδιος επιλέγει, και από την πλευρά των δικαστικών αρχών, η αξιολόγηση της προσωπικότητας του κατηγορουμένου, η οποία έχει καθοριστική σημασία για τον προσδιορισμό της ενοχής του³⁴³. Ωστόσο, τα ανωτέρω, δεν αναιρούν κατά τον ίδιο συγγραφέα, το μη νόμιμο της ενέργειας του ανακριτή να απαγορεύσει στο συνήγορο της κατηγορουμένης την πρόσβαση στη δικογραφία³⁴⁴.

Συνολικά, η αρχή της αυτοπρόσωπης εμφάνισης του κατηγορουμένου δεν αποτελεί μόνο δικαίωμα του τελευταίου αλλά παράλληλα και υποχρέωσή του. Η εν λόγω αρχή εκδηλώνεται ως σχέση κράτους - πολίτη με εξουσιαστικό και, ταυτόχρονα, αποδεικτικό- προνοιακό χαρακτήρα. Η εξουσιαστική φύση της υποχρέωσης αποτελεί επιβεβαίωση της ποινικής εξουσίας του κράτους για την άμεση δίωξη του εγκλήματος, ενώ η αποδεικτική - προνοιακή, διασφαλίζει τη συμμετοχή του φερομένου ως δράστη στην ποινική διαδικασία, ώστε η εκδοθείσα απόφαση των αρχών, να πληροί τα εχέγγυα ορθότητας στο μέγιστο δυνατό βαθμό. Βέβαια, μετά την τροποποίηση του άρθρου 340 ΚΠΔ, από το Ν. 3346/2005, επιτρέπεται η διά συνηγόρου υπεράσπιση ακόμη και στα κακουργήματα, γεγονός που σχετικοποιεί σε μεγάλο βαθμό τη σημασία της εν λόγω αρχής, χωρίς πάντως να την αναιρεί³⁴⁵.

Εξ άλλου, κατά τις ορθές παρατηρήσεις του *Δημητράτου*³⁴⁶, η αρχή της αυτοπρόσωπης εμφάνισης αποτελεί θεμέλιο του ποινικού δικονομικού μας συστήματος και σύμφωνα με το

343 Δασκαλόπουλος, Επιλεγμένα ζητήματα ποινικής δικαιοσύνης και νομολογιακή τους αντιμετώπιση, σελ. 74επ., βλ. και ΑΠ 327/2006, ΠΧρ 2006, 973 επ., 1079/1987, ΠΧρ 1987, 902 επ.

344 Αναγνωστόπουλος, Παρατηρήσεις επί του ΣυμβΕφΑθ 15/2006 βουλεύματος, ΠΧρ 2006, 253επ, ιδίως 261επ.

345 Αναγνωστόπουλος, Αυτοπρόσωπη εμφάνιση και δικαστική ακρόαση του κατηγορουμένου (με αφορμή τις ΟλΑΠ 14, 15, 16/ 2001 και την απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Krombach κατά Γαλλίας, της 13.02.2001, ΝοΒ 2002, 491 επ.

346 Δημητράτος, Η αρχή της αυτοπρόσωπης εμφάνισης του κατηγορουμένου και η διά πληρεξουσίου παράσταση στο ποινικό δικονομικό μας σύστημα (σκέψεις επί της προσφάτως διαμορφωθείσης δικαστηριακής νομολογίας, ιδία ενόψει των υπ' αρ. 9/2002, ΠΧρ ΝΒ, 882 επ., ΠεντΕφΑθ 1184/2002, ΤριμΠλημΤρικ 24/2003, ΠΧρ ΝΓ, 565 επ. Και ΤριμΠλημΤρικ 601/2003, ΠΧρ ΝΓ, 566 επ., αποφάσεων), ΠΧρ 2003, 574 επ.

δογματικό ποινικό δίκαιο υπαγορεύεται από την αρχή της προσωπική ενοχής, την οποία οφείλουν να αξιολογούν τα όργανα της ποινικής δικαιοσύνης πριν τη λήψη απόφασης σε σχέση με τον κατηγορούμενο. Εκτός αυτού, κατά τον ίδιο συγγραφέα, η ίδια η ιδέα της μακρόθεν παρακολούθησης της υπόθεσης από τον κατηγορούμενο, προφανώς υποβαθμίζει την ιδέα της Δικαιοσύνης και την εμπιστοσύνη των πολιτών στην αξία της.

3. 4. Συνιστώσες του δικαιώματος υπεράσπισης με συνήγορο σύμφωνα με τις ρυθμίσεις του ΚΠΔ.

Για την αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο και ανάθεσης της υπεράσπισης σε αυτόν καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει η ελεύθερη επιλογή του από τον κατηγορούμενο, ώστε ο συνήγορος υπεράσπισης να απολαμβάνει της εμπιστοσύνης του. Αυτό σημαίνει ότι ο κατηγορούμενος έχει την ευχέρεια οποτεδήποτε να διορίζει και να παύει το συνήγορό του³⁴⁷. Παράλληλα, δεν μπορεί να γίνει δεκτός περιορισμός του δικαιώματος επιλογής συνηγόρου, ούτε πολύ περισσότερο αποκλεισμός συγκεκριμένου προσώπου από τη θέση του συνηγόρου³⁴⁸.

Η σχέση εμπιστοσύνης εντολέα - εντολοδόχου δικηγόρου, αποκτά ακόμη μεγαλύτερη σημασία στο χώρο της ποινικής δίκης, όπου τυχόν εσφαλμένος χειρισμός της υπόθεσης μπορεί να οδηγήσει σε στέρηση της ελευθερίας του εκπροσωπούμενου κατηγορουμένου. Μόνο εάν ο κατηγορούμενος εμπιστεύεται την ικανότητα και την εχεμύθεια του συνηγόρου του μπορεί να του γνωστοποιήσει στοιχεία για την υπόθεση, γεγονός απαραίτητο για την αποτελεσματικότητα και την ποιότητα των υπηρεσιών του συνηγόρου³⁴⁹. Κατά το ΕΔΔΑ, η επιλογή συνηγόρου αποτελεί θεμελιώδη πτυχή του δικαιώματος υπεράσπισης κατ' άρθρο 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ³⁵⁰.

347 Μπάκας, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., ιδίως 487 επ.

348 Καρράς, Η αρχή της δικαστικής ακροάσεως στην ποινική δίκη, σελ. 65.

349 Μαγκάκης., Ο συνήγορος, μια παράδοση κατάκτηση του πολιτισμού, σελ. 28 επ.

350 Μαγκάκης, Ο συνήγορος, μια παράδοση κατάκτηση του πολιτισμού, σελ. 17 επ., Νούσκαλης, ο.π., σελ. 431 επ., Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ'έκδοση, τόμος Α', σελ. 846, Μπάκας, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., ιδίως σελ. 488 επ. Σύμφωνα με την ΑΠ 1590/2004, δημ. Νόμος, "... το Εφετείο δεν ερεύνησε το σημαντικό αίτιο που πρόβαλε ο συνήγορος του κατηγορουμένου για την αναβολή της δίκης, που συνίσταται στην αδυναμία του να μελετήσει τη δικογραφία μέσα στο χρονικό διάστημα των δύο ωρών, ενώ εξάλλου η άρνηση του κατηγορουμένου να δεχθεί τον συνήγορο υπερασπίσεως τον δικηγόρο που προαναφέρθηκε να του διορίσει αυτεπάγγελτα το Δικαστήριο δεν αποτελεί νόμιμη αιτιολογία για την απόρριψη του εν λόγω αιτήματος, διότι ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα, σύμφωνα με τα άρθρα 6§3 της ΕΣΔΑ και 14§3 στοιχ. δ' του κηρυχθέντος με το Ν. 2462/1997 Διεθνούς Συμφώνου για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα, να επιλέγει αυτός τον συνήγορό του. Επομένως, ο από το άρθρο 510§1 στοιχ. Δ ΚΠΔ σχετικός λόγος της αίτησης είναι βάσιμος και πρέπει κατά παραδοχή τούτου να αναιρεθεί η προσβαλλόμενη παρεμπίπτουσα απόφαση...".

Ακόμη, το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο καλύπτει, το δικαίωμα του κατηγορουμένου να επικοινωνεί με το συνήγορό του ελεύθερα και ανεμπόδιστα, με άνεση χρόνου, χωρίς παρακολούθηση της προφορικής ή γραπτής ή με άλλο τρόπο επικοινωνίας τους³⁵¹. Το δικαίωμα αυτό τονίζεται εμφαντικά στο άρθρο 100 παρ. 4 ΚΠΔ. Το δικαίωμα ακώλυτης επικοινωνίας σαφώς διασφαλίζει και το δικαίωμα προηγούμενης επικοινωνίας με το συνήγορο, ιδιαίτερα πριν την απολογία του κατηγορουμένου. Η συμπαράσταση του συνηγόρου κατά την απολογία αποτελεί εγγύηση για την τήρηση των προστατευτικών ρυθμίσεων του νόμου, αλλά πολύ περισσότερο κρίνεται αναγκαία για την αμοιβαία πληροφόρηση και συνεννόηση ώστε να διαμορφωθεί η κατάλληλη υπερασπιστική γραμμή, με τη συγκέντρωση των απαιτούμενων αποδεικτικών στοιχείων και ειδικά να προετοιμασθεί η απολογία του κατηγορουμένου. Το δικαίωμα ακώλυτης και απόρρητης επικοινωνίας με το συνήγορο συνδέεται και με το ειδικότερο δικαίωμα του κατηγορουμένου να του παρέχεται ο απαιτούμενος χρόνος και οι αναγκαίες ευκολίες για να προετοιμάσει την υπεράσπισή του (6 παρ. 3 στ. Β' ΕΣΔΑ)³⁵².

Ασφαλώς ο συνήγορος δεν μπορεί να απολογηθεί στη θέση του κατηγορουμένου, ούτε να απαντά αντ' αυτού στις υποβαλλόμενες ερωτήσεις. Παράλληλα, ο κατηγορούμενος δεν έχει το δικαίωμα να συνεννοείται με το συνήγορό του κατά την απολογία του σε σχέση με τις απαντήσεις του, όπως προκύπτει από τη διάταξη του άρθρου 366 παρ. 3 εδ. Α' ΚΠΔ, αναλογικώς εφαρμοζόμενη³⁵³.

351 Παπαδαμάκης, Ποινική Δικονομία, η δομή της ποινικής δίκης, στ' έκδοση, 2012, σελ. 160, 346, Ανδρουλάκης, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, σελ. 334- 335, Καρράς, Η αρχή της δικαστικής ακρόασης στην ποινική δίκη, σελ. 67 επ., του ίδιου, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 237, του ίδιου, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, σελ. 383 επ.

352 Μπάκας, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., ιδίως σελ. 490. Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α', σελ. 861 επ.

353 Βλ. βλ. ΑΠ 1023/1989, ΠΧρ 1990, 311 επ., ΑΠ 746/1982, ΠΧρ 1983, 155 επ., Γνωμοδ.Εισ.Πλημ.Θεσσαλ 4/1997, δημ. Νόμος, όπου προβλέπεται ότι (οι επισημάνσεις στο κείμενο έχουν γίνει από τη συντάκτρια της παρούσας διπλωματικής εργασίας): "... Το δικαίωμα προς απολογία του κατηγορουμένου αποτελεί την πεμπτοσύνη του δικαιώματος ακρόασης, αποκτώντας έτσι και συνταγματική θεμελίωση στο άρθρο 20 του Συντάγματος συσχετιζόμενο σαφώς και με τις διατάξεις των άρθρων 2 παρ. 1, 5 παρ. 1 και 7 παρ. 2 τούτου ... Από άποψη δικονομικής λειτουργίας, γίνεται δεκτό ότι η απολογία έχει σήμερα, στο πλαίσιο του ισχύοντος δικονομικού συστήματος, διφυή χαρακτήρα: **Είναι προεχόντως μέσο υπεράσπισης... παραμένει όμως και μέσο ανάκρισης, και είναι τούτο κατάλοιπο της μεσαιωνικής εξεταστικής δίκης...** Η απολογία του κατηγορουμένου, εξεταζόμενη από την σκοπιά της υπεράσπισης, είναι εξ' ορισμού ένα δικαίωμα που πρέπει ν' ασκηθεί ΠΡΟΣΩΠΙΚΑ. Η απολογία καταξιώνει δικονομικά τον κατηγορούμενο ως υποκείμενο της έννομης σχέσης της ποινικής δίκης μια και αυτός είναι εκείνος που θα υποστεί τις συνέπειες της εκδοθησόμενης δικαστικής απόφασης ... **Η απολογία του κατηγορουμένου είναι πάντοτε ΠΡΟΣΩΠΙΚΗ ΚΑΙ ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ ΔΥΝΑΤΟΝ ν' ασκηθεί μέσω τρίτου** (συνηγόρου ή άλλου), και όταν ακόμη νόμιμα εκπροσωπείται από συνήγορο και δικάζεται σαν να ήταν παρών ... **Ο νομίμως εκπροσωπών αυτόν δεν σημαίνει ότι αποκτά και την ιδιότητα του κατηγορουμένου, δεν μπορεί να απολογηθεί γι' αυτόν, ούτε ν' απαντάει στις τυχόν ερωτήσεις αντί γι' αυτόν (κατηγορούμενο) (βλ. ΑΠ 1023/1989, Ποιν.Χρον Μ' σελ. 311, ΑΠ 746/1982, Ποιν. Χρον ΑΓ' σελ. 155).** Τούτ' αυτό ισχύει και για τον αντίστοιχο προς την απολογία θεσμό της αυτοπρόσωπης εμφάνισης του κατηγορουμένου ενώπιον του δικαστικού συμβουλίου, όπου στην άμεση και προσωπική διαδικαστική παρέμβαση του κατηγορουμένου στην ενδιάμεση δικαστική διαδικασία ο συνήγορος μπορεί ΜΟΝΟ ΝΑ ΣΥΜΠΑΡΙΣΤΑΤΑΙ ΚΑΙ ΕΝΔΕΧΟΜΕΝΩΣ ΝΑ ΑΝΑΠΤΥΞΕΙ ΠΡΟΦΟΡΙΚΑ ΤΗΝ ΥΠΟΘΕΣΗ, χωρίς όμως να μπορεί

Η επικοινωνία αυτή οφείλει να είναι απόρρητη. Αυτό συνεπάγεται αυτονόητα την αποχή του κράτους από την υποκλοπή της συνομιλίας ή της με άλλο τρόπο επικοινωνίας του κατηγορουμένου με τον συνήγορό του, αλλά και θετικά, τη λήψη μέτρων για τη διασφάλιση της ανωτέρω απόρρητης επικοινωνίας. Πλέον, μετά την προσθήκη εδ. Β' στην παρ. 4 του άρθρου 100 ΚΠΔ, δυνάμει του άρθρου 49 Ν. 4478/2017³⁵⁴ το απόρρητο της επικοινωνίας με το δικηγόρο προβλέπεται ρητά. Το απόρρητο δεν κάμπτεται ούτε στην περίπτωση επιτρεπτής άρσης του απορρήτου δυνάμει των άρθρων 19 παρ. 1 εδ. Β' Σ. και Ν. 2225/1994, ενώ σχετική είναι οι διατάξεις του Κώδικα Δικηγόρων (Ν. 4194/2013) στο άρθρο 38, για την κατοχύρωση του δικηγορικού απορρήτου και στο άρθρο 39 παρ. 1, για την απαγόρευση διεξαγωγής έρευνας σε δικηγορικό γραφείο καθώς και η κατάσχεση στοιχείων, τα οποία κατέχει ο δικηγόρος στο πλαίσιο χειρισμού μιας υπόθεσης³⁵⁵. Στο πλαίσιο αυτό το κλίμα εμπιστοσύνης διασφαλίζεται περαιτέρω, με την καθιέρωση του επαγγελματικού απορρήτου, δυνάμει του οποίου ο συνήγορος υπεράσπισης απαλλάσσεται της υποχρέωσης μαρτυρίας, η οποία σε περίπτωση παραβίασης συνεπάγεται κυρώσεις δικονομικές (212 ΚΠΔ, σχετική ακυρότητα της διαδικασίας), πειθαρχικές (38 Ν. 4194/2013) και ποινικές (371 ΠΚ)³⁵⁶.

Άλλωστε, ιδιαίτερη σημασία αποκτά το δικαίωμα ελεύθερης και απόρρητης επικοινωνίας στην περίπτωση του **προσωρινά κρατούμενου κατηγορουμένου**, όπου η προετοιμασία της υπεράσπισης διεξάγεται εκ των πραγμάτων υπό δυσμενέστερες συνθήκες. Το δικαίωμα αυτό του κατηγορουμένου, το οποίο συνιστά παράλληλα και δικαίωμα του συνηγόρου, εκφράζεται μέσα από τη δυνατότητα ελεύθερης επίσκεψης του συνηγόρου στους χώρους όπου κρατείται και μέσα από το απαραβίαστο της εν λόγω επικοινωνίας. Ειδικά, απαγορεύεται ο έλεγχος και ειδικά η κατάσχεση εγγράφων που βρίσκονται στα χέρια του κατηγορουμένου ή του συνηγόρου του και αφορούν την υπεράσπιση του κατηγορουμένου. Η καθιέρωση ειδικής διαδικασίας ελέγχου για

να αντιπροσωπεύσει τον διάδικο-πελάτη του που δεν εμφανίζεται...”, Βλ. Και Κονταξή, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ'έκδοση, τόμος Α', σελ. 859 επ., *Νούσκαλη*, ο.π., σελ. 431 επ.

354 Ενσωμάτωση της Οδηγίας 2013/48/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (της 22.10.2013, L 294) για το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο, και τα δικαιώματα ενημέρωσης και επικοινωνίας με τρίτο πρόσωπο κατά τη διάρκεια της κράτησης και εν προκειμένω του άρθρου 4 αυτής, δημ. eur-lex.europa.eu..

355 Κωνσταντινίδης, Δικαίωμα υπερασπίσεως και δικηγορικό απόρρητο, ΠΧρ 2016, 401 επ. Βλ. Και Καρρά, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, σελ. 237- 239, Κονταξή, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ'έκδοση, τόμος Α', σελ. 864 επ., Μπάκα, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., ιδίως σελ. 489 επ.

356 Κωνσταντινίδης, Δικαίωμα υπερασπίσεως και δικηγορικό απόρρητο, ΠΧρ 2016, 401 επ., Μπάκας, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ., ιδίως 490 επ. Υπό το πρίσμα της αυξημένης προστασίας που οφείλει να παρέχεται στη διαφύλαξη του απορρήτου της επικοινωνίας μεταξύ κατηγορουμένου και πληρεξούσιου δικηγόρου, κατά τον Κωνσταντινίδη, ο.π., ιδίως σελ. 407 επ., ασκείται κριτική στην υποχρέωση των δικηγόρων για αναφορά ύποπτων συναλλαγών και συνεργασία με τις αρχές, η οποία τάσσεται σύμφωνα με τον Ν. 3691/2008 και αφορά την νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματική δραστηριότητα και την χρηματοδότηση της τρομοκρατίας.

την παρουσία και επικοινωνία μεταξύ εντολέα και εντολοδόχου δικηγόρου επιβάλλει περιορισμούς στο δικαίωμα υπεράσπισης, οι οποίοι είναι επιτρεπτοί εφόσον τηρείται η αρχή της αναλογικότητας, ήτοι πρόκειται για περιορισμό αναγκαίο, ο οποίος εξυπηρετεί σκοπό με αξία ανάλογη εκείνης του δικαιώματος υπεράσπισης και δε φθάνει μέχρι του σημείου πλήρους κατάργησης του δικαιώματος επικοινωνίας³⁵⁷.

Τέλος, στην παρ. 3 του άρθρου 96 ΚΠΔ³⁵⁸, προβλέπεται η δυνατότητα παραίτησης από το δικαίωμα παράστασης με συνήγορο, εκτός από τις περιπτώσεις που από το νόμο απαιτείται υποχρεωτικά η παράσταση δικηγόρου. Η παραίτηση γίνεται, κατά τον τύπο που προβλέπεται στην παρ. 2 του ίδιου άρθρου και πρέπει να είναι προϊόν της ελεύθερης βούλησης του προσώπου και να μην περιέχει όρο ή αίρεση. Η δήλωση παραίτησης από το εν λόγω δικαίωμα μπορεί να ανακληθεί σε οποιοδήποτε στάδιο της ποινικής διαδικασίας. Δεδομένης της κεφαλαιώδους σημασίας του δικαιώματος πρόσβασης σε συνήγορο, η παραίτηση από αυτό θα πρέπει να είναι αναμφισβήτητη. Παράλληλα, τα αρμόδια όργανα οφείλουν να διασφαλίζουν *πρώτον*, ότι δεν ασκήθηκε πίεση ή εξαναγκασμός στον κατηγορούμενο για να προβεί στην εν λόγω δήλωση και, *δεύτερον*, ότι ο κατηγορούμενος κατανόησε πλήρως τη φύση και τις συνέπειες της δήλωσής του. Όπως επισημαίνει ο Καρράς, σε περίπτωση αμφιβολίας, τεκμαίρεται βούληση μη παραίτησης³⁵⁹. Ασφαλώς, η παραίτηση του κατηγορουμένου δεν μπορεί να θεωρείται αμετάκλητη καθώς αυτός μπορεί να επανέλθει διορίζοντας δικηγόρο³⁶⁰.

Ειδικά στην ανάκριση, από τα άρθρα 100 παρ. 3 ΚΠΔ, 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ και 14 παρ. 3 ΔΣΑΠΔ ευχερώς συνάγεται ότι ο κατηγορούμενος έχει δικαίωμα επιλογής αν θα υπερασπισθεί τον εαυτό του αυτοπροσώπως ή θα ζητήσει διορισμό συνηγόρου, πλην όμως, εάν επιλέξει το τελευταίο, ο ανακριτής είναι υποχρεωμένος να του διορίσει συνήγορο³⁶¹.

357 Κονταξής, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, δ' έκδοση, τόμος Α', σελ. 862 επ.

358 Πρόκειται για ρύθμιση που εισήχθη με τον Ν. 4478/2017, ο οποίος ενσωμάτωσε στο εθνικό δίκαιο την Οδηγία 2013/48/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (της 22.10.2013, L 294) για το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο, και τα δικαιώματα ενημέρωσης και επικοινωνίας με τρίτο πρόσωπο κατά τη διάρκεια της κράτησης, δημ. eur-lex.europa.eu.

359 Καρράς, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, σελ. 236.

360 Κονταξής, ο.π., σελ. 859.

361 Σύμφωνα με το με αρ. **618/2012 βούλευμα του ΣυμβΕφΘεσσαλ** και ειδικά με βάση τη γενομένη δεκτή εισαγγελική πρόταση του Εισαγγελέα Εφετών, Γ. Σκιαδαρέση, δημ. Νόμος, απορρίφθηκε το αίτημα του κατηγορουμένου για κήρυξη της ακυρότητας της απολογίας του κατά την προδικασία λόγω προσβολής του υπερασπιστικού δικαιώματος του και συγκεκριμένα του δικαιώματος αυτεπάγγελτου διορισμού συνηγόρου και ανάθεση της υπεράσπισής του σε αυτόν. Συγκεκριμένα, κρίθηκε ότι δεν παραβιάσθηκε υπερασπιστικό δικαίωμα του κατηγορουμένου, διότι αν και διορίστηκε συνήγορος, ο κατηγορούμενος επέλεξε να απολογηθεί, εγχειρίζοντας και πολυσέλιδο απολογητικό υπόμνημα στον ανακριτή, ενώ είχε τη δυνατότητα να ζητήσει να αναβληθεί η λήψη

3. 5. Το δικαίωμα υπερασπίσεως σύμφωνα με το άρθρο 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ.

Στο άρθρο 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ αναφέρονται τρία ειδικά δικαιώματα³⁶²:

- (1) το δικαίωμα του κατηγορουμένου να εμφανισθεί αυτοπροσώπως στο δικαστήριο και να υπερασπισθεί ο ίδιος τον εαυτό του (to defend himself in person),
- (2) το δικαίωμα του κατηγορουμένου να αναθέσει την υπεράσπισή του σε συνήγορο της εκλογής του (legal assistance of his own choosing) και,
- (3) υπό προϋποθέσεις, το δικαίωμα του άπορου κατηγορουμένου σε δωρεάν νομική συνδρομή (free legal assistance)³⁶³.

Η ειδικότερη εφαρμογή των ως άνω δικαιωμάτων εναπόκειται στο κράτος, το οποίο διαθέτει ευρύ περιθώριο εκτίμησης (margin of appreciation) και το ΕΔΔΑ περιορίζεται στον έλεγχο της διασφάλισης του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας³⁶⁴.

Παραίτηση από το δικαίωμα υπεράσπισης δεν αποκλείεται, ωστόσο, εν όψει της θεμελιώδους σημασίας του, οφείλει να προκύπτει από δήλωση ρητή και αναμφίβολη (in an unequivocal and explicit manner) και όχι να συνάγεται από τη συμπεριφορά του κατηγορουμένου³⁶⁵.

Αναλυτικά ως προς τις επιμέρους εκφάνσεις του δικαιώματος υπεράσπισης:

της απολογίας του λόγω μη εμφάνισης της αυτεπαγγέλτως διορισθείσας συνηγόρου του. Παράλληλα, με το με αρ. **1716/2000 βούλευμα του ΣυμβΕφΑθ**, δημ. Νόμος, έγινε δεκτή αίτηση κατηγορουμένης για αναγνώριση της ακυρότητας κατάθεσής της κατά τη διάρκεια αστυνομικής προανάκρισης, για το λόγο ότι δεν της δόθηκε η δυνατότητα να παραστεί μετά συνηγόρου, αν και υπέβαλε σχετικό αίτημα με αποτέλεσμα την πρόκληση απόλυτης ακυρότητας λόγω προσβολής του οικείου υπερασπιστικού της δικαιώματος. Η ακυρότητα της προνακριτικής κατάθεσης δεν επηρεάζεται από το γεγονός ότι ακολούθησε νομότυπη απολογία της κατηγορουμένης ενώπιον του ανακριτή.

362 *Κατσογιάννου*, Δικαίωμα υπεράσπισης (άρθρο 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ)" σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ποινικό Δίκαιο (επιμέλεια Λεωνίδας Κοτσαλής), ο.π., σελ. 561 επ., *Κωστοπούλου* σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (διευθυντής έκδοσης Λ.- Α. Σισυλιάνος), ο.π. σελ. 327- 336, *Δαλακούρας*, Η παραβίαση του δικαιώματος υπερασπίσεως και οι συνέπειές της, ΠΧρ 2016, 641. **Αντίστοιχο δικαίωμα προβλέπεται στο άρθρο 14 παρ. 3 στ. Β' και Δ' ΔΣΑΠΔ.**

363 ΕΔΔΑ, *Pakelli* κατά Γερμανίας (1983), παρ. 31.

364 ΕΔΔΑ, *Imbrioscia* κατά Ελβετίας (1993), παρ. 38, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

365 ΕΔΔΑ *Pishchalnikov* κατά Ρωσίας (2009), παρ. 77-80, *Colozza* κατά Ιταλίας (1985), παρ. 28, δημ. σε hudoc.echr.coe.int. Πρβλ. *Κατσογιάννου*, ο.π., σελ. 593, *Χειρδάρης*, ο.π., σελ. 256-257. Στη βάση αυτή, ο ως άνω συγγραφέας υποστηρίζει ότι το "συμφέρον της Δικαιοσύνης" δε μπορεί να αλλοιώσει την ρητά εκπεφρασμένη βούληση του κατηγορουμένου περί παραίτησης από το δικαίωμα της μετά συνηγόρου υπεράσπισης, διότι προσβάλλεται ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας.

α. Υπό το σκέλος του ως άνω δικαιώματος, το οποίο αναφέρεται στο δικαίωμα αυτοπρόσωπης εμφάνισης και εκπροσώπησης του κατηγορουμένου, αυτό δεν είναι απόλυτο, δεδομένου ότι απόκειται στα δικαστήρια να κρίνουν εάν η τυχόν πρόβλεψη για τον υποχρεωτικό διορισμό δικηγόρου, επιβάλλεται από το συμφέρον της δικαιοσύνης³⁶⁶. Συναφώς αναφέρεται ότι το δικαίωμα του κατηγορουμένου να παρίσταται στη δίκη του είναι θεμελιώδες. Στην υπόθεση Porovitsi κατά Ελλάδος (2010), η χώρα μας καταδικάστηκε για παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 και 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ, διότι αν και η προσφεύγουσα, στην οποία επιδόθηκε κλήση ως αγνώστου διαμονής καταδικάστηκε ερήμην, η αίτηση ακύρωσης που άσκησε στη συνέχεια απορρίφθηκε χωρίς το Δικαστήριο να εξετάσει ουσιαστικά τους ισχυρισμούς της, με αιτιολογία εντελώς λακωνική και τυπική. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι το δικαίωμα αυτοπρόσωπης εμφάνισης του κατηγορουμένου ως συστατικό στοιχείο της δίκαιης δίκης συνεπάγεται ότι η άρνηση του εθνικού δικαστηρίου να επανεξετάσει την υπόθεση του ερήμην καταδικασθέντος, όταν αυτός δεν έχει παραιτηθεί από αυτό συνιστά περίπτωση “φανερής αρνησιδικίας”³⁶⁷.

β. Το δικαίωμα υπεράσπισης από συνήγορο έχει κεφαλαιώδη σημασία για τη διασφάλιση του δίκαιου χαρακτήρα της διαδικασίας και συνιστά προϋπόθεση για την αποτελεσματική άσκηση όλων των άλλων υπερασπιστικών δικαιωμάτων³⁶⁸.

Σημειώνεται ότι το δικαίωμα του κατηγορουμένου να “συμβουλευέται και να αναθέτει την υπεράσπιση και εκπροσώπησή του σε δικηγόρο” προβλέπεται ρητά στο άρθρο 47 εδ. Γ' Χάρτη ΘΔΕΕ και στο άρθρο 14 παρ. 3 στ. Δ' ΔΣΑΠΔ.

Το ΕΔΔΑ έχει επισημάνει τη σημασία της παράστασης με συνήγορο από τα αρχικά στάδια της ποινικής διαδικασίας και μάλιστα, ήδη πριν την πρώτη εξέταση του προσώπου από τις αστυνομικές αρχές, ιδίως όταν στην εθνική έννομη τάξη, οι εκεί δηλώσεις του προσώπου λαμβάνονται υπόψη στη μετέπειτα ποινική διαδικασία σε βάρος του³⁶⁹.

366 Κωστοπούλου, ο.π. σελ. 328, βλ. Και την εκεί αναφερόμενη νομολογία, ενδεικτικά δε, βλ. Και ΕΔΔΑ Croissant κατά Γερμανίας (1992), παρ. 29, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

367 Porovitsi κατά Ελλάδος (2010), παρ. 19. Βλ. Αναγνωστόπουλο Η., Άγνωστη διαμονή και δικαίωμα ακροάσεως (με αφορμή την ΟΛΑΠ 2/2014, ΠΧρ ΞΔ, σελ. 277 επ.), ΠΧρ 2014, 398 επ.

368 ΕΔΔΑ, Pishchalnikov κατά Ρωσίας (2009), παρ. 78, δημ. σε hudoc.echr.coe.int. Πρβλ. Anagnostopoulos, The right of Access to a Lawyer in Europe: A Long Road Ahead?, EuCLR 2014, 3.

369 Κατσογιάννου, ο.π., σελ. 578 επ. Δημάκης, Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3Α' της ΕΣΔΑ, Ποινικός Λόγος 2/2001/649, ιδίως σελ. 674 επ, Anagnostopoulos, ο.π., σελ. 5, ΕΔΔΑ, Pishchalnikov κατά Ρωσίας (2009), παρ. 65, Öcalan κατά Τουρκίας (2010), παρ. 131, Magee κατά Ηνωμένου Βασιλείου (2000), παρ. 41, Murray κατά Ηνωμένου Βασιλείου (1996), παρ. 63, Averill κατά Ηνωμένου Βασιλείου (2000), παρ. 59, Quaranta κατά Ελβετίας (1991), Imbrioscia κατά Ελβετίας (1993), Berlinski

Στη απόφαση- σταθμό του ΕΔΔΑ επί της υπόθεσης **Salduz**³⁷⁰, το Δικαστήριο έκρινε ότι ακόμη και αν συντρέχουν επιτακτικοί λόγοι που να δικαιολογούν την απόκλιση από το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο, σε κάθε περίπτωση θα πρέπει να διασφαλίζονται τα υπερασπιστικά δικαιώματα του κατηγορουμένου. Όμως, όταν ενοχοποιητικές δηλώσεις, στις οποίες προέβη ο κατηγορούμενος κατά τη διάρκεια της κράτησης και εξέτασής του από την αστυνομία, όπου δεν είχε πρόσβαση σε δικηγόρο, χρησιμοποιούνται για τη θεμελίωση της καταδίκης του, τα υπερασπιστικά δικαιώματά του παραβιάζονται. Εν προκειμένω, στον κατηγορούμενο για συμμετοχή σε εγκληματική οργάνωση, ανήλικο κατά το χρόνο σύλληψης, προσφεύγοντα, δεν δόθηκε πρόσβαση σε δικηγόρο κατά την ανάκρισή του από την Αστυνομία, διότι η σχετική νομοθεσία δεν το προέβλεπε. Κατά την ανάκριση, ο Salduz ομολόγησε τη συμμετοχή του, ωστόσο στη συνέχεια επιδίωξε να ανακαλέσει ισχυριζόμενος ότι είχε εξαναγκαστεί να προβεί στην εν λόγω δήλωση. Οι αρχές στη συνέχεια του έδωσαν τη δυνατότητα να συμβουλευθεί δικηγόρο και να ασκήσει τα δικονομικά δικαιώματα που παρείχε ο νόμος. Ο Salduz συνέχισε να υποστηρίζει την αθωότητά του μέχρι και το τέλος της διαδικασίας, η οποία έληξε με την καταδίκη του από το τουρκικό δικαστήριο, το οποίο αξιολόγησε ως σημαντικό αποδεικτικό στοιχείο την κατάθεση του προσώπου κατά την ανάκρισή του από την αστυνομία. Το ΕΔΔΑ εν προκειμένω απεφάνθη ότι προκειμένου το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο ασκείται πρακτικά και αποτελεσματικά, πρέπει να παρέχεται στο πρόσωπο ήδη από την πρώτη εξέτασή του από τις αρχές, ενώ περιορισμός του δικαιολογείται μόνο σε εξαιρετικές περιστάσεις, οι οποίες σε κάθε περίπτωση δεν πρέπει να οδηγούν σε κατάργηση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του. Εν προκειμένω, στον ανήλικο Salduz δεν δόθηκε πρόσβαση σε δικηγόρο κατά την εξέτασή του από τις αρχές, όπως έπρεπε εν όψει και της ηλικίας του, ενώ η κατάθεση την οποία έδωσε χρησιμοποιήθηκε στη συνέχεια από τις αρχές και απετέλεσε σημαντικό στοιχείο για την καταδίκη του. Η μεταγενέστερη δυνατότητα του κατηγορουμένου να ασκήσει τα δικονομικά του δικαιώματα, μεταξύ των οποίων και ο διορισμός συνηγόρου, δεν μπορούσαν να αντισταθμίσουν την αρχική προσβολή του υπερασπιστικού δικαιώματος του κατηγορουμένου.

Στον πυρήνα του δικαιώματος υπεράσπισης με συνήγορο βρίσκεται το δικαίωμα του κατηγορουμένου να έρχεται σε προσωπική, ακώλυτη και απόρρητη επικοινωνία με αυτόν, κατά τρόπο ώστε ο δικηγόρος να μπορεί να παράσχει στον εντολέα του ουσιαστική συνδρομή. Σε σειρά αποφάσεων, το ΕΔΔΑ έχει αποφανθεί ότι αποτελεί υποχρέωση του κράτους να λάβει θετικά μέτρα για την διασφάλιση της αποτελεσματικής άσκησης του δικαιώματος υπεράσπισης.

κατά Πολωνίας (2002), παρ. 75, Dayanan κατά Τουρκίας (2009), παρ. 31, A.T. κατά Λουξεμβούργου (2015), παρ. 86 επ., δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

370 ΕΔΔΑ, Salduz κατά Τουρκίας (2008), ιδίως παρ. 52 επ.

Σκοπός είναι ο κατηγορούμενος να μπορεί να αξιοποιήσει ένα ευρύ φάσμα υπηρεσιών (whole wide range) που δύναται να του προσφέρει ο συνήγορος υπεράσπισης, ήτοι όχι μόνο σε σχέση με την προετοιμασία της απολογίας του και τη συλλογή του αναγκαίου αποδεικτικού υλικού, αλλά ακόμη, τον έλεγχο των συνθηκών κράτησης του κατηγορουμένου, ως καθοριστικό παράγοντα του δικαιώματος υπεράσπισης του τελευταίου³⁷¹.

Το δικαίωμα του κατηγορουμένου να επιλέγει το συνήγορο υπεράσπισης οφείλει να γίνεται σεβαστό, χωρίς να αποκλείεται υπό προϋποθέσεις να υποσκελισθεί με απόφαση των αρχών όταν συντρέχει σχετικό συμφέρον της Δικαιοσύνης. Για παράδειγμα, μπορεί η ιδιαίτερη φύση της διαδικασίας να δικαιολογεί την ανάληψη της υπόθεσης από ορισμένη κατηγορία δικηγόρων³⁷².

Αυτονόητα το δικαίωμα δεν ασκείται ουσιαστικά, όταν ο δικηγόρος δικαιούται να παρίσταται, αλλά όχι να επικοινωνεί με τον κατηγορούμενο³⁷³. Παράλληλα, στην υπόθεση *Moiseyev*³⁷⁴ το ΕΔΔΑ έκρινε ότι αντίκειται στην αρχή της δίκαιης δίκης και ειδικά στην αρχή της ισότητας των όπλων, η υποχρέωση του συνηγόρου να λαμβάνει άδεια από τις αρχές προκειμένου να επισκεφθεί τον κρατούμενο εντολέα του.

Σε σχέση με το απόρρητο της επικοινωνίας, το Δικαστήριο του Στρασβούργου, δέχεται ότι όταν δεν διασφαλίζεται ο εμπιστευτικός χαρακτήρας της επικοινωνίας με το συνήγορο, η συνδρομή που δύναται να παράσχει ο τελευταίος στον κατηγορούμενο πλήττεται ανεπανόρθωτα. Μάλιστα, δεν απαιτείται διαπίστωση υποκλοπής από τις αρχές, αλλά αρκεί η υπόνοια ότι η συνομιλία παρακολουθείτο³⁷⁵.

371 ΕΔΔΑ, *Dayanan* κατά Τουρκίας (2009), παρ. 32, *Pishchalnikov* κατά Ρωσίας (2009), παρ. 72-91, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

372 ΕΔΔΑ, *Lagerblom* κατά Σουηδίας (2003) παρ. 54, *Croissant* κατά Γερμανίας (1992), παρ. 27, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

373 *Κωστοπούλου*, ο.π. σελ. 328 επ., βλ. Και την εκεί αναφερόμενη νομολογία, ενδεικτικά δε βλ. ΕΔΔΑ, *A.T.* κατά Λουξεμβούργου (2015), παρ. 85 επ., δημ. σε hudoc.echr.coe.int. Βλ. Και ΕΔΔΑ, *Sebalj* κατά Κροατίας (2011), παρ. 251 επ., όπου κρίθηκε ότι το δικαίωμα σε συνδρομή από δικηγόρο περιλαμβάνει και το δικαίωμα του κατηγορουμένου να είναι παρών ο συνήγορός του κατά την εξέτασή του από τις αρχές.

374 Βλ. ΕΔΔΑ, *Moiseyev* κατά Ρωσίας (2008), παρ. 202-207, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

375 ΕΔΔΑ, *Castravet* κατά Μολδαβίας (2007), παρ. 49-50, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

Στην υπόθεση **Campbell and Fell**³⁷⁶, το δικαστήριο έκρινε ότι παραβιάστηκε ο δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας διότι οι συνομιλίες του κατηγορουμένου με το συνήγορο υπεράσπισης γίνονταν παρουσία αστυνομικών.

Ομοίως έκρινε το ΕΔΔΑ στην υπόθεση **Öcalan**³⁷⁷, για την οποία η Τουρκία καταδικάστηκε για παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 1 και 3 στ. Β' και Γ' διότι αφενός αρνήθηκε στον κατηγορούμενο την πρόσβαση σε δικηγόρο επί επτά ημέρες κατά τις οποίες κρατείτο, ενώ στη συνέχεια όταν του επιτράπη να μιλήσει με δικηγόρο, οι αρχές επέβαλαν περιορισμούς στη συχνότητα και τη διάρκεια των επισκέψεων, οι οποίες γίνονταν σε χώρο όπου η συνομιλία μπορούσε να ακουσθεί από τους φύλακες. Ακόμη, στον κατηγορούμενο και τους συνηγόρους του δεν δόθηκε πρόσβαση στη δικογραφία παρά μόνο λίγο πριν τη δίκη, με αποτέλεσμα να αδυνατούν να προετοιμάσουν αποτελεσματικά την υπεράσπιση του κατηγορουμένου.

Καθοριστική είναι η συμβολή του δικηγόρου στην προστασία του εντολέα του από την αυτοενοχοποίηση και γι' αυτό το λόγο, όπως καθίσταται εμφανές από την εδώ παρατιθέμενη νομολογία, η προσβολή του δικαιώματος στη σιωπή και τη μη αυτοενοχοποίηση αποτελεί ένα σημαντικό επιχείρημα υπέρ της παραβίασης του άρθρου 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ.

Στην υπόθεση **Murray**³⁷⁸, ο προσφεύγων στερήθηκε επί 48 ώρες τη συνδρομή δικηγόρου, κατά τη διάρκεια του οποίου ανακρίθηκε από τις αρχές δέκα φορές. Κατά την ανάκριση του γνωστοποιήθηκε ότι μπορούσε να ασκήσει το δικαίωμα σιωπής, ωστόσο ο νόμος επέτρεπε στο Δικαστήριο να συναγάγει συμπεράσματα από τη σιωπή του. Το γεγονός αυτό τον έφερε ενώπιον ενός σοβαρού διλήμματος, διότι είτε σιωπούσε είτε κατέθετε αυτό θα επιδρούσε καθοριστικά στην υπεράσπισή του. Εν προκειμένω, κατά το ΕΔΔΑ, η συνδρομή δικηγόρου είχε τεράστια σημασία και για το λόγο αυτό η στέρησή του αρκούσε για να δεχθεί παραβίαση του 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ.

Το δίλημμα στο οποίο βρίσκεται ο κατηγορούμενος σχετικά με τη στάση την οποία πρέπει να τηρήσει έναντι της εξέτασης των αρχών κατά το αρχικό στάδιο της διαδικασίας ανέδειξε το ΕΔΔΑ και στην υπόθεση **Averill**³⁷⁹, κατά την οποία ο προσφεύγων κατά το πρώτο 24ωρο της

376 ΕΔΔΑ, Campbell and Fell κατά Ηνωμένου Βασιλείου (1984), δημ. σε hudoc.echr.coe.int, βλ. και Μαγγανά-Καρατζά, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, β' έκδοση, σελ. 157 επ.

377 ΕΔΔΑ, Öcalan κατά Τουρκίας (2010), δημ. σε hudoc.echr.coe.int. βλ. και Κατσογιάννου, ο.π., σελ. 612.

378 Murray κατά Ηνωμένου Βασιλείου (1996), παρ. 59 επ. ιδίως 62 επ., δημ. σε hudoc.echr.coe.int. βλ. σε Δημάκη, ο.π. σελ. 676, Κατσογιάννου, ο.π., σελ. 613 επ.

379 Averill κατά Ηνωμένου Βασιλείου (2000), παρ. 58 επ., δημ. σε hudoc.echr.coe.int. Βλ. και Κατσογιάννου, ο.π.

κράτησής του, ενημερώθηκε από τις ανακριτικές αρχές ότι δεν είχε μεν υποχρέωση να απαντήσει, αλλά ότι εάν χρησιμοποιούσε ενώπιον του δικαστηρίου γεγονός που δεν είχε αναφέρει κατά το στάδιο αυτό, το εθνικό δικαστήριο θα μπορούσε να συναγάγει αρνητικά συμπεράσματα για την ενοχή του. Όπως επισήμανε το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο εν προκειμένω, ο προσφεύγων όφειλε να έχει πρόσβαση σε δικηγόρο, για να τον συμβουλευτεί κατάλληλα.

Άλλωστε, το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη το αν ασκήθηκε πίεση από τις ανακριτικές αρχές στον εξεταζόμενο χωρίς την παρουσία δικηγόρου, με δεδομένο ότι η παρουσία του δικηγόρου, ιδιαίτερα όταν το πρόσωπο είναι ανήλικο³⁸⁰, μπορεί να άρει την εκφοβιστική ατμόσφαιρα που συχνά καλλιεργούν οι ανακριτικές αρχές και να αποτρέψουν το πρόσωπο από το να προβεί σε ενοχοποιητικές δηλώσεις.

Στην υπόθεση **Magee**³⁸¹, ο προσφεύγων κατά τη σύλληψή του και για τις επόμενες 48 ώρες ανακρίθηκε από τις αρχές χωρίς να του επιτραπεί πρόσβαση σε δικηγόρο, παρότι είχε υποβάλει σχετικό αίτημα. Η πρόσβαση του επιτράπηκε μετά την ομολογία του, ότι είχε συμμετάσχει σε βομβιστικές επιθέσεις για τις οποίες και καταδικάστηκε. Το ΕΔΔΑ έκρινε ότι εν προκειμένω, η κράτηση του προσώπου σε καθεστώς απομόνωσης και δη σε ένα κέντρο το οποίο είχε κριθεί ακατάλληλο από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή για την Πρόληψη των Βασανιστηρίων, στο οποίο του ασκείτο από τις ανακριτικές αρχές ψυχική πίεση για να εξαχθεί ομολογία του παραβίαζε την παρ. 3 στ. Γ' σε συνδυασμό με την παρ. 1 του άρθρου 6 ΕΣΔΑ, λαμβανομένων υπόψη των ανωτέρω συνθηκών καθώς και του γεγονότος ότι για την καταδίκη του προσώπου λήφθηκαν υπόψη ομολογίες του κατηγορουμένου κατά το χρονικό διάστημα της κράτησής του.

Γενικά, το κράτος μπορεί να θέτει όρους στην ως άνω επικοινωνία, στο μέτρο που αυτοί είναι εύλογοι και αναγκαίοι, με βάση τη φύση και τις συνθήκες τέλεσης των εγκλημάτων (λ.χ. υποθέσεις τρομοκρατίας) και με την προϋπόθεση ότι διασφαλίζεται το απόρρητο της επικοινωνίας³⁸². Περιορισμοί στο δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο μπορούν να γίνουν δεκτοί μόνο εάν συντρέχει εύλογη αιτία (good cause) ή κατ' άλλη διατύπωση, σε "επιτακτικούς λόγους" (extraordinary features) και εφόσον δεν επηρεάζεται ο συνολικά δίκαιος χαρακτήρας της διαδικασίας³⁸³. Το Δικαστήριο, άλλωστε, προβαίνει σε αξιολόγηση της φύσης του

380 ΕΔΔΑ, Panovits κατά Κύπρου (2008), παρ. 68 -77, Adamkiewicz κατά Πολωνίας (2010), παρ. 86- 92, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

381 ΕΔΔΑ, Magee κατά Ηνωμένου Βασιλείου (2000), παρ. 41 επ., δημ. σε hudoc.echr.coe.int, πρβλ. Βλ. Σε Δημάκη Α, ο.π. σελ. 676.

382 Κωστοπούλου, ο.π. σελ. 330 επ., βλ. Και ΕΔΔΑ, Murray κατά Ηνωμένου Βασιλείου (1996), παρ. 59 επ., Magee κατά Ηνωμένου Βασιλείου (2000), παρ. 41 επ. δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

383 Κατσογιάννου, ο.π., σελ. 575, ΕΔΔΑ, Salduz κατά Τουρκίας (2008), παρ. 55, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

περιορισμού του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο και όταν πρόκειται για περιορισμό ο οποίος εφαρμόζεται συστηματικά, διότι λ.χ. απορρέει από διάταξη της εθνικής νομοθεσίας, το Δικαστήριο δέχεται παραβίαση και μόνο από το γεγονός αυτό, χωρίς να εξετάζεται εάν εν προκειμένω το πρόσωπο προέβη σε ενοχοποιητικές δηλώσεις³⁸⁴.

Το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο συνεπάγεται περαιτέρω, ότι ο κατηγορούμενος δεν μπορεί να υποχρεωθεί σε αυτοπρόσωπη υπεράσπιση, αλλά και ότι ο ίδιος δικαιούται να συμπαρίσταται με το δικηγόρο του³⁸⁵.

γ. Επιπλέον, από την πρόβλεψη του άρθρου 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ καλύπτεται το δικαίωμα του άπορου κατηγορουμένου να λάβει **δωρεάν νομική συνδρομή**. Το δικαίωμα αυτό τελεί υπό δύο σωρευτικά απαιτούμενες προϋποθέσεις, ήτοι: (1) την οικονομική αδυναμία του κατηγορουμένου να πληρώσει για τις υπηρεσίες του συνηγόρου υπεράσπισης και (2) την εξυπηρέτηση του συμφέροντος της Δικαιοσύνης³⁸⁶.

Σημειώνεται ότι το δικαίωμα σε δωρεάν “δικαστική αρωγή” προβλέπεται άλλωστε, στο άρθρο 47 εδ. Δ' του Χάρτη ΘΔΕΕ³⁸⁷ και το άρθρο 14 παρ. 3 στ. Δ' ΔΣΑΠΔ.

Για την κρίση περί “συμφέροντος της Δικαιοσύνης” το οποίο επιτάσσει τον αυτεπάγγελο διορισμό συνηγόρου, στη νομολογία του ΕΔΔΑ³⁸⁸ έχουν διαμορφωθεί ορισμένα κριτήρια τα οποία αξιολογούνται σε σχέση με τις ειδικές περιστάσεις της υπόθεσης: η σοβαρότητα του

384 ΕΔΔΑ, Dayanan κατά Τουρκίας (2009), παρ. 33-34, όπου το ΕΔΔΑ έκρινε ότι η απουσία πρόβλεψης στο εθνικό δίκαιο του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο συνιστούσε συστηματική παραβίαση του άρθρου 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ, ενώ εν προκειμένω, δεν είχε σημασία, το γεγονός ότι ο προσφεύγων είχε ασκήσει το δικαίωμα σιωπής. **Βλ. και** ΕΔΔΑ, Shishkin κατά Ρωσίας (2011), παρ. 151, όπου κρίθηκε ότι το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο παραβιάζεται ακόμη και εάν δεν διαπιστώνονται αυτοενοχοποιητικές δηλώσεις του κατηγορουμένου.

385 *Κωστοπούλου*, ο.π. σελ. 332 επ., βλ. Και την εκεί αναφερόμενη νομολογία, ενδεικτικά δε βλ. ΕΔΔΑ, Pakelli κατά Γερμανίας (1983), παρ. 31 επ. δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

386 *Κατσογιάννου*, ο.π., σελ. 616 επ., *Κωστοπούλου*, ο.π. σελ. 334 επ., *Βούλγαρης*, Ο θεσμός της “νομικής βοήθειας” (legal aid) κατά την ελληνική και ευρωενωσιακή δικαιοταξία, ΠΧΡ 2016, 567 επ., *Χειρδάρη*, εισήγηση με τίτλο “ Το δικαίωμα δωρεάν νομικής συνδρομής και διορισμού συνηγόρου στη νομολογία του Στρασβούργου, η υπεράσπιση των οικονομικώς αδυνάτων”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, σελ. 231 επ.

387 Ενώ το περιεχόμενο των δικαιωμάτων του 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ και του 47 εδ. Δ' Χάρτη ΘΔΕΕ φαίνεται όμοιο, ο Χάρτης μάλλον παρέχει ευρύτερη προστασία. Εκεί χρησιμοποιείται ο όρος “δικαστική αρωγή”, ο οποίος εννοιολογικά καλύπτει όχι μόνο την περίπτωση δωρεάν διορισμού συνηγόρου, αλλά την ατέλεια εν γένει και δη την απαλλαγή από τυχόν δικαστικά έξοδα. Παράλληλα, στο Χάρτη δεν γίνεται ρητή παραπομπή σε κατηγορούμενο, αλλά σε “όσους δε διαθέτουν επαρκείς πόρους”, ώστε η διάταξη του Χάρτη να δύναται να εφαρμοσθεί και σε αστικές ή διοικητικές διαδικασίες, αλλά και από τον παθόντα του εγκλήματος στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας. Βλ. *Βούλγαρη*, Ο θεσμός της “νομικής βοήθειας” (legal aid) κατά την ελληνική και ευρωενωσιακή δικαιοταξία, ΠΧΡ 2016, 567 επ.

388 Βλ. Ιδίως ΕΔΔΑ, Artico κατά Ιταλίας (1980), Quaranta κατά Ελβετίας (1991), Croissant κατά Γερμανίας (1992), Adamkiewicz κατά Πολωνίας (2010), Daud κατά Πορτογαλίας (1998) παρ. 38, Twalib κατά Ελλάδος (1998).

αδικήματος και της επαπειλούμενης ποινής (σε στερητική της ελευθερίας ποινή θα απαιτείται κατά κανόνα συνδρομή δικηγόρου³⁸⁹), η πολυπλοκότητα της υπόθεσης³⁹⁰, καθώς και οι προσωπικές συνθήκες υπό τις οποίες τελεί ο κατηγορούμενος, όπως η τυχόν ανεπαρκής γνώση της γλώσσας της διαδικασίας και το υποβαθμισμένο κοινωνικό υπόβαθρο του προσφεύγοντος³⁹¹. Σχετικά με την προϋπόθεση της οικονομικής αδυναμίας, το ΕΔΔΑ εξετάζει τις αποφάσεις των κρατικών οργάνων για τυχόν αυθαιρεσία ή ανεπαρκή αιτιολόγηση³⁹².

Στην υπόθεση **Quaranta**³⁹³, το ΕΔΔΑ έκρινε ότι παραβιάστηκε το δικαίωμα του προσφεύγοντος για παροχή δωρεάν νομικής συνδρομής τόσο στην προδικασία όσο και στην κύρια διαδικασία, όπως επέτασσε το συμφέρον της δικαιοσύνης. Εν προκειμένω, ο Quaranta κατηγορείτο για παραβίαση του νόμου περί ναρκωτικών, δηλαδή μια εξόχως σοβαρή κατηγορία, ενώ ταυτόχρονα, η θέση του (βεβαρημένο ποινικό μητρώο, έλλειψη επαγγελματικών προσόντων και κακή κοινωνική και οικονομική κατάσταση) δεν του επέτρεπαν να υπερασπισθεί τον εαυτό του αποτελεσματικά. Παράλληλα, στην υπόθεση **Berlinski**³⁹⁴, το Δικαστήριο έκρινε ότι είχε παραβιασθεί το δικαίωμα σε δωρεάν νομική συνδρομή, διότι παρά το γεγονός ότι οι προσφεύγοντες, είχαν υποβάλει σχετικό αίτημα ήδη από την αρχή της ποινικής διαδικασίας, δωρεάν νομική αρωγή τους χορηγήθηκε μετά ένα έτος, κατά τη διάρκεια του οποίου όμως οι αρχές είχαν προβεί σε σημαντικές ανακριτικές πράξεις σε βάρος των προσφευγόντων.

Το κράτος οφείλει να διασφαλίζει ότι το δικαίωμα σε δωρεάν νομική συνδρομή ασκείται πρακτικά και αποτελεσματικά. Αυτό έχει ως συνέπεια ότι το υποκείμενο της ποινικής διαδικασίας δικαιούται να ζητήσει να του χορηγηθεί νομική βοήθεια εξ αρχής, και πριν την ρητή απόδοση σε βάρος του κατηγορίας, εφόσον, όπως ετέθη αναλυτικά ανωτέρω, η προστατευτική ισχύς του άρθρου 6 ΕΣΔΑ καλύπτει και το στάδιο πριν την άσκηση ποινικής δίωξης κατά του προσώπου³⁹⁵.

389 ΕΔΔΑ, Twalib κατά Ελλάδος (1998), παρ. 52- 53, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

390 ΕΔΔΑ, Tsonyo Tsonev κατά Βουλγαρίας (No. 2, 2010), παρ. 39- 40, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

391 ΕΔΔΑ, Twalib κατά Ελλάδος (1998), παρ. 52- 53, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

392 ΕΔΔΑ, Tsonyo Tsonev κατά Βουλγαρίας (No. 2, 2010), παρ. 39- 40, Twalib κατά Ελλάδος (1998), παρ. 51, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

393 ΕΔΔΑ, Quaranta κατά Ελβετίας (1991), παρ. 33 επ., δημ. σε hudoc.echr.coe.int. Πρβλ. *Χειρδάρη*, ο.π., σελ. 236.

394 ΕΔΔΑ, Berlinski κατά Πολωνίας (2002), παρ. 72 επ., δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

395 Βλ. ανάλυση για δικαίωμα υπεράσπισης μετά ή διά συνηγόρου, καθώς και την νομολογία αναφορικά με την πρόσβαση σε δικηγόρο κατά την αστυνομική προανάκριση, ΕΔΔΑ, Murray κατά Ηνωμένου Βασιλείου (1996), παρ. 63, Öcalan κατά Τουρκίας (2005), παρ. 151, Salduz κατά Τουρκίας (2008), παρ. 54, Averill κατά Ηνωμένου Βασιλείου (2000), παρ. 59, Dayanan κατά Τουρκίας (2009), παρ. 31, δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

Ακολούθως, στα κράτη επαφίεται ο καθορισμός των προσόντων και της διαδικασίας επιλογής των αυτεπαγγέλτως διοριζόμενων δικηγόρων. Ωστόσο, δεν μπορεί να γίνει λόγος για αποτελεσματική άσκηση του δικαιώματος, εάν ο διορισθείς δικηγόρος δεν εκπληρώνει τα καθήκοντά του (λόγω αδυναμίας ή συνειδητής παραμέλησης). Στην περίπτωση αυτή, οι αρχές οφείλουν να λάβουν μέτρα και, ακόμη και να τον αντικαταστήσουν. Ωστόσο, δεδομένης της ανεξαρτησίας του δικηγορικού λειτουργήματος και της ιδιαίτερης σχέσης του δικηγόρου με τον εντολέα του, η απόφαση αντικατάστασης του δικηγόρου δικαιολογείται μόνο σε περίπτωση κατά την οποία η αδυναμία του δικηγόρου να εκπληρώσει τα καθήκοντά του είναι προφανής ή να περιήλθε με οποιονδήποτε τρόπο σε γνώση των αρχών³⁹⁶.

Κατά την κρατούσα άποψη στη νομολογία του ΕΔΔΑ, το συμφέρον της Δικαιοσύνης μπορεί να επιβάλει το διορισμό συνηγόρου, ακόμη και αν ο κατηγορούμενος έχει ρητά δηλώσει ότι επιθυμεί να υπερασπισθεί ο ίδιος την αθωότητα του. Το δικαίωμα αυτοπρόσωπης υπεράσπισης, είναι επομένως, σχετικό³⁹⁷. Ωστόσο, υποστηρίζεται με βάσιμα επιχειρήματα, ότι η επιλογή συνηγόρου έχει την πρωτοκαθεδρία ως παράγων του δικαιώματος υπεράσπισης. Στην περίπτωση που ο κατηγορούμενος, εν γνώσει των συνεπειών, δηλώνει ότι δεν επιθυμεί τον αυτεπάγγελτο διορισμό συνηγόρου, αν και συντρέχουν οι προϋποθέσεις του νόμου και της ΕΣΔΑ, ή ότι επιθυμεί να ασκήσει το δικαίωμα καθολικής σιωπής, δεν επιτρέπεται να του επιβληθεί νομική εκπροσώπηση, διαφορετικά προσβάλλεται το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη³⁹⁸.

3. 6. Σύντομη αναφορά στον Ν. 3226/2004, σε σχέση με την παροχή δωρεάν νομικής βοήθειας στην ποινική διαδικασία.

Η δωρεάν νομική βοήθεια στο ισχύον εθνικό δίκαιο ρυθμίζεται από το Ν. 3226/2004, ο οποίος εκδόθηκε μετά την καταδίκη της Χώρας μας από το ΕΔΔΑ στην υπόθεση Twalib (1998)³⁹⁹. Εν

396 *Κατσογιάννου*, ο.π., σελ. 625 επ. *Κωστοπούλου*, ο.π. σελ. 336 και την εκεί αναφερόμενη νομολογία, *Daud* κατά *Πορτογαλίας* (1998) παρ. 38, *Kamasinski* κατά *Αυστρίας* (1989), παρ. 65, *Artico* κατά *Ιταλίας* (1993), παρ. 33-36, *Czekalla* κατά *Πορτογαλίας* (2002), παρ. 65, 71, *Sannino* κατά *Ιταλίας* (2006) παρ. 49, δημ. σε *hudoc.echr.coe.int*. Να σημειωθεί ότι στην υπόθεση *Sannino*, τα σφάλματα των συνηγόρων υπεράσπισης ήταν σε τέτοιο βαθμό εμφανή, ώστε το ΕΔΔΑ κατέληξε ότι είχε παραβιαστεί το δικαίωμα υπεράσπισης του προσφεύγοντος παρά το γεγονός ότι ο ίδιος δεν είχε επικαλεστεί ενώπιον του εθνικού δικαστηρίου τον προβληματικό χειρισμό της υπόθεσης από τους συνηγόρους του.

397 *Χειρδάρης*, ο.π., σελ. 248 επ., ΕΔΔΑ, *Lagerblom* κατά *Σουηδίας* (2003), παρ. 50-55, *Croissant* κατά *Γερμανίας* (1992), παρ. 29, δημ. σε *hudoc.echr.coe.int*.

398 *Χειρδάρης*, ο.π., σελ. 245 επ., 256-257.

399 *Βούλγαρης*, Ο θεσμός της “νομικής βοήθειας” (legal aid) κατά την ελληνική και ευρωενωσιακή δικαιοταξία, ΠΧρ 2016, 567 επ., *Χειρδάρης*, εισήγηση με τίτλο “ Το δικαίωμα δωρεάν νομικής συνδρομής και διορισμού συνηγόρου στη νομολογία του Στρασβούργου, η υπεράσπιση των οικονομικώς αδυνάτων”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, σελ. 231 επ., *Συμεωνίδης*, Ο υποχρεωτικός διορισμός συνηγόρου σύμφωνα με τον ΚΠΔ, υπό το πρίσμα του Ν. 3226/2004,

προκειμένω, θα εξετάσουμε τις ρυθμίσεις του ως άνω νόμου, στο μέτρο που σχετίζονται με την παροχή νομικής συνδρομής στον ύποπτο/ κατηγορούμενο στην προδικασία της ποινικής δίκης.

Στο άρθρο 1 του ως άνω νόμου ορίζεται ότι δικαίωμα να υποβάλουν αίτηση για τη χορήγηση νομικής βοήθειας έχουν οι χαμηλού εισοδήματος πολίτες κράτους μέλους της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή τρίτου κράτους ή ανιθαγενείς, εφόσον έχουν νόμιμη κατοικία ή συνήθη διαμονή στην Ευρωπαϊκή Ένωση⁴⁰⁰. Το κριτήριο του χαμηλού εισοδήματος καθορίζεται από το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα, το οποίο δεν πρέπει να υπερβαίνει τα δύο τρίτα των κατώτατων ετήσιων ατομικών αποδοχών που προβλέπει η Εθνική Γενική Συλλογική Σύμβαση Εργασίας.

Εξ άλλου, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 3 και 4 Ν. 3226/2004, η αίτηση και τα σχετικά δικαιολογητικά υποβάλλονται, κατά κανόνα, στο αρμόδιο όργανο 15 τουλάχιστον ημέρες πριν την δίκη ή την πράξη για την οποία ζητείται η παροχή νομικής βοήθειας, ενώ για την παραδοχή της αίτησης αρκεί πιθανολόγηση.

Ακόμη, σύμφωνα με το άρθρο 7 παρ. 5 Ν. 3226/2004, ο δικαιούχος πρέπει να αποδεχθεί το συνήγορο που του διορίσθηκε.

Από τις διατάξεις του ως άνω νόμου προκύπτει ότι δεν προβλέπεται δικαίωμα του υποκειμένου της ποινικής προδικασίας να τύχει νομικής συνδρομής στην προδικασία, εκτός από την κύρια ανάκριση για κακούργημα (άρθρο 7 παρ. 2 στ. Α' Ν. 3226/2004). Η αόριστη αναφορά του νόμου στη διαδικασία της κύριας ανάκρισης και όχι μόνο στην περίπτωση κατά την οποία ο κατηγορούμενος καλείται να απολογηθεί ενώπιον του Ανακριτή (100 παρ. 3 ΚΠΔ), οδηγεί στο συμπέρασμα ότι συνήγορος διορίζεται στον κατηγορούμενο καθ' όλη τη διάρκεια της εν λόγω διαδικασίας, δηλαδή αφορά το σύνολο των ανακριτικών πράξεων που λαμβάνουν χώρα στο πλαίσιο της κύριας ανάκρισης.

Περαιτέρω, σύμφωνα με τη διάταξη του άρθρου 6 παρ. 2 Ν. 3226/2004, όταν διορίζεται αυτεπαγγέλτως συνήγορος στον κατηγορούμενο κατ' άρθρο 100 παρ. 3 ΚΠΔ (απολογία ενώπιον του Ανακριτή) και 200 παρ. 1 εδ. Β' ΚΠΔ (εισαγωγή του κατηγορουμένου σε ψυχιατρείο, όπου αυτονόητα, δεν απαιτείται ούτε υποβολή αίτησης από τον κατηγορούμενο), ο διορισμός του συνηγόρου γίνεται όπως ορίζεται στις εν λόγω διατάξεις και δεν απαιτείται η συνδρομή των

Ποιν/Λογ 2004, 1485 επ., Κατσογιάννου, Δικαίωμα υπεράσπισης (άρθρο 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ)" σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ποινικό Δίκαιο, ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων 1 - 10 ΕΣΔΑ, (επιμέλεια Λεωνίδας Κοτσαλής), σελ. 655 επ. Βλ. Twalib κατά Ελλάδος (1998), δημ. σε hudoc.echr.coe.int.

400 Βλ. κριτική επί της ρύθμισης σε *Συμεωνίδη*, Ο υποχρεωτικός διορισμός συνηγόρου σύμφωνα με τον ΚΠΔ, υπό το πρίσμα του Ν. 3226/2004, Ποιν/Λογ 2004, σελ. 1485 επ., ιδίως 1493 επ.

στοιχείων του Ν. 3226/2004 και η τήρηση της εκεί προβλεπόμενης διαδικασίας⁴⁰¹. Επομένως, στις περιπτώσεις αυτές, ο νόμος δεν αξιώνει ούτε την προϋπόθεση της ιθαγένειας ή κατοικίας ή διαμονής σε κράτος μέλος της Ένωσης ούτε την εξακρίβωση της οικονομικής αδυναμίας του προσώπου.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι ο ύποπτος στην προκαταρκτική εξέταση, δεν δικαιούται νομικής βοήθειας, ακόμη και αν αυτή αφορά κακούργημα⁴⁰².

Ομοίως, στον Ν. 3226/2004 δεν προβλέπεται ο διορισμός συνηγόρου στον οικονομικά αδύναμο κατηγορούμενο στην προανάκριση, ακόμη και την αστυνομική. Το γεγονός αυτό έχει βαρύνουσες συνέπειες για το δικαίωμα υπεράσπισης, ιδίως εάν ληφθεί υπόψη ότι η αστυνομική προανάκριση, δεν εποπτεύεται εξ αρχής από τον Εισαγγελέα, ενώ παράλληλα, ο αιφνιδιασμός, η ψυχική πίεση και η έλλειψη νομικής συμβουλής μπορούν να οδηγήσουν τον κατηγορούμενο σε δηλώσεις με επιβαρυντικό για τα συμφέροντά του περιεχόμενο που θα τον “συνοδεύουν” καθ’ όλη τη διάρκεια της διαδικασίας. Διορισμός συνηγόρου δεν προβλέπεται ούτε στην ενδιάμεση διαδικασία (ενώπιον των δικαστικών συμβουλίων)⁴⁰³.

Συνήγορος μπορεί να διορισθεί στον κατηγορούμενο για πλημμέλημα στην προδικασία μόνο εφόσον διεξάγεται κύρια ανάκριση υπό τους όρους του άρθρου 100 παρ. 3 ΚΠΔ, για το οποίο όπως αναφέρθηκε ήδη δεν ισχύουν οι προϋποθέσεις και η διαδικασία του Ν. 3226/2004 (άρθρο 6 παρ. 2 Ν. 3226/2004)⁴⁰⁴.

Στη θεωρία υποστηρίζεται ότι το δικαίωμα σε νομική βοήθεια, συνδέεται με το δικαίωμα ακροάσεως και έννομης προστασίας από τα Δικαστήρια (20 παρ. 1 Σ.) καθώς και το δικαίωμα σε δίκαιη δίκη. Μόνο μέσω μιας δίκαιης δίκης, είναι θεμιτός ο περιορισμός του δικαιώματος της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας του ατόμου. Εξ άλλου, στο μέτρο που η δίκαιη διεξαγωγή η ποινικής δίκης αποτελεί υποχρέωση του σύγχρονου Κράτους Δικαίου, και εφόσον δεν μπορεί να γίνει λόγος για αποτελεσματική αντίκρουση της κατηγορίας, όταν ο ύποπτος ή ο

401 Κατά τον Βούλγαρη, Ο θεσμός της “νομικής βοήθειας” (legal aid) κατά την ελληνική και ευρωπαϊκή δικαιοταξία, ΠΧρ 2016, 567 επ., οι εν λόγω περιπτώσεις αυτεπάγγελτου διορισμού συνηγόρου εμπίπτουν στην κατηγορία της “**αναγκαίας υπεράσπισης**”, οι οποίες υπαγορεύονται από την ανάγκη διασφάλισης θεμελιωδών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, ανεξάρτητα από την οικονομική του κατάσταση. Βλ. και Συμεωνίδη, Ο υποχρεωτικός διορισμός συνηγόρου σύμφωνα με τον ΚΠΔ, υπό το πρίσμα του Ν. 3226/2004, ΠοινΛογ 2004, σελ. 1485 επ., ιδίως 1490 επ.

402 Βούλγαρης, Ο θεσμός της “νομικής βοήθειας” (legal aid) κατά την ελληνική και ευρωπαϊκή δικαιοταξία, ΠΧρ 2016, 567 επ., ιδίως σελ. 573 επ., Συμεωνίδης, ο.π., σελ. 1499 επ.

403 Βούλγαρης, ο.π., 567 επ., ιδίως σελ. 573 επ., Συμεωνίδης, ο.π., σελ. 1499 επ.

404 Βούλγαρης, ο.π., 567 επ., Συμεωνίδης, Ο υποχρεωτικός διορισμός συνηγόρου σύμφωνα με τον ΚΠΔ, υπό το πρίσμα του Ν. 3226/2004, ΠοινΛογ 2004, 1485 επ., ιδίως σελ. 1497 επ.

κατηγορούμενος στερείται του δικαιώματος εκπροσώπησης από συνήγορο, διότι αδυνατεί να καλύψει το κόστος της δικηγορικής αμοιβής, το κράτος οφείλει να παρέχει στον ύποπτο/κατηγορούμενο τα μέσα για να συμμετάσχει στη δίκη επί ίσοις όροις. Υπό το πρίσμα αυτό, το δικαίωμα σε δωρεάν νομική συνδρομή ενέχει πρωτίστως αμυντικό και δευτερευόντως κοινωνικό χαρακτήρα⁴⁰⁵.

Ακόμη, προβληματική εμφανίζεται η υιοθέτηση από τον Ν. 3226/2004 ενός αντικειμενικού μέτρου για την απόδειξη της οικονομικής αδυναμίας του αιτούντος νομική βοήθεια. Ορθότερα, η κρίση του αρμοδίου οργάνου θα έπρεπε να λαμβάνει υπόψη τις συνθήκες κάθε περίπτωσης⁴⁰⁶.

Παράλληλα διατυπώνονται επιφυλάξεις αναφορικά με την υποχρέωση του κατηγορουμένου να αποδεχθεί το συνήγορο που του διορίζεται. Πράγματι, δεν μπορεί να γίνει δεκτή η εκπροσώπηση του κατηγορουμένου, όταν δεν υφίσταται η αναγκαία σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ συνηγόρου και εντολέα. Υπό το πρίσμα αυτό θα πρέπει να γίνει δεκτό ότι ο κατηγορούμενος δικαιούται σε κάθε περίπτωση να αποκρούσει την υπεράσπισή του από τον διορισθέντα συνήγορο⁴⁰⁷.

Παράλληλα, από τον Ν. 3226/2004 και συνολικά το ισχύον δίκαιο δεν προβλέπεται μηχανισμός αξιολόγησης των νομικών υπηρεσιών που παρέχονται στον κατηγορούμενο που αιτείται νομικής βοήθειας. Ωστόσο, όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, το ΕΔΔΑ έχει νομολογήσει ότι δεν αρκεί ο διορισμός συνηγόρου υπεράσπισης, αλλά το Κράτος υποχρεούται να αντικαθιστά αυτόν όταν αποδεδειγμένα δεν ανταποκρίνεται στα καθήκοντά του⁴⁰⁸.

Συνεπώς, στο μέτρο που οι ρυθμίσεις του Ν. 3226/2004 αντίκεινται στο Σύνταγμα και το άρθρο 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ, εφαρμόζεται ευθέως το τελευταίο⁴⁰⁹.

Να αναφερθεί ότι στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχει ήδη τεθεί σε ισχύ η Οδηγία με αριθμό 2016/1919/ΕΕ Οδηγία⁴¹⁰, για το δικαίωμα σε νομική βοήθεια υπόπτων και

405 Βούλγαρης, ο.π., σελ. 575 επ., Συμεωνίδης, ο.π., σελ. 1487 επ.

406 Βούλγαρης, ο.π., σελ. 578 επ., Συμεωνίδης, ο.π., σελ. 1495 επ.

407 Βούλγαρης, ο.π., σελ. 573 επ., Συμεωνίδης, ο.π., σελ. 1501 επ.

408 Βούλγαρης, ο.π., σελ. 567 επ., ιδίως σελ. 573 επ.

409 Βούλγαρης, ο.π., σελ. 567 επ., ιδίως 574 επ., Βλ. και ΑΠ 944/2005, δημ. Νόμος, όπου κρίθηκε ότι ο δωρεάν διορισμός συνηγόρου στο ακροατήριο δεν περιορίζεται στις αναφερόμενες στο νόμο περιπτώσεις, αλλά μπορεί να διορισθεί ακόμη και αν η κατηγορία αφορά πλημμέλημα, με απευθείας εφαρμογή του άρθρου 6 παρ. 3 περ. Γ' ΕΣΔΑ.

410 Οδηγία 2016/1919/ΕΕ (της 26.10.2016, L 297), δημοσ. eur-lex.europa.eu, η οποία συμπληρώνει τις ρυθμίσεις των Οδηγιών 2013/48/ΕΕ (για το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο) και 2016/800/ΕΕ (για την προστασία των παιδιών υπόπτων ή κατηγορουμένων). Καταληκτική ημερομηνία για την μεταφορά της στο εσωτερικό δίκαιο αποτελεί η 25η Μαΐου 2019.

κατηγορουμένων, καθώς και εκζητούμενων δυνάμει Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης, με την ενσωμάτωση της οποίας αναμένεται να μεταβληθεί άρδην το εθνικό δίκαιο που ρυθμίζει τη νομική βοήθεια.

Με βάση την ως άνω Οδηγία, δικαίωμα σε νομική βοήθεια έχουν οι ύποπτοι, κατηγορούμενοι και εκζητούμενοι δυνάμει ΕΕΣ ανεξαρτήτως ιθαγένειας ή εθνικότητας, οι οποίοι δεν διαθέτουν επαρκείς πόρους για να αντεπεξέλθουν οικονομικά στη συνδρομή δικηγόρου (άρθρα 1 και 4 Οδηγίας 2016/1919/ΕΕ) . Συνεπώς, σε αντίθεση με τον Ν. 3226/2004, εφαρμόζεται και για όσους δεν διατηρούν μόνιμη κατοικία ή διαμονή στην Ένωση. Ακόμη, προβλέπεται ότι τα κράτη μέλη λαμβάνουν τα απαραίτητα μέτρα ώστε να διασφαλίσουν την αποτελεσματικότητα και ποιότητα των υπηρεσιών που παρέχονται στο σύστημα δωρεάν δικαστικής αρωγής και διασφαλίζουν το δικαίωμα των ωφελούμενων, κατόπιν αιτήσεώς τους, να αντικαθίσταται ο διορισμένος συνήγορος, όταν αυτό δικαιολογείται από ειδικές περιστάσεις (άρθρο 7 Οδηγίας 2016/1919/ΕΕ).

3. 7. Σύνοψη κεφαλαίου- συμπεράσματα.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε προκύπτει ότι το δικαίωμα του κατηγορουμένου να έχει πρόσβαση σε δικηγόρο έχει καθοριστική σημασία για την πορεία της υπεράσπισης και την επιδίωξη της αθώωσής του. Χωρίς συνήγορο, ο κατηγορούμενος δίνει μια “άνιση μάχη” να αποδείξει την αθώότητα του, η οποία αν και θεωρητικά τεκμαίρεται (6 παρ. 2 ΕΣΔΑ), στην πραγματικότητα οφείλει να υποστηριχθεί με σθένος και επιχειρήματα και να ενισχυθεί με την προσκόμιση ικανών αποδείξεων. Ο κατηγορούμενος ο οποίος συνήθως δε διαθέτει νομικές γνώσεις θα βρεθεί σε σύγχυση ως προς τη στάση και την υπερασπιστική γραμμή που ενδείκνυται να τηρήσει έναντι των αρχών. Ακριβώς εκεί καλείται να συνδράμει ο συνήγορος υπεράσπισης.

Η συνδρομή του συνηγόρου θα ήταν δώρον άδωρον εάν δινόταν σε χρόνο κατά τον οποίο έχουν μεσολαβήσει ανακρίσεις του κατηγορουμένου από τις αρχές, στις οποίες ο τελευταίος έχει προβεί σε δηλώσεις, που στη συνέχεια μπορούν να χρησιμοποιηθούν εναντίον του. Δηλαδή, ο ρόλος του συνηγόρου δεν προστατεύει τον κατηγορούμενο μόνο έναντι της τυχόν ευθείας παραβίασης των δικαιωμάτων του από τις διωκτικές αρχές αλλά και έναντι των δικών του δηλώσεων, οι οποίες λόγω της άγνοιας του ως προς τον νόμο, μπορούν να χρησιμοποιηθούν από τις αρχές για να στηρίξουν δυσμενή για τον ίδιο συμπεράσματα, ακόμη και την καταδίκη του (δικαίωμα στη μη αυτοενοχοποίηση).

Για το λόγο αυτό η πρόσβαση σε δικηγόρο οφείλει να παρέχεται άμεσα, ήδη από την πρώτη επαφή του προσώπου με τις διωκτικές αρχές, πριν ακόμη του αποδοθεί επίσημα κατηγορία για την τέλεση του εγκλήματος. Ειδικά τότε ο κατηγορούμενος χρειάζεται νομική συμβουλή, διότι είναι ανυποψίαστος για τη στοιχειοθέτηση κατηγορίας σε βάρος του.

Εξ άλλου, η συνδρομή του δικηγόρου δεν μπορεί να παρασχεθεί αποτελεσματικά εάν δεν υπάρχει εμπιστοσύνη μεταξύ του ίδιου και του εντολέα του και εάν η επικοινωνία τους δεν διεξάγεται ελεύθερα και υπό καθεστώς απορρήτου, διότι, όπως έχει κρίνει το ΕΔΔΑ, στον πυρήνα του δικαιώματος υπεράσπισης και προετοιμασίας για την αντίκρουση της κατηγορίας βρίσκεται η δυνατότητα ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ του κατηγορουμένου και του συνηγόρου του.

Σε σχέση με το ποινικό δικονομικό μας σύστημα παρατηρείται ότι η συνδρομή δικηγόρου κατοχυρώνεται αποτελεσματικά στον νόμο και εκτείνεται τόσο στην προκαταρκτική εξέταση, όσο και στην προανάκριση και την κύρια ανάκριση και σε κάθε στάδιο αυτών. Ωστόσο, προβληματισμό δημιουργεί το γεγονός ότι στην αστυνομική προανάκριση, όπου η θέση του εξεταζομένου είναι η πλέον επισφαλής για την παραβίαση των υπερασπιστικών του δικαιωμάτων παρατηρείται στην πράξη συχνά παραίτηση των κατηγορουμένων από τα δικαιώματά τους και ειδικά από το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο. Είτε πρόκειται για απόφαση που απορρέει από ελλιπή γνώση αναφορικά με το δικαίωμα ή από επιπολαιότητα από μέρους του κατηγορουμένου είτε για μεθοδευμένη τακτική των διωκτικών αρχών, υπό το ισχύον νομικό καθεστώς (βλ. άρθρο 99 Α παρ. 3 ΚΠΔ, όπου προβλέπεται έγγραφη ενημέρωση), υπάρχει υποχρέωση των αρχών να διασφαλίζουν ότι ο κατηγορούμενος ενημερώθηκε για το εν λόγω δικαίωμα και κατανοεί το περιεχόμενό του, ενώ τυχόν παραίτηση μπορεί να γίνει δεκτή εφόσον απορρέει από την ελεύθερη βούλησή του με πλήρη γνώση των συνεπειών.

Τέλος, η εθνική νομοθεσία για την παροχή νομικής βοήθειας στους υπόπτους και τους κατηγορουμένους είναι ελλιπής και οφείλει να επεκταθεί σε πλημμελήματα και κακουργήματα και να αφορά όλα τα στάδια της ποινικής διαδικασίας, στο μέτρο που απαιτείται από τις περιστάσεις της υπόθεσης (βλ. 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ).

VI. Η συνεισφορά του ενωσιακού δικαίου στην κατοχύρωση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του υπόπτου και του κατηγορουμένου.

Με στόχο την αρχή της αμοιβαίας δικαστικής αναγνώρισης των δικαστικών αποφάσεων (82 παρ. 2 ΣΛΕΕ), η οποία μπορεί να επιτευχθεί μόνο μέσω της καλλιέργειας της αμοιβαίας εμπιστοσύνης στα επιμέρους συστήματα απονομής ποινικής δικαιοσύνης, στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης εκδόθηκε από το Συμβούλιο στις 30.11.2009 το ψήφισμα για τον “οδικό χάρτη για την ενίσχυση των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων ή των κατηγορουμένων σε ποινικές διαδικασίες”. Με το κείμενο αυτό προβλέφθηκε η θέση σε εφαρμογή μέτρων για την προστασία των θεμελιωδών δικονομικών δικαιωμάτων υπόπτων, κατηγορουμένων και εκζητουμένων δυνάμει Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης (ΕΕΣ) και συγκεκριμένα το δικαίωμα σε μετάφραση και διερμηνεία (μέτρο Α), το δικαίωμα στην ενημέρωση για τα δικαιώματα και στην ενημέρωση για τις κατηγορίες (μέτρο Β), το δικαίωμα σε νομικές συμβουλές και το ευεργέτημα πενίας (μέτρο Γ), το δικαίωμα επικοινωνίας με συγγενείς, εργοδότες και προξενικές αρχές (μέτρο Δ) και ειδικές διασφαλίσεις για ευάλωτους υπόπτους ή κατηγορουμένους (μέτρο Ε)⁴¹¹.

Τα προαναφερόμενα μέτρα προστασίας υλοποιήθηκαν με την ψήφιση Οδηγιών, ορισμένες εκ των οποίων έχουν ήδη ενσωματωθεί στην εθνική νομοθεσία. Με τις εν λόγω Οδηγίες, όπως επισημαίνεται στο προοίμιό και τις καταληκτικές διατάξεις τους, καθιερώνονται ελάχιστοι κανόνες, ώστε να επαφίεται στα κράτη μέλη η τυχόν παροχή υψηλότερου επιπέδου προστασίας. Εκτός αυτού, οι ρυθμίσεις που εισάγονται με τις Οδηγίες αποτελούν απόσταγμα της νομολογίας του ΕΔΔΑ, ενώ ρητά προβλέπεται τα δικαιώματα που ρυθμίζονται με τις Οδηγίες πρέπει να ερμηνεύονται σύμφωνα με την ερμηνεία και την εφαρμογή που έχει καθιερωθεί ως προς τα αντίστοιχα δικαιώματα του Χάρτη ΘΔΕΕ, του ΔΣΑΠΔ και ιδιαίτερα όπως έχουν ερμηνευθεί τα σχετικά υπερασπιστικά δικαιώματα του άρθρου 6 ΕΣΔΑ από το ΕΔΔΑ.

Εξ άλλου, ενώ η νομολογία του ΕΔΔΑ έχει συμβάλει καθοριστικά στην ενίσχυση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου στην Ευρώπη, όπως για παράδειγμα στο δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο από τα αρχικά στάδια της διαδικασίας, όπως παρατηρείται εύστοχα, η συμμόρφωση των ευρωπαϊκών κρατών με τις επιταγές της δίκαιης δίκης δεν είναι ομοιογενής χρονικά αλλά ούτε και κατά περιεχόμενο, με αποτέλεσμα να παρατηρείται

411 Αναγνωστόπουλος, Στην Βαβέλ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Οδηγία 2010/64/ΕΕ για το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης στην ποινική διαδικασία, ΠΧΡ 2016, 241 επ.

σημαντικό έλλειμμα στην παρεχόμενη προστασία από κράτος σε κράτος⁴¹². Στον τομέα αυτό αναμένεται να επιδράσει θετικά η εφαρμογή των ενωσιακών οδηγιών, οι οποίες ψηφίσθηκαν και τέθηκαν σε ισχύ στο πλαίσιο της υιοθέτησης του “Οδικού Χάρτη”. Συνδυασμένα, το ενωσιακό δίκαιο και η νομολογία του ΕΔΔΑ, μπορούν να συνεισφέρουν καθοριστικά στην βελτίωση του επιπέδου της προστασίας των δικονομικών δικαιωμάτων των υπόπτων και κατηγορουμένων, δεδομένου ότι ως επί το πλείστον, οι ενωσιακές Οδηγίες αποτελούν “απόσταγμα” των νομολογιακών κρίσεων του ΕΔΔΑ, ενώ και το Δικαστήριο του Στρασβούργου, έχει αρχίσει να επικαλείται το ενωσιακό δίκαιο ως θεμέλιο της διασφάλισης των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου⁴¹³.

Συγκεκριμένα, οι Οδηγίες για την κατοχύρωση των δικονομικών δικαιωμάτων των υποκειμένων της ποινικής διαδικασίας είναι οι ακόλουθες :

1. Η οδηγία 2010/64/ΕΕ σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία⁴¹⁴, η οποία έχει ενσωματωθεί στην ελληνική έννομη τάξη με τα άρθρα 1-8 του Ν. 4236/2014, τα οποία τροποποίησαν το κεφάλαιο περί διερμηνείας (άρθρα 233 επ.) ΚΠΔ. Με την εν λόγω Οδηγία καθιερώθηκε ρητά η υποχρέωση των αρχών να λαμβάνουν υπόψη την επαρκή ή μη γνώση της ελληνικής γλώσσας από το υποκείμενο της ποινικής διαδικασίας σε κάθε στάδιο αυτής και την παροχή διερμηνείας, τα έξοδα της οποίας βαρύνουν το Δημόσιο. Ακόμη προβλέφθηκε το δικαίωμα μετάφρασης των ουσιωδών εγγράφων της διαδικασίας. Ωστόσο προβληματική εμφανίζεται η πρόβλεψη για επιλογή της μετάφρασης χωρίων ουσιωδών εγγράφων της διαδικασίας ανάλογα με το αν “συμβάλλουν στην κατανόηση του περιεχομένου της σε βάρος του κατηγορίας” (236 Α ΚΠΔ). Παράλληλα, με τα έξοδα μετάφρασης μπορεί

412 Βλ. *Γιαννουλόπουλο*, εισήγηση με τίτλο “Το δικαίωμα συνηγόρου στην αστυνομική προανάκριση ως κατεξοχήν έκφανση του κοσμοπολίτικου δικαίου, νομοθεσία της Ε.Ε., νομολογία της ΕΣΔΑ και η “υιοθέτησή” τους από τα κράτη μέλη”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, στην Πάτρα την 15-16 Απριλίου 2016, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 51 επ, όπου γίνεται αναφορά στη νομοθεσία στη Σκωτία, τη Γαλλία, το Βέλγιο, την Ιρλανδία και την Ολλανδία, σύμφωνα με την οποία πριν την απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *Salduz* κατά Τουρκίας (2008), δεν προβλεπόταν το δικαίωμα του κατηγορουμένου σε πρόσβαση σε δικηγόρο. Στο σημείο αυτό, αναφέρει ο ως άνω συγγραφέας, ο.π. σελ. 74-75, ότι η ελληνική νομοθεσία εμφανίζεται ιδιαίτερα προοδευτική, καθώς ήδη από το 1996 προβλέπεται η απόλαυση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου από τον εξεταζόμενο στο πλαίσιο αστυνομικής προανάκρισης (105 ΚΠΔ), ωστόσο αυτό που προβληματίζει είναι η εφαρμογή της νομοθεσίας στην πράξη και ιδιαίτερα οι αναφερόμενες πρακτικές καθυστέρησης στην ενημέρωση ή ικανοποίηση του δικαιώματος πρόσβασης σε δικηγόρο. Πρβλ. *Anagnostopoulos*, *The right of Access to a Lawyer in Europe: A Long Road Ahead?*, *EuCLR* 2014, σελ. 7 επ..].

413 *Γιαννουλόπουλος*, ο.π., βλ. και ΕΔΔΑ Α.Τ. κατά Λουξεμβούργου, 2015, παρ. 87, όπου το ΕΔΔΑ προς υποστήριξη της θέσης του, αναφέρθηκε στην Οδηγία 2013/48/ΕΕ, σύμφωνα με την οποία ο συνήγορος έχει ουσιαστική συμμετοχή (“right to participate effectively”) στην εξέταση του υπόπτου ή κατηγορουμένου τον οποίο εκπροσωπεί.

414 Οδηγία 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (20.10.2010 , L 280), δημοσ. eur-lex.europa.eu.

ενδεχομένως να επιβαρυνθεί ο φορέας του δικαιώματος, εφόσον αποδεικνύεται ότι μπορεί να τα καταβάλει (238 Β ΚΠΔ), ρύθμιση η οποία αντίκειται στο άρθρο 4 της ως άνω Οδηγίας, όπως ετέθη αναλυτικά ανωτέρω σε σχέση με το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης.

2. Η Οδηγία 2012/2013/ΕΕ⁴¹⁵ σχετικά με (1) το δικαίωμα ενημέρωσης για τα δικονομικά δικαιώματα (2) το δικαίωμα ενημέρωσης για την ποινική κατηγορία και (3) το δικαίωμα πρόσβασης στη δικογραφία του υπόπτου, του κατηγορουμένου καθώς και του εκζητουμένου δυνάμει ΕΕΣ (Ν. 3251/2004), η οποία έχει ενσωματωθεί στην ελληνική έννομη τάξη με τα άρθρα 9-13 του Ν. 4236/2014. Καινοτομία που οφείλεται στην ως άνω Οδηγία είναι η εισαγωγή του άρθρου 99 Α για το ελάχιστο περιεχόμενο της παρεχόμενης προς τα ως άνω πρόσωπα ενημέρωσης, αλλά και της προσθήκης της παρ. 3 του άρθρου 101 ΚΠΔ, δυνάμει της οποίας δεν καθιερώθηκε δικαίωμα αλλά προβλέφθηκε δυνατότητα των αρχών να απαγορεύουν για τους εκεί αναφερόμενους λόγους την πρόσβαση του κατηγορουμένου σε τμήμα της δικογραφίας, επιλογή η οποία έχει επικριθεί ως μη αναγκαία και ως εισάγουσα δυσανάλογο περιορισμό των υπερασπιστικών δικαιωμάτων των υποκειμένων της ποινικής διαδικασίας⁴¹⁶.

3. Η Οδηγία 2013/48/ΕΕ⁴¹⁷ σχετικά με (1) το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο του υπόπτου, του κατηγορουμένου και του εκζητουμένου δυνάμει ΕΕΣ, (2) το δικαίωμα του συλληφθέντος να ενημερώνει τουλάχιστον ένα πρόσωπο για το γεγονός και (3) το δικαίωμα του συλληφθέντος να επικοινωνεί με τουλάχιστον ένα πρόσωπο καθώς και με τις προξενικές αρχές εάν πρόκειται για αλλοδαπό, η οποία έχει ενσωματωθεί δυνάμει των άρθρων 48- 52 Ν. 4478/2017. Με βάση την ανωτέρω Οδηγία εισήχθησαν στον ΚΠΔ τα άρθρα 99 Β και 99 Γ ΚΠΔ, αναφορικά με τα προαναφερθέντα δικαιώματα των συλληφθέντων, ενώ έγιναν προσθήκες στα άρθρα 31 παρ. 2, 96 και 100 ΚΠΔ, σε σχέση με το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο (απόρρητο της επικοινωνίας, δυνατότητα παραίτησης από το δικαίωμα).

415 Οδηγία 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (22.05.2012, L 142), δημοσ. eur-lex.europa.eu.

416 Ζαχαριάδης, εισήγηση με τίτλο “Όψεις της παραβίασης του δικαιώματος υπεράσπισης στην ποινική δίκη”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, σελ. 156 επ., στην οποία ο ως άνω συγγραφέας ασκεί κριτική στη εισαγωγή της ρύθμισης ως μη αναγκαίας, δεδομένου ότι ο νομοθέτης δεσμευόταν να διασφαλίσει την ενσωμάτωση των ελαχίστων κοινών προστατευτικών κανόνων της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ εν προκειμένω, και όχι με αφορμή την ενσωμάτωση της Οδηγίας να περιστείλει τα δικονομικά δικαιώματα του κατηγορουμένου.

417 Οδηγία 2013/48/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (της 22.10.2013, L 294), δημοσ. eur-lex.europa.eu. Βλ. Και παρατηρήσεις επί της εν λόγω Οδηγίας, *Anagnostopoulos*, *The right of Access to a Lawyer in Europe: A Long Road Ahead?*, *EuCLR* 2014, 3.

4. Η Οδηγία 2016/800/ΕΕ⁴¹⁸ σχετικά με τις δικονομικές εγγυήσεις για τα παιδιά που είναι ύποπτοι ή κατηγορούμενοι στο πλαίσιο της ποινικής διαδικασίας (μέτρο Ε), η οποία δεν έχει ακόμη ενσωματωθεί (υποχρέωση ενσωμάτωσης έως τις 11.6.2019, άρθρο 24 Οδηγίας).

5. Η Οδηγία 2016/343/ΕΕ⁴¹⁹ σχετικά με σχετικά με την ενίσχυση πτυχών του τεκμηρίου αθωότητας, το δικαίωμα σιωπής και το δικαίωμα μη αυτοενοχοποίησης, αλλά και το δικαίωμα του κατηγορουμένου να παρίσταται στη δίκη του, η οποία δεν έχει ακόμη ενσωματωθεί (υποχρέωση ενσωμάτωσης έως την 1.4.2018, άρθρο 14 Οδηγίας). Με την ενσωμάτωση της εν λόγω Οδηγίας θα καθιερωθεί για πρώτη φορά ρητά το δικαίωμα του υποκειμένου της ποινικής διαδικασίας να θεωρείται αθώος, να προστατεύεται από δηλώσεις κρατικών αξιωματούχων αλλά και από τη δημόσια προβολή του, κατά τρόπο που υποδηλώνει ενοχή. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ρύθμιση του άρθρου 6 της εν λόγω Οδηγίας, όπου αναφέρεται ότι το βάρος της απόδειξης της ενοχής του κατηγορουμένου από την κατηγορούσα αρχή, η οποία εκ πρώτης όψεως δείχνει να μη συμβιβάζεται με τη θέση του Εισαγγελέα σε δικονομικά συστήματα όπως το ελληνικό, στα οποία ο Εισαγγελέας δεν εκπροσωπεί μονόπλευρα την κατηγορία αλλά αποτελεί δικαστικό λειτουργό, που από τη θέση του συμμετέχει στην αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας και συμβάλλει στην απονομή δικαιοσύνης. Ωστόσο, η εντύπωση αυτή αίρεται από την αναφορά της σκέψης 23 του Προιμίου ότι “ σε διάφορα κράτη μέλη αρμόδιοι για την εξεύρεση τόσο ενοχοποιητικών όσο και απαλλακτικών στοιχείων είναι οι εισαγγελείς, οι δικαστές και τα αρμόδια δικαστήρια. Τα κράτη μέλη ... θα πρέπει να μπορούν να διατηρήσουν το ισχύον σύστημά τους εφόσον συνάδει με την υπό κρίση οδηγία και με άλλες συναφείς διατάξεις του ενωσιακού και διεθνούς δικαίου”.

6. Η Οδηγία 2016/1919/ΕΕ⁴²⁰ σχετικά με το δικαίωμα σε δικαστική αρωγή, η οποία δεν έχει ακόμη ενσωματωθεί (υποχρέωση ενσωμάτωσης έως τις 25.5.2019, άρθρο 12 Οδηγίας). Αναφορικά με την προαναφερθείσα Οδηγία σημειώνεται ότι αναφέρεται σε υπόπτους, κατηγορουμένους και εκζητούμενους ανεξαρτήτως ιθαγένειας και εθνικότητάς συνεπώς ισχύει και για πρόσωπα τα οποία δεν διατηρούν μόνιμη κατοικία ή διαμονή στην Ένωση, σε αντίθεση με τα γενικώς ισχύοντα στην εθνική νομοθεσία (Ν. 3226/2004). Πρόκειται για κείμενο που απευθύνεται στα υποκείμενα που υπάγονται στις Οδηγίες 2013/48/ΕΕ και 2016/800/ΕΕ, στις

418 Οδηγία 2016/800/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (11.05.2016, L 132), δημοσ. eur-lex.europa.eu.

419 Οδηγία 2016/343/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (09.03.2016, L 65), δημοσ. eur-lex.europa.eu.

420 Οδηγία 2016/1919/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου (26.10.2016, L 297), δημοσ. eur-lex.europa.eu.

οποίες παραπέμπει ρητά σε αρκετά σημεία. Σημειώνεται ότι από την ως άνω Οδηγία υιοθετείται πέραν του αυτονόητου κριτηρίου της οικονομικής αδυναμίας υιοθετείται το κριτήριο του “συμφέροντος της Δικαιοσύνης” κατ’ ανάλογο τρόπο προς τα προβλεπόμενα στο άρθρο 6 παρ. 3 στ. Γ’ ΕΣΔΑ και στο άρθρο 47 εδ. Γ' του Χάρτη ΘΔΕΕ.

VII. Επίλογος: Συμπεράσματα και προτάσεις.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε καταλήγουμε στα ακόλουθα συμπεράσματα:

Από τις ισχύουσες διατάξεις σε σχέση με τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στον ύποπτο στην προκαταρκτική εξέταση και στον κατηγορούμενο στην προανάκριση και την κύρια ανάκριση, προκύπτει ότι αυτά κατά βάση ταυτίζονται, στο μέτρο του αναλογεί σε κάθε στάδιο. Για παράδειγμα, η ενημέρωση του προσώπου για την κατηγορία στην προκαταρκτική εξέταση εύλογο είναι να περιλαμβάνει λιγότερα στοιχεία, δεδομένου του αρχικού σταδίου των ερευνών.

Η εξομοίωση στην δικονομική προστασία υπόπτου και κατηγορουμένου επήλθε κατά βάση με τους Ν. 3160/2003 και 3346/2005. Ο θεσμός της προκαταρκτικής εξέτασης αναμορφώθηκε ριζικά και η τελευταία αναδείχθηκε σε άρτια και λειτουργική ανακριτική διαδικασία, σύμφωνη με τις αρχές της δικαστικής ακροάσεως και της δίκαιης δίκης.

Η ενίσχυση του ρόλου της προκαταρκτικής εξέτασης είχε, ταυτόχρονα, ως αποτέλεσμα τον παραμερισμό της (τακτικής) προανάκρισης, η οποία πλέον διατάσσεται μόνο στις περιπτώσεις του άρθρου 244 ΚΠΔ ή /και εφόσον η διενέργειά της κρίνεται αναγκαία για την συμπλήρωση των στοιχείων που προέκυψαν από την ανακριτική έρευνα στο πλαίσιο της προηγηθείσης προκαταρκτικής εξέτασης. Ο δικονομικός παραμερισμός της προανάκρισης, συνιστά επιδοκιμαστέα νομοθετική μεταβολή, στο μέτρο που οδηγεί σε επιτάχυνση της διαδικασίας, με την συλλογή του αποδεικτικού υλικού από την προκαταρκτική εξέταση (οπότε θα αποφεύγεται και η άσκοπη κίνηση ποινικών δίωξεων) με την παράλληλη κατοχύρωση των δικαιωμάτων του εξεταζόμενου προσώπου, ήδη πριν ασκηθεί ποινική δίωξη σε βάρος του.

Εξ άλλου, η εξομοίωση της προστασίας που παρέχεται στο πρόσωπο, είτε έχει ασκηθεί επίσημα κατ' αυτού ποινική δίωξη είτε όχι, είναι απόλυτα συμβατή με τις επιταγές της νομολογίας του ΕΔΔΑ, στην οποία προβλέπεται υποχρέωση των κρατών μερών να διασφαλίζουν ότι το πρόσωπο σε βάρος του οποίου κινητοποιείται ο κρατικός μηχανισμός δίωξης του εγκλήματος απολαμβάνει από την πρώτη του επαφή με τις αρχές, των θεμελιωδών εγγυήσεων του άρθρου 6 ΕΣΔΑ.

Εξ άλλου, σύμφωνα με το άρθρο 31 παρ. 2 εδ. Β' και Γ' ΚΠΔ, ο ύποπτος καλείται υποχρεωτικά στην προκαταρκτική εξέταση, χωρίς την κλήτευση του οποίου η τελευταία δεν περατώνεται νόμιμα. Συνεπώς, δεν έχει έρεισμα στον νόμο η θέση που υιοθετείται από τη νομολογία σύμφωνα με την οποία η παράλειψη της κλήτευσης του υπόπτου στην προκαταρκτική εξέταση

δεν επάγεται ακυρότητα της διαδικασίας, όταν στη συνέχεια ασκείται ποινική δίωξη σε βάρος του και εκείνος καλείται να απολογηθεί στο πλαίσιο προανάκρισης ή κύριας ανάκρισης. Η άποψη αυτή αντίκειται στο σαφές γράμμα του νόμου και συγκεκριμένα στις προαναφερθείσες διατάξεις του άρθρου 31 ΚΠΔ, αλλά και στο συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμα ακροάσεως (20 παρ. 1 Σ.) του υπόπτου, το οποίο ισχύει αυτοτελώς και ανεξάρτητα, από το εάν το πρόσωπο θα προσλάβει στη συνέχεια την ιδιότητα του κατηγορουμένου.

Ακόμη, η επελθούσα απόλυτη ακυρότητα της προκαταρκτικής εξέτασης και όλων των μετέπειτα εξαρτώμενων από αυτή πράξεων της προδικασίας μοιραία θα συνεπάγεται την ακυρότητα τυχόν μετέπειτα απολογίας του προσώπου στην προανάκριση ή την κύρια ανάκριση, ως πράξης εξαρτώμενης από την άκυρη άσκηση της ποινικής δίωξης (175 ΚΠΔ).

Εξ άλλου, εσφαλμένα συνδέεται στη νομολογία η υποχρέωση κλήτευσης του υπόπτου στην προκαταρκτική εξέταση με το εάν η προκαταρκτική εξέταση είναι υποχρεωτική για την άσκηση ποινικής δίωξης (υπό το ισχύον νομοθετικό καθεστώς αυτό ισχύει μόνο για τα κακουργήματα, 43 παρ. 1 ΚΠΔ) ή με από το εάν μπορεί να διαταπροανάκριση σύμφωνα με το άρθρο 244 ΚΠΔ. Εν προκειμένω, από τη διάταξη του άρθρου 31 παρ. 2 ΚΠΔ, δεν τίθενται προϋποθέσεις, ενώ κάτι τέτοιο θα ήταν αντιφατικό και κραυγαλέα αντίθετο στην αρχή της ισότητας των όπλων, διότι θα εισήγαγε μια προκαταρκτική εξέταση μονόπλευρη και ελαττωματική, στην οποία ο ύποπτος θα μπορούσε με αυθαίρετη απόφαση των αρχών να μην καλείται να εισφέρει τους ισχυρισμούς του και παράλληλα να υφίσταται τις συνέπειες της σε βάρος του ποινικής διαδικασίας.

Συνολικά, στην προκαταρκτική εξέταση ο ύποπτος καλείται υποχρεωτικά όπως επιτάσσει το άρθρο 31 παρ. 2 εδ. Β' και Γ' ΚΠΔ και το άρθρο 20 παρ. 1 Σ., ανεξάρτητα από το ερευνώμενο έγκλημα και από το εάν προβλέπεται απολογία του προσώπου ως κατηγορούμενος σε επόμενο στάδιο της προδικασίας. Η παραβίαση της υποχρέωσης κλήτευσης του προσώπου στην προκαταρκτική εξέταση δημιουργεί απόλυτη ακυρότητα της τελευταίας λόγω προσβολής των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του υπόπτου (171 παρ. 1 στ. Δ' ΚΠΔ), η οποία επιδρά στην μετέπειτα άσκηση ποινικής δίωξης κατά του ως άνω προσώπου (175 ΚΠΔ).

Για τον ίδιο λόγο, δεν μπορεί να γίνει δεκτή η άποψη, η οποία υιοθετείται από μέρος της νομολογίας και υποστηρίζει ότι η προανάκριση μπορεί να περατωθεί εγκύρως, ακόμη και αν ο κατηγορούμενος δεν κληθεί να απολογηθεί, διότι όπως λέγεται, η διάταξη του άρθρου 245 ΚΠΔ δεν περιλαμβάνει διατύπωση αντίστοιχη με εκείνη του άρθρου 270 παρ. 1 ΚΠΔ για την κύρια

ανάκριση. Ωστόσο, κατά την ορθότερη άποψη, και στην προανάκριση είναι αναγκαία η κλήση του κατηγορουμένου σε απολογία, όπως προκύπτει από τη διάταξη του άρθρου 245 παρ. 1 ΚΠΔ, το οποίο οφείλει να ερμηνεύεται υπό το πρίσμα του άρθρου 20 παρ. 1 Σ.

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, τα δικαιώματα που αναγνωρίζονται στον κατηγορούμενο στην κύρια ανάκριση, την προανάκριση και την προκαταρκτική εξέταση, είναι κατά βάση ίδια. Στην προανάκριση (τακτική και “αστυνομική”) αυτό οφείλεται στην παραπομπή των άρθρων 104 και 105 ΚΠΔ στα 100 επ. ΚΠΔ, τα οποία αναφέρονται στη διαδικασία της κύριας ανάκρισης. Αναφορικά με τη διάταξη του άρθρου 100 παρ. 3 ΚΠΔ, για το δικαίωμα του κατηγορουμένου που καλείται να απολογηθεί ενώπιον του Ανακριτή, να ζητήσει τον αυτεπάγγελο διορισμό συνηγόρου, ανεξάρτητα από το εάν έχει ή όχι τα οικονομικά μέσα για να καλύψει τη δικηγορική αμοιβή, είναι σαφές ότι η εν λόγω διάταξη δεν εφαρμόζεται στην προανάκριση, διότι δεν γίνεται παραπομπή σε αυτήν από τις προαναφερθείσες διατάξεις των άρθρων 104 και 105 ΚΠΔ. Ωστόσο, γίνεται δεκτό στη θεωρία και τη νομολογία ότι αυτό δεν αποκλείει τον αυτεπάγγελο διορισμό συνηγόρου με απευθείας εφαρμογή των διατάξεων των άρθρων 20 παρ. 1 Σ. και 6 παρ. 3 στ. Γ’ ΕΣΔΑ, όταν συντρέχουν οι προϋποθέσεις της εφαρμογής τους, δηλαδή οικονομική αδυναμία του προσώπου να καταβάλει τα έξοδα της αμοιβής του δικηγόρου και συγχρόνως ο διορισμός συνηγόρου υπαγορεύεται από το συμφέρον της Δικαιοσύνης. Με βάση τις ανωτέρω διατάξεις, μπορεί να διοριστεί δικηγόρος αυτεπάγγελτα όχι μόνο στην προανάκριση, αλλά και στην προκαταρκτική εξέταση και όχι μόνο για την απολογία (ή την παροχή εξηγήσεων στην προκαταρκτική εξέταση) αλλά και στις λοιπές ανακριτικές πράξεις.

Κατά την άποψή μας, το άρθρο 100 παρ. 3 ΚΠΔ, θα έπρεπε να εφαρμόζεται όχι μόνο στην κύρια ανάκριση αλλά και στη διαδικασία της αστυνομικής προανάκρισης. Στην περίπτωση αυτή θεωρούμε ότι η εξάρτηση του αυτεπάγγελτου διορισμού συνηγόρου από τα κριτήρια της οικονομικής αδυναμίας και του συμφέροντος της Δικαιοσύνης δεν επαρκούν για τη διασφάλιση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, ιδίως εάν ληφθεί υπόψη ότι στο στάδιο αυτό εμφανίζονται οι συχνότερες παραβιάσεις υπερασπιστικών δικαιωμάτων.

Εξ άλλου, επισημάνθηκε η σημασία της διασφάλισης της “πληροφοριακής ισότητας” μεταξύ των αρχών και του κατηγορουμένου, η οποία συνδέεται άρρηκτα με την αρχή της ισότητας των όπλων και την κατ’ αντιδικία διεξαγωγή της διαδικασίας καθώς και με το δικαίωμα του κατηγορουμένου να του παρέχεται χρόνος και οι αναγκαίες ευκολίες για την προετοιμασία της υπεράσπισής του (6 παρ. 3 στ. Β’ ΕΣΔΑ), σύμφωνα με τη νομολογία του ΕΔΔΑ. Το δικαίωμα πληροφόρησης του κατηγορουμένου αναφέρεται στο δικαίωμα του τελευταίου να ενημερώνεται

από τις αρχές για τα δικονομικά δικαιώματα που του αναγνωρίζονται εκ του νόμου (99 Α, 103 ΚΠΔ) καθώς και για τη σε βάρος του κατηγορία και το υλικό της δικογραφίας.

Παράλληλα, στη διάταξη του άρθρου 101 παρ. 3 ΚΠΔ, όπως τροποποιήθηκε από τον Ν. 4236/2014, προβλέπεται η δυνατότητα των αρμοδίων οργάνων, υπό τις εκεί αναφερόμενες προϋποθέσεις, να περιορίζουν την πρόσβαση του υπόπτου και του κατηγορουμένου στη δικογραφία. Σε κάθε περίπτωση, ο περιορισμός της πρόσβασης τελεί υπό την προϋπόθεση της μη προσβολής του δικαιώματος σε δίκαιη δίκη, ως προς το οποίο η απόφαση των αρχών οφείλει να λαμβάνει υπόψη τη σχετική νομολογία του ΕΔΔΑ.

Περαιτέρω, σε ρυθμίσεις του ενωσιακού δικαίου ανάγεται η πρόβλεψη αυξημένης προστασίας στην περίπτωση του κατηγορουμένου, ο οποίος στερείται της ελευθερίας του. Με τον Ν. 4236/2014 εισήχθη το άρθρο 99 Α ΚΠΔ, για την υποχρέωση (έγγραφης) ενημέρωσης του προσώπου για την κατηγορία και άλλα δικονομικά δικαιώματα, σε συμμόρφωση με τις ρυθμίσεις της Οδηγίας 2012/13/ΕΕ, ενώ με τον Ν. 4478/2017 εισήχθησαν τα άρθρα 99 Β και 99 Γ ΚΠΔ), σε σχέση με το δικαίωμα του ως άνω κατηγορουμένου να ενημερώνει και να επικοινωνεί με τουλάχιστον ένα πρόσωπο της επιλογής του (ή τις προξενικές αρχές, εάν είναι αλλοδαπός) σε σχέση με την κράτησή του, σε συμμόρφωση με τις ρυθμίσεις της Οδηγίας 2013/48/ΕΕ.

Σε ό, τι αφορά το δικαίωμα γνώσης της κατηγορίας (101 παρ. 1, 99 Α παρ. 1 στ. Γ' ΚΠΔ), ορθώς υποστηρίζεται ότι έχει έρεισμα στο Σύνταγμα, καθότι αποτελεί την αναγκαία προϋπόθεση για την άσκηση του δικαιώματος ακρόασης του κατηγορουμένου (20 παρ. 1 Σ.) καθώς και για την προετοιμασία της υπεράσπισής του ενάντια στην κατηγορία. Το δικαίωμα ενημέρωσης για την κατηγορία ικανοποιείται όταν ο κατηγορούμενος ενημερώνεται πλήρως για τα στοιχεία της πράξης για την οποία κατηγορείται, της πράξης νοούμενης ως σύνολο πραγματικών περιστατικών που αναφέρονται στην ενέργεια και το επελθόν αποτέλεσμα καθώς και για τον νομικό χαρακτηρισμό της, ώστε να μπορεί να προετοιμάσει την υπεράσπισή του κατά τρόπο αποτελεσματικό. Παράλληλα, στη νομολογία του ΕΔΔΑ, σε σχέση με το εν λόγω δικαίωμα (άρθρο 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ) επικρατεί περιπτωσιολογική θεώρηση του πράγματος, καθώς το δικαίωμα του κατηγορουμένου να λαμβάνει γνώση της σε βάρος του κατηγορίας εξετάζεται σε συνάρτηση με το δικαίωμα του τελευταίου να προετοιμάσει αποτελεσματικά την υπεράσπισή του έναντι της κατηγορίας (6 παρ. 3 στ. Β' ΕΣΔΑ). Ακόμη, η ενημέρωση του προσώπου δεν υπόκειται σε συγκεκριμένο τύπο αλλά εξετάζεται με βάση τις περιστάσεις της υπόθεσης και

μετά από συνολική θεώρηση της διαδικασίας, κρίνεται το εάν διασφαλίσθηκε το δικαίωμα του κατηγορουμένου σε δίκαιη δίκη.

Σε σχέση με το ζήτημα το οποίο εξετάσθηκε στην παρούσα, για το εάν ο κατηγορούμενος δικαιούται να λάβει έγγραφη ενημέρωση ως προς την κατηγορία πριν την απολογία του στο πλαίσιο (ιδίως) προανάκρισης, κατά την ορθότερη άποψη η οποία θεμελιώνεται στη σαφή διάταξη του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ, χωρεί καταφατική απάντηση. Αντίθετα, εσφαλμένη είναι η άποψη που υιοθετείται στη νομολογία και υποστηρίζει ότι στον νόμο δεν ορίζεται ο έγγραφος τύπος του κατηγορητηρίου, συνεπώς αρκεί προφορική γνωστοποίηση, για την οποία γίνεται μνεία στη συντασσόμενη έκθεση. Μάλιστα, γίνεται επίκληση της νομολογίας του ΕΔΔΑ, η οποία υιοθετεί, όπως ήδη αναφέρθηκε, μια πιο ευρεία και ελαστική ερμηνεία ως προς τη διασφάλιση του σχετικού δικαιώματος. Κατ' άλλη άποψη στη νεώτερη νομολογία (βλ. ΣυμβΠλημΑθ 2846/2014, δημ. Νόμος), η έγγραφη διατύπωση της κατηγορίας αφορά και την προανάκριση, αλλά όχι διότι αυτό προβλέπεται ευθέως στον νόμο, αλλά διότι αυτό προκύπτει έμμεσα από τον έγγραφο χαρακτήρα της (προανάκρισης (241 ΚΠΔ) και διότι η ύπαρξη εγγράφου αποτελεί τον μοναδικό τρόπο να διασφαλισθεί ότι ο κατηγορούμενος πράγματι ενημερώθηκε για την κατηγορία καθώς και το περιεχόμενο της ενημέρωσης. Ωστόσο, η υποχρέωση των αρχών να παράσχουν στον κατηγορούμενο έγγραφο κατηγορητήριο επιβάλλεται από τη σαφή διάταξη του άρθρου 101 παρ. 1 ΚΠΔ και ισχύει ενιαία για την προανάκριση και για την κύρια ανάκριση και βάσει στις οποίες θεμελιώνεται από την νομολογία η εν λόγω υποχρέωση των αρχών έχουν δευτερεύουσα σημασία. Η δε επίκληση της ΕΣΔΑ δεν αποτελεί πραγματικό επιχείρημα, δεδομένου ότι με την εν λόγω Σύμβαση καθιερώνεται ένα ελάχιστο επίπεδο προστασίας (53 ΕΣΔΑ), το οποίο σαφώς μπορεί να ξεπεράσει ο εθνικός νομοθέτης, με την αναγνώριση ευρύτερης προστασίας, όπως εν προκειμένω. Συμπερασματικά, υπό το ισχύον δίκαιο οι ενεργούντες προανάκριση, τακτική ή αστυνομική και κύρια ανάκριση οφείλουν να παράσχουν στον κατηγορούμενο έγγραφη ενημέρωση ως προς την κατηγορία, η οποία θα καταχωρείται στην συντασσόμενη έκθεση εξέτασης.

Τέλος, το δικαίωμα του κατηγορουμένου να έχει πρόσβαση σε δικηγόρο έχει, όπως και το δικαίωμα γνώσης της κατηγορίας έρεισμα στο Σύνταγμα, διότι όπως γίνεται δεκτό, χωρίς νομικό παραστάτη ο κατηγορούμενος δεν μπορεί να ασκήσει το δικαίωμα δικαστικής ακρόασης (20 παρ. 1 Σ.) κατά τρόπο αποτελεσματικό. Παράλληλα, το δικαίωμα πρόσβασης σε δικηγόρο προβλέπεται στο άρθρο 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ, ενώ σύμφωνα με την νομολογία του δικαστηρίου του Στρασβούργου, αποτελεί προϋπόθεση για την αποτελεσματική άσκηση και των λοιπών δικαιωμάτων του άρθρου 6 παρ. 3 ΕΣΔΑ. Ακόμη, το ως άνω δικαστήριο έχει τονίσει ότι η

πρόσβαση σε δικηγόρο πρέπει να παρέχεται όσο το δυνατόν πιο σύντομα, ήδη από την πρώτη επαφή του προσώπου με τις διωκτικές αρχές, ακόμη και πριν την επίσημη άσκηση ποινικής δίωξης εναντίον του. Με τον τρόπο αυτό διασφαλίζεται η νομιμότητα της διαδικασίας και η τήρηση των δικαιωμάτων του κατηγορουμένου, ειδικά κατοχυρώνονται τα δικαιώματα του κατηγορουμένου στη σιωπή και τη μη αυτοενοχοποίηση.

Αναγκαία προϋπόθεση για την ανάθεση στον δικηγόρο της υπεράσπισης του κατηγορουμένου, αποτελεί η ύπαρξη εμπιστοσύνης του τελευταίου στο πρόσωπο του πρώτου, χωρίς την οποία όχι μόνο δεν ικανοποιείται αλλά πολύ περισσότερο προσβάλλεται το δικαίωμα υπεράσπισης. Ακόμη, για να μπορεί να επωφεληθεί της συνδρομής του δικηγόρου, στον κατηγορούμενο αναγνωρίζεται το δικαίωμα ακώλυτης και απόρρητης επικοινωνίας μαζί του και μάλιστα πριν τη διενέργεια της ανακριτικής πράξης.

Τέλος, η εθνική νομοθεσία για την παροχή νομικής βοήθειας στους υπόπτους και τους κατηγορουμένους στην προδικασία προφανώς δεν ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του άρθρου 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ, ωστόσο στα προσεχή έτη αναμένεται τροποποίηση του ισχύοντος νομικού πλαισίου παροχής νομικής βοήθειας στην ποινική διαδικασία, κατ' επιταγή του ενωσιακού δικαίου και δη της Οδηγίας με αριθμό 2016/1919/ΕΕ.

Εν κατακλείδι, γενικό συμπέρασμα της παρούσας εργασίας θα μπορούσε να είναι το ακόλουθο: Η δικονομική προστασία του προσώπου σε βάρος του οποίου κινείται η ποινική διαδικασία έχει ενισχυθεί σημαντικά τα τελευταία χρόνια, με ρυθμίσεις οι οποίες προσάρμοσαν την εθνική νομοθεσία στις επιταγές της ΕΣΔΑ, όπως έχει ερμηνευθεί από το δικαστήριο του Στρασβούργου, αλλά και σε αυτές του ενωσιακού δικαίου. Ωστόσο, αποτελεί μια θλιβερή διαπίστωση, ότι ιδίως στη χώρα μας, η νομοθέτηση ρυθμίσεων δεν συμβαδίζει με την εφαρμογή τους. Στην πράξη, αρκετές φορές η άσκηση θεμελιωδών δικαιωμάτων των υπόπτων και των κατηγορουμένων παρεμποδίζεται λόγω στρεβλής ερμηνείας των διατάξεων από τα όργανα της ποινικής Δικαιοσύνης, ακόμη και τα Δικαστήρια. Για τον λόγο αυτό, στην βελτίωση της θέσης των ως άνω προσώπων καλούνται να ανταποκριθούν με επιστημονική συνέπεια και προοπτική, όχι μόνο ο εθνικός νομοθέτης αλλά και οι εφαρμοστές τους δικαίου.

VIII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ- ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Αδάμπας Βασίλειος, ερμηνεία άρθρων 273 επ. ΚΠΔ σε Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, τόμος Ι, ερμηνεία κατ' άρθρο (άρθρα 1-304, επιμέλεια Λάμπρος Μαργαρίτης), εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 1005 επ.

Αλατσάς Ηλίας, Ποινική δικονομία: Η προκαταρκτική εξέταση, Β' έκδοση, δημ. ΝΟΜΟΣ, 2006.

Αναγνωστόπουλος Ηλίας, Άγνωστη διαμονή και δικαίωμα ακροάσεως (με αφορμή την ΟΛΑΠ 2/2014, ΠΧρ ΞΔ, σελ. 277 επ.), ΠΧρ 2014, 398 επ.

Του ίδιου, Αυτοπρόσωπη εμφάνιση και δικαστική ακρόαση του κατηγορουμένου (με αφορμή τις ΟΛΑΠ 14, 15, 16/ 2001 και την απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση Krombach κατά Γαλλίας, της 13.02.2001, ΝοΒ 2002, 491 επ.

Του ίδιου, Η παραβίαση του δικαιώματος δίκαιης δίκης- προτάσεις θεραπείας, ΠΧρ 2004, 5 επ.

Του ίδιου, Παρατηρήσεις επί του με αριθμό ΣυμβΕφΑθ 15/2006 βουλεύματος, ΠΧρ 2006, 253επ. και 261επ.

Του ίδιου, Παρατηρήσεις επί της ΟΛΑΠ 2/1999, ΠΧρ 1999, 811 επ.

Του ίδιου, Παρατηρήσεις επί της ΟΛΑΠ 1/2004, ΠΧρ 2005, 113 επ.

Του ίδιου, Στην Βαβέλ της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η Οδηγία 2010/64/ΕΕ για το δικαίωμα διερμηνείας και μετάφρασης στην ποινική διαδικασία, ΠΧρ 2016, 241 επ.

Ανδρουλάκης Ιωάννης, Οι αρχές της “ισότητας των όπλων” και της “κατ’ αντιδικία διεξαγωγής της δίκης” σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ποινικό Δίκαιο, ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων 1 - 10 ΕΣΔΑ (επιμέλεια Λεωνίδας Κοτσαλής), σελ. 354 επ.

Ανδρουλάκης Νικόλαος, Θεμελιώδεις έννοιες της ποινικής δίκης, 3η έκδοση, 2007 και 4η έκδοση, 2012, Δίκαιο και Οικονομία Π.Ν. Σάκκουλας

Αρβανίτης Δομίνικος, Το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία και η σχετική Οδηγία 2010/64/ΕΕ, ΠοινΔικ 2013, 640 επ.

Αργυρόπουλος Χριστόφορος, Παρατηρήσεις στο ΣυμβΠλημΠατρών 380/2004, ΝοΒ 2005, 340 επ.

Βούλγαρης Δημήτριος, Ο θεσμός της “νομικής βοήθειας” (legal aid) κατά την ελληνική και ευρωπαϊκή δικαιοταξία, ΠΧρ 2016, 567 επ.

Γιαννουλόπουλος Δημήτριος, Η γνωστοποίηση του δικαιώματος σιωπής στον κατηγορούμενο και η ανάγκη εναρμόνισης της ελληνικής νομοθεσίας με το διεθνές και συγκριτικό δίκαιο, ΠοινΔικ 2012, 640 επ.

Του ίδιου, Εισήγηση με τίτλο “Το δικαίωμα συνηγόρου στην αστυνομική προανάκριση ως κατεξοχήν έκφανση του κοσμοπολίτικου δικαίου, νομοθεσία της Ε.Ε., νομολογία της ΕΣΔΑ και η “υιοθέτησή” τους από τα κράτη μέλη”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, Πάτρα 15-16 Απριλίου 2016, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 51 επ.

Δαλακούρας Θεοχάρης, Η παραβίαση του δικαιώματος υπερασπίσεως και οι συνέπειές της, ΠΧρ 2016, 641 επ.

Του ίδιου, Προκαταρκτική εξέταση. Όψεις ενός δυναμικού θεσμού μετά τη διαμόρφωσή του με τις ρυθμίσεις των Ν. 3160/2003, 3346/2005, ΠοινΔικ 2007, 1326 επ.

Του ίδιου, Η λειτουργική αρμοδιότητα του Εισαγγελέα Πλημμελειοδικών υπό το φως των ρυθμίσεων του Ν. 3160/2003 (άσκηση ποινικής δίωξης- αποχή από ποινική δίωξη-αρχειοθέτηση της υπόθεσης), ΠΧρ 2003, 585 επ.

Δασκαλόπουλος Σταμάτης, Επιλεγμένα ζητήματα ποινικής δικαιοσύνης και νομολογιακή τους αντιμετώπιση, Αθήνα, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006

Του ίδιου, Η προκαταρκτική εξέταση και η άσκηση ποινικής δίωξης κατά τον Ν. 3160/2003, ΠΧρ 2003, 1027 επ.

Του ίδιου, Προκαταρκτική εξέταση: Παρόν και μέλλον μετά από οκτάχρονη εμπειρία εφαρμογής της νέας θεσμικής μορφής της, ΠΧρ 2011, 419 επ.

Δημάκης Αλέξανδρος, Η ακυρότητα από τη μη ανακοίνωση του κατηγορητηρίου στην προανάκριση και το άρθρο 6 παρ. 3Α' της ΕΣΔΑ, ΠοινΛογ 2001, 649επ.

Δημητράτος Νικόλαος, Η αρχή της αυτοπρόσωπης εμφάνισης του κατηγορουμένου και η διά πληρεξουσίου παράσταση στο ποινικό δικονομικό μας σύστημα (σκέψεις επί της προσφάτως διαμορφωθείσης δικαστηριακής νομολογίας, ιδία ενόψει των υπ' αρ. 9/2002, ΠΧρ ΝΒ, 882 επ., ΠεντΕφΑθ 1184/2002, ΤριμΠλημΤρικ 24/2003, ΠΧρ ΝΓ, 565 επ. Και ΤριμΠλημΤρικ 601/2003, ΠΧρ ΝΓ, 566 επ., αποφάσεων), ΠΧρ 2003, 574 επ.

Του ίδιου, Εισήγηση με τίτλο “Το λειτουργικό υπόβαθρο του θεσμού του συνηγόρου στην ποινική δίκη”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, Πάτρα 15-16 Απριλίου 2016, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 352 επ.

Διονυσοπούλου Αθανασία, Έκθεση επί του νομοσχεδίου «Για την ενσωμάτωση των Οδηγιών 2010/64/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 20ής Οκτωβρίου 2010 σχετικά με το δικαίωμα σε διερμηνεία και μετάφραση κατά την ποινική διαδικασία (L 280) και 2012/13/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 22ας Μαΐου 2012 σχετικά με το δικαίωμα ενημέρωσης στο πλαίσιο ποινικών διαδικασιών (L 142), δημ. στην ιστοσελίδα www.hellenicparliament.gr.

Ζαχαριάδης Αθανάσιος, Εισήγηση με τίτλο “Όψεις της παραβίασης του δικαιώματος υπεράσπισης στην ποινική δίκη”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, Πάτρα 15-16 Απριλίου 2016, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 154 επ.

Ζημιανίτης Δημήτριος, Η νέα προκαταρκτική εξέταση. Κριτική αποτίμηση της πρώτης δεκαετίας, ΠοινΔικ 2013, 1132 επ.

Καρράς Αργύριος, Η αρχή της δικαστικής ακρόασης στην ποινική δίκη, 1989, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας.

Του ίδιου, Η υποχρέωση έγγραφης και λεπτομερούς ανακοίνωσης της κατηγορίας στον κατηγορούμενο (με αφορμή την ΑΠ 105/1998) ΠΧρ 2000, 673 επ.

Του ίδιου, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, συστηματική ερμηνεία και μεθοδολογική κατ' άρθρο ανάπτυξη, 3η έκδοση, 2016, Νομική Βιβλιοθήκη

Του ίδιου, Ποινικό Δικονομικό Δίκαιο, 4η έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2011

Κατσογιάννου Μαριλένα, Δικαίωμα υπεράσπισης (άρθρο 6 παρ. 3 στ. Γ' ΕΣΔΑ), σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ποινικό Δίκαιο, ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων 1 - 10 ΕΣΔΑ (επιμέλεια Λεωνίδας Κοτσαλής), σελ. 561 επ.

Κόλιας Κωνσταντίνος, Η υπεράσπιση του κατηγορουμένου, τόμος Α', απόλυτες και σχετικές ακυρότητες στην ποινική δίκη, Αθήνα, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2008.

Κονταξής Αθανάσιος, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, Συνδυασμός Θεωρίας και Πράξης, τόμοι Α' και Β', δ' έκδοση, Αθήνα- Κομοτηνή, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, 2006.

Του ίδιου, Υπάρχει υποχρέωση γραπτού κατηγορητηρίου; ΠΧρ 2004, 476 επ.

Κτιστάκης Γεώργιος, Ασκήσεις επί χάρτου: Ο Ν. 3160/2003 και ορισμένες ρυθμίσεις του. Ανάλυση δύο περιπτώσεων με ενδιαφέρον, ΠΧρ 2003, 1029 επ.

Κωνσταντινίδης Άγγελος, Δικαίωμα υπερασπίσεως και δικηγορικό απόρρητο, ΠΧρ 2016, 401 επ.

Του ίδιου, Εκθεσις επί του Σχ. Ν. «Επιτάχυνσις της ποινικής διαδικασίας κ.λπ.» της Διευθύνσεως Επιστημονικών Μελετών της Βουλής, ΠΧρ 2003, 1049 επ.

Κωστοπούλου Μαρία- Ανδριανή, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ερμηνεία κατ' άρθρο (δικαιώματα- παραδεκτό- δίκαιη ικανοποίηση- εκτέλεση, διεύθυνση έκδοσης Σισιλιάνος Λίνος Αλέξανδρος), 2η έκδοση, 2017, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, σελ. 316 επ.

Μαγκάκης Γεώργιος- Αλέξανδρος, Ο συνήγορος, μια παράδοξη κατάκτηση του πολιτισμού, σειρά Ποινικά, εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1988

Μαγγανάς Αντώνης- Καρατζά Λίλα, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, αποφάσεις και πρακτική του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου, β' έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2005

Μαγριππή Αικατερίνη, Περιορισμοί στην προστασία του άρθρου 6 ΕΣΔΑ στις ποινικές υποθέσεις, Μελέτες Ποινικά Χρονικά τεύχος 14, Αθήνα, εκδόσεις Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2016.

Μαργαρίτης Λάμπρος, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, τόμος Ι, ερμηνεία κατ' άρθρο (άρθρα 1-304), εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2012.

Του ίδιου, Προκαταρκτική εξέταση - προανάκριση: Θεωρητικές συμβολές- πρακτικές εφαρμογές, ΠοινΔικ 2007, 596 επ.

Μοροζίνης Ιωάννης, Η περάτωση της προκαταρκτικής εξέτασης για κακούργημα χωρίς κλήση του υπόπτου, ΝοΒ 2013 (τόμος 61, τεύχος Ιουλίου -Αυγούστου), 1485 επ.

Του ίδιου, Παρατηρήσεις σε ΑΠ 471/2011 και ΑΠ 533/2011, ΠΧρ 2012, 253 επ.

Μπάκας Χρήστος, Το δικαίωμα ακρόασης του κατηγορουμένου στην ποινική δίκη, ΠΧρ 1987, 481 επ.

Μπουρόπουλος Άγγελος, Σχόλιο σε ΟΛΑΠ 92/1957, ΠΧρ 1957, 244 επ.

Μυλωνόπουλος Χρίστος, Έκθεση της Επιστημονικής Επιτροπής της Βουλής επί του Ν. 2408/1996, ΠΧρ 1996, 754 επ.

Νούσκαλης Γεώργιος, ερμηνεία άρθρων 96 επ. ΚΠΔ σε Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, τόμος Ι, ερμηνεία κατ' άρθρο (άρθρα 1-304, επιμέλεια Λάμπρος Μαργαρίτης), εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 417 επ.

Ντογιάκος Ισίδωρος, Τα θεμελιώδη δικαιώματα του ανθρώπου στην πολιτική και ποινική δίκη: τα δικαιώματα στην προδικασία, ΠοινΔικ 2007, 901 επ.

Παπαδαμάκης Αδάμ, Εφαρμογές Ποινικής Δικονομίας, μελέτες- γνωμοδοτήσεις- σχόλια στη νομολογία, Αθήνα, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2006

Του ίδιου, Ποινική Δικονομία, η δομή της ποινικής δίκης, 6η έκδοση, 2012, εκδόσεις Σάκκουλα Αθήνα- Θεσσαλονίκη

Του ίδιου, Προκαταρκτική εξέταση- προανάκριση: Μορφές και όρια της ερευνητικής δραστηριότητας, ΠοινΔικ 2008, 337 επ.

Παπαδημητράκης Γεώργιος, Το δικαίωμα πρόσβασης στο υλικό της δικογραφίας κατ' άρθρο 101 ΚΠΔ, υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ, ΠοινΔικ 2014, 775 επ.

Παππάς Σπυρίδων, Αναγκαιότητα προανάκρισης επί εγκλημάτων Τριμελούς Πλημμελειοδικείου μόνο προς λήψη απολογίας του κατηγορουμένου, ΠοινΔικ 2016, 129 επ.

Πεπόνης Γρηγόριος, Πολιτικώς ενάγων και δικαίωμα λήψης αντιγράφων εκκρεμούς προκαταρκτικής δικογραφίας μετά την ισχύ του Ν. 3346/2005, ΠοινΔικ 2006, 93 επ.

Πουλάκος Χρήστος, Τα γλωσσικά δικαιώματα στην ποινική διαδικασία κατά την Ευρωπαϊκή Σύμβαση των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ΝοΒ 2011, τόμος 59, 912 επ.

Ρούκουνας Εμμανουήλ, Διεθνής Προστασία των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, Αθήνα, εκδόσεις “Εστία”, 1995

Σισιλιάνος Λίνος- Αλέξανδρος, Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, ερμηνεία κατ' άρθρο (δικαιώματα- παραδεκτό- δίκαιη ικανοποίηση- εκτέλεση), 2η έκδοση, 2017, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη

Σπηλιάκος Σπήλιος, Διάθεση στον κατηγορούμενο χρόνου και ευκολιών για την προετοιμασία της υπεράσπισης του (άρθρο 6 παρ. 3 στ. Β' ΕΣΔΑ)” σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ποινικό Δίκαιο, ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων 1 - 10 ΕΣΔΑ (επιμέλεια Λεωνίδας Κοτσαλής), σελ. 539 επ.

Συμεωνίδης Δημήτριος, Απαγόρευση αυτοενοχοποίησης και αποδεικτική αξιοποίηση μαρτυρικών καταθέσεων του μετέπειτα κατηγορουμένου στην ποινική διαδικασία (με αφορμή το βούλευμα του ΑΠ 92/2004), ΠοινΔικ 2004, 453 επ.

Του ίδιου, Ο υποχρεωτικός διορισμός συνηγόρου σύμφωνα με τον ΚΠΔ, υπό το πρίσμα του Ν. 3226/2004, ΠοινΛογ 2004, 1485 επ.

Του ίδιου, Το δικαίωμα του υπόπτου να λάβει γνώση όλων των εγγράφων στην προκαταρκτική εξέταση. Συγχρόνως ορισμένες σκέψεις για τη νέα μορφή της προκαταρκτικής εξέτασης υπό το πρίσμα του Ν. 3160/2003, ΠΧρ 2005, 5 επ.

Τζαννετής Αριστομένης, Η ταυτότητα της δικονομικής πράξης, Αθήνα, Δίκαιο και Οικονομία, Π.Ν. Σάκκουλας, 2010

Τριανταφύλλου Γεώργιος, Δικαίωμα του κατηγορουμένου να πληροφορηθεί λεπτομερώς τη φύση και το λόγο της εναντίον του κατηγορίας (άρθρο 6 παρ. 3 στ. Α' ΕΣΔΑ), σε Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και Ποινικό Δίκαιο, ερμηνεία και εφαρμογή των άρθρων 1 - 10 ΕΣΔΑ (επιμέλεια Λεωνίδας Κοτσαλής), σελ. 521 επ.

Τσόλιας Γρηγόρης, “Προφορική εξέταση” και “προφορική απολογία” του κατηγορουμένου. Κατάργηση των υπερασπιστικών δικαιωμάτων του κατηγορουμένου; Παρατηρήσεις στην ΑΠ 589/2008, ΝοΒ 2009, τεύχος 57, σελ. 1438 επ.

Τσιρίδης Πολυχρόνης, ερμηνεία άρθρου 31 ΚΠΔ σε Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, τόμος Ι, ερμηνεία κατ' άρθρο (άρθρα 1-304, επιμέλεια Λάμπρος Μαργαρίτης), εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2012, σελ. 101 επ.

Φράγκος Κωνσταντίνος, Κώδικας Ποινικής Δικονομίας, ερμηνεία και πρόσφατη νομολογία Αρείου Πάγου κατ' άρθρο, 2011, εκδόσεις Σάκκουλα Α.Ε., Αθήνα - Θεσσαλονίκη

Χειρδάρης Βασίλειος, Εισήγηση με τίτλο “ Το δικαίωμα δωρεάν νομικής συνδρομής και διορισμού συνηγόρου στη νομολογία του Στρασβούργου, η υπεράσπιση των οικονομικώς αδυνάτων”, σε 7ο Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Ποινικολόγων, με θέμα: “Το δικαίωμα υπερασπίσεως στην ποινική δίκη, όψεις και όρια”, Πάτρα 15-16 Απριλίου 2016, εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 231 επ.

Του ίδιου, Παρατηρήσεις σε ΣυμβΕφΑθ 1327/2009, ΝοΒ 2009, 1455 επ.

Χουλιάρης Αθανάσιος, Οι γενικές απαιτήσεις του άρθρου 6 παρ. 1 ΕΣΔΑ στην ποινική διαδικασία, Δικαιώματα του Ανθρώπου Νο 37/2008, σελ. 189 επ.

Χουρσόγλου Σταύρος, Παρατηρήσεις στο ΣυμβΠλημΑ 3572/2007, ΝοΒ 2009, τόμος 57 (τεύχος Μαρτίου- Απριλίου), 669 επ.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Anagnostopoulos I., The right of Access to a Lawyer in Europe: A Long Road Ahead?, EuCLR 2014, 3.

ΕΓΚΥΚΛΙΟΙ

Εγκ ΕισΑΠ 2718/1999, δημ. σε www.eisap.gr.

Εγκ ΕισΑΠ 9/2000, δημ. www.eisap.gr.

Εγκ ΕισΠρωτΠατρ 540/2006, δημ. Νόμος.

Εγκ ΕισΑΠ, 1/2009, δημ. www.eisap.gr.

ΓΝΩΜΟΔΟΤΗΣΕΙΣ

Γνμδ ΕισΕφΑθ 398 Α/ 1958, ΠΧρ 1959, 113 επ.

Γνμδ ΕισΠλημΘεσσαλ 4/1997, δημ. Νόμος

Γνμδ ΕισΠλημΘεσσαλ 1729/1999, Υπερ 1999, 1256 επ.

Γνμδ ΕισΑΠ 11/1999, δημ. σε www.eisap.gr.

Γνμδ ΕισΕφΑθ 34745/2005, δημ. Ισοκράτης.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

Οδηγός του Συμβουλίου της Ευρώπης - Guide on Article 6 of the European Convention on Human Rights, right to a fair trial (criminal limb) 2014, διαθέσιμο στην ιστοσελίδα http://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_criminal_ENG.pdf.

Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΝΟΜΟΣ

Τράπεζα Νομικών Πληροφοριών ΙΣΟΚΡΑΤΗΣ

areiospagos.gr

eisap.gr

curia.europa.eu

eur-lex.europa.eu

hellenicparliament.gr

hudoc.echr.coe.int